MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

MARIN IANCU
A. Gh. OLTEANU
ANA TULBĂ

Limba română

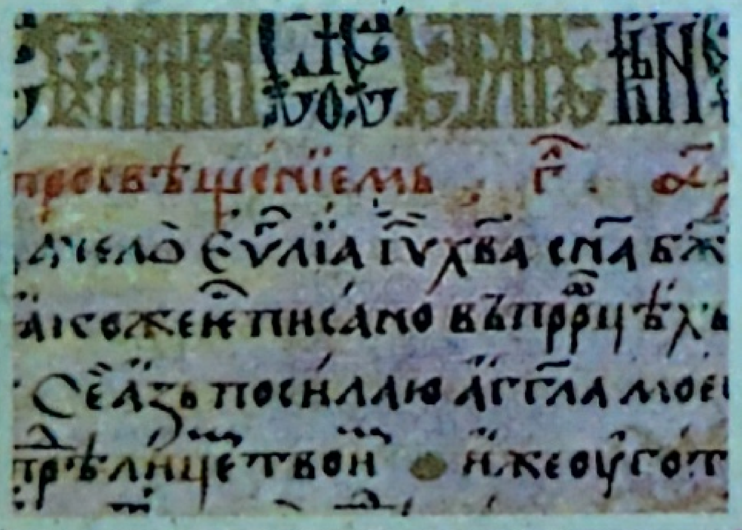

manual pentru clasa a VII-a

CORINT

Acest manual este proprietatea Ministerului Educaţiei Naţionale.

Manualul a fost aprobat de Consiliul Naţional pentru Aprobarea Manualelor, în urma licitaţiei organizate de Ministerul Educaţiei Naţionale prin Unitatea de Coordonare a Proiectului de Reformă a Învăţământului Preuniversitar din România.

Manualul este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată de Ministerul Educaţiei Naţionale prin Ordinul nr. 5654 din 23 decembrie 1997 şi Ordinul nr. 4999 din 12 noiembrie 1998 şi este distribuit gratuit elevilor.

Inspectoratul şcolar al judeţului/municipiului ....

Şcoala/liceul ....

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT DE:

Anul	Numele elevului care a primit manualul	Clasa	Şcoala	Anul şcolar	Aspectul manualului*	
					la primire	la returnare
1	Bigu Alina	a VIIa A	nr. 17	2001-2002	nouă	nouă
2						
3						

*starea manualului se va înscrie folosind termenii: nou, bun, îngrijit, nesatisfăcător, deteriorat.

- Profesorii vor controla dacă numele elevului este scris corect.
- Elevii nu trebuie să facă nici un fel de însemnări pe manual.

MINISTERUL EDUCAŢIEI NAŢIONALE

MARIN IANCU
A. Gh. OLTEANU
ANA TULBĂ

Limba română

manual pentru clasa a VII-a

CORINT

Redactor:
Flavia Filip

Tehnoredactare computerizată:
Daniela Diaconescu

Coperta, grafica și ilustrațiile:
Walter Riess

Referenți:
Prof. univ. dr. Monica Spiridon, Facultatea de Litere, Universitatea București
Prof. gr.I Ana Aldea, Școala nr. 84, București
Prof. gr.I Paul Androne, Inspectoratul școlar Buzău
Prof. gr.I Eleonora Zamșa
Prof. Nicoleta Petuhov, Institutul de lingvistică Iorgu Iordan, București

Editura **CORINT**
Redacția și administrația:
Str. Prof. Ion Bogdan nr. 19
Sectorul 1, București
Tel/fax: 211.97.66, Tel: 210.70.86

Difuzare:
Str. Teodosie Rudeanu nr. 21
Sectorul 1, București
Tel: 222.19.49, 223.19.28; Fax: 222.40.34

ISBN: 973-9413-54-4

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii **CORINT**

Tiparul executat la S.C. *LUMINA TIPO* s.r.l.
Str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, București, tel./fax 210.51.90

CARTEA - OBIECT CULTURAL

Manualul și cartea

„Acuma, copile, soarbe cu sufletul curat cuvintele. Păstrează cu scumpătate învățătura și nu o lăsa, păstreaz-o, căci ea este frumusețea cea mai aleasă, avere ascunsă și tăinuită."

Mihail Sadoveanu

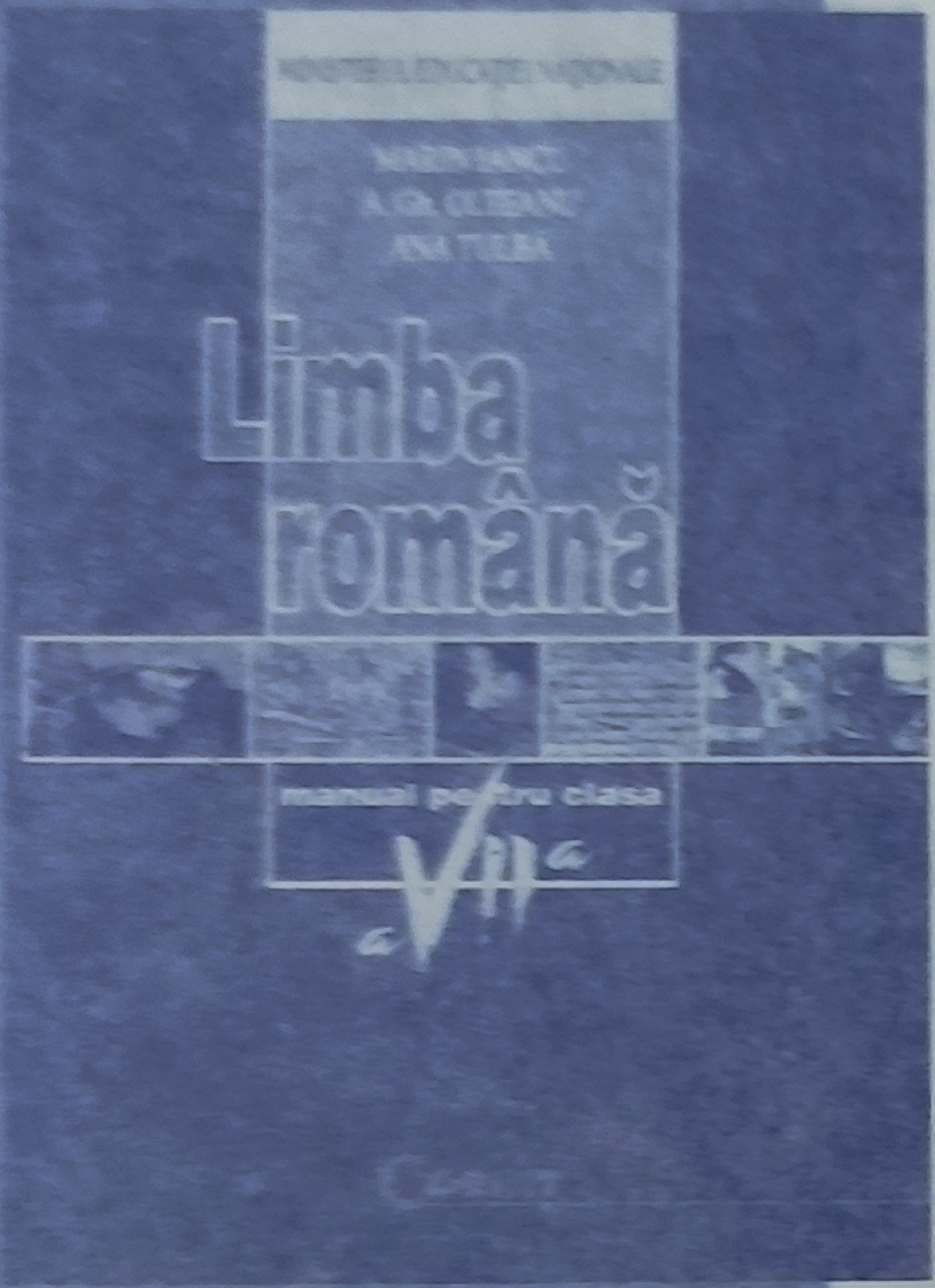

Exprimați-vă părerea!

❶ Răsfoiți *Manualul de limba română* pentru clasa a VII-a și comentați cuprinsul acestuia.

❷ Dați câteva exemple de noțiuni literare sau de limba română prezente în acest manual.

❸ Numiți textele literare pe care ați avut deja curiozitatea să le citiți.

❹ Comentați folosirea ilustrațiilor într-o carte citită de curând. Explicați modul în care aceste ilustrații se asociază cu mesajul textelor pe care le însoțesc.

❺ Enumerați patru titluri de opere literare din lectura voastră particulară.

❻ Propuneți două texte literare pe care le-ați include în *Manualul de limba română* pentru clasa a VII-a.

UNIVERSUL CĂRȚII

„Trăind în strâmtoare și hulă, omul a izbutit să se răscumpere și să se depășească, născocind graiul scris și, în sfârșit, cartea... Uite, mii de inimi și minți trăiesc lângă tine, în rafturile tale..."

Tudor Arghezi

- Manualul reprezintă cartea de școală în care sunt cuprinse și prezentate, la un anumit nivel de înțelegere, noțiuni și informații de bază ale unei discipline de studiu.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Construiți cinci enunțuri prin care să ilustrați valoarea polisemantică a cuvântului *carte*.

❷ Dezvoltați propoziția *Colegul și-a cumpărat o carte*, adăugând substantivului *carte* două adjective cu valoare stilistică de epitet.

❸ Alcătuiți enunțuri în care să introduceți sinonimele corespunzătoare expresiilor de mai jos:

a-și juca ultima carte — *a da cărțile pe față*
cum scrie la carte — *a vorbi ca din carte*
om de carte — *a se pune pe carte*

Observați!

- **Cartea** reprezintă:
  a) principalul instrument al cunoașterii;
  b) oglindă a valorilor spirituale;
  c) mijloc de informare, instruire și cultură.

4. Alăturați cuvântului *carte* alți termeni expresivi. Motivați-vă alegerea:

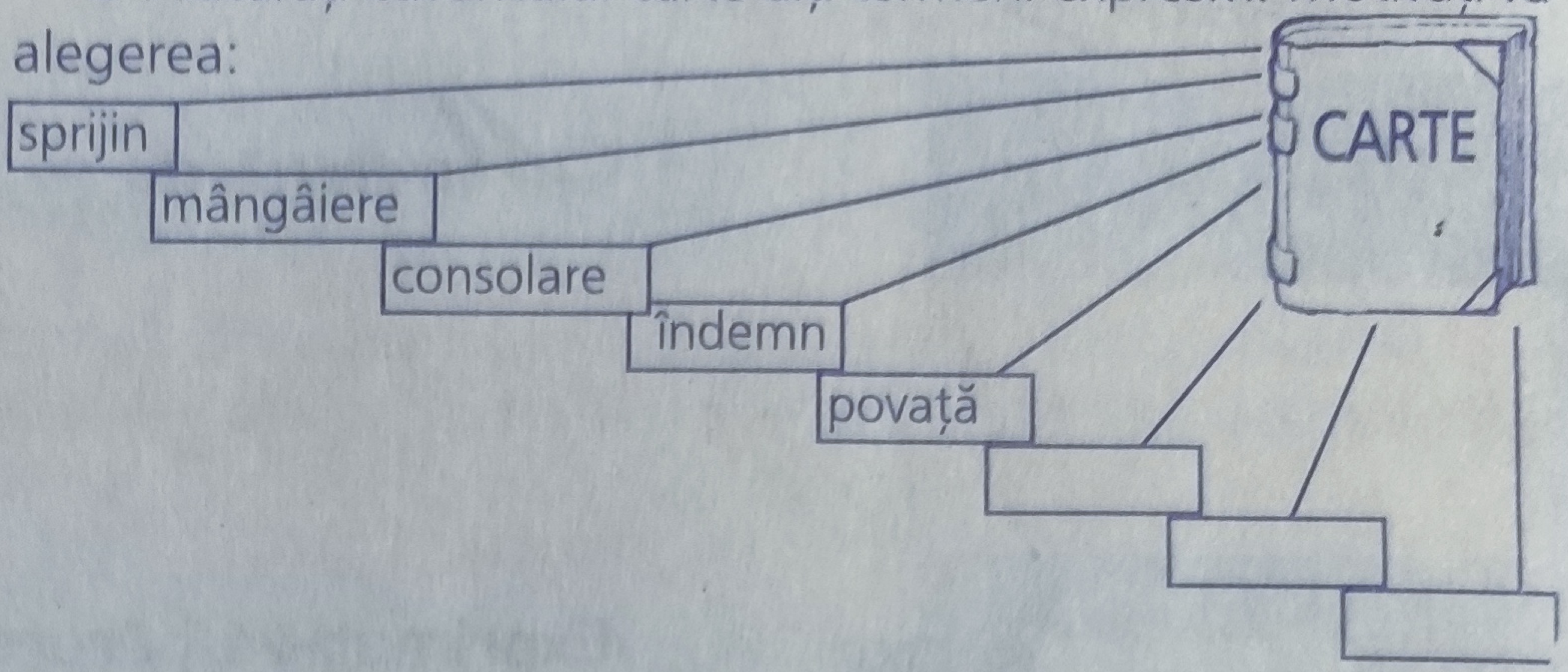

5. Pornind de la sensurile termenului *cultură* menționate în caseta alăturată, explicați importanța cărții ca *obiect cultural.*

Rețineți!

- Prin **cultură** se poate înțelege:
  a) totalitatea valorilor spirituale create de omenire;
  b) faptul de a poseda cunoștințe variate în diferite domenii; totalitatea acestor cunoștințe; nivel (ridicat) de dezvoltare intelectuală la care ajunge cineva.

CĂLĂTORIE ÎN LUMEA CĂRȚII

Folosiți-vă cunoștințele!

1. Citiți versurile:

„Casă zidită din litere pe stâlpi de silabe,
Sprijinită-n cuvinte, suspendată de stele,
Liniștea pune foi albe în juru-ți,
Cerul și-așterne cerneala pe ele."

(Ana Blandiana, *Definiție*)

2. Găsiți câte un sinonim pentru cuvintele: *a zidi, a sprijini.*
3. Formulați propoziții cu sensurile figurate ale cuvintelor: *liniște, alb, cer.*
4. Numiți figura de stil care stă la baza versurilor de mai sus.
5. Identificați, în aceste versuri, și alte figuri de stil.

Completați-vă cunoștințele!

1. Explicați semnificația imaginilor poetice din versurile de mai jos:

a) „Ești ca vioara, singură, ce cântă
Iubirea toată pe un fir de păr,
Și pogorârile tale, adevăr
S-au tipărit cu litera cea sfântă"

(T. Arghezi, *Ex libris*)

b) „Carte –
Magică bijuterie
De cuvinte
Și imagini."

(Ion Minulescu, *Rânduri pentru carte*)

2. Alcătuiți o compunere despre farmecul și importanța cărții, valorificând versurile de mai sus.
3. Există, cu siguranță, o carte pe care o îndrăgiți. Vorbiți despre această carte, în așa fel încât să-i convingeți și pe colegii voștri să o citească.

Observați!

- **Călătoria în lumea cărții**: o aventură spirituală.
- *"Toți oamenii au de la natură dorința de a cunoaște."*

Aristotel

EDITURA. COLECȚIA

Folosiți-vă cunoștințele!

- Cuprins (sumar)
- Capitol
- Manuscris
- Prefață, postfață
- Erată. Notă
- Tom. Volum
- Editură
- Colecție
- Asterisc
- Subsolul de pagină

❶ Explicați termenii cunoscuți din caseta alăturată. Căutați în dicționarul de la sfârșitul manualului sensurile cuvintelor necunoscute.

❷ Arătați rolul pe care îl are fiecare dintre aceste componente ale cărții.

❸ Prezentați informațiile cuprinse în foaia de titlu a *Manualului de limba română* pentru clasa a VII-a.

❹ Indicați etapele necesare realizării unei cărți.

❺ Ce rol dețin ceilalți factori, în afara autorului, la elaborarea unei cărți?

IMPORTANT!

- **Editura** este instituția care se îngrijește de pregătirea unei lucrări predate de autor, în vederea tipăririi acesteia în condiții grafice și științifice adecvate.
- În acest sens, editura apelează la o serie de specialiști: redactori, graficieni etc.
- Editura stabilește condițiile de apariție a cărții: formatul, ilustrarea copertelor și a întregii lucrări, calitatea hârtiei, corpurile de literă pentru text și pentru fiecare titlu.
- **Editorul** este un intermediar important între autor și cititor.
- Exemple de edituri: *Editura Socec* (1871), *Editura Șaraga* (Iași, 1877), *Editura Casa Școalelor, Editura Minerva, Editura Cartea Românească, Editura Junimea* etc.

Verificați-vă cunoștințele!

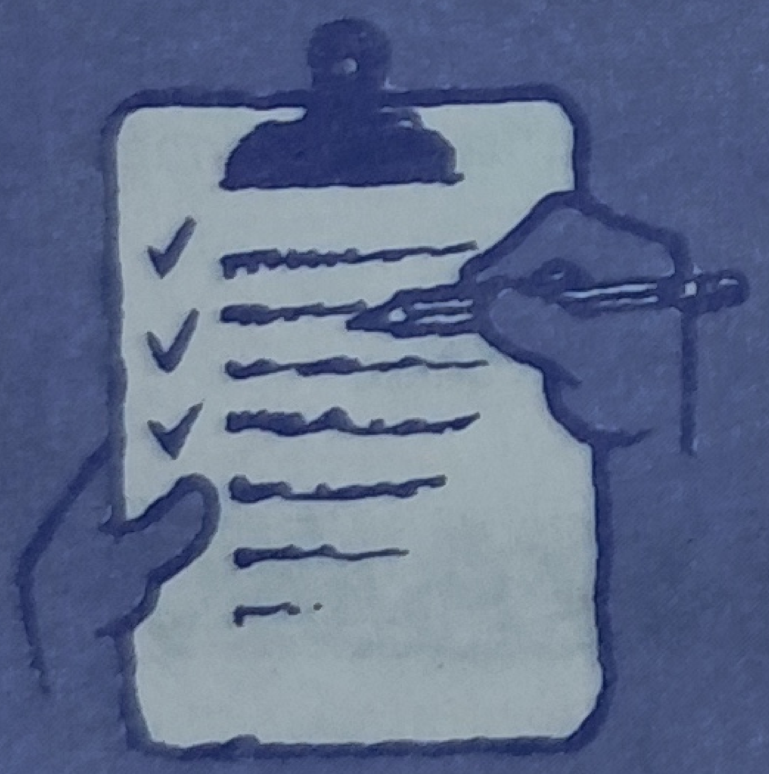

❶ Când și unde a fost editat *Manualul de limbă română* pentru clasa a VII-a?

❷ Numiți editurile la care sunt publicate și alte manuale de clasa a VII-a (geografie, istorie, chimie etc.)

❸ Treceți, în ordinea firească, factorii principali în realizarea unei cărți: *editorul, autorul, cititorul, librarul, tipograful.*

IMPORTANT!

- Lucrările literare, științifice și artistice, aparținând unor autori diferiți și publicate la anumite intervale de timp, dar apropiate tematic și tipărite într-un format identic, sunt reunite sub denumirea de **colecție**.
- Exemple de colecții: *Biblioteca pentru toți, Biblioteca școlarului, Biblioteca populară, Clasici români comentați, Eseuri, Scriitori români, Lyceum* etc.

Completați-vă cunoștințele!

- Consultați, la biblioteca școlii sau în biblioteca voastră personală, diferite lucrări literare sau științifice, menționând editura și colecția în care au fost publicate.

ALTE ELEMENTE COMPONENTE ALE CĂRȚII

ASTERISCUL. SUBSOLUL DE PAGINĂ

Exprimați-vă părerea!

❶ Priviți imaginile de mai jos și remarcați semnele grafice și însemnările explicative alăturate.

❷ Cum sunt evidențiate într-un text informațiile suplimentare?

❸ În ce parte a paginii sunt prezentate aceste informații?

❹ Prin ce este delimitat acest spațiu special de textul propriu-zis?

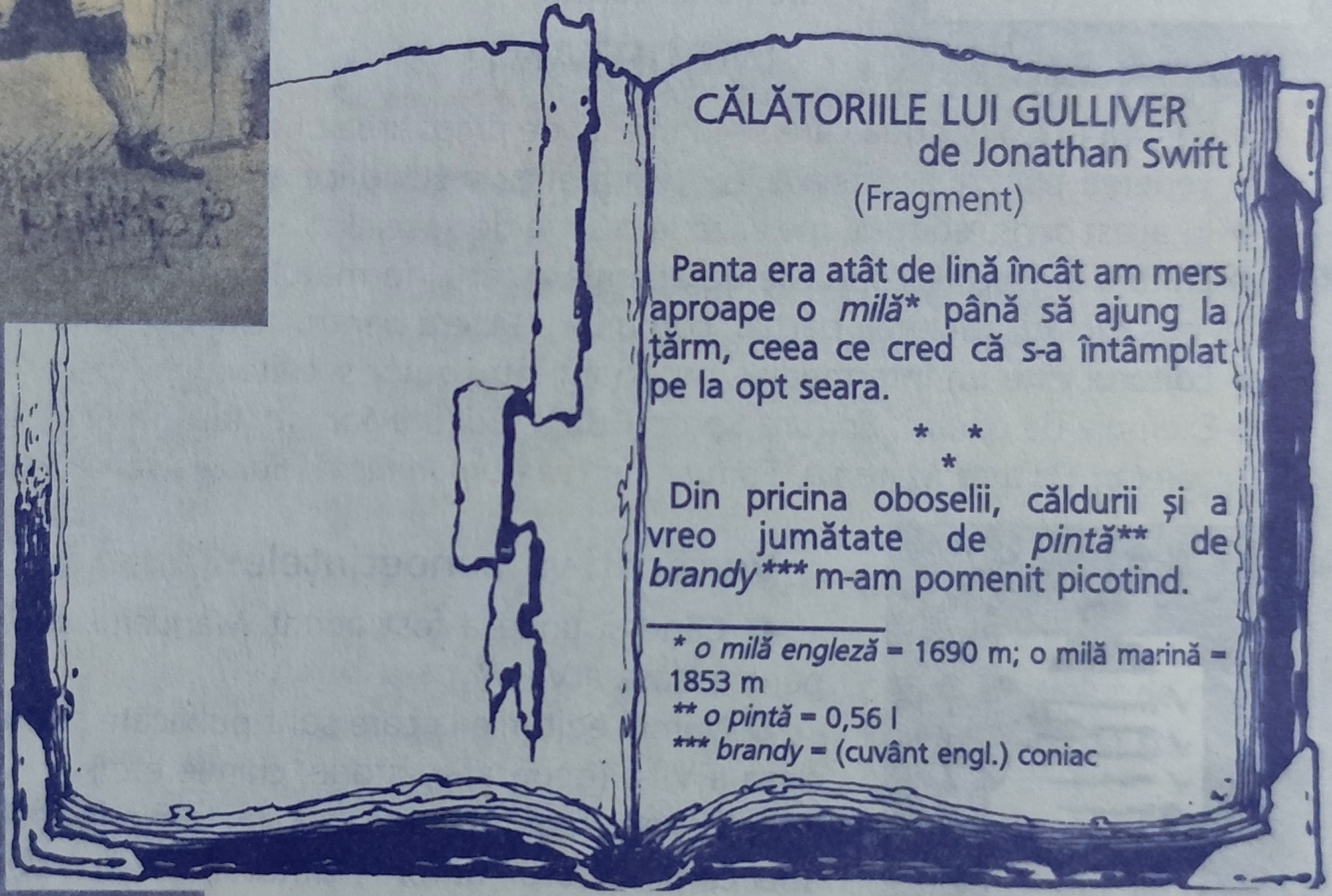

CĂLĂTORIILE LUI GULLIVER
de Jonathan Swift
(Fragment)

Panta era atât de lină încât am mers aproape o *milă** până să ajung la țărm, ceea ce cred că s-a întâmplat pe la opt seara.

* *
*

Din pricina oboselii, căldurii și a vreo jumătate de *pintă*** de *brandy**** m-am pomenit picotind.

---

* *o milă engleză* = 1690 m; o milă marină = 1853 m
** *o pintă* = 0,56 l
*** *brandy* = (cuvânt engl.) coniac

REȚINEȚI!

- **Asteriscul** este un semn grafic în formă de steluță (*), folosit la sfârșitul unui cuvânt dintr-un text, plasat după acesta, sus în dreapta, pentru a semnala o notă explicativă în subsolul aceleiași pagini sau la sfârșitul textului. În formă de trei steluțe (*⁎*), asteriscul delimitează, într-o operă literară, fragmente, capitole etc.
- **Subsolul de pagină** reprezintă spațiul inferior al unei pagini, rezervat notelor explicative.
- În subsolul de pagină autorul face trimiteri la lucrările pe care le citează sau la care se referă, redactorul sau traducătorul explică cuvintele necunoscute etc.
- Subsolul de pagină, denumit și *marginea de jos*, se desparte de text printr-o linie orizontală.

CARTEA ȘI BIBLIOTECA

Observați!

- **Lectura** – mijloc de împlinire a nevoii de cunoaștere.
- Sala de bibliotecă îi pune cititorului la îndemână manuscrise, cărți, scrisori, documente, reviste.

Exprimați-vă părerea!

❶ Închipuiți-vă că vă aflați într-o cameră ai cărei pereți sunt acoperiți de cărți. Ce stare sufletească vă creează această imagine? Vă place? De ce?

❷ Când este bine să citim? Unde se citește cel mai bine?

❸ De unde se pot cumpăra cărțile? De unde pot fi împrumutate cărțile?

❹ Ce loc ocupă lectura în viața voastră? De ce citiți? Pentru plăcere? Pentru informații? Pentru că vă îndeamnă profesorii sau părinții?

❺ Numiți câteva dintre cărțile necesare pentru studiu.

❻ Realizați o corespondență între cărțile din imaginile de mai jos și informațiile cuprinse în tabelul alăturat:

1. înțelesul unui cuvânt dintr-o limbă străină	VI
2. înțelesul unui cuvânt	
3. rețete culinare	
4. sensul opus al unui cuvânt	
5. sugestii de utilizare a calculatorului	
6. obținerea unui număr de telefon	
7. informații despre viața și opera unor scriitori	
8. corectitudine în exprimare	
9. informații despre evenimente istorice	
10. acțiune, personaje, atmosferă istorică	

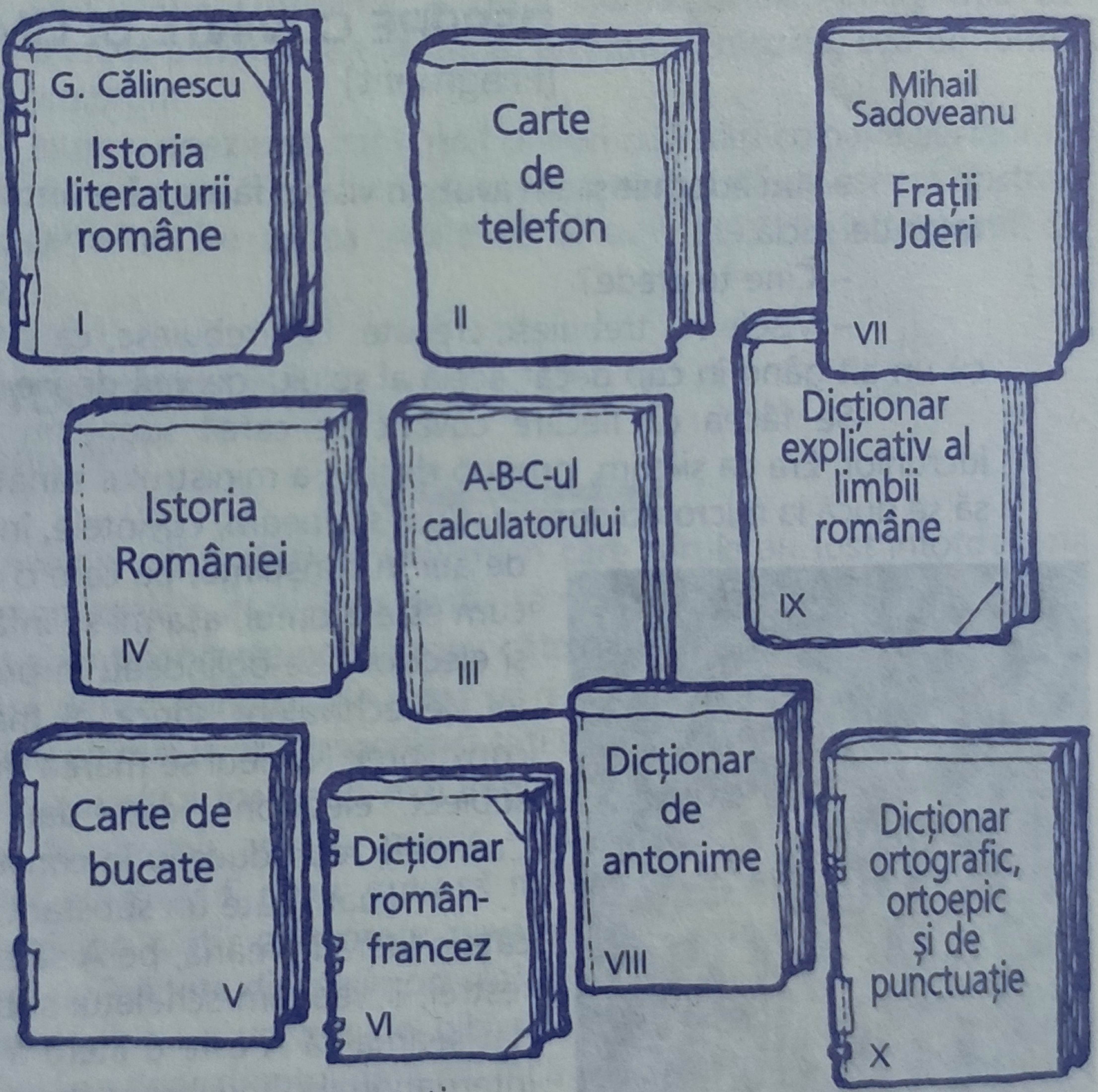

❼ Citiți și comentați:

a) *„Cartea e o făgăduință, o bucurie, o călătorie prin suflete, gânduri și frumuseți.”*

(Mihail Sadoveanu)

b) *„Ca să citești destule cărți bune, trebuie să citești mai puține cărți proaste, căci viața este scurtă, timpul și puterile, limitate.”*

(Arthur Schopenhauer, filosof german)

- Important este ce citești, cum citești, nu cât citești. (Lat. *legere* – a citi; a alege).

Lectură suplimentară

FRAGMENTE DE TEXTE DESPRE CARTE

CARTEA

*de Vasile Voiculescu**

Visterie doldora de vise,
Fermecată ladă a Pandorei,
Unde toate duhurile-nchise
Schimbă-n aur plumbul închisorii.

Cât de veche, galbenă și roasă
Tu ne spinteci bezna suferinții,
Când te-avem în mână misterioasă
Teacă pentru săbiile minții.

Stup în care slove-naripate
Cu polenul lunii încărcate
Sucul nemuririi ne-au trecut,

Roi de buchi, semințe-ale ideii,
Magic cosmos strâns în scoarță; zeii
Au pierit că nu te-au cunoscut.

DESPRE CUVINTE ȘI LIMBAJ

(Fragment)

*de Nichita Stănescu***

– Am adormit și am avut un vis: se făcea că eram savant atomist și lucram într-un laborator de sticlă...

– Cine te crede?

– Visele nu trebuiesc crezute. Ele trebuiesc, ca și vinurile bune, degustate, niciodată cu un alt gând în cap decât acela al soiului de viță de vie din care au fost trase. (...)

Se făcea că fiecare cuvânt pe care-l spuneam era ca un abur plutind deasupra lucrurilor. Era ca și cum, printr-o decizie a ministrului sănătății, toate lucrurile au fost obligate să se ducă la microradiografie. Cum spuneam, cuvintele, în visul meu, erau ca un fel de umbră de aur în conștiință, pe care o arunca structura materiei. Întocmai cum este atomul, așa mi se înfățișau și propozițiile simple. Nucleul și electronii se oglindeau în propoziții prin subiect și predicat: un fel de echivalent sonor al materiei, trecut însă și prin ecranul conștiinței. Nucleul se mărea mult într-un substantiv care devenea subiect: electronii, care dau ocol nucleului, deveneau verbe. Cuvintele reproduceau în conștiință structura materiei. (...)

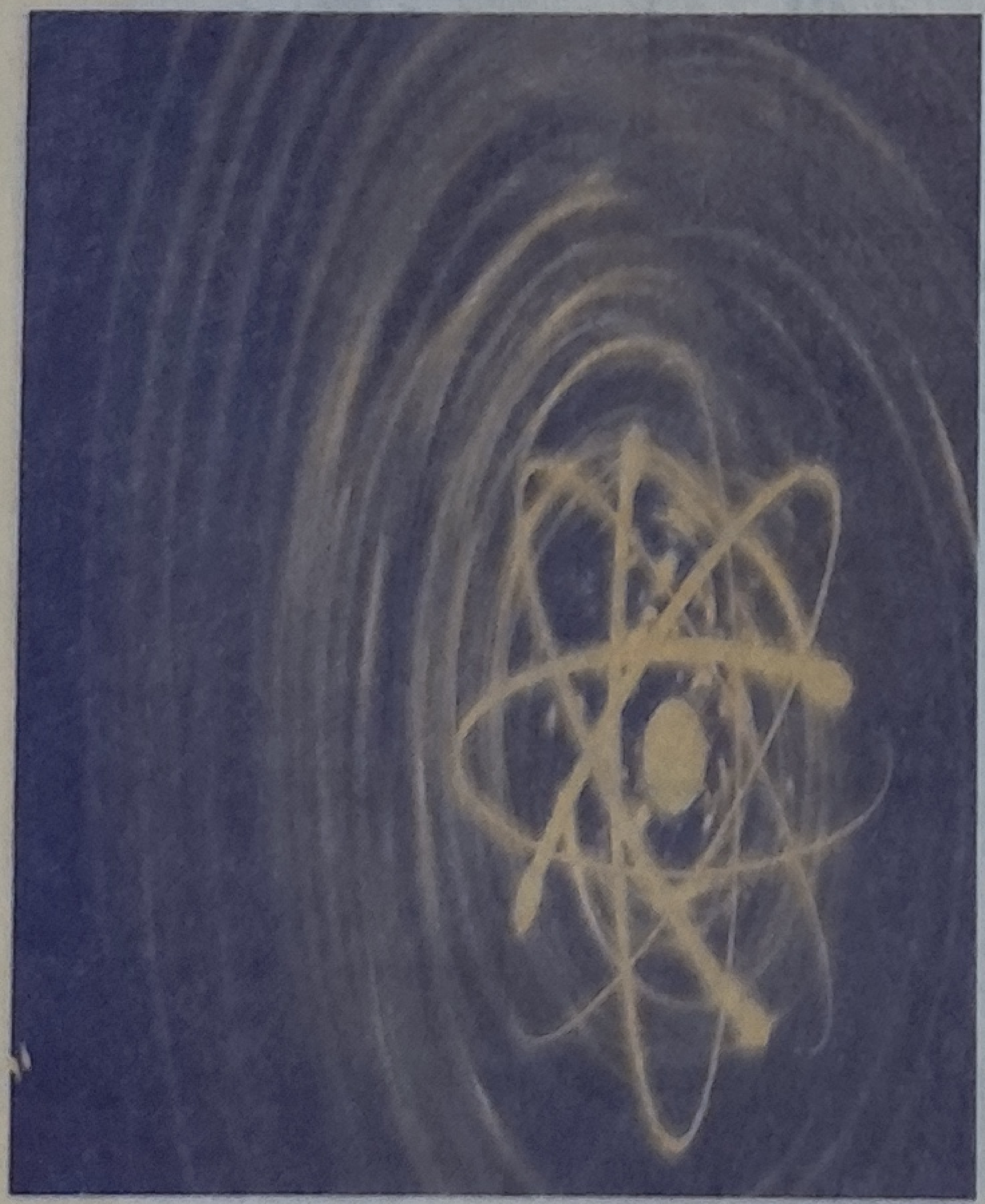

Luam câte un substantiv și-l sfărâmam în literele lui. Luam câte o literă în mână, pe A să zicem, și o ridicam sus în dreptul ferestrei, îi vedeam scheletul subțire (...), și, deodată în vis, mi-am dat seama că A este o literă a tuturor limbilor lumii. Este o literă internațională, indiferent cum ar fi fost ea desenată pe hârtie.

După aceea, mi-am dat seama că aproape toate literele sunt internaționale și că există un fond de litere internaționale, ca și în structura materiei. (...)

***Vasile Voiculescu** (1884–1963): Poet, prozator, dramaturg. Volumele de versuri *Pârgă, Destin* și volumul *Ultimele sonete*... cuprind meditații asupra aspectelor grave ale vieții.

****Nichita Stănescu** (1935–1983): Reprezentant al poeziei românești contemporane. A abordat în opera sa marile probleme ale existenței (Volume de versuri: *Sensul iubirii, O viziune a sentimentelor, 11 elegii, Oul și sfera, Necuvintele* etc.).

Ca și animalele, cuvintele se înmulțesc, au familia lor, se organizează în grupuri, pornesc la vânătoare, hăituiesc sau sunt hăituite. Sau, aidoma plantelor, înfloresc, din timp în timp, cresc numai în anumite zone geografice, fac fructe, se scutură, însămânțează cel mai fertil pământ arabil al lumii, creierul uman.

Cuvintele sunt animale și plante abstracte. Ele nu locuiesc de-a dreptul pe globul pământesc, ci locuiesc pe globul creierului, în acea atmosferă abstractă, în care chiar și stelele cerului pătrund nu prin ele însele, ci prin numele lor. (...)

Cuvintele și lumea lor sunt puternice, nasc idei. Numai cuvintele nasc idei, pentru că ele însumează experiența de viață a lumii. (...)

Cuvintele cresc, descresc și mor. Locuiesc pe insule și munți, pe șesuri, călătoresc pe ape. Există o civilizație a cuvintelor, așa cum există o civilizație a materiei organizată în cristale. Ele, cuvintele, sunt organizate în două mari neamuri, în două mari rase, în două mari continente ale sferei pe care o locuiesc. Sunt organizate în gândirea în imagini și în gândirea în noțiuni. (...)

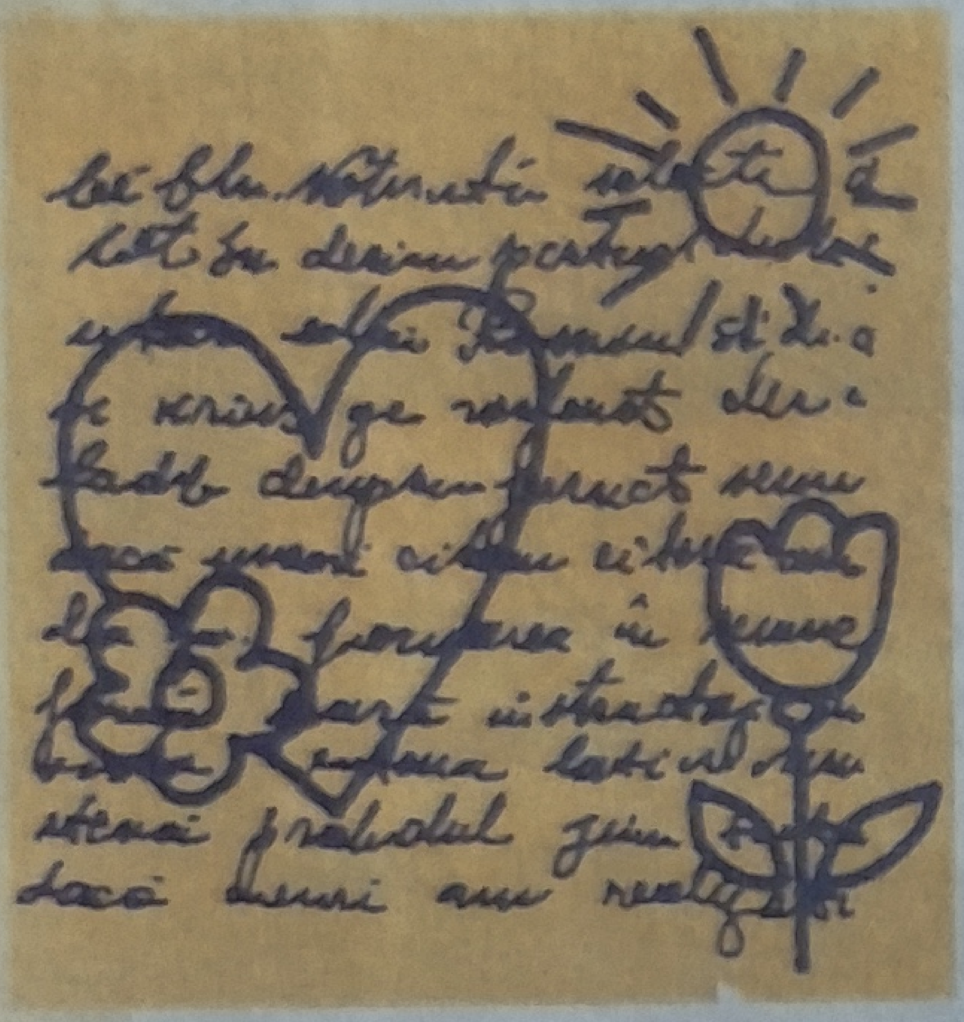

Lumea cuvintelor se subsumează artelor și științelor. Artele și științele sunt formele superioare ale comunicării umane în ceea ce are ea mai abstract. Cuvintele sunt ființe vii, nu ele au fost la începutul lumii, n-au creat ele lumea, ci lumea le-a creat.

Imaginația cuvintelor a creat numai artele. Imaginația de culoare a creat pictura, cea de sunet armonios, muzica, cea de formă tactilă, sculptura.

Numai poezia se confundă uneori cu însăși coloana vertebrală a gândirii în imagini. Ea ni se pare cea mai apropiată de esența abstractă a cuvintelor. De aceea poate că și sunt atât de îndrăgostit de poezie.

AUTOBIOGRAFIE

(Fragment)

*de Ana Blandiana**

Am crescut, m-am format și trăiesc într-un univers în care cărțile au fost întotdeauna mult mai importante decât fenomenele naturii. Este destul să mă gândesc cât din ceea ce știu se datorează cărților și cât experiențelor mele nemijlocite; câte dintre bucuriile mele vin dintre cărți și câte dintre frunze; câte dintre nenorocirile mele se datoresc fantasmelor și câte gesturilor, faptelor; câți dintre prietenii mei sunt personaje și câți sunt oameni în carne și oase, ca să înțeleg că în viața mea verbul *a citi* a fost mult mai important decât verbul *a trăi*, atât de important încât – folosind un foarte mic artificiu poetic – mărturisesc că n-aș putea să mă imaginez trăind fără a citi, dar nu mi-ar fi deloc greu să mă închipui citind și după moarte. Înaintez printr-o lume încropită din cărți, prin orașe pavate cu volume și odăi tencuite cu tomuri; (...) mă închin în catedrale înălțate din *palimpseste*[1]; rătăcesc prin păduri cu frunze de file, pe mări cu valuri de hârtie; (...) un univers de biblioteci fără sfârșit m-a născut și mă cuprinde în sine, și mie îmi rămâne doar dreptul de a citi încă un cuvânt, încă un rând, încă o pagină, încă o operă, încă un raft, încă un perete... Ce poate fi norocul în această lume nu născută, ci scrisă, ce poate fi fericirea decât tot o carte, o carte altfel decât celelalte, o capodoperă?

(Vol. *Autoportret cu palimpsest*)

[1]*palimpsest*, s.n. - pergament sau papirus de pe care s-a șters imperfect scrierea inițială pentru a se putea refolosi și pe care coexistă diferite straturi de text.

***Ana Blandiana** (n. 1942): Autoare a unor volume de poezii și de publicistică, prezență reprezentativă în poezia noastră contemporană.

FIȘA DE BIBLIOTECĂ

TWAIN, MARK
Prinț și cerșetor; Traducere de: Mirella Acsente; Coperta colecției: Walter Riess, Desenul copertei: Silvia Muntenescu; București, Editura Corint, 1998; (Arta Grafică, București)
166 p: il; 20,5 cm
ISBN 973-9413-32-3; 15.000 lei

Completați-vă cunoștințele!

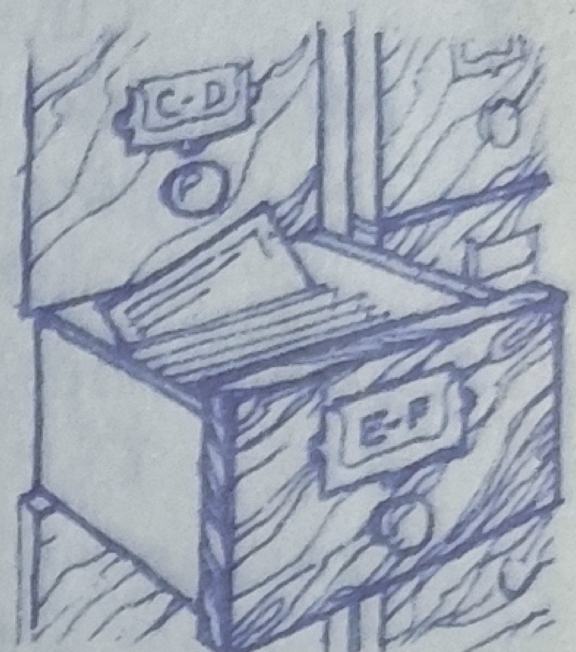

● Studiați cu atenție *fișa de bibliotecă* alăturată și faceți precizări în legătură cu: numele autorului, titlul, editura, anul apariției.

REȚINEȚI!

● Evidența cărților într-o bibliotecă se ține în registre speciale și pe fișe.
● **Fișa de bibliotecă** cuprinde o scurtă descriere a cărții: *numele autorului, titlul, anul apariției, editura, ilustrațiile* etc. Aceasta nu dă nici o indicație asupra conținutului cărții și se alcătuiește după foaia de titlu a cărții.

Folosiți-vă cunoștințele!

● Alcătuiți o fișă de bibliotecă pentru ultima carte citită.

FIȘA DE LECTURĂ

Completați-vă cunoștințele!

● Cum puteți păstra în scris conținutul textelor pe care le-ați citit, pentru a le transforma în surse personale de documentare?

REȚINEȚI!

● **Fișa de lectură** este o bucată de hârtie (de mărimi diferite) pe care se fac însemnări în timpul lecturii unei cărți sau a unui articol.

ATENȚIE!

● **Portofoliul** este o arhivă personală a studiului individual. Acesta se poate alcătui sub forma unui dosar care să cuprindă mai multe fișe de lectură individuală.
● **Portofoliul de autor** se completează pe măsură ce se studiază opera autorului.

Valorificați-vă cunoștințele!

● Alcătuiți un portofoliu de autor pentru scriitorul M. Eminescu. Acest portofoliu poate să conțină următoarele secțiuni: poezie, proză, dramaturgie, publicistică.

Pentru început, alcătuiți:

a) fișa biobibliografică;

b) fișe cu tema: *Poezia de inspirație folclorică:*

– în cadrul acestei teme, realizați: fișe cu citate; fișe cu procedee artistice; fișe referitoare la temă (surse folclorice); fișe privind mesajul operei; fișe cu aprecieri critice;

– aceste fișe pot fi însoțite de comentarii personale;

– fiecare grupaj de fișe reprezintă un proiect individual de lucru, pentru că presupune culegerea și sistematizarea unor informații citite.

LIMBA ROMÂNĂ 1

NOTIUNI DE SINTAXĂ

CUVÂNT. PROPOZIȚIE. FRAZĂ. TEXT

Completați-vă cunoștințele!

● Citiți fragmentul de text de mai jos și faceți o scurtă expunere orală despre drumul parcurs de un cuvânt (*popor*, în cazul de față), până la integrarea lui într-un text.

Cuvântul este unitatea de bază a vocabularului, reprezentând asocierea unui sens (sau a mai multor sensuri) cu un sunet sau o îmbinare de sunete, care se redă în scris printr-o literă sau un grup de litere.

Propoziția este cea mai mică unitate sintactică prin care se exprimă o idee, o judecată etc.

„Ce este un *popor*? (...) *Poporul este o ființă pur spirituală*. (...) **Poporul este un produs spiritual al indivizilor care fac parte din el. Ei nu sunt un popor, ci doar îl făuresc perpetuu.**

(M. Eminescu, *Opere XV*)

Fraza este o îmbinare de propoziții, care se află în raport de coordonare sau de subordonare, exprimând una sau mai multe judecăți.

Textul este format din propoziții și fraze exprimate în scris, reprezentând conținutul unei opere literare sau științifice, al unui discurs, al unei legi etc. (În sens restrâns poate să însemne și fragment dintr-o scriere.)

REȚINEȚI!

● În actul comunicării vorbitorii folosesc **cuvinte**. Acestea nu sunt însă întrebuințate cu forma din dicționare, ci se combină după reguli morfologice și sintactice proprii fiecărei limbi, formând **propoziții** și **fraze**. Exprimate în scris, acestea formează **texte**.

● În comunicarea scrisă sau orală trebuie să respectăm regulile de combinare a cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze, pentru a ne putea face înțeleși de cei cărora ne adresăm.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți un text, de maximum zece rânduri, pornind de la următoarele cuvinte: *toamnă, vânt, frunze, a cădea, ploaie, tristețe*.

❷ Scrieți o propoziție folosind cuvântul *carte*.

❸ Alcătuiți o frază în care să folosiți cuvântul *carte*.

❹ Redactați un text de maximum zece rânduri despre importanța cărții în viața omului.

PROPOZIȚIA. FRAZA actualizare

FELUL PROPOZIȚIILOR

AMINTIȚI-VĂ!

- **Propoziția** este o comunicare cu un singur predicat.
- **Fraza** este formată din două sau mai multe propoziții. Numărul propozițiilor se stabilește după numărul predicatelor.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „– Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vânt,
Cu crengile la pământ?"

(M. Eminescu, *Ce te legeni...*)

b) „Câmpia era așa de plată și de întinsă încât nu i se zărea nici o margine." (G. Călinescu, *Enigma Otiliei*)

❷ Precizați felul fiecărei propoziții, ținând seama de următoarele categorii: enunțiative / interogative; simple / dezvoltate; afirmative / negative.

❸ Identificați în al doilea text:

– propoziția principală și pe cea secundară;
– propoziția regentă a propoziției subordonate;
– cuvântul de relație și partea de vorbire prin care acesta este exprimat.

❹ Precizați semnele de punctuație folosite la sfârșitul fiecărui enunț.

CLASIFICAREA PROPOZIȚIILOR

După scopul comunicării	După structură	După aspectul predicatului	După sens	După relațiile sintactice
a) **enunțiative:** – propriu-zise – optative – imperative b) **interogative:** – propriu-zise – optative	a) **simple** (părți principale de propoziție) b) **dezvoltate** (părți principale și secundare de propoziție)	a) **afirmative** b) **negative** (este negat predicatul)	a) **principale** (au înțeles de sine stătător) b) **secundare** (depind de înțelesul altei propoziții)	a) **regente** (determinate de propoziții subordonate) b) **subordonate** (determină o propoziție regentă) c) **coordonate** (de același fel)

AMINTIȚI-VĂ!

- Propozițiile enunțiative și cele interogative pot fi exclamative sau neexclamative.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Imaginați-vă, în scris, un scurt dialog purtat în recreație cu unul dintre colegi. Delimitați apoi propozițiile și caracterizați fiecare propoziție după criteriile din tabelul de mai sus.

❷ Alcătuiți o propoziție simplă cu subiect multiplu și predicat nominal cu nume predicativ multiplu.

❸ Scrieți câte un exemplu de propoziție interogativă exclamativă și neexclamativă.

❹ Construiți o frază în care o propoziție subordonată să fie și regentă pentru altă propoziție.

RAPORTURILE SINTACTICE DE COORDONARE ȘI DE SUBORDONARE ÎN PROPOZIȚIE ȘI ÎN FRAZĂ

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Se dau propozițiile următoare:
Frunzele, *florile* și *păsările* anunță *sosirea primăverii*.
Florile de *nu-mă-uita* ne privesc din *grădină*.

❷ Indicați părțile de propoziție între care se stabilește un raport de coordonare.

❸ Identificați atributele și complementele și indicați cuvintele regente pe care acesta le determină.

❹ Precizați mijloacele prin care se realizează raporturile de coordonare și de subordonare.

REȚINEȚI!

ÎN PROPOZIȚIE

1. raportul de coordonare (se stabilește între două sau mai multe părți de propoziție de același fel)

a) **juxtapunerea** (alăturarea prin virgulă) între: subiecte, nume predicative, atribute, complemente;

b) **joncțiunea** (prin conjuncții și grupuri de cuvinte cu valoare de conjuncții coordonatoare: *și, nici, dar, iar, însă, ci, sau, ori, deci, precum și, înumai că, în concluzie etc.*) între: subiecte, nume predicative, atribute, complemente.

2. raportul de subordonare (se stabilește între o parte de propoziție secundară – atribut sau complement – și cuvântul determinat)

a) – **alăturarea** unui atribut de substantivul determinat;
– **alăturarea** unui complement de verbul determinat;

b) **joncțiunea** (prin prepoziții sau grupuri de cuvinte cu valoare de prepoziție care cer cazurile Ac, G, D) între:
– atribut și substantivul determinat;
– complement și verbul determinat.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți câte o propoziție care să ilustreze fiecare dintre raporturile sintactice din tabel și mijloacele de realizare a acestora.

❷ Dezvoltați propoziția *Maria și-a cumpărat o revistă*, adăugând:
– substantivului *Maria*, un atribut;
– verbului, un complement circumstanțial de loc;
– substantivului *revistă*, două atribute aflate în raport de coordonare.

AMINTIȚI-VĂ!

Etapele analizei frazei:
- citirea textului;
- sublinierea predicatelor și precizarea felului lor;
- marcarea elementelor de relație;
- delimitarea propozițiilor și numerotarea acestora.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Se dă fraza următoare:

„Eu, fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca acestea, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era, sai cu dânsa pe sub streașina casei și mă duc de-a dreptul în târgul vitelor s-o vând, căci era tocmai lunea, într-o zi de târg."

(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

❷ Delimitați propozițiile din fraza de mai sus și precizați raporturile sintactice care se stabilesc între ele.

❸ Identificați elementele de relație și precizați prin ce părți de vorbire sunt exprimate.

REȚINEȚI!

ÎN FRAZĂ

1. raportul de coordonare (se stabilește între două propoziții de același fel - principale sau secundare)

a) **juxtapunerea** (alăturarea prin virgulă) între:
– propoziții principale;
– propoziții secundare.

b) **joncțiunea** (prin conjuncții și grupuri de cuvinte cu valoare de conjuncții coordonatoare) între:
– propoziții principale;
– propoziții secundare.

2. raportul de subordonare (se stabilește între o propoziție subordonată și propoziția determinată de aceasta - regentă)

a) **alăturarea** unei propoziții subordonate de propoziția regentă (*Ai carte, ai parte.*)

b) **joncțiunea** prin:
– conjuncții subordonatoare (*că, să, dacă, de, ca să, deși, încât, fiindcă* etc.);
– grupuri de cuvinte cu valoarea unor conjuncții subordonatoare (*fără să, după ce* etc.);
– alte cuvinte cu valoarea unor conjuncții subordonatoare: pronume relative (*care, cine, ce, cât, ceea ce*); pronume nehotărâte (*oricare, orice, oricine, oricât*); adverbe relative (*unde, când, cum, cât, încotro*); adverbe nehotărâte (*oriunde, oricând, oricum, oricât, oriîncotro*).

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Construiți câte o frază care să ilustreze fiecare dintre raporturile sintactice din tabel și mijloacele de realizare a acestora.

❷ Alcătuiți o compunere, de maximum zece rânduri, cu titlul *Cartea - o aventură spirituală*. Delimitați apoi propozițiile, precizând raporturile sintactice dintre acestea și elementele de relație folosite.

MONOLOGUL EXPOZITIV ȘI DEMONSTRATIV

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Priviți desenele de mai jos:

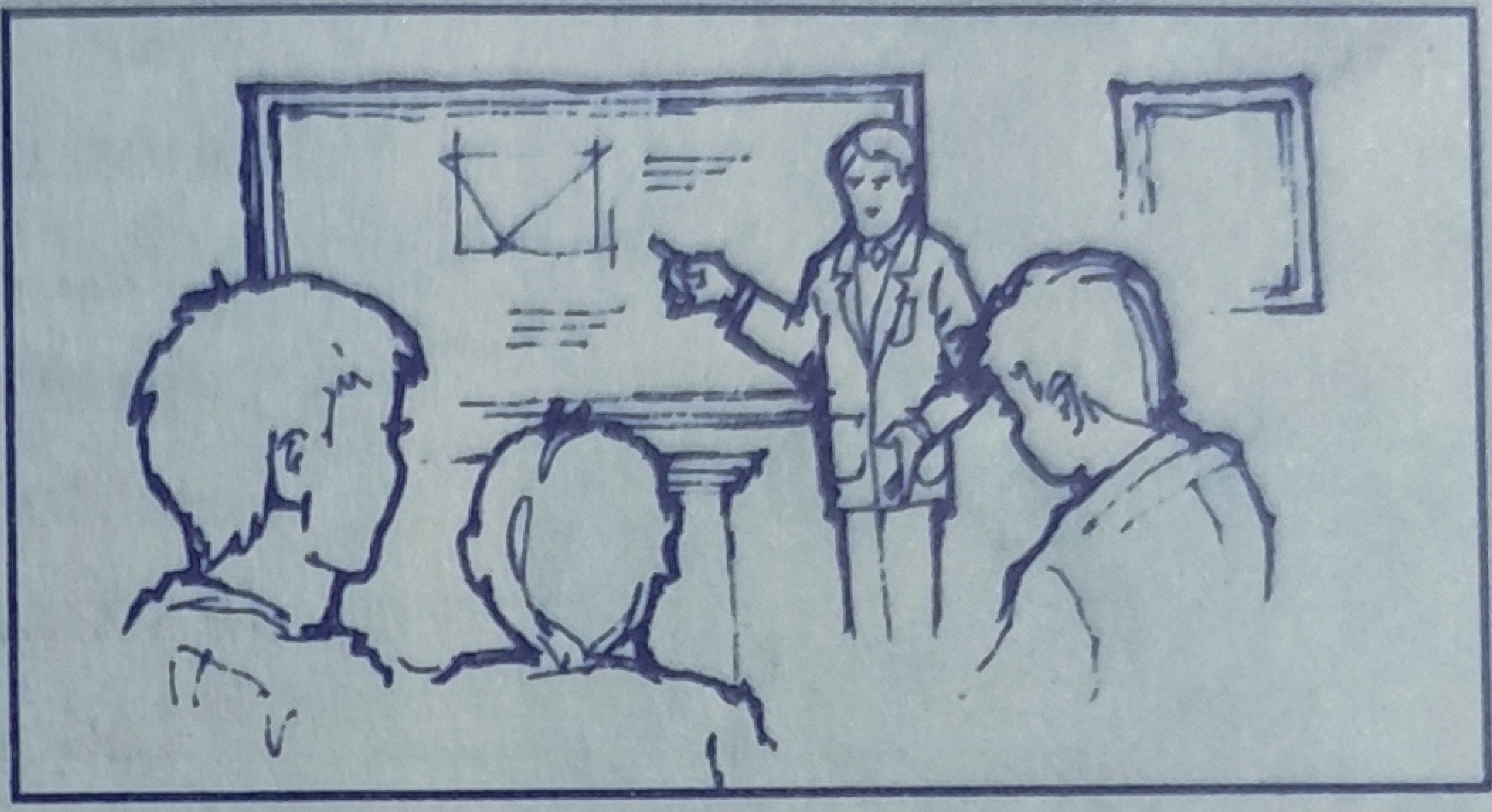

❷ Ce vă sugerează aceste desene? Un dialog sau un monolog?

❸ Care dintre cei doi vorbitori captează atenția auditoriului? Argumentați.

❹ Ce elemente nonverbale observați în aceste desene? Precizați rolul acestora în susținerea mesajului.

REȚINEȚI!

- Când faceți o expunere cu caracter demonstrativ trebuie să știți să captați atenția și să vă faceți înțeleși.
- În transmiterea mesajului să țineți seama de următoarele reguli:
  – ideile să fie formulate clar și să fie prezentate într-o succesiune logică;
  – vocabularul să fie adaptat auditoriului și cuvintele necunoscute să fie explicate;
  – frazele să nu fie prea lungi;
  – debitul verbal să nu fie prea rapid (cuvintele să fie alternate cu pauze);
  – intonația vocii să fie variată și adaptată diferitelor părți ale expunerii;
  – elementele verbale să se înlănțuie cu cele nonverbale.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Țineți un monolog expozitiv în fața clasei prin care să demonstrați importanța unei relații afective între profesori și elevi.

❷ Demonstrați părinților, cu argumente logice, faptul că la vârsta voastră aveți nevoie de prieteni.

❸ Încercați să fiți pentru o oră profesori și să predați colegilor voștri o lecție nouă de limba română. Comentați apoi împreună cu profesorul vostru această inversare de roluri.

TEXTUL LITERAR

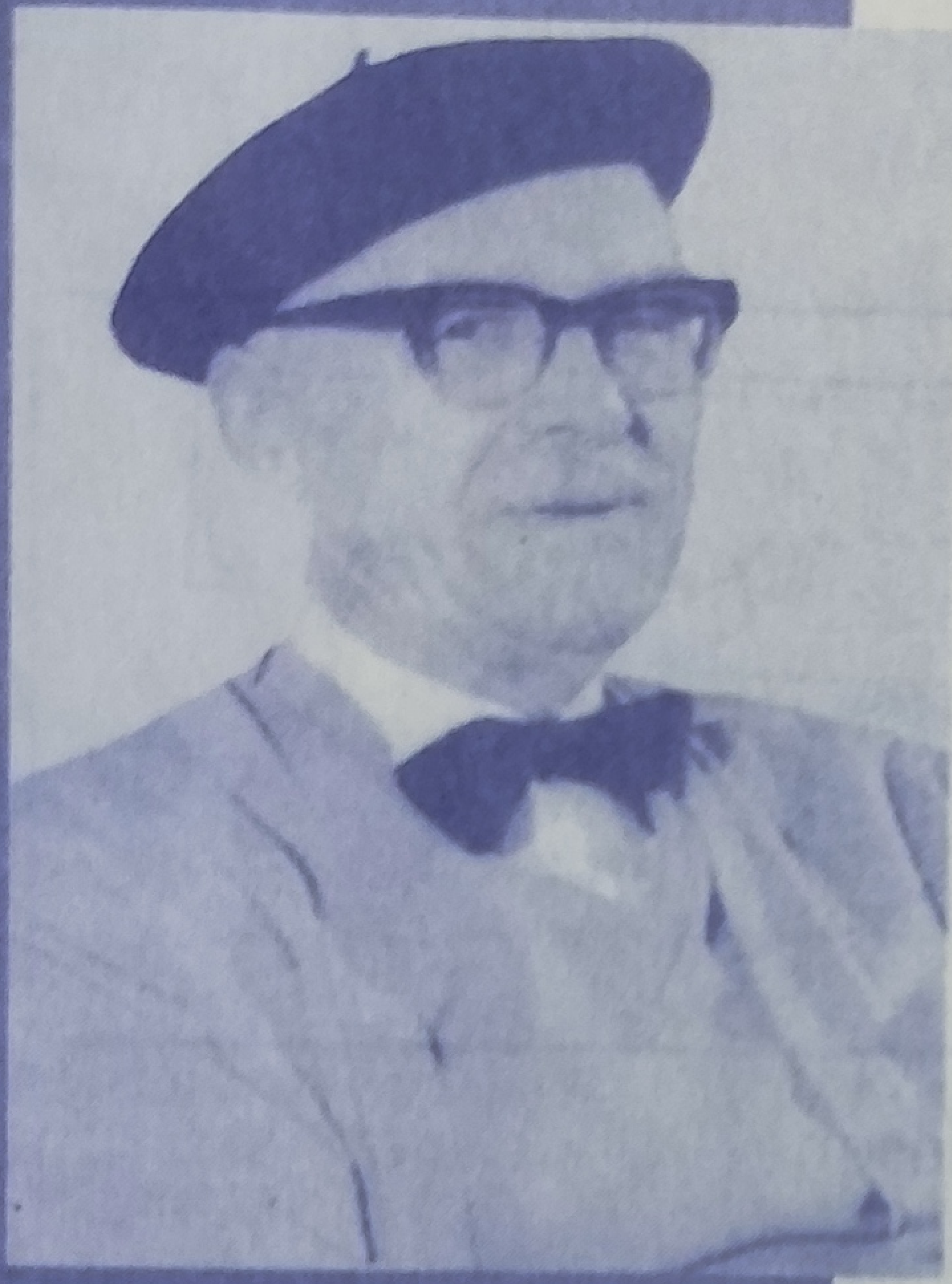

Tudor Arghezi

(1880-1967)

Poet, publicist și prozator, Tudor Arghezi este cunoscut ca una dintre cele mai originale personalități ale literaturii noastre interbelice.

În anul 1927, publică primul său volum de versuri, *Cuvinte potrivite*, urmat de *Flori de mucigai, Cărticica de seară, Frunze, Prisaca, Hore.*

Tudor Arghezi a creat un univers poetic de o mare expresivitate artistică, aducând în creația sa frământările ființei umane, lumea copilăriei și a micilor vietăți.

„Artist cu variate mijloace de expresie, cu o sensibilitate alcătuită din rezonanțe de orgă și suavități, Arghezi și-a creat o limbă poetică, scăpărând așchii în pulbere fină; în cartea liricii noastre, începută de Eminescu, poetul Cuvintelor potrivite *se așază imediat în primul rang."*

Pompiliu Constantinescu

LUMINĂ LINĂ

de Tudor Arghezi

Cum te găsești, ușoară zburătoare,
Zăcând aci, pe-o margine de drum,
Și nu dormind într-un polen de floare,
Învăluită-n aur și parfum?

Neascultând de vântul de la stup,
Te-ai aruncat în plasa verde-a zilei
Și darurile-acum, ale zambilei,
Puterile-amorțite ți le rup.

Voind să duci tezaurul de ceară,
Te prăbușiși din drumul cel înalt.
Cine-o să vie, trupul tău de-afară
Să-l caute și-n jur să sufle cald?

Cu aripa-n țărână și în vis,
Strânge la piept comoara ta deplină.
Cât te iubesc, frumoasa mea albină,
Că sarcina chemării te-a ucis!

(Vol. *Cuvinte potrivite*)

I. STUDIUL TEXTULUI

1. VOCABULAR

Observați!
- Mijloace diverse de expresie lexicală.
- Sonoritățile muzicale ale unor cuvinte: atmosfera lirică.
- Elemente din mediul vieții albinei.
- Stupul – adăpostul calm, ocrotitor.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Găsiți câte un sinonim pentru următoarele substantive: *dar, putere, tezaur, țărână.*

❷ Indicați câte un neologism pentru cuvintele: *chemare, sarcină.*

❸ Explicați, în contextul poeziei, înțelesul verbelor: *a zăcea, a dormi, a învălui, a (se) prăbuși, a rupe, a sufla, a strânge.*

❹ Găsiți câte două sinonime pentru cuvintele *ușoară* și *lină.* Alcătuiți enunțuri cu aceste sinonime.

❺ Indicați formele literare ale cuvintelor: *aci, o să vie.*

Observați!
- Spațiul – definit prin imagini poetice.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Explicați modul în care s-au format cuvintele: *zburătoare, învăluită, neascultând, deplină.*

❷ Motivați folosirea sinonimelor *tezaur - comoară.*

❸ Din următoarea serie de cuvinte: *intens, asurzitor, violent, tare, adânc, infernal, pătrunzător, rece, cumplit, imperceptibil, domol, ascuțit, sălbatic, aspru,* alegeți-le pe acelea care pot fi folosite ca epitete ale substantivelor *vânt, durere.* Încercați să le scrieți în ordinea intensității exprimate.

a.	vânt	....
b.	durere	....

❹ Construiți enunțuri cu expresiile poetice obținute la exercițiul anterior.

❺ Formulați câte un enunț în care cuvintele *vânt, floare, a dormi, a strânge, a învălui* să fie folosite cu sens figurat.

❻ Alcătuiți scurte propoziții pentru a ilustra sensurile diferite ale omonimelor: *ceară, dar, vie.*

❼ Găsiți antonimele cuvintelor: *înalt, ușor, cald, amorțit, afară, a (se) prăbuși, a strânge.*

Observați!
- Utilizarea sugestivă a modurilor și timpurilor verbale.
- Elemente ale spațiului natural:
  a) *polen de floare;*
  b) *plasa verde-a zilei.*
- Joc al contrastelor:
  a) *polen de floare;*
  b) *margine de drum.*

Observați!
- Tonalitatea lirică melancolică.
- Valoarea expresivă a semnelor de punctuație.
- Interogații și exclamații.
- Muzicalitatea versurilor.

Observați!
- Poezia este construită pe baza unei antiteze între:
  a) teluric (terestru) – *o margine de drum;*
  b) ceresc (astral) – *drumul cel înalt.*

2. MORFO-SINTAXĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Selectați verbele aflate la timpuri și persoane diferite.

❷ Argumentați folosirea persoanei a II-a singular și a celor două construcții în vocativ.

❸ Justificați prezența adjectivului pronominal posesiv *mea* din ultima strofă.

❹ Comentați efectul poetic obținut în urma asocierii construcțiilor *frumoasa mea* și *te iubesc* din versul:

„Cât te iubesc, frumoasa mea albină".

❺ Explicați semnificația poetică a adjectivelor *ușoară, zburătoare.*

❻ Ce sugerează verbul *a zăcea*, în comparație cu verbul *a zbura* (*zăcând / nu dormind*)?

❼ Extrageți din versurile poeziei *Lumină lină* de T. Arghezi, cuvintele care sugerează cele două ipostaze ale albinei:

a) Starea de zbor			b) Starea de prăbușire		
substantive	adjective	verbe	substantive	adjective	verbe
....	....	....	....	....	....

❽ Alcătuiți enunțuri în care cuvintele *amorțit, duios, ușor, înalt* să fie folosite, pe rând, ca adjective și ca adverbe.

3. FONETICĂ. ORTOGRAFIE. PUNCTUAȚIE

Completați-vă cunoștințele!

❶ Găsiți cuvintele în structura cărora domină vocalele: *a, e, i.* Explicați ce efect are prezența acestor vocale asupra sonorității versurilor.

❷ Comentați valoarea expresivă a semnelor de punctuație și a construcțiilor interogative din poezia *Lumină lină* de T. Arghezi.

❸ Argumentați folosirea semnului exclamării în poezia *Lumină lină* de T. Arghezi.

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Transcrieți pe caiete versurile care v-au plăcut din poezia *Lumină lină* de T. Arghezi. Justificați-vă alegerea.

❷ Descrieți imaginea spațiului terestru, prin opoziție cu cea a spațiului ceresc.

Observați!

- Imagini poetice sugestive.
- Noutatea și originalitatea stilului.
- Expresivitatea figurilor de stil: metafora, epitetul, personificarea.
- Autorul – martor implicat afectiv în discursul liric.

❸ Stabiliți raporturile dintre versurile 2 și 3 din prima strofă, situate în relație de excludere (prin adverbul negativ *nu*):

Zăcând aci, pe-o margine de drum,
Și nu dormind într-un polen de floare.

❹ Explicați semnificațiile următoarelor construcții poetice: *tezaurul de ceară, plasa verde-a zilei, drumul cel înalt, sarcina chemării.*

❺ Comentați versurile ultimei strofe și susțineți cu argumente ideea că aceste versuri au însușirile unei concluzii.

❻ Explicați semnificația titlului poeziei *Lumină lină* de T. Arghezi. Analizați, în acest sens, înțelesurile poetice ale adjectivului *lină*.

❼ Identificați figura de stil care stă la baza întregii poezii *Lumină lină*.

❽ Observați și explicați rolul personificării. Ce impresie creează prezența acestei figuri de stil?

❾ Cu ce sentimente contemplă poetul T. Arghezi această lume a micilor viețuitoare?

Desen de Lena Constante

VERSIFICAȚIA. RIMA

Observați!

- Alternarea rimelor în cele patru strofe.
- Versurile sunt grupate în catrene cu rimă încrucișată și rimă îmbrățișată.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Din câte strofe este alcătuită poezia *Lumină lină* de T. Arghezi?

❷ Stabiliți ritmul, rima și măsura versurilor.

❸ Arătați în ce mod se acordă versificația cu conținutul poemului (măsura versului, rima).

❹ Care este tipul de vers folosit în această poezie?

Observați!

- Prezența în rimă a unor consoane diferite: t/d.
- Expresivitatea combinațiilor de sunete.

Atelier de lucru

❶ Scrieți cuvintele din finalul versurilor fiecărui catren.

❷ Explicați ce efect are frecvența vocalelor *a, e, i,* asupra ritmului poeziei *Lumină lină.*

❸ Subliniați grupurile de sunete identice din finalul acestor cuvinte. Ce observați în legătură cu alternarea rimelor?

❹ Precizați felul rimei pentru fiecare dintre cele patru strofe.

Strofa I	a/b	Strofa a II-a	a/b	Strofa a III-a	a/b	Strofa a IV-a	a/b
v.1: *zburătoare*	a	v.1: *stup*	a	v.1:		v.1:	
v.2: *drum*	b	v.2: *zilei*	b	v.2:		v.2:	
v.3: *floare*	a	v.3: *zambilei*	b	v.3:		v.3:	
v.4: *parfum*	b	v.4: *rup*	a	v.4:		v.4:	

Observați!

- Funcțiile rimei:
  a) marcă a finalului de vers;
  b) organizează strofa;
  c) oferă muzicalitate versului.

❺ Despărțiți cuvintele poeziei *Lumină lină* în silabe. Stabiliți din câte silabe este format fiecare vers.

❻ Notați cu _ silabele accentuate și cu *V* silabele neaccentuate din aceste cuvinte. Ce observați?

Strofa I	Strofa a II-a	Strofa a III-a	Strofa a IV-a
v.1: 11 silabe	v.1: 10 silabe	v.1: 11 silabe	v.1: 10 silabe
v.2: 10 silabe	v.2:	v.2:	v.2: ....
v.3: 11 silabe	v.3: 11 silabe	v.3:	v.3: ....
v.4: 10 silabe	v.4: 10 silabe	v.4:	v.4: 10 silabe

AMINTIȚI-VĂ!

- Rima reprezintă un element important al versificației, constând în identificarea și asemănarea sunetelor la sfârșitul a două sau mai multe versuri, începând cu ultima vocală accentuată.

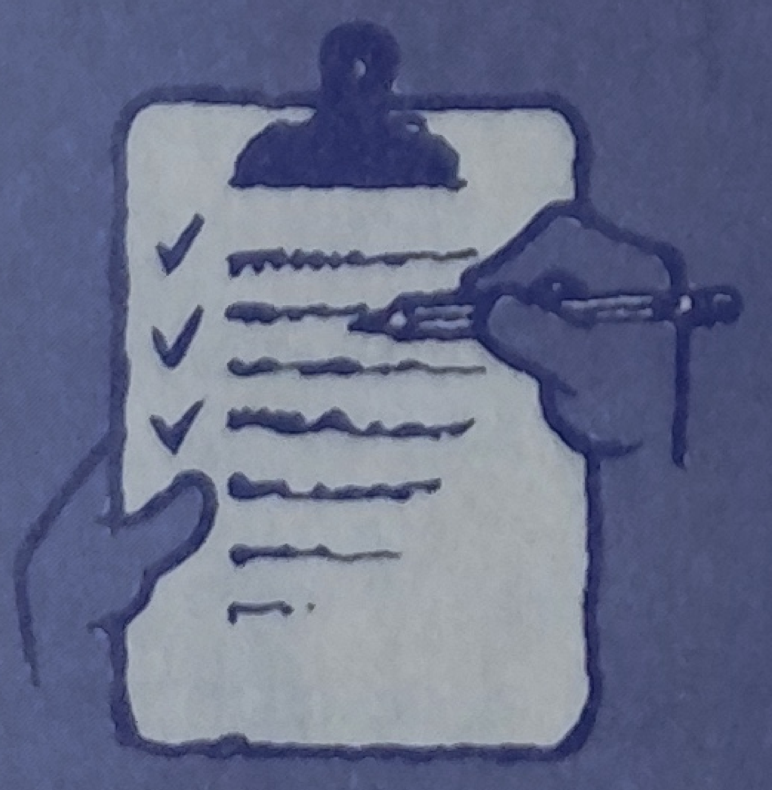

TIPURI DE RIMĂ

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Transcrieți, pe caiete, din lecturile voastre particulare, versuri în care să se regăsească diferite tipuri de rimă (împerecheată, încrucișată și îmbrățișată).

❷ Dați exemple de versuri care să ilustreze monorima.

IMPORTANT!

- Poezia *Lumină lină* de T. Arghezi e construită pe sistemul de 10 și 11 silabe:
  a) versurile de 10 silabe rimează între ele cu *rimă masculină* (rimă formată din sunetele ultimei silabe);
  b) versurile de 11 silabe rimează între ele cu *rimă feminină* (identitatea sunetelor din ultimele două silabe).
- Cuvintele de la sfârșitul versurilor de 10 silabe au accentul pe ultima silabă.
- Cuvintele care rimează în versurile de 11 silabe au accentul pe penultima silabă.

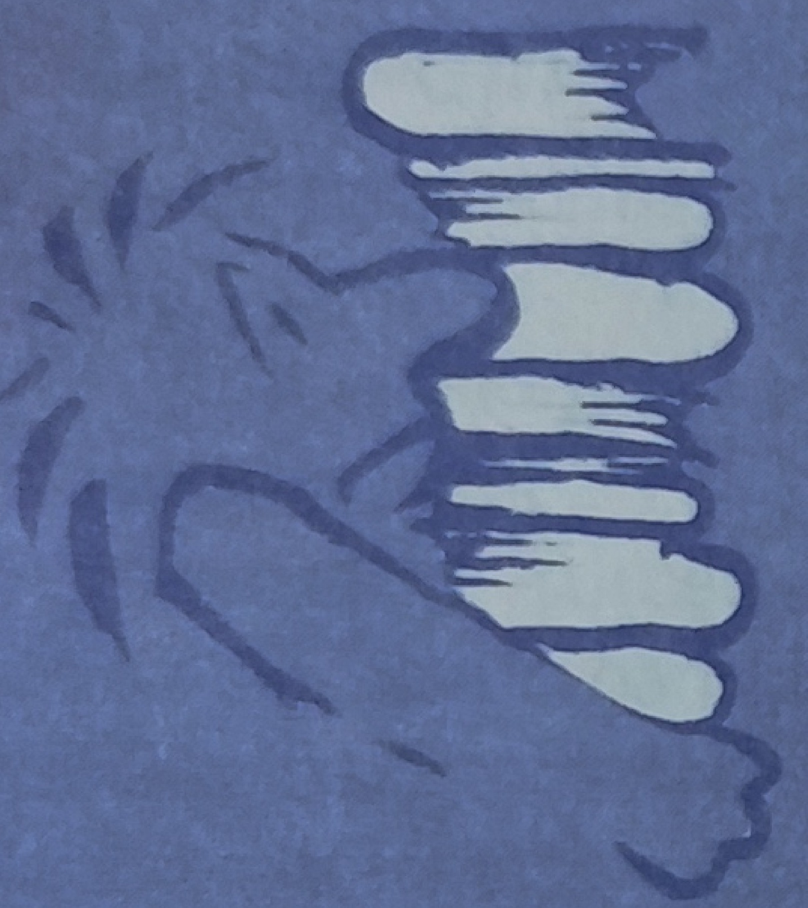

Rețineți!

- Rimă împerecheată (aabb).
- Rimă încrucișată (abab).
- Rimă îmbrățișată (abba).
- Monorimă (aaaa).
- Alte tipuri de rimă:
  a) rima perfectă (silabe identice);
  b) rimă imperfectă (silabe asemănătoare: *asonanță*).

Consolidați-vă cunoștințele!

1 Citiți următoarele versuri și analizați tipurile de rimă, după poziția acestora în strofă.

a) „Sara pe deal buciumul sună cu jale,
Turmele-l urc, stele le scapără-n cale,
Apele plâng, clar izvorând din fântâne;
Sub un salcâm, dragă, m-aștepți tu pe mine.”
(M. Eminescu, *Sara pe deal*)

b) „De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur’ ude în văzduhul tămâiet.”
(M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

c) „Închinar-oi codrilor,
Ulmilor
Și fagilor
Brazilor.”
(*Toma Alimoș*)

d) „Stele-n cer
Deasupra mărilor
Ard depărtărilor
Pân’ ce pier.”
(M. Eminescu, *Stelele-n cer*)

e) „Luminează stelele
Plângă rămurelele
Cum jelind se tragănă
Frunza de mi-o leagănă
În numele sfântului
Taci, s-auzi cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.”
(M. Eminescu, *Strigoii*)

f) „Va geme de patemi
Al mării aspru cânt...
Ci eu voi fi pământ
În singurătate-mi.”
(M. Eminescu, *Mai am un singur dor*)

2 Indicați, într-o schemă, modul de așezare a rimelor în trei dintre strofele de mai sus.

Facultativ

VERSUL LIBER

Consolidați-vă cunoștințele!

❶ Citiți următoarele trei poezii:

POTECA

de Ștefan Aug. Doinaș

În adâncul pădurii,
în cel mai adânc
luminiș din adâncul pădurii,
unde lumina-n uitare de sine
își pierde culorile,
există o potecă ascunsă
pe care omul n-o știe.

Numai ursul bătrân
și căprioara rănită,
numai șarpele vătămat
și privighetoarea fără de aripi
se târâie până acolo,
transfigurate,
și cad.

Și-n timp ce lumina
în uitare de sine
își pierde culorile,
un abur ușor, nevăzut,
se dezbracă de blănuri și pene
și pornește încet
pe potecă,
printre ramuri,
în sus...

FOAIE VERDE

de Marin Sorescu

Codrule,
Dă-mi o frunză de sus,
Pentru lumină și pentru tinerețe,
Și pentru viața care nu moare.

Codrule,
Dă-mi o frunză de jos,
Pentru întuneric și pentru bătrânețe

Și pentru moartea care nu învie.
Noi ne-am scris sufletul
Pe frunze...
Codrule,
Dă-mi toate frunzele tale
Să cânt cu ele.

Sau mai bine cântă tu
Și cu sufletul meu.

Ștefan Augustin Doinaș (n. 1922):
- Poet, eseist, traducător, reprezentant de seamă al literaturii române contemporane.
- Volume de versuri: *Cartea mareelor, Omul cu compasul, Versuri, Interiorul unui poem.*

Marin Sorescu (1936–1996):
- Poet, prozator, dramaturg, traducător. S-a impus ca o voce inconfundabilă prin originalitatea expresiei poetice.
- Volume de versuri: *Poeme, Moartea ceasului, Tușiți, La lilieci.*

Cezar Baltag
(1939-1997):

- Poet, eseist și traducător
- Volume de versuri: *Comuna de aur, Vis planetar, Răsfrângeri, Madona din dud, Chemarea Numelui.*

DRUM

de *Cezar Baltag*

Nu mai suntem aceiași
nici eu, nici basmul
nu mai avem nici inelul
s-a schimbat zâna
am trecut un râu
am trecut o vale
și plopi foșnind nevăzuți
au schimbat povestea

au schimbat toată
povestea.

Observați!

- Abateri de la normele clasice privind ritmul, măsura, organizarea versurilor în strofe.
- Versurile se succed în voie sau sunt organizate în strofe alcătuite dintr-un număr diferit de versuri.
- Ritmuri variate.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Stabiliți modul de organizare a versurilor în poeziile de mai sus.

❷ Comparați poeziile *Poteca* de Ștefan Augustin Doinaș, *Foaie verde* de Marin Sorescu și *Drum* de Cezar Baltag cu poezia *Lumină lină*, de Tudor Arghezi urmărind caracteristicile ritmului, rimei, măsurii și strofelor. Comentați observațiile făcute.

❸ Analizați modul în care sunt aplicate normele de versificație de către autorii celor trei poezii.

❹ Identificați și comentați figurile de stil din aceste versuri.

❺ Selectați un poem în vers liber din creația lirică a poeților T. Arghezi, Lucian Blaga, Ion Pillat, N. Stănescu sau Geo Dumitrescu.

IMPORTANT!

- Versul fără rimă și măsură poartă denumirea de **vers liber**.
- Versul care nu respectă elementele prozodice (măsură, rimă, ritm) se numește **vers alb**.

Desen de Alexandru Moscu, *Peisaj din Timiș*

STRUCTURA GRAFICĂ SPECIFICĂ UNOR TEXTE

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Priviți imaginile a, b, c, d.

Verde crud, verde crud...
Mugur alb, și roz și pur,
Vis de-albastru și azur,
Te mai văd, te mai aud

Oh, punctează cu al tău foc,
Soare, soare...
Corpul ce întreg mă doare,
Sub al vremurilor joc.

(G. Bacovia, *Note de primăvară*)

a

Vântul își schimbase repede direcția și sufla acum dinspre coastă, din ce în ce mai însuflețit. Cunoștea el semnele acelea, era un grăunte de furtună care se apropia văzând cu ochii. Celelalte bărci se depărtaseră de mult, gonind spre țărm. Bătrânul, văzând bine că nu mai este chip să meargă drept împotriva vântului, care se întărea mereu suflând dinspre uscat, trecu ușor colțul pânzei în celălalt bord al bărcii.

(Jean Bart, *Jurnal de bord*)

b

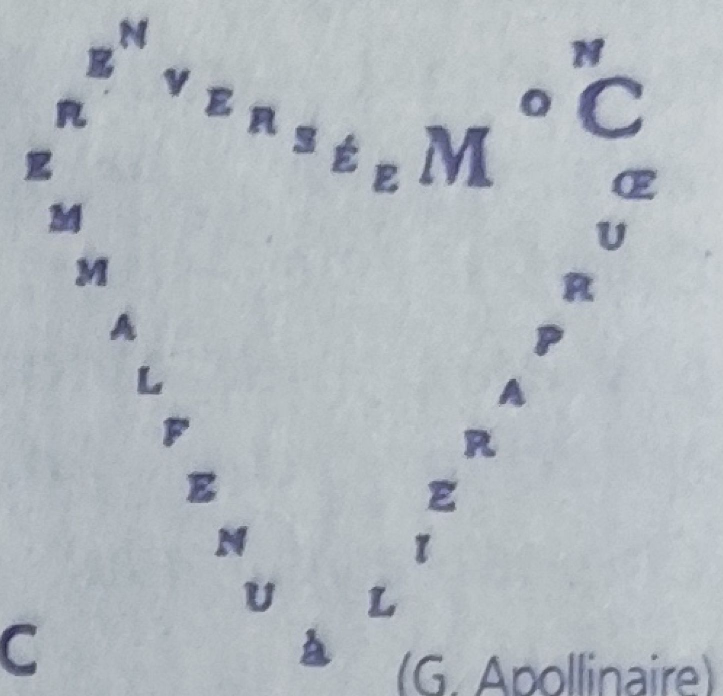

c

(G. Apollinaire)

De prea mult aur crapă boabele
de grâu.
Ici-colo roșii stropi de mac
și-n lan
o fată,
cu gene lungi ca spicele de orz.

(L. Blaga)

d

❷ Precizați care este principala deosebire, din punct de vedere al formei grafice, dintre un text în proză și o poezie.

❸ Care credeți că este motivul care determină un scriitor să aleagă între un text în proză și o poezie pentru a-și exprima ideile sau sentimentele?

❹ Alegeți, din textele de mai sus, forma de poezie sau de proză cu care lucrați în mod obișnuit.

❺ Selectați, din textele de mai sus, pe cele care au o structură grafică necunoscută de voi.

REȚINEȚI!

- Recunoaștem o pagină de proză prin fluxul continuu al exprimării.
- Într-o poezie, acest flux este fragmentat datorită împărțirii textului în versuri și strofe. Versul clasic este alcătuit după anumite reguli prozodice (ritm, rimă, măsură). Versul liber nu mai respectă împărțirea unei poezii în strofe, nefiind constrâns de regulile prozodiei clasice.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Căutați în *Dicționarul explicativ al limbii române* definițiile cuvintelor: *distih, terțină, catren*. Dați apoi câte un exemplu de poezie care să ilustreze definițiile găsite.

❷ Dați un exemplu de poezie scrisă în vers liber și explicați particularitățile sale prozodice (ritm, rimă, măsură).

❸ Precizați structura grafică a textelor literare studiate până acum în *Manualul de limba română* pentru clasa a VII-a.

TEXTUL LITERAR

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Comparați imaginea poetică a toamnei în cele trei fragmente de texte literare:

a) „Vezi, rândunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S-așază bruma peste vii,
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?"

(M. Eminescu)

b) „Peste creștet de dumbravă
Norii suri își poartă plumbul,
Cu podoaba zdrențuită
Tremură pe câmp porumbul."

(O. Goga)

c) „Prin singurătatea lui brumar
Se risipește, cât cuprinzi
Învăluit în somnul funerar
Al frumoaselor oglinzi."

(T. Arghezi)

❷ Desprindeți elementele lexicale specifice peisajului autumnal.

❸ Identificați imaginile vizuale și auditive.

❹ Precizați care sunt figurile de stil din versurile de mai jos:
„E toamna ce la margine de cer,
În brâul roșu, caierul și-l pune."

(Alice Călugăru)

❺ Dați exemple de cuvinte folosite cu sens figurat, în versurile de mai sus.

❻ Desprindeți mesajul celor trei texte literare despre toamnă. Ce stare sufletească exprimă versurile din cele trei catrene?

❼ Alcătuiți o scurtă compunere despre toamnă, valorificând sugestiile poetice oferite de următoarele versuri din *Rapsodii de toamnă*, de George Topîrceanu:

„Iat-o!... Sus în deal, la strungă,
Așternând pământului
Haina ei cu trenă lungă
De culoarea vântului,

Apoi pleacă mai departe
Pustiind cărările,
Cu alai de frunze moarte
Să colinde zările."

Observați!

- Bogăția, noutatea și expresivitatea asocierilor de cuvinte.
- Trecerea de la sensul propriu la cel figurat al cuvintelor.
- Funcția stilistică a elementelor lexicale, gramaticale, ortografice și de punctuație.
- Legătura dintre conținut și expresie.
- Imaginea subiectivă, strict personală a scriitorului asupra realității evocate.
- Eul liric → mesaj poetic → cititor.
- Cititorul (receptor):
  – se regăsește în mesaj;
  – amplifică mesajul prin modul personal de percepere.

Rețineți!

- Stilul constă în *meșteșugul de a da cuvintelor duritate, relief, culoare și însuflețire* (T. Arghezi).

IMPORTANT!

- **Textul literar** prezintă, prin intermediul limbajului artistic, fapte, întâmplări, personaje, aspecte din natură, idei și gânduri, trezind cititorului emoții și sentimente.
- **Caracteristici**:
  – noutatea limbajului (prin sensurile figurate ale cuvintelor);
  – varietatea și expresivitatea mijloacelor artistice;
  – utilizarea întregii bogății a limbii (termeni populari, arhaisme, regionalisme, neologisme, termeni tehnici);
  – originalitatea compoziției, valorile de conținut și formă.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Desprindeți mesajul poeziei *Lumină lină* de T. Arghezi.

❷ Relevați cinci fapte de limbă care atestă valoarea expresivă a textului literar (vocabular, morfologie, fonetică, sintaxă).

❸ Identificați alte cinci elemente expresive, pentru a demonstra că *Lumină lină* de T. Arghezi este o creație literară.

❹ Comentați semnificația poeziei *Lumină lină* de T. Arghezi.

IMPORTANT!

- Literatura are caracter de ficțiune, fiind produs al imaginației (nu se confundă cu realitatea).
- Valoarea unei opere literare derivă din modul expresiv (artistic) în care sunt exprimate complexitatea și profunzimea adevărurilor umane.
- **Semnificația** unei opere literare este întregită de modul personal de percepere al cititorului.

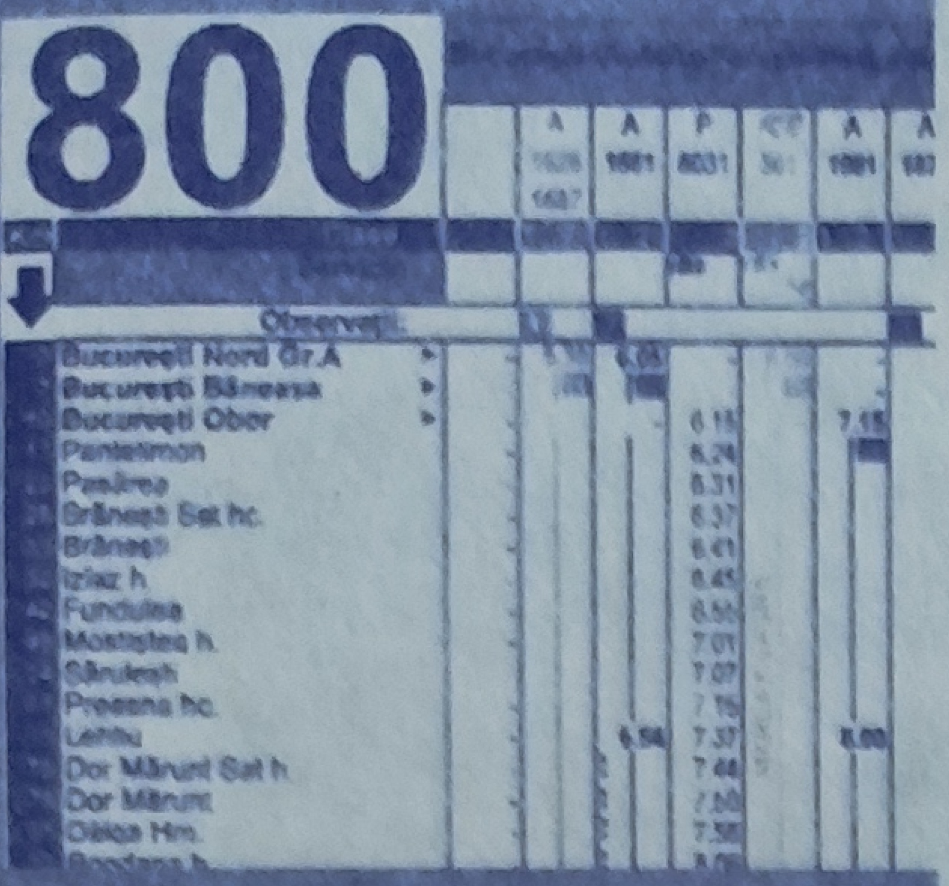

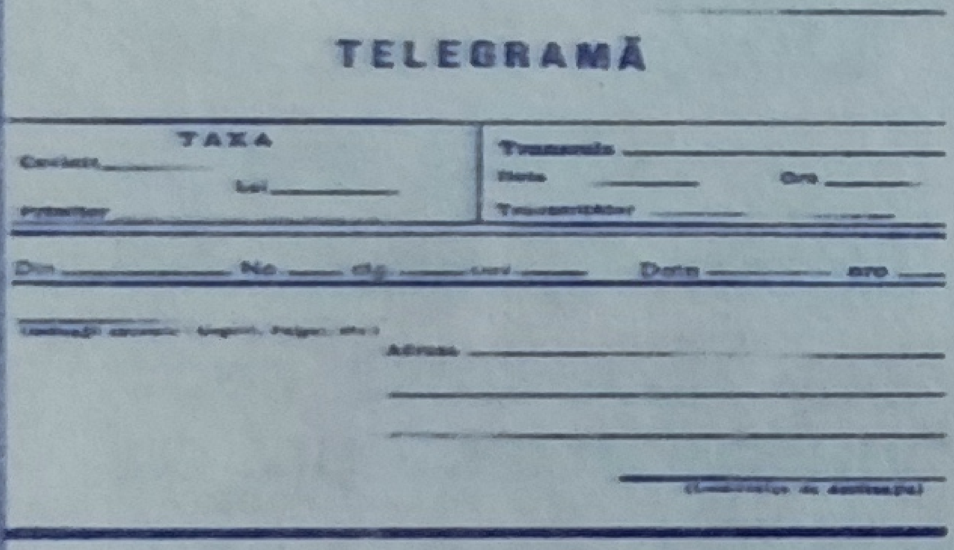

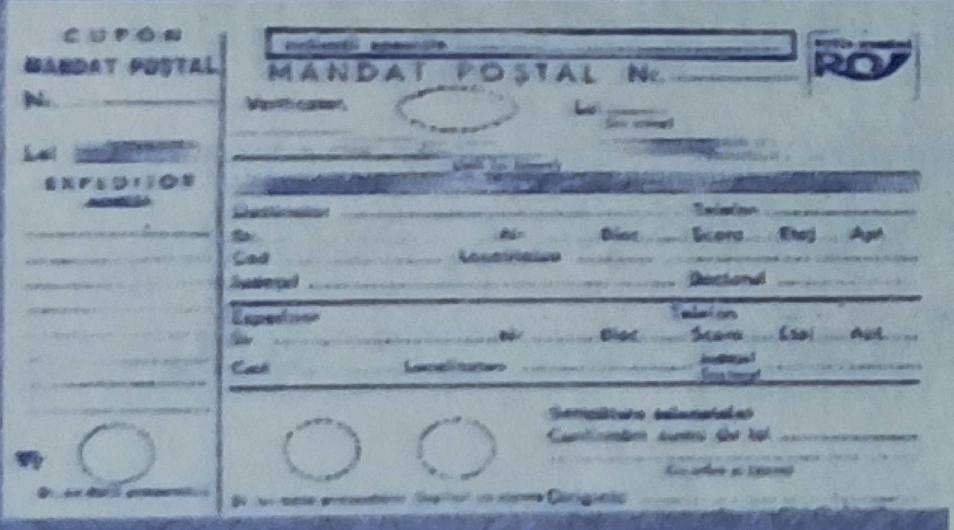

TEXTELE NONLITERARE UTILITARE

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Priviți imaginile din stânga paginii.

❷ Precizați cine a scris aceste texte, cui sunt adresate, ce transmit, unde le găsiți, când au fost scrise (tipărite), cu ce scop au fost scrise.

❸ Evidențiați elementele specifice fiecărui tip de text.

● **Mersul trenurilor** este o publicație anuală ce cuprinde informații generale privind călătoria pe liniile din rețeaua CFR.

● Consultați *Mersul trenurilor* și scrieți în caiete:
– ora de plecare din București și ora de sosire în Constanța a acceleratului 1681;
– numărul de kilometri dintre București și Constanța;
– numele localităților în care oprește acest accelerat.

● **Cartea de telefon** cuprinde lista oficială a abonaților telefonici din fiecare județ al țării și din municipiul București. Aceștia sunt prezentați în ordinea alfabetică a numelui de familie sau a numelui instituției.

● Consultați *Cartea de telefon* și scrieți în caiete numerele de apel ale Poliției, Salvării și Pompierilor din localitatea voastră.

● Cele mai importante **formulare poștale**:
– **Telegrama** este un text foarte scurt prin care se transmit evenimente importante, gânduri sau sentimente.
– **Mandatul poștal** și **mandatul telegrafic** sunt formulare prin intermediul cărora se expediază sume de bani. Pe verso există un loc pentru o scurtă corespondență.

● Scrieți câte o telegramă pentru fiecare dintre temele următoare:
– invitarea unor rude pentru a participa la un eveniment important din familia voastră;
– felicitarea unui prieten cu ocazia aniversării acestuia.

● **Programul de spectacol** este un pliant sau o broșură ce însoțește anumite evenimente culturale: piese de teatru, concerte etc. Acesta oferă informații detaliate despre organizatorii evenimentelor, locul și data desfășurării, numele protagoniștilor și distribuția acestora pe roluri, regia și scenografia spectacolului etc.

● Realizați un program de spectacol pentru o serbare pe care o va face clasa voastră la sfârșitul anului școlar.

PREZENTAREA UNUI EVENIMENT CULTURAL

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Priviți ilustrațiile de mai jos:

❷ Precizați ce evenimente culturale surprind aceste ilustrații.

❸ Alegeți unul dintre evenimente și spuneți în ce împrejurare credeți că are loc acesta.

❹ Prin ce forme pot fi aduse la cunoștința publicului astfel de evenimente culturale?

REȚINEȚI!

- Prezentarea unui eveniment cultural are rolul de a informa publicul în legătură cu diferite manifestări culturale: vernisajul unei expoziții, premiera unui concert, a unui film, lansarea unei cărți, a unui disc etc.
- Evenimentele culturale pot fi anunțate în scris prin afișe, programe de spectacol, invitații etc. Acestea oferă informații despre locul și data desfășurării evenimentului. Textele pot fi însoțite de imagini.
- Evenimentele culturale pot fi anunțate prin intermediul radioului, al televiziunii etc.

Aplicați-vă cunoștințele!

❶ Precizați prin ce alte forme, în afară de cele prezentate mai sus, pot fi aduse la cunoștința publicului astfel de evenimente culturale.

❷ Prezentați în scris un eveniment cultural care a avut loc recent în localitatea voastră.

❸ Realizați un afiș care să prezinte, la alegere, unul dintre următoarele evenimente culturale:

– o expoziție de desene organizată în școala voastră;
– serbarea de sfârșit de an a clasei voastre;
– un concurs de dans organizat în școală.

NOȚIUNI DE FONETICĂ

AMINTIȚI-VĂ!

- **Fonetica** studiază sunetele vorbirii.
- **Sunetele** sunt unitățile minimale ale cuvântului rostit. Acestea se clasifică în:
  – *vocale*;
  – *semivocale;*
  – *consoane.*
- **Grupuri de sunete:**
  – *diftong* (o vocală și o semivocală rostită în aceeași silabă);
  – *triftong* (o vocală și două semivocale rostite în aceeași silabă);
  – *hiat* (două vocale alăturate aflate în silabe diferite).
- **Silaba** este formată dintr-o vocală sau dintr-un grup de sunete care se pronunță cu un singur efort expirator.
- **Accentul** reprezintă pronunțarea mai intensă a unei silabe dintr-un cuvânt.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Citiți textul următor:

„Leoaică tânără, iubirea
mi-a sărit în față.
Mă pândise-n încordare
mai demult.
Colții albi mi i-a înfipt în față,
m-a mușcat leoaica azi de față."

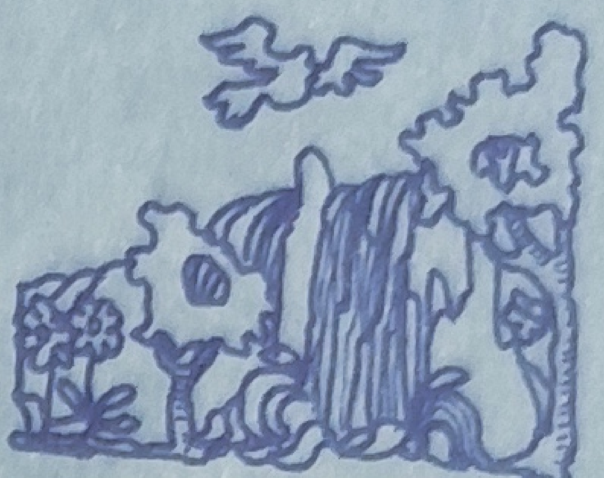

(N. Stănescu, *Leoaică tânără, iubirea)*

❷ Analizați structura fonetică a cuvintelor din primul vers, folosind inițialele C pentru consoane, V pentru vocale și S pentru semivocale.

❸ Descoperiți cuvintele care conțin diftongi, triftongi și vocale în hiat.

❹ Despărțiți în silabe cuvintele următoare și precizați dacă acestea sunt monosilabice sau plurisilabice: *leoaică, mi-a, mai, demult.*

❺ Indicați, prin semnul corespunzător, silaba accentuată din cuvintele: *tânără, încordare, albi.*

❻ Demonstrați schimbarea sensului cuvântului *albi* prin deplasarea accentului pe altă vocală.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Precizați câte sunete și câte litere conțin cuvintele: *aer, ger, ciot, cer, hangiu, anchetă, chip, Gheorghe, ghindă, axă, extemporal, yoga.*

❷ Formați câte un cuvânt alcătuit din:
– consoană + semivocală + vocală + consoană;
– vocală + consoană + consoană;
– semivocală + vocală.

❸ Dați exemple de cuvinte care să conțină:
– diftongii: *âi, ea, ia, ie, io, ea, oa, ua, uă;*
– triftongii: *eoa, eau, iau, iai;*
– vocale în hiat: *a-e; e-a; e-e, i-e, i-a, i-i, o-e, o-o, u-e.*

❹ Găsiți cuvinte care încep cu vocală. Adăugați-le prefixele *in-, sub-, dez-, an-* și formați cuvinte noi. Despărțiți apoi în silabe cuvintele obținute.

❺ Despărțiți în silabe următoarele cuvinte compuse: *fiindcă, altundeva, optsprezece, portavion.* Motivați felul în care ați despărțit aceste cuvinte.

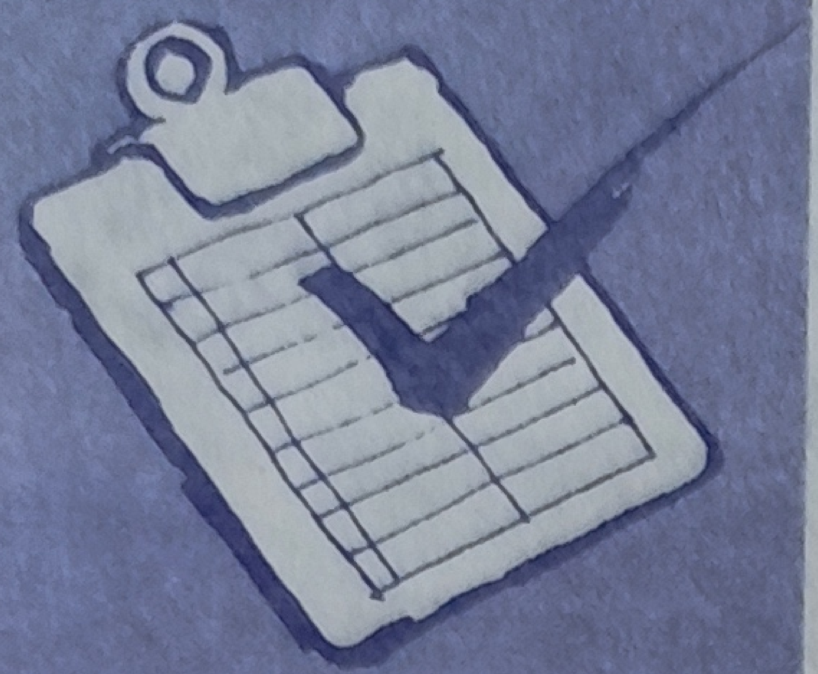

❻ Puneți corect accentul în cuvintele următoare: *bolnav, caracter, duminică, dușman, fenomen, ianuarie, regizor, verigă, epocă, prevedere, trafic, sever, profesor, editor, avarie, penurie, doctoriță, gărgăriță, butelie, antic, prematur, veveriță, conductor, minuscul, simbol.*

❼ Construiți câte un enunț ilustrativ pentru fiecare din următoarele cuvinte diferențiate semantic prin accent: *compánie - companíe; colónie - coloníe; vestíbul - vestibúl; diréctor - directór; imóbil - imobíl; áugust - augúst; apéndice - apendíce.*

❽ Despărțiți în silabe cuvintele următoare și precizați ce reguli ați aplicat pentru fiecare cuvânt: *analfabet, binoclu, subestima, niciodată, dezechilibru, cablu, somptuos, lincșii, punctuație, funcționar, jertfă, sandvici, Europa, familial, genuflexiune.*

GREȘELI DE PRONUNȚARE ÎN LIMBA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

OBSERVAȚI!

- Rostirea *ie* a vocalei inițiale *e* este acceptată numai în cazul cuvintelor moștenite din latină (pronumele personal și formele de prezent sau de imperfect ale verbului *a fi*).
- Nu se acceptă rostirea *ie* a vocalei inițiale *e* în cazul neologismelor, nici la început de cuvânt, nici la început de silabă (*e-lev; po-et*).
- Vorbirea cotidiană oscilează adesea în privința rostirii unor vocale interne.

❶ Pronunțați următoarele cuvinte și explicați de ce ați procedat astfel:

– *eu, ea, el, ei, ele;*
– *ești, este, eram, erați, erau;*
– *epocă, eră, enunț, examen, epitet, erou, epic.*

❷ Scrieți câte cinci cuvinte care încep:

– cu litera *e* rostită *e;*
– cu literele *ie* rostite *ie;*
– cu litera *e* rostită *ie.*

❸ Citiți variantele de mai jos. Copiați-le apoi în caiete și subliniați varianta corectă:

a) *naframă / năframă*
maramă / mărama
b) *mănușă / mânușă*
zăngăni / zângăni
c) *plămân / plomân*
văpsea / vopsea
d) *coprinde / cuprinde*
mosafir / musafir
e) *pătrunjel / pătrânjel*
vultoare / vâltoare
f) *stinge / stânge*
strimt / strâmt
g) *sălbatec / sălbatic*
trimete / trimite
h) *tinerețe / tineretă*
vraje / vrajă

❹ Folosind *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* alegeți varianta corectă:

distructiv / destructiv
siringă / seringă
dumiri / dumeri
încălica / încăleca
tomnatic / tomnatec
îndemânatic / îndemânatec
roșiatic / roșietic
ostatic / ostatec
duminică / duminecă
feminin / femenin

❺ Alegeți varianta corectă, citiți-o cu voce tare și scrieți-o în caiete:

a) *prerie - preerie*
prooroc - proroc

b) *creez - creiez*
agreează - agreiează

c) *alee - aleie*
licee - liceie

d) *aceeași - aceiași (fată)*
aceleiași - aceleeași (fete)

❻ Citiți cu voce tare următoarele cuvinte și spuneți ce diferențe observați între scrierea și pronunțarea lor:

– *examen, auxiliar, exact, exemplu;*
– *excursie, exclama, extaz, exprima;*
– *delincvent, elocvent, frecvent, secvență;*
– *stand, start, stachetă;*
– *înșală, așază;*
– *obține, subțire, abține;*
– *absolut, absolvi, absent;*
– *defectuos, afectuos, maiestuos.*

PRONUNȚAREA NUMELOR PROPRII STRĂINE

Facultativ

Completați-vă cunoștințele!

❶ Pronunțați, după îndrumările din paranteze, următoarele nume proprii străine:

a) de scriitori: *William Shakespeare* [*uiliam șécspir*];
Miguel de Cervantes [*mighel de servantes*];
Marcel Proust [*marsel prust*];

b) de orașe: *New York* [*níu-iork*];
Bordeaux [*bordó*].

❷ Citiți cu atenție numele proprii ale următorilor scriitori români: *B. P. Hasdeu, Al. Philippide, C. Negruzzi.* Închideți manualul și scrieți-le pe caiet, din memorie.

❸ Folosindu-vă de *Dicționarul de nume proprii* de la pagina 222, pronunțați corect numele proprii scrise cursiv, din versurile de mai jos. Copiați în caiete aceste nume împreună cu transcrierea lor fonetică:

a) „Stofe vechi, o mandolină,
Un *Cézanne* și doi *Gauguin*,
Patru măști de bronz:
Beethoven, Berlioz, Wagner, Chopin..."

(I. Minulescu, *Într-un bazar sentimental*)

b) „O limbă-mpletită din sfârcuri de bice
În care, pe vremuri, scrisese *Voltaire*,
Pe care-l citise și *Heine*, și *Nietzsche*..."

(I. Minulescu, *Undeva*)

❹ Scrieți câte patru exemple de nume proprii geografice (capitale, continente etc.) și de nume proprii de personalități (literare, istorice, oameni de știință etc.) și apoi pronunțați-le.

OBSERVAȚI!

- Numele proprii străine provenite din limbi care folosesc alfabetul latin se scriu și se pronunță în conformitate cu regulile limbii din care provin.
- Fac excepție împrumuturile mai vechi (*Londra, Viena, Moscova* etc.).

EVALUARE

- Citiți versurile de mai jos:

„Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri
Și niciodată n-or să vie iară,
Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară
Povești și doine, ghicitori, eresuri."

(M. Eminescu, *Trecut-au anii...*)

2 x 0,75 = 1,50 puncte

❶ Indicați figurile de stil din versurile de mai sus, precizând, în câte un enunț, rolul acestora în accentuarea sentimentului de regret, de nostalgie.

2 x 0,50 = 1 punct

❷ Explicați rolul adverbelor *niciodată, iară* în sugerarea trecerii ireversibile a timpului.

2 x 0,75 = 1,50 puncte

❸ Argumentați, în două enunțuri, rolul cuvintelor din cel de-al patrulea vers în sugerarea universului copilăriei.

3 x 0,50 = 1,50 puncte

❹ Scrieți câte un enunț în care cuvintele *an, timp, doină* să fie determinate de diferite părți de vorbire (substantive, adjective) cu valoare de epitet.

3 x 0,50 = 1,50 puncte

❺ Stabiliți ritmul, rima și măsura versurilor.

4 x 0,25 = 1 punct

❻ Despărțiți în silabe cuvintele din al patrulea vers și explicați regulile folosite.

2 x 0,25 = 0,50 puncte

❼ Extrageți grupurile de sunete existente în cuvintele următoare și numiți-le: *doine, niciodată.*

2 x 0,25 = 0,50 puncte

❽ Identificați în text cuvântul căruia îi corespunde un omograf accentuat diferit și precizați valoarea morfologică a fiecărui omograf.

Notă: Se acordă un punct din oficiu.

METAFORA

Mihai Eminescu

(1850-1889)

Autor al unei opere fără egal prin profunzime, originalitate și valoare artistică, Mihai Eminescu este poetul nostru național.

În poezii ca *Dorința, Lacul, Sara pe deal, Floare albastră, Fiind băiet păduri cutreieram, Povestea codrului, O, rămâi..., Freamăt de codru*, dorul iubirii este exprimat *„ca o dragoste de păsări albe, care străbat eternitatea și se întâlnesc în zbor în dreptul unei stele"* (T. Arghezi). Apele, pădurile și luceferii, cosmosul întreg participă la bucuria îndrăgostiților.

Folosind structurile literaturii folclorice, de la doină la basm, poetul Mihai Eminescu a dat limbii române literare unitatea ei deplină într-o armonioasă sinteză de lexic, morfologie și sintaxă *(Ce te legeni, Călin (file din poveste), Revedere).*

Incomparabile prin profunzimea ideilor și prin realizarea artistică se dovedesc, de asemenea, poemele de inspirație filozofică (ciclul *Scrisorilor, La steaua, Glossă, Luceafărul*) și scrierile în proză *(Făt-Frumos din lacrimă, Sărmanul Dionis, La Aniversară, Avatarii faraonului Tlà).*

„Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate și câte o stea va veșteji pe cer, în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale."

G. Călinescu, *Viața lui Eminescu*

„Natura este în același timp la Eminescu sonoritate și lumină (...) universul acustic al lui Eminescu este făcut din șoapte, foșnete, îngânări de sunete pierdute, molcome, line, abia auzite, din vaiete și cântec de izvoare, din torsul greierilor și al cariilor, din baterea înceată a ramurilor și cutreierări de unde, din tot atâtea sunete câte se potrivesc de fapt cu înțelegerea lumii ca o iluzie."

Tudor Vianu, *Poezia lui Eminescu*

Desen de Ligia Macovei

CĂLIN (FILE DIN POVESTE)

de Mihai Eminescu

(Fragment)

VIII

De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoare, iarba pare de *omăt*[1],
Flori albastre tremur' ude în văzduhul tămâiet;
Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă;
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint,
Vezi izvoare *zdrumicate*[2] peste pietre licurind,
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din *tăpșanul*[3] prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din *răstoace*[4],
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Umplu aerul văratic de mireasmă și răcoare,
A popoarelor de muște sărbători murmuritoare.
    Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate:
Căci din patru părți a lumii împărați și-mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese;
Feți-frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele,
Cititorii cei de zodii și *șăgalnicul*[5] Pepele.
Iată craiul, socru-mare, rezemat în jilț cu spată,
El pe capu-i poartă *mitră*[6] și-i cu barba pieptanată;
Țapăn, drept, cu *schiptru*[7]-n mână, șede-n perine de puf,
Și cu crengi îl apăr *pagii*[8] de muscute și zăduf...
Acum iată că din codru și Călin mirele iese,
Care ține-n a lui mână mâna gingașei mirese.
Îi foșnea uscat pe frunze poala lungă-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezii ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă,

[1] *omăt*, s.n. - zăpadă, nea;
[2] *zdrumicat*, adj. (popular) - zdrobit, fărâmat;
[3] *tăpșan*, s.n. - loc ușor înclinat aflat la baza unui povârniș;
[4] *răstoacă*, s.f. - loc unde albia râului este mai puțin adâncă;
[5] *șăgalnic*, adj. - glumeț, hazliu;
[6] *mitră*, s.f. - un fel de coroană purtat de regi, împărați;
[7] *schiptru* (sceptru), s.n. (învechit) - toiag, baston (împodobit), purtat de suverani ca simbol al autorității;
[8] *pag* (paj), s.m. (învechit) - tânăr nobil aflat în serviciul unui senior, rege, principe etc., pentru a învăța meșteșugul armelor;

Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă.
Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare, și pe nună, mândra lună.
Și s-așează toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul;
Lin vioarele răsună, iară cobza *ține hangul*[9].
Dar ce zgomot se aude? Bâzâit ca de albine!
Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
Până văd păinjenișul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod:
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci;
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă *cariul*[10], care-i meșter faur.
Iată vine nunta-ntreagă – vornicel e-un grierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel;
În veșmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cântec;
O cojiță de alună trag locuste, podu-l scutur,
Cu musteața răsucită șede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț,
Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și *berbanți*[11];
Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
Iar mireasa viorică i-aștepta-ndărătul ușii,
Și pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten,
Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinten;
El tușește, își încheie haina plină de *șireturi*[12]:
„– Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături”.

[9] *a ține hangul* (expr.) – a acompania;

[10] *cariu*, sau *car*, s.m. – insectă cu corpul păros și picioarele scurte care trăiește în lemn și se hrănește cu acesta;

[11] *berbant*, adj. (învechit) – galant, curtenitor;

[12] *șiret*, s.n. – șnur, aici cu sensul de bentiță folosită pentru ornamentarea îmbrăcămintei.

„Eminescu este un fapt intim al sufletului nostru în tot ce are el mai curat și mai nins. Nu trece zi și nu trece noapte în care, firesc cum respirăm, să nu-i zicem și numele lui, ca pe ceva sigur al tuturora și sigur al fiecăruia dintre noi.

Pentru noi, Eminescu este o ființă asemănătoare mării care spală cu valuri arhipelagul homeric al lui Ulysse. Eminescu se mira înminunat că ar fi putut să creadă că ar putea să moară vreodată. Atâta vreme cât noi suntem, el este. Atâta vreme cât el este, noi nu putem să credem că am putea să murim vreodată. Ce iarnă frumoasă la 15 ianuarie! O, tu suflet al apei care ningi cu fulgi de zăpadă. O, tu fulg de zăpadă, râu și coroană a purității sufletului nostru de copil!

Eminescu este numele acestei țări.

România este numele lui Eminescu.”

Nichita Stănescu, *Carte de recitire*

I. STUDIUL TEXTULUI

1. VOCABULAR

Observați!
- Sensul cuvintelor;
- Sinonime ;
- Antonime;
- Omonime;
- Cuvinte polisemantice.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alegeți din primele patru versuri ale poemului *Călin (file din poveste)* de M. Eminescu, cinci cuvinte care pot avea sinonime.

❷ Identificați omonimele și cuvintele polisemantice din versurile următoare:

„Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate."

❸ Demonstrați, prin enunțuri potrivite, polisemia cuvintelor: *frunte, masă.*

❹ Arătați, în maximum cinci enunțuri, efectul stilistic al antitezei din versul:

„Iar prin mândrul *întuneric* al pădurii *de argint*."

(M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

Observați!
- Bogăția expresivă și stilistică a vocabularului liricii eminesciene: forme populare, arhaisme, regionalisme;
- Neologisme;
- Expresivitatea limbajului;
- Sintagme stilistice rare: cuvinte și expresii vechi asociate cu termeni noi;
- Aspecte ale limbii vorbite; expresii populare.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Explicați sensul figurat al cuvântului *dulce* din următoarele versuri:

a) „Mai suna-vei, *dulce* corn, pentru mine vreodată?"
(*Peste vârfuri...*)

b) „Cum mângâie *dulce*, alină ușor
Speranța pe toți muritorii!" (*Speranța*)

c) „Ce-ți doresc eu ție, *dulce* Românie..." (*Ce-ți doresc...*)

❷ Identificați câte două exemple de arhaisme, regionalisme, elemente populare în *Călin (file din poveste)* de M. Eminescu.

❸ Găsiți în partea a VIII-a a poemului *Călin (file din poveste)*, cel puțin două neologisme.

❹ Alcătuiți propoziții în care cuvintele *mândru, a zăcea, luminat* să aibă alte înțelesuri decât cele din text.

❺ Elaborați scurte enunțuri cu sensurile proprii și figurate ale cuvintelor: *inimă, aramă, argint;* arătați ce efect stilistic au imaginile poetice astfel create.

Observați!

- Folosirea unor cuvinte cu sens diferit față de cel obișnuit.
- Ordinea cuvintelor în poezie este impusă de necesitățile expresivității.
- Adjective:
  – caracterul descriptiv al poemului (colorit ireal).
- Locul atributului adjectival și al atributului substantival.

Observați!

- Dinamica peisajului;
- Codrul: spațiu etern;
- Peisaj paradisiac;
- Echilibru real / fabulos;
- Natură personificată;
- Timp etern.

2. MORFO-SINTAXĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați semnificația verbelor subliniate în enunțurile:

a) „Flori albastre *tremur* ude în văzduhul tămâiet."
b) „Ele trec cu harnici unde și *suspină*-n flori molatic."
c) „În cuibar *rotind* de ape peste care luna zace."

❷ Găsiți verbele la timpul prezent, precizând rolul lor stilistic.

❸ Precizați semnificația repetării verbului *pare* în prima parte a descrierii.

❹ Justificați folosirea persoanei a II-a singular a verbelor *a trece, a vedea, a auzi.*

❺ Explicați prezența formei nearticulate a substantivului *codri.*

❻ Arătați ce înțeles poetic au în text substantivele subliniate: codri *de aramă;* pădure *de argint;* păr *de aur;* flori *de miere* pline.

❼ Ce rol stilistic îndeplinește interjecția *iată* în exemplele:

a) „Acum *iată* că din codru și Călin mirele iese."
b) „*Iată* vine nunta-ntreagă..."

❽ Precizați ce sensuri le sunt atribuite adjectivelor din combinațiile de mai jos:

Ș-auzi mândra glăsuire	....
trunchi vecinici	....
văzduhul tămâiet	....
inime ușoare	....

❾ Explicați, în exemplele de mai jos, topica atributelor adjectivale: *mândra glăsuire, mândrul întuneric, harnici unde, mândrul soare.*

Completați-vă cunoștințele!

❶ Selectați enumerațiile dintr-un tablou al poemului, arătând semnificația acestora.

❷ Dați exemple de cinci inversiuni poetice și arătați efectul lor stilistic în poemul *Călin (file din poveste).*

3. FONETICĂ. ORTOGRAFIE. PUNCTUAȚIE

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Arătați căror părți de vorbire aparțin cuvintele, prin plasarea diferită a accentului: *roi, ochi, haină.*

Observați!
- Importanța accentului și a intonației; sunt evidențiate elementele esențiale ale contextului.
- Succesiunea regulată a accentelor;
- Intonația dă claritate comunicării.

❷ Precizați dacă există corespondențe între structura fonetică a cuvintelor sublinate mai jos (proporția de vocale și consoane) și efectele lor expresive:

„Și *uscat foșni mătasea* pe podele, între *glastre*,
Între rozele de Șiras și lianele albastre."

(M. Eminescu, *Scrisoarea IV*)

ALITERAȚIA

Folosiți-vă cunoștințele!

- Selectați cuvintele care stau la baza realizării imaginilor auditive din versurile de mai jos, precizând efectele expresive obținute:

a) „Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul și de ropot și de strigăt de bătaie."

(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

b) „Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.
Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine".

(M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

Observați!
- Legăturile posibile între structura fonetică a unor cuvinte și expresivitatea acestora.
- Efectul eufonic.

IMPORTANT!

- **Aliterația** constă în repetarea unei consoane sau a unui grup de consoane la începutul sau în interiorul cuvintelor dintr-o frază ori dintr-un vers, cu intenții stilistice, pentru obținerea unui efect muzical (fr. *alliteration*; lat. *ad* + *littera* = literă).

Valorificați-vă cunoștințele!

- Identificați aliterațiile din următoarele versuri. Precizați rolul lor stilistic:

a) „Se înalță în tăcere dintre rariștea de brazi
Dând atâta întuneric rotitorului talaz."

(M. Eminescu)

b) „Deodată se aude un tropot pe pământ,
Un tropot de copite, potop ropotitor!"

(V. Alecsandri)

Observați!
- Datorită efectului său muzical, aliterația în poezie este numită *armonie imitativă*.

ASONANȚA

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Marcați cu _ silabele neaccentuate și cu = silabele accentuate din versurile următoare. Ce observați în legătură cu succesiunea vocalelor accentuate în aceste cuvinte?

a) „Nunul mare, mândrul soare și pe nună, mândra lună."
b) „Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii."

(M. Eminescu)

c) „Unde-ajung, par văruite, zid, podele ca de cridă,
Pe unde nu, părea că umbra cu cărbune-i văruită."

(M. Eminescu)

❷ Identificați vocalele accentuate din versurile de mai jos:

„Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă".

(M. Eminescu)

IMPORTANT!

- **Asonanța** constă în repetarea vocalei accentuate în două sau mai multe cuvinte, mai ales în versuri (fr. *assonance;* lat. *ad* + *sonare* = a suna).
- **Asonanța interioară** – repetarea unei vocale în același vers:

a) „Și mută-i gura dulce-a altor vremuri."
b) „Argint e pe ape și aur în aer." (M. Eminescu)

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Identificați aliterațiile din versurile de mai jos, explicând efectul lor stilistic:

a) „Și-n creasta coifului înalt
Prin vulturi vântul viu vuia"

(G. Coșbuc)

b) „Mi-ai dat un trup și mie, înalt și zvelt de floare
Ca fragile de fraged, ușoare și plăpânde."

(T. Arghezi)

❷ Găsiți asonanțele din versurile de mai jos:

a) „Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind."

(M. Eminescu)

b) „Căci unde-ajunge nu-i hotar
Nici ochi spre a cunoaște."

(M. Eminescu)

Observați!

- Repetarea expresivă a aceleiași vocale accentuate;
- Efecte muzicale.

Observați!

- Eminescu a folosit, între altele, asonanța în rimă. Este vorba de consoanele d și t intervocalice, deosebit de eufonice în contextul versului.

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Delimitați cele trei tablouri distincte din ultima parte a poemului.

a) cadrul natural

b) nunta împărătească

c) nunta gâzelor

❷ Explicați prezența expresiei *file din poveste*, ca subtitlu al poemului eminescian.

❸ Indicați, folosindu-vă de argumentele necesare, genul și specia în care se încadrează opera literară *Călin (file din poveste)* de M. Eminescu.

1. CADRUL NATURAL

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Selectați din primul tablou al poemului *Călin (file din poveste)*, fragmentul studiat, elementele naturii ce revin constant în creația eminesciană:

Elemente ale naturii	Exemplificări
• codrul •	....

❷ Comentați efectul stilistic al construcției poetice *mândra glăsuire* din următoarele versuri:

„De treci codri de aramă de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint."

❸ Demonstrați perspectiva predominant vizuală a descrierii *codrului de aramă* și a *pădurii de argint*.

❹ Precizați, în acest context, semnificația poetică a verbelor *vezi, albind* și *licurind*.

❺ Descoperiți imaginile olfactive și imaginile de mișcare din descrierea *pădurii de argint*.

❻ Prezentați particularitățile naturii feerice din poemul *Călin (file din poveste)* de Mihai Eminescu.

❼ Dați exemple de patru personificări și comentați folosirea acestora în primul tablou al fragmentului studiat, din poemul *Călin (file din poveste)* de Mihai Eminescu.

Observați!

Structura compozițională

- Alcătuit din opt părți, numerotate cu cifre romane, poemul *Călin (file din poveste)* este o frumoasă poveste de dragoste dintre o fată de împărat și un tânăr *zburător cu negre plete*.
- În literatura populară românească, *Zburătorul* este un duh, un strigoi, un tânăr frumos, care sădește în sufletele tinerelor fete sentimentul iubirii.

Observați!

- Din basmul versificat *Călin Nebunul*, poetul păstrează episodul întâlnirii lui Călin cu fata de împărat în coliba din pădure unde, izgonită de tatăl ei, aceasta trăia în singurătate.

Observați!

- Motivul codrului
  – Spațiul feeric;
  – Elemente cu valoare simbolică (luna, izvoarele etc.);
  – Elemente vizuale, auditive, olfactive, de mișcare;
  – Bogată paletă coloristică.

Observați!

- Motivul nunții:
  – cadrul de basm;
  – semnificația nunții: împlinirea existenței prin căsătorie;
  – personaje de basm;
  – ceremonial solemn.
- Atmosfera de basm:
  – acțiuni proiectate în fabulos;
  – mulțimea oaspeților;
- Finalul fericit al nunții pecetluiește unirea tainică a celor doi tineri.

Observați!

ARTA PORTRETULUI

- Portretul craiului: *socru mare:*
  – latura comică, ironică, în realizarea portretului craiului.
- Portretul miresei:
  – proiecție în fabulos și în etern.
- Imaginea perechii eterne: frumusețe, grație, emoție, puritate, fericire.

2. NUNTA ÎMPĂRĂTEASCĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați situarea acestui eveniment în cadrul de basm al *pădurii de argint*.

❷ Arătați semnificația pe care o dobândește nunta în finalul basmului.

❸ Prezentați personajele care participă la bucuria celor doi tineri.

❹ Numiți personajele desprinse din basmele populare românești, insistând și asupra atributelor ce le sunt asociate.

❺ Ce notă imprimă evenimentului descris prezența la nuntă a acestor personaje?

❻ Distingeți elementele fabuloase de cele reale din tabloul *nunții împărătești*.

Elemente fabuloase (specifice basmului)	Elemente reale
• Împărați și împărătese •	• masa; mirii • ....

Completați-vă cunoștințele!

❶ Realizați, într-o scurtă compunere, portretul craiului.

❷ Citiți episodul apariției celor doi îndrăgostiți.

❸ Prezentați portretul fetei de împărat, așa cum este descris și în următoarele versuri:

„Îi foșnea uscat pe frunze poala lungă-a albei rochii
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii."

❹ Descoperiți nota comică, ironică a portretului craiului prin alăturarea de termeni aparținând unor zone semantice diferite:

„Iată craiul, socru-mare, *rezemat în jilț cu spată,*
Țapăn, drept, cu schiptru-n mână, *șede-n perine de puf*
Și *cu crengi* îl apăr *pagii* de *muscuțe și zăduf...*"

❺ Identificați figurile de stil prin care i se adaugă portretului miresei frumusețe, simplitate și grație:

Portret fizic	Stări sufletești
....	....

3. NUNTA GÂZELOR

Observați!

- Figuri de stil:
  - epitete;
  - comparații;
  - personificări;
  - enumerații.
- Lexic popular cu rezonanțe arhaice.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Prezentați episodul nunții micilor viețuitoare din finalul poemului *Călin (file din poveste).*

❷ Identificați elementele descriptive și narative în prezentarea nunții gâzelor.

❸ Numiți personajele care participă la nunta gâzelor.

❹ Arătați care dintre aceste personaje sunt specifice unei nunți românești.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Explicați rolul epitetelor și al comparațiilor în realizarea portretelor.

❷ Identificați mijloacele artistice prin care i se oferă ceremonialului nunții note de grație, umor și duioșie.

Epitete	Comparații	Personificări
....	....	....

❸ Explicați, în acest sens, prezența dominantă a personificării în realizarea portretelor personajelor.

❹ Motivați integrarea nunții micilor viețăți ale pădurii în tabloul sărbătoresc al *pădurii de argint.*

❺ Prezentați asemănările existente între alaiul de nuntă al gâzelor și o nuntă țărănească.

❻ Comentați participarea aștrilor la desfășurarea ceremonialului nunții celor doi tineri, din secvența a doua a poemului, fragmentul studiat.

❼ Numiți procedeul artistic prin care este descrisă mulțimea oaspeților.

Observați!

- Ritualul țărănesc;
- Transpunerea cititorului din timpul fabulos în cel real;
- Participarea naturii la bucuriile omului;
- Zarvă; veselie;
- Viziune miniaturală;
- Ceremonialul nunții;
- Pregătirile pentru nuntă;
- Alaiul mirelui;
- Eveniment de proporții cosmice.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Redactați o compunere despre nunta gâzelor din poemul *Călin (file din poveste)* de M. Eminescu.

❷ Numiți alte opere literare în care apar scene cu insecte sau animale participând la evenimente din viața omului.

❸ Demonstrați unitatea compozițională a celor trei tablouri ale poemului *Călin (file din poveste)* de M. Eminescu.

METAFORA

Rețineți!

- **Comparația**: figură de stil prin care, pe baza unor însușiri comune, se alătură doi termeni pentru a reliefa trăsăturile specifice primului cuvânt.
- **Metafora** este considerată, în mod obișnuit, o comparație din care lipsește primul termen.

  a) *Bunicul are părul alb ca argintul.*

  b) *Argintul tâmplelor sale este semn de înțelepciune.*
- Termenul cu sens propriu este înlocuit cu un termen cu sens figurat, pe baza unor analogii între cei doi termeni.
- **Metafora poetică** este produsul unui *transfer de sens*, prin care un termen devine purtătorul însușirilor altuia.
- În limba greacă, **metafora** înseamnă *transport, transfer.*

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Descoperiți comparațiile din versurile de mai jos, stabilind modalitățile de construcție ale acestora:

a) „Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...”

(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

b) „Nemișcată-n vârf de par
Ca o acvilă pe-un soclu,
Oacheșă ca un hornar
Și macabră ca un cioclu.

Mică-n mijlocul naturii
Ca un fir de praf de pușcă;
Neagră cum e cerul gurii
La un câine care mușcă (...)”

(G. Topîrceanu, *Cioara*)

❷ Identificați figurile de stil din exemplele următoare, insistând asupra valorii expresive și a rolului lor stilistic:

a) *pădurea argintie;*
b) *pădurea ca argintul;*
c) *argintul tâmplelor;*
d) *strălucitor ca aurul;*
e) *aurul holdelor;*
f) plete aurii.

❸ Subliniați metaforele din versurile:

a) „Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă
Prin care trece albă regina-nopții moartă”

(M. Eminescu, *Melancolie*)

b) „O raclă mare-i lumea. Stelele-s cuie
Bătute-n ea și soarele-i fereastra
La temnița vieții...”

(M. Eminescu, *Demonism*)

„Metafora este rezultatul exprimat al unei comparații subînțelese. (...) este o comparație prescurtată.”

Tudor Vianu

IMPORTANT!

● **Metafora** este procedeul poetic prin care un termen este înlocuit cu un altul mai expresiv, față de care are o serie de însușiri comune, considerate de scriitor ca esențiale.

Observați!

- Termenul de pornire al metaforelor *noaptea albastră, dulcea vecinicie, smaraldul rar, vecinica lucire* sunt *ochii albaștri* ai fetei de împărat.
- Termenul obișnuit rămâne subînțeles și poate fi dedus doar din context.

Exemplu:

Poezia:
– *înger palid;*
– *voluptos joc cu icoane;*
– *strai de purpură și aur.*

Luna:
– *vatră de jăratic.*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Descoperiți metaforele din următoarele versuri:

„Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace."

(M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

❷ Numiți aspectele obișnuite din realitate substituite cu expresiile metaforice: *bulgări fluizi* și *cuibar rotind de ape.*

❸ Precizați modalitățile de construcție ale acestor metafore și efectul lor expresiv în contextele date.

❹ Citiți cu atenție următoarele versuri. Subliniați metaforele și explicați raporturile asociative inedite create prin acestea:

a) „Apoi noaptea lor albastră, a lor dulce vecinicie,
Ce ușor se mistuiește prin plânsorile pustie...
Cine e nerod să ardă în cărbuni smaraldul rar
Ș-a lui vecinică lucire s-o strivească în zadar?"

(M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

b) „Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur"

(M. Eminescu, *Memento mori*)

c) „Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate,
Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate,
Strai de purpură și aur peste țărâna cea grea"

(M. Eminescu, *Epigonii*)

d) „Pe un deal răsare luna ca o vatră de jăratic".

(M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

„Nimeni nu zice *cuibar de ape*. Toată lumea zice: *copcă* și *vârtej*. Dar *cuibar de ape* e plastic și pitoresc și frumos. Dacă în loc de *cuibar de apă* (...) poetul ia pluralul și zice *cuibar de ape*, imaginea capătă și tremurul de furnicar al undelor. Este locul să mai lămurim că, înainte de *cuibar rotind de ape*, fusese *cuibar rotund de ape*, numai forma cuibarului, fără mișcare. *Cuibarul rotind de ape* exprimă tot ce trebuie și acest rezultat poetul l-a obținut succesiv."

Tudor Arghezi

REȚINEȚI!

- **Metafora** este o figură de stil deschisă interpretărilor celor mai diverse, izbutind să acumuleze o mare bogăție de sensuri cu un minimum de mijloace lexicale.
- Există și metafore al căror punct de pornire nu mai este nici ușor de identificat și nici unic, fiecare cititor le poate raporta la domenii diferite de referință.

Observați!

- Oglinda de aur:
  - *procesul de cunoaștere sau de creație;*
  - *gândirea divină.*

Exemplu: „ Magul privea pe gânduri în *oglinda lui de aur*,
Unde a cerului mii de stele ca-ntr-un centru se adun.
El în mic privește-acolo căile lor tăinuite
Și c-un ac el zugrăvește cărărușile înguste.-
A aflat sâmburul lumii, tot ce-i drept, frumos și bun."
(M. Eminescu, *Memento mori*)

IMPORTANT!

- În poezia modernă, metafora se încarcă de sensuri multiple și ambigue (care permit mai multe interpretări). Poeții recurg astfel la *suite sau la serii de metafore înrudite.*

Observați!

- Creatorul (poetul):
  - *clădirea;*
  - *sertarele;*
  - *cutiile;*
  - *covoarele;*
  - *mânăstirea.*

Exemplu: „Cântecul tău a umplut *clădirea toată*,
Sertarele, cutiile, covoarele,
Ca o lavandă sonoră. Iată,
Au sărit zăvoarele.
Și *mânăstirea* mi-a rămas descuiată."
(T. Arghezi, *Morgenstimmung*)

Rețineți!

- Din punct de vedere al părților de vorbire prin care se exprimă, metaforele pot fi:
  a) **nominale** (au ca nucleu un substantiv);
  b) **verbale** (au ca nucleu un verb).

Observați!

- Metafora este un element de bază al expresivității poetice.
- *„Metafora este poezia însăși."* (T. Vianu)

Completați-vă cunoștințele!

❶ Numiți tipul de metafore din versurile de mai jos după forma lor gramaticală, explicând modificările de structură dintre acestea:

a) „Din caier încâlcit de nouri
toarce vântul
fire lungi de ploaie." (L. Blaga, *Martie*)

b) „În grădina-n care scriu
Cerne aur argintiu
O tipsie ca de jar
Spânzurată-ntr-un arțar." (T. Arghezi, *Creion*)

c) „Din vârf de munți amurgul suflă
cu buze roșii
în spuza unor nori" (L. Blaga, *Amurg de toamnă*)

d) „Seceta a ucis orice boare de vânt..."
(N. Labiș, *Moartea căprioarei*)

❷ Selectați șase metafore din operele literare studiate și comentați-le înțelesul.

Lectură suplimentară

● Poemul *Călin (file din poveste)* își are originea într-un basm popular cules de M. Eminescu sub titlul *Călin Nebunul*, versificat ulterior de poet în 726 de versuri, cu aproape aceleași procedee de stil pe care le vom regăsi și în textul definitiv.

„Admirator predestinat al creațiilor populare, Eminescu și-a făcut ucenicia în chiar grădinile îmbălsămate ale folclorului, de la care a împrumutat atâtea miresme și atâtea podoabe pentru propria sa creație poetică. Culegător al folclorului de diverse specii, a pus în transcrierea acestor creații două pasiuni, ce nu o dată se războiau între ele: pasiunea artistului format la școala folclorică a lui Vasile Alecsandri și pasiunea cercetătorului științific, anticipând cerințele folcloristicii moderne."

Perpessicius

CĂLIN NEBUNUL
(Fragment)

Fost-a Împărat odată și trei fete el avea
Cât putea privi la soare, dar la ele că mai ba.
Una decât alta este mai frumoasă de poveste,
Dar din ele-acuma două mai era cum mai era,
Nu că doar ai pute spune cum că-a fost așa ș-așa,
Nici o vorbă de poveste, cer cu stele presărat
Nu ajung la frumusețea acestor fete de-mpărat.
Dar deși nu-ți poți da vorba despre ele cu cuvântul,
Mintea tot le-atinge umbra, ochii lor i-ajunge gândul,
Dar de cea mai mijlocie nici un gând să n-o măsoare,
E o floare de pe mare, cine-i cată-n față moare.
Mulți feciori de împărați, de războinici lăudați
L-au cerut ca s-o li-o dee, ca cu chipul de femee
Să-mpodoabe c-o icoană viața lor cea năzdrăvană,
Da-mpăratul nici gândește să li dee-așa comoară,
Ale casei lui mai mândre și mai tainice odoară.
Da-ntr-o sară-n drum de țară cine dealul mi-l coboară?
Trei feciori voinici de frunte ca trei șoimi voinici de munte,
Vin în zale îmbrăcați, pe cai negri-ncălicați,
Șpițelați, ușori ca vântul, de-o frumusețe-ntunecoasă,
Au venit să-i ceară, Doamne, fetele cele frumoase. (...)
Dar în satu cela-n care ședea Împăratul dornic
Era și un om de samă, un fruntaș... fusese vornic;
Avea trei feciori din cari doi or fost cum or fi fost,
Oameni harnici și ca lumea – da cel mic era un prost. (...)
Toți îi zic: ne-aude, Tontul, da pe el Călin îl chiamă.
Cei doi frați îl ispitiră și au zis: haidem și noi,
Dulce măr e-mpărăția, de ne-a-ntoarce înapoi. (...)
În văzduhul plin de-a nopții moale luminoasă ploaie
El văzu o fată mândră, îmbrăcată-n lunge straie
De argint, ce stau ca umezi pe-a ei trup care tresare,
Ca o creangă mlădioasă sub a vântului suflare. (...)
Nu uita cum că seninul cerului este în aștri,
Nu uita că-n lacrimi este taina ochilor albaștri.
E frumos pe când din ceruri plin de-o sântă bogăție
Cade-o lacrimă frumoasă în adânca vecinicie,
Dar de cad rănite toate, ceru-i negru și pustiu,
Nu-i nălțime, nu-i albastru, e o noapte de sicriu. (...)
Tu-ți arzi ochii și frumusețea – infinitul lor se stinge
Și nu știi ce răpești lumii! Ah nu plânge, ah nu plânge!
Astfel el se socotește. I-a căzut atât de dragă (...)
Mama-mi spune, câteodată, de-o întreb a cui îs eu
Că-s a lui Călin Nebunul. Cine-o mai fi, nu știu zău!
Când aude... numai dânsul își știa inima lui,
Că, să iertați dumneavoastră, da... era băiatul lui.

COMENTAREA UNEI SECVENȚE DINTR-UN TEXT LITERAR

PORTRETUL LITERAR

Muncă independentă

● Alcătuiți un comentariu în care să surprindeți portretul *gingașei mirese* din poemul *Călin (file din poveste)* de M. Eminescu (fragmentul studiat), respectând următoarele etape:

a) Faceți lectura integrală a părții a VIII-a din poem. Împărțiți apoi textul în tablouri poetice și recitiți-l pe acela din care face parte secvența propusă pentru comentare;

b) Deoarece un comentariu este o compunere, aveți nevoie de un plan. Vă propunem un posibil plan, pe care îl puteți adapta voi înșivă:

Introducere: câteva date despre autor și despre opera sa poetică (poezia de inspirație folclorică);

Cuprins:
- tema poemului;
- fragmentul din care face parte secvența comentată și locul pe care îl ocupă în succesiunea evenimentelor;
- modul de expunere folosit;
- surprinderea elementelor de portret fizic (citate, procedee artistice sugestive);
- identificarea trăirii interioare (procedee artistice sugestive; cuvinte cu valoare de simbol; citate);
- imaginile artistice prin care se realizează descrierea (vizuale, auditive, de mișcare);
- împletirea realului cu fantasticul;
- comuniunea cu natura;
- sentimentele autorului;

Încheiere: portretul sugerează puritatea sufletească;

c) redactați comentariul mai întâi pe ciornă și apoi transcrieți-l, după ce ați verificat corectitudinea exprimării.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți planul unui comentariu în care să surprindeți portretul craiului din lectura *Călin (file din poveste)* de M. Eminescu.

❷ Redactați acest comentariu, respectând planul alcătuit.

❸ Comentați, la alegere, alt portret (individual sau colectiv) existent în *Manualul de limba română* pentru clasa a VII-a.

VOCABULARUL

VOCABULARUL FUNDAMENTAL ȘI MASA VOCABULARULUI

actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- **Vocabularul (lexicul)** cuprinde totalitatea cuvintelor unei limbi.
- Limba română cuprinde circa 120.000 de cuvinte, având o mare bogăție lexicală.

AMINTIȚI-VĂ!

- **Vocabularul fundamental** cuprinde cuvintele cele mai uzuale, cunoscute și folosite de toți vorbitorii limbii române.
- Caracteristici:
  – *vechime* (60% sunt de origine latină, 40% au alte origini);
  – *frecventă* în procesul comunicării;
  – *stabilitate;*
  – *bogăție de sensuri ;*
  – *capacitate de a crea derivate și cuvinte compuse sau de a intra în locuțiuni și expresii.*
- Conține aproximativ 1500 de cuvinte.

AMINTIȚI-VĂ!

- **Masa vocabularului** cuprinde cuvinte cunoscute și folosite de anumiți vorbitori: *neologisme, termeni tehnico-științifici, regionalisme, arhaisme, cuvinte argotice și de jargon.*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Citiți textele de mai jos.

a) „Nu ești artist dacă nu încerci bucuria cuvintelor, dacă nu te pasionezi de varietatea și expresivitatea lor, așa cum le-au creat multele experiențe ale vieții și muncii poporului tău."

(T. Vianu, *Probleme de stil și artă literară*)

b) „– Da! Să semănăm ceapă, morcovi, fasole, barabule și curechi..." (I. Slavici, *Popa Tanda*)

c) „În celălalt unghi era așezat un dulap prin ale cărui sticle se vedeau o mulțime de ciubuce de antep și de iasomie, cu imamele de chihlimbar limoniu..."

(N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*)

❷ Explicați, cu ajutorul unui dicționar, sensul cuvintelor necunoscute din textele de mai sus.

❸ Scoateți pe o coloană cuvintele cunoscute de toți vorbitorii, iar pe altă coloană, pe cele mai rar întrebuințate în limbajul cotidian și care nu sunt cunoscute de toți vorbitorii limbii române.

❹ Precizați cauza folosirii restrânse a cuvintelor din a doua coloană.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți un enunț în care să folosiți numai cuvinte din vocabularul fundamental.

❷ Găsiți, în operele literare studiate, câte două exemple de cuvinte populare, regionalisme și arhaisme și alcătuiți propoziții cu acestea.

❸ Dați cinci exemple de cuvinte regionale folosite în zona în care locuiți. Indicați pentru fiecare regionalism cuvântul echivalent din limba literară.

❹ Explicați cauza dispariției următoarelor cuvinte din vocabularul limbii române actuale: *vistiernic, voievod, răzeș.*

❺ Precizați în ce discipline se utilizează cuvintele următoare: *cerc, relief, tensiune.*

❻ Alcătuiți propoziții în care cuvintele de la exercițiul ❺ să fie folosite cu sens figurat.

❼ Explicați, folosindu-vă de un dicționar, sensul cuvintelor *argou* și *jargon.*

MIJLOACE INTERNE DE ÎMBOGĂȚIRE A VOCABULARULUI

DERIVAREA

actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- **Derivarea** este mijlocul de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul sufixelor și al prefixelor.
- **Cuvântul de bază** este elementul fundamental pentru formarea cuvintelor derivate.
- **Rădăcina** (*radicalul*) este alcătuită din sunetele comune cuvântului de bază și cuvintelor derivate de la acesta.
- **Sufixele** sunt sunetele sau grupurile de sunete adăugate la sfârșitul rădăcinii pentru a forma un cuvânt nou.
- **Prefixele** sunt sunetele sau grupurile de sunete adăugate înaintea rădăcinii pentru a forma un cuvânt nou.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Selectați pe o coloană cuvintele derivate cu sufixe și pe altă coloană pe cele formate cu prefixe: *clujean, auriu, croială, grăsuț, englezește, preșcolar, nevinovat, cutiuță, omenie, străvechi, bilunar, greșeală, supracopertă, extrașcolar, pieptiș, vindecabil, semifinală, anticameră, antevorbitor, gogoșerie, arhiplin, vulpoi.*

❷ Explicați cum s-au format următoarele cuvinte derivate: *vânzător, vorbuliță, supracopertă, nedrept.*

❸ Dați câte trei exemple de cuvinte derivate formate cu sufixe diminutivale și augmentative și precizați valoarea lor stilistică.

❹ Selectați din lista următoare cuvintele formate prin derivare cu prefixe și explicați cum s-au format: *întreprindere, (a) răzbate, ilizibil, (a) întineri, neclar, (a) desăra, război, destoinic, nepot, (a) înota, reincarnare.*

❺ Alegeți varianta corectă:

înfiltra / infiltra	*incorpora / încorpora*
insufla / însufla	*înnegri / înegri*
înnoi / înoi	*înbolnăvi / îmbolnăvi*

❼ Identificați cuvintele derivate din textul următor și explicați cum s-au format, după modelul dat:

În păduricea de lângă sat copăceii înfrunziseră, iar în livezi pomii își desfăcuseră petalele înmiresmate.

Model: *pădurice* - cuvânt de bază *pădure* + sufixul diminutival *-ice.*

❽ Găsiți două adjective formate prin derivare și folosiți-le cu valoare de epitete în enunțuri.

DERIVATE PARASINTETICE

OBSERVAȚI!

- **Derivatele parasintetice** sunt formate, în același timp, și cu sufixe și cu prefixe.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați cum s-au format următoarele cuvinte derivate: *(a) îmbărbăta, (a) înroși, (a) înflori, (a) închipui.*

Model: *(a) îndulci*: s-a format de la cuvântul de bază *dulce* + prefixul *în-* + sufixul *-i.*

❷ Dați trei exemple de derivate parasintetice și explicați cum s-au format.

OBSERVAȚI!

- Derivatele se pot forma direct din cuvântul de bază (*drum - drumeag, drumeț, a îndruma)* sau unul din altul, sub forma unor lanțuri derivative (*cale > călător > a călători > călătorie*).

ATENȚIE!

- Sufixele lexicale se pot clasifica după următoarele criterii:

  1) *morfologic* (partea de vorbire rezultată prin atașarea sufixului la rădăcină):
  – substantivale (*-ărie, -ime, -uț, -oi* etc.);
  – adjectivale (*-iu, -esc* etc.);
  – verbale (*-a, -ea, -e, -i, -î*);
  – adverbiale (*-âș, -ește,* etc.);

  2) *semantic* (după sensul cuvântului nou creat).

SERII (LANȚURI) DERIVATIVE

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați mecanismul de formare a următoarelor cuvinte derivate, reconstituind fiecare etapă a lanțului derivativ: *cetățenesc, reînființa, ardelenește, țărăncuță, florărească.*

Model: *dărnicie* - cuvântul de bază *dar*
a) *dar* + sufixul *-ic* > *darnic*
b) *darnic* + sufixul *-ie* > *dărnicie*

❷ Scrieți, în ordine, cuvintele reprezentând fiecare etapă din seria derivativă a cuvintelor: *moldoveancă, eminescianism, ostășime.*

Model: *muntenește: munte,*
muntean,
muntenește.

ROLUL SUFIXELOR ÎN REALIZAREA SENSULUI CUVINTELOR

Completați-vă cunoștințele!

❶ Dați câte cinci exemple de cuvinte derivate cu sufixe care indică:

– *nume de agent* (îl denumesc pe autorul unei acțiuni, pe cel care îndeplinește o funcție sau exercită o meserie: *muncitor, fotograf, zidar* etc.);
– *nume de instrument* (*tocător, ascuțitoare* etc.);
– *sens colectiv* (*țărănime, frunziș* etc.);
– *originea* (*oltean, berlinez* etc.);
– *augmentative* (*băiețoi, căsoaie* etc.);
– *diminutive* (*linguriță, căluț* etc.);
– *nume de plante* (*albăstrea, lăcrimioară* etc.);
– *noțiuni abstracte* (*răutate, omenie, învățătură* etc.);
– *denumirea locului* (*blănărie, fierărie* etc.);
– *modalitatea* (*pieptiș, românește* etc.);
– *nume proprii de familie* (*Ionescu, Vasiliu* etc.).

❷ Indicați numele proprii de la care s-au format următoarele derivate: *eminescian, bacovian, caragialesc, moromețian, arghezian.*

❸ Numiți, la genul masculin, numărul singular, locuitorii următoarelor țări, provincii sau orașe: *Peru, Madrid, Noua Zeelandă, Maramureș, Țara Galilor, Londra, Moscova, Chile, Cipru, America de Sud.*

AMINTIŢI-VĂ!

- Compunerea este mijlocul de îmbogăţire a vocabularului prin care, din unirea, alăturarea sau abrevierea a doi sau mai mulţi termeni se formează cuvinte noi, cu sensuri noi.

COMPUNEREA

actualizare

Verificaţi-vă cunoştinţele!

❶ Daţi câte un exemplu de cuvânt compus pentru fiecare parte de vorbire din limba română (cu excepţia articolului).

❷ Explicaţi ce sunt ca părţi de vorbire următoarele cuvinte compuse, din ce părţi de vorbire s-au format şi prin ce procedee: *zgârie-nori, fărădelege, Plafar, niciodată, înspre, R.A.T.B., S-E, dacoromân, Câmpulung, d-ta, (a) binecuvânta.*

❸ Alcătuiţi propoziţii cu următoarele cuvinte compuse şi explicaţi oral sensul lor: *zgârie-brânză, argint-viu, încurcă-lume, popa-prostul, cal-putere, vino-ncoa(ce), Lăsata secului, aşa-zis, ducă-se-pe-pustii, lasă-mă-să-te-las, du-te vino.*

❹ Abreviaţi următoarele cuvinte sau grupuri de cuvinte: *anul curent, bulevardul, doctor, dumneavoastră, înainte de amiază, după-amiază, înainte de Christos, pagina, capitolul, şi aşa mai departe, şi altele.*

❺ Formaţi cuvinte cu următoarele elemente de compunere savantă: *aero-, auto-, bio-, geo-, hidro-, macro-, micro-, mono-, multi-, omo-, orto-, poli-, pseudo-, tele-, zoo-.*

❻ Alcătuiţi un enunţ în care să existe patru părţi de vorbire compuse diferite.

AMINTIŢI-VĂ!

- Schimbarea clasei morfologice (conversiunea) se realizează prin trecerea de la o parte de vorbire la alta:
- **Substantivele**, prin articulare, pot proveni din:
  - adjective (*leneşul*);
  - pronume (*sinea*);
  - numerale (*un zece*);
  - verbe (*rănitul, un intrând*);
  - adverbe (*binele*);
  - interjecţii (*oful*).
- **Adjectivele** pot proveni din:
  - verbe la participiu (caietul *citit*);
  - verbe la gerunziu (mână *tremurândă*);
  - adverbe de mod (*asemenea* zile).
- **Adverbele** pot proveni din:
  - substantive (*Vara* este cald.);
  - adjective (Cântă *frumos*.).

SCHIMBAREA CLASEI MORFOLOGICE

actualizare

Verificaţi-vă cunoştinţele!

❶ Precizaţi ce sunt, ca părţi de vorbire, cuvintele subliniate în textele de mai jos şi din ce parte de vorbire a provenit fiecare cuvânt:

a) „Ca nişte *uriaşi, culcaţi* pe brânci, stau în neclintire, de jur împrejur, dealuri nesfârşite ce-şi lungesc coama netedă ca un volan negru, pe *cenuşiul* spălăcit al bolţii fără lumini."

(Al. Vlahuţă, *Cassian*)

b) „Ai picioare
Domnişoare"

(T. Arghezi)

❷ Recunoaşteţi, în proverbele date, cuvintele care, prin conversiune, au dobândit o nouă valoare morfologică:

Un nebun întreabă şi zece înţelepţi nu-i pot răspunde.
Face albul negru şi negrul alb.
Rău cu rău, dar mai rău fără rău.

❸ Construiţi enunţuri în care verbul *a fi* să aibă trei valori morfologice diferite.

ATENȚIE!

- Conversiunea se poate realiza și prin transformarea unor părți de vorbire în *auxiliare* (cuvintele își pierd autonomia lexico-semantică):
  – *verbele auxiliare* ajută la formarea unor moduri sau timpuri compuse;
  – unele adverbe ajută la formarea gradelor de comparație (*mai, tot* etc.).

❹ Precizați gradul de comparație al adjectivelor din construcțiile următoare și explicați din ce părți de vorbire au provenit cuvintele subliniate: bătut *măr*, beat *turtă*, singur *cuc*, deștept *foc*, sănătos *tun*. Puneți în valoare expresivitatea acestor construcții, comparându-le cu sinonimele lor.

❺ Alcătuiți contexte în care cuvintele *un, o, lui, cel, a* să aibă câte două valori morfologice diferite.

❻ Precizați valoarea morfologică a cuvântului *și* din textul următor:

„Sunt flori care-*și* înclină boiul *și* mor topite de visare,
Mai sunt *și* ochi ce plâng în noapte *și*-adesea când soarele răsare."

(D. Anghel)

FAMILIA LEXICALĂ actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

AMINTIȚI-VĂ!

- **Familia lexicală** a unui cuvânt cuprinde toate cuvintele înrudite ca sens și formate prin derivare, compunere sau schimbarea valorii gramaticale, de la un cuvânt de bază.
- Forma cuvintelor este cea din dicționar.

❶ Alcătuiți familia lexicală a cuvintelor: *oraș, a scrie, negru, doi* (câte cinci cuvinte).

❷ Formați familia lexicală a cuvântului *școală* și explicați prin ce procedeu ați obținut fiecare cuvânt (derivare, compunere sau schimbarea clasei morfologice).

❸ Subliniați termenii care fac parte din familia lexicală a cuvântului de bază *mamă: mamaie, mameluc, mamifer, maimuță, mamut, mamar.*

❹ Alcătuiți o compunere de maximum zece rânduri, cu titlul *Grădina bunicului*, în care să folosiți minimum cinci cuvinte din familia lexicală a cuvântului *grădină*.

NEOLOGISMELE actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

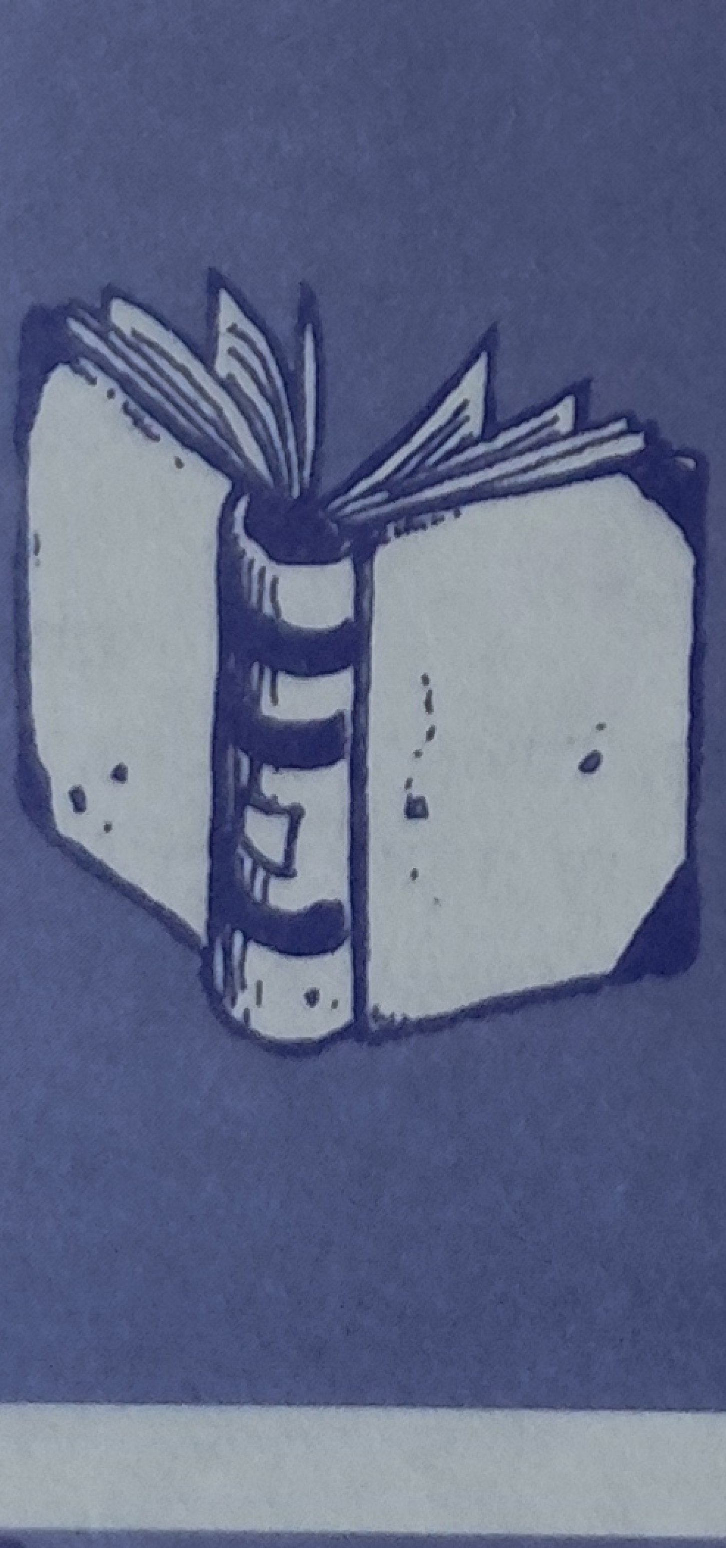

❶ Se dă textul:

„Obiectul *constant* al *artei* lui Sadoveanu este *evocarea* omului în mijlocul *naturii*, *reflectarea* tuturor legăturilor care îi *unesc*, astfel încât nu este *notare* a vreunui *sentiment uman* care să nu se însoțească cu *arpegiile* răsunând din *orga colosală* a naturii."

(T. Vianu, *Arta prozatorilor români*)

❷ Folosind *Dicționarul explicativ al limbii române*, arătați sensul fiecărui cuvânt subliniat în textul de mai sus și menționați limba din care a fost împrumutat.

❸ Precizați apartenența fiecăruia dintre aceste cuvinte la vocabularul fundamental sau la masa vocabularului.

REȚINEȚI!

● **Neologismele** sunt împrumuturile lexicale noi, făcute după a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, din diferite limbi de cultură și civilizație. Acestea au dus la modernizarea și îmbogățirea masivă a lexicului românesc, în special cu termeni de origine latino-romanică.

● Cele peste 50.000 de neologisme au fost adaptate, în general, la sistemul fonetic și morfologic al limbii române. În lingvistica românească sunt socotite neologisme în special împrumuturile pe care româna le-a făcut din limbile apusene ori direct din latină pe cale savantă (traduceri din cărți). Printre influențele neologice le amintim pe cele din limbile: *franceză, italiană, germană, rusă, engleză.*

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Cu ajutorul *Dicționarului explicativ al limbii române*, arătați sensul următoarelor neologisme care au provenit:

a) *din limba latină* (savantă): *literă, fabulă, superstiție;*
b) din limba italiană: *solfegiu, agenție, cazier, valută;*
c) din limba germană: *cocs, matriță, șină, fasung;*
d) din limba franceză: *bacalaureat, coșmar, certificat;*
e) din limba rusă: *dezinsecție, procuratură, fotocameră;*
f) din limba engleză: *blue-jeans (blugi), rugbi, hamburger, speech (spici), tobogan, transplant.*

❷ Alegeți dintre neologismele menționate la exercițiul ❶ câte un exemplu pentru fiecare limbă de proveniență și alcătuiți cu acestea propoziții.

❸ Alegeți formele corecte și explicați, consultând un dicționar, motivul alegerii:

complect / complet; *detaliat / detailat;*
filigran / filigram; *dimisie / demisie.*

OBSERVAȚI!

● Limba română are, în general, o ortografie fonetică (scriem așa cum pronunțăm).

Facultativ

EVITAREA GREȘELILOR ÎN PRONUNȚAREA NEOLOGISMELOR

Valorificați-vă cunoștințele!

● Citiți, după indicațiile din paranteze, următoarele neologisme care nu s-au adaptat principiului fonetic al ortografiei românești, respectând principiul etimologic al limbii de origine:

a) din limba engleză
blues (bluz)
business (biznis)
chewing-gum (ciu-in-gam)
cow-boy (cau-boi)
design (di-zain)
fairplay (fer-plei)
hobby (hobi)
management (me-nigi-ment)
pick-up (pic-ap)
rummy (rö-mi)
show (șou)
spray (sprei)
week-end (uichend)
western (uestern)
whisky (uis-chi)

b) Din limba franceză
bleumarin (blömarin)
corigent (corijent)
rendez-vous (randevu)

c) din limba germană
diesel (dizel)
kitsch (chici)

CATEGORIILE SEMANTICE

SINONIMELE

actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

AMINTIȚI-VĂ!

- Sinonimele sunt cuvinte cu formă diferită și înțeles asemănător.

❶ Dați sinonimele neologice ale cuvintelor următoare și alcătuiți propoziții cu șase dintre acestea, la alegere:

– substantive: *biruință, belșug, amănunt, călătorie, chemare, părere, cutremur, dovadă, graniță, iad, greșeală;*

– adjective: *adânc, cenușiu, cinstit, citeț, deștept, credincios, fățarnic, folositor, lacom, liniștit, nesigur;*

– verbe: *a bănui, a cere, a folosi, a hotărî, a începe, a înainta, a-și închipui, a îngropa, a înfăptui, a întări;*

❷ Înlocuiți următoarele construcții cu sinonime adjectivale: *care vorbește mult, care este expus pe scurt, care nu se poate citi, care oferă confort.*

❸ Dați sinonimele expresiilor: *a vedea lumina zilei, a arde gazul de pomană, a face din țânțar armăsar.*

❹ Găsiți în următoarea serie sinonimică cuvântul care exprimă sensul general (de la care pornește seria): *nea, omăt, zăpadă, ninsoare, fulguială.*

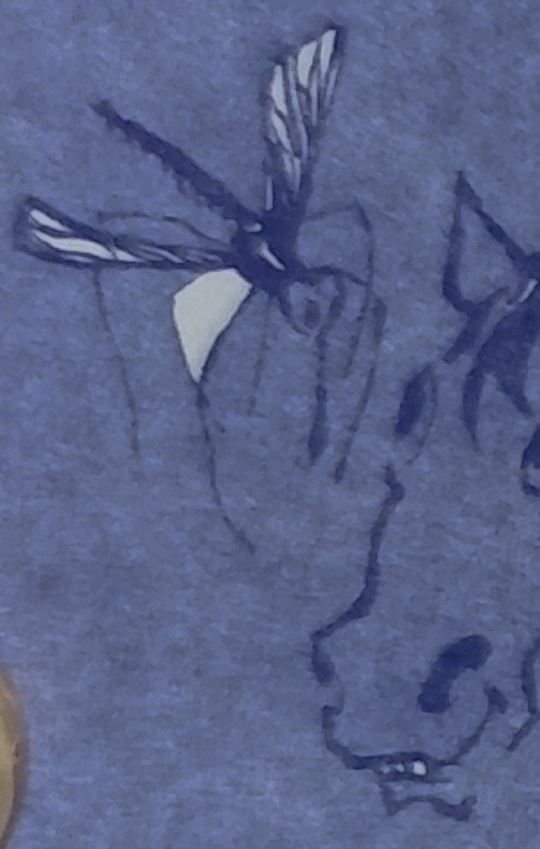

TIPURI DE SINONIME

Completați-vă cunoștințele!

- Dați câte un sinonim următoarelor cuvinte sau construcții subliniate. Precizați dacă sensul lor este identic, asemănător sau aproximativ și stilul în care se folosesc:

a) *cupru, vocabular, cartofi, praf, zăpadă;*

b) *a trimite, drum, scrisoare, deștept, capabil;*

c) „În *cuibar rotind de ape* peste care luna zace."

(M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

REȚINEȚI!

SINONIMELE	
1. totale	– sunt identice ca sensuri (*aramă - cupru; vocabular - lexic; varză - curechi*)
2. parțiale	– sunt asemănătoare ca sensuri (*a vorbi - a zice - a spune - a discuta - a articula - a pronunța*)
3. aproximative	– corespund unor construcții figurate, metaforice (*cuibar rotind de ape - vârtej de ape*)

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Observați cu atenție sinonimele totale de mai jos și precizați stilul în care se folosesc: *porumb - cucuruz; aliaj - amestec; cord - inimă; libertate - slobozenie.*

❷ Dați seria sinonimică (cuvinte și expresii) a verbelor *a fugi* și *a certa* și explicați de ce sinonimele acestora sunt parțiale (relevând nuanțele de sens care le deosebesc).

❸ Descoperiți sinonimele aproximative ale metaforelor subliniate în versurile de mai jos:

a) „Pe un deal răsare luna ca o *vatră de jăratic*"
(M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

b) „*Doamna mărilor și-a nopții* varsă liniște și somn."
(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

ANTONIMELE — actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- Antonimele sunt cuvinte cu formă diferită și sens opus.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Grupați în perechi de antonime cuvintele: *afecțiune, antipatie, bucurie, dușmănie, aversiune, simpatie, durere, iubire.*

❷ Dați exemple de antonime formate cu următoarele prefixe negative: *ne-, in-, im-, -i, -în, -îm, -de, dis-, des-, dez-, a-, an-.*

❸ Scrieți antonimele neologice ale cuvintelor: *lent, citeț, sigur, a micșora, a afirma.*

❹ Găsiți câte un antonim pentru fiecare dintre cele trei sensuri ale cuvântului polisemantic *drept.*

❺ Menționați derivatele perechi ale antonimelor: *tânăr-bătrân; frumos-urât.*

❻ Indicați antonimele obținute prin prefixare de la următoarele cuvinte: *copt, drept, matur, succes, precis.*

OMONIMELE — actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- Omonimele sunt cuvinte cu formă identică și sens total diferit.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți propoziții prin care să demonstrați omonimia cuvintelor *somn, liliac, roabă.*

❷ Găsiți cuvintele omonime din următorul calambur al lui C. Negruzzi:

„Maică-ta, de-i vie,
Bine-ar fi să vie
Pân' la noi la vie."

❸ Scrieți sinonimul, antonimul și omonimul cuvântului *mare.*

OBSERVAȚI!

- Omonimele sunt:
  a) și *omografe* (se scriu la fel) și *omofone* (se rostesc la fel);
  b) *numai omografe;*
  c) *numai omofone.*

TIPURI DE OMONIME

Completați-vă cunoștințele!

❶ Citiți cu atenție cuvintele subliniate în textele de mai jos:

a) Acesta este un *lac* adânc.
Mi-am dat cu *lac* pe unghii.

b) Pe *masă* este o vază cu flori.
Masa de oameni aplaudă.

c) Am depus *acele* acte la secretariat.
Acele de cusut sunt în sertar.

d) *Scrieți*-vă temele pentru mâine!
Scrie-ți exercițiul de la gramatică!

e) Azi este *cer* senin.
Îți *cer* doar puțină înțelegere.

f) Petalele *florii* sunt albe.
I-am pus apă *florii.*

❷ Precizați formele de plural ale substantivelor *lac* și *masă* și spuneți ce diferențe observați.

❸ Identificați silaba pe care cade accentul în formele cuvântului *acele*, menționând valoarea morfologică a fiecărui cuvânt.

❹ Explicați de ce cuvintele *scrieți* și *scrie-ți* se rostesc la fel, dar se scriu diferit.

❺ Identificați cazul substantivului *floare* în propozițiile date, explicând ce observați în privința formei.

REȚINEȚI!

OMONIMELE

1. lexicale
– presupun aceeași parte de vorbire care are sunete identice, dar sensuri total diferite;
– clasificare:
a) *totale* (își mențin forma identică pe tot parcursul flexiunii: *ban* (pl. *bani)* - monedă; *ban* (pl. *bani)* - mare dregător în Evul mediu);
b) *parțiale* (au forme flexionare diferite: *somn* (pl. *somni)* - specie de pește; *somn* (pl. *somnuri)* - stare fiziologică de repaus la ființe);

2. lexico-gramaticale
– sunt formele flexionare identice ale unor părți de vorbire diferite (El *sare* gardul. - verb; Am pus *sare* în ciorbă. - substantiv);

3. morfologice
– sunt formele flexionare identice ale aceleiași părți de vorbire (Plecase fără *a aduna* hârtiile. - verb, infinitiv); El *aduna* hârtiile. - verb, indicativ, imperfect).

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți contexte prin care să demonstrați omonimia lexicală totală a cuvintelor *bancă, mină, boboc, leu* și omonimia lexicală parțială a cuvintelor *vară, râs, cap.*

❷ Demonstrați, prin contexte, că următoarele cuvinte sunt omonime lexico-gramaticale: *port, ceară, vie, minte, car.*

❸ Exemplificați prin propoziții omonimia morfologică a substantivelor *Ileana* și *Ion* la cazurile genitiv-dativ.

❹ Alcătuiți contexte cu omografele: *móbilă - mobílă - mobilá.*

PARONIMELE

actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- **Paronimele** sunt cuvinte cu formă asemănătoare (diferență de un sunet sau două) și înțeles total diferit.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Folosind *Dicționarul de paronime,* alcătuiți contexte prin care să demonstrați paronimia cuvintelor: *calitate-caritate, emigra-imigra, ordinal-ordinar; original-originar; petrolier-petrolifer, temporal-temporar; literal-literar.*

❷ Identificați și corectați, prin rescriere, confuziile paronimice din următoarele texte:

A făcut o transcriere *literară* a paginii.
El a fost *investit* în funcția de ministru.
Pericolul inundării este *eminent.*
Nu mă mai *inerva* și tu!
La Târgu-Jiu există așezări *minere.*

❸ Indicați sinonimul, antonimul și paronimul cuvântului *familiar* și alcătuiți propoziții cu acestea.

❹ Alegeți paronimul potrivit contextului dat:

Mi-a făcut un *complement / compliment.*
Spune-mi numele și *pronumele / prenumele* tău.
Această decizie a fost luată de director *arbitrar / arbitral.*
Doctorul m-a *auscultat / ascultat* la inimă.
Soldatul stă pe un pat de *companie / campanie.*
Pentru că s-au răspândit bolile contagioase, în școală s-a făcut *dezinfecție / dezinsecție.*
A fost prins în *fragrant / flagrant* delict.
Mașina a rămas pe *geantă / jantă.*
În acest context este o lagună / lacună.
Trăiește pe *spețele / spezele* părinților.

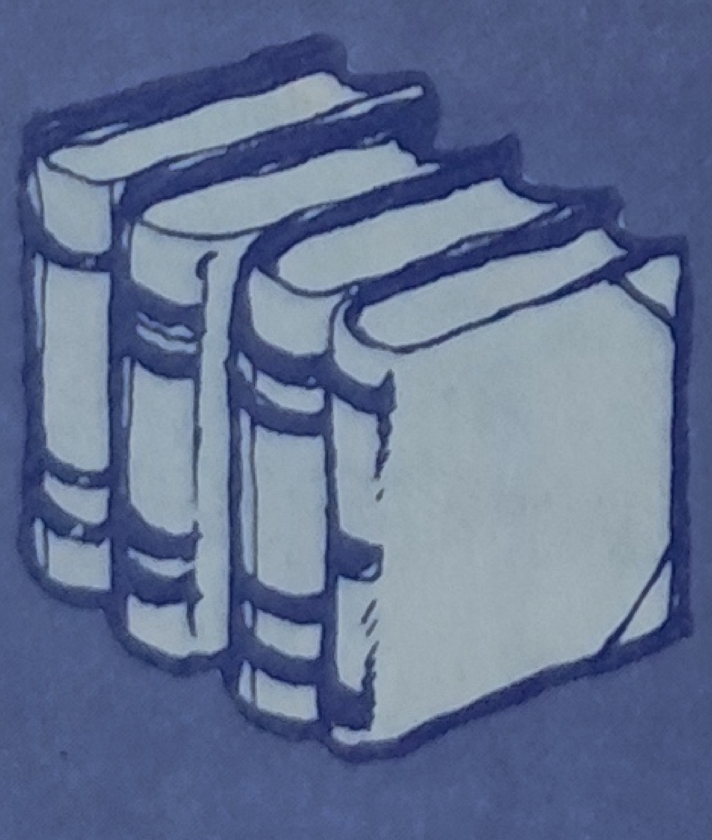

❺ Folosind *Dicționarul de paronime,* explicați sensurile următoarelor perechi de paronime și alcătuiți propoziții cu acestea: *anual-anuar; funerarii-funeralii; solitar-solidar.*

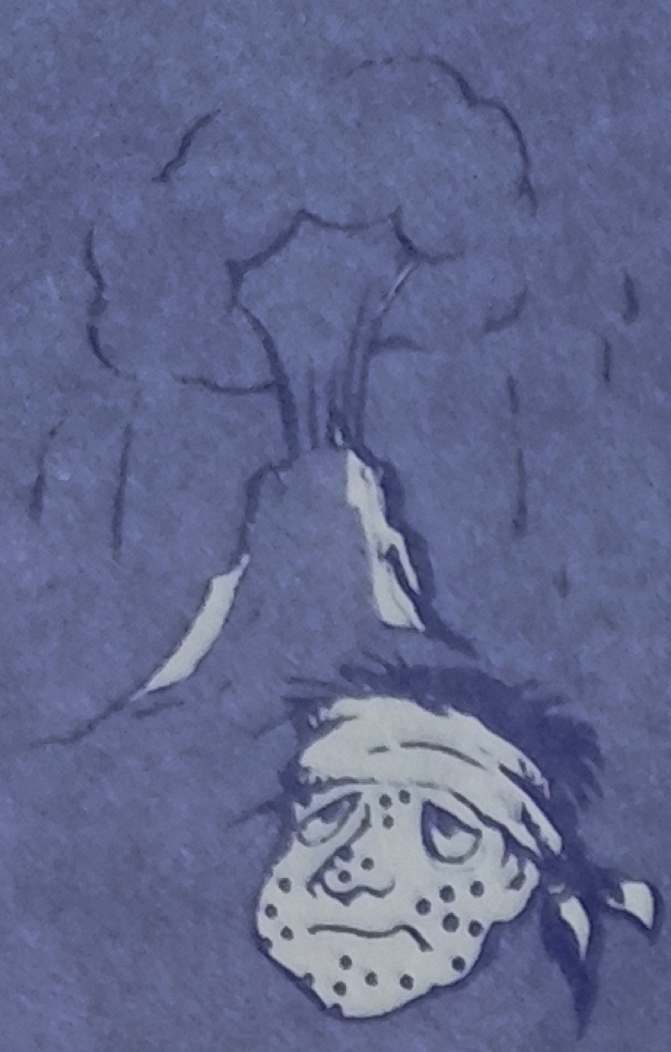

❻ Alegeți, prin rescriere, varianta corectă în cazurile de paronimie de mai jos:

erupție / irupție de scarlatină;
probleme *familiare / familiale;*
libret / livret militar;
privire *glacială / glaciară;*
virtuos / virtuoz al pianului;
a revela / a releva un sens.

PLEONASMUL

actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

AMINTIȚI-VĂ!

- Pleonasmul este o greșeală de exprimare care constă în folosirea alăturată a unor cuvinte sau construcții cu același înțeles.

❶ Explicați, pe scurt, construcțiile pleonastice din textele de mai jos, după modelul dat:

El suferea de *gastrită la stomac.*
Mijloacele mass-media au anunțat știrea.
Luna aceasta au căzut multe *averse de ploaie.*
Drumul *se bifurcă în două.*
Avionul *a aterizat pe pământ.*
Faptul e de *notorietate publică.*
În deșert sunt multe *dune de nisip.*
Polițiștii *au asigurat securitatea* clădirii.
Am înghețat de frig.
Să aruncăm o *privire retrospectivă în trecut.*
Îmi plac *finalurile cu happy-end.*
Profesorul de sport a *cronometrat timpul* alergării.

Model: Are o *caligrafie frumoasă.*

caligrafie frumoasă - este o construcție pleonastică deoarece cuvântul *caligrafie* înseamnă *scriere frumoasă* și, de aceea, cuvântul *frumoasă* este inutil.

❷ Corectați textul de mai jos, eliminând construcțiile pleonastice:

Nu se știe în ce măsură marea majoritate a populației va primi noile reforme economice sau va prefera mai bine să continue mai departe grevele, anticipate, de altfel, dinainte, de analiștii economici.

❸ Dați trei exemple de construcții pleonastice din vorbirea uzuală și explicați de ce aceste exprimări sunt greșite.

CUVINTELE POLISEMANTICE

Folosiți-vă cunoștințele!

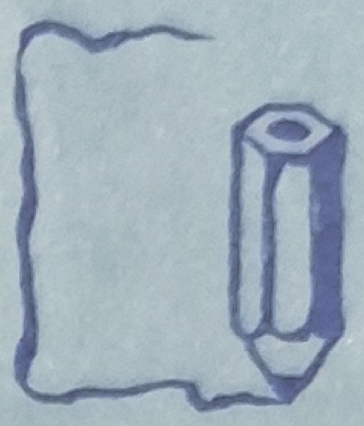

OBSERVAȚI!

- Cuvintele polisemantice fac parte din vocabularul fundamental și apar în multe locuțiuni și expresii.

❶ Se dau textele următoare:

a) Ține-ți limba în *gură*!

b) *Gura* sacului e largă.
Apa s-a scurs prin *gura* de canal.
Gurile rele spun că e mincinos.
Gura de incendiu a fost folosită de pompieri.

c) Are o *gură* cât o șură.
Nu-i decât *gura* de el!
A uitat de la mână pân'la *gură*.

d) „Pe-un picior de plai
Pe-o *gură* de rai."

(*Miorița*)

❷ Explicați care sunt sensurile cuvântului *gură* în fiecare dintre enunțurile de mai sus.

❸ Găsiți elementul comun care unește aceste sensuri.

❹ Identificați sensul de bază al acestor cuvinte.

❺ Descoperiți sensurile derivate de la sensul de bază.

REȚINEȚI!

- **Polisemia** desemnează capacitatea unor cuvinte de a avea mai multe sensuri (înrudite sau apropiate).
- Cuvântul polisemantic are:
  1. **sens de bază** (din care s-au desprins înțelesurile secundare sau figurate);
  2. **sensuri secundare** (sunt cunoscute și folosite de vorbitori; inițial metaforice, ele și-au pierdut expresivitatea prin folosirea curentă);
  3. **sensuri figurate** (sunt expresii sau construcții bazate pe figuri de stil, precum metafora).
- Cuvintele care au un singur sens se numesc **monosemantice** (*contor, strung* etc).

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Împărțiți-vă în șase grupe. Fiecare grupă își alege unul dintre cuvintele următoare, alcătuind câte cinci contexte prin care să demonstreze polisemia acestora: *mână, ochi, picior, a bate, a face, a lua.*

❷ În contextele date, precizați care dintre sensurile cuvintelor subliniate este de bază și care este derivat (secundar sau figurat):

Gardul e cam *șubred*.
Argumentele sunt *șubrede*.
El are o constituție *șubredă*.

❸ Precizați în care dintre textele de mai jos apar mai multe cuvinte monosemantice, justificându-vă răspunsul:

a) „Fonologia este știința care studiază fenomenul, spre deosebire de fonetică, care se ocupă de sunetul emis de organul nostru fonator." (Sextil Pușcariu, *Limba română*)

b) „Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă."
(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

❹ Dați exemple de texte din literatura cultă sau populară în care substantivul *carte* să aibă sensul vechi de *scrisoare, document*, iar verbul *a descăleca* să fie folosit cu sensurile *a întemeia o țară* și *a coborî de pe cal.*

❺ Alcătuiți două contexte în care să întrebuințați adjectivul *firav* cu sens propriu și cu sens figurat.

POLISEMIA ÎN RAPORT CU OMONIMIA

Completați-vă cunoștințele!

● Citiți propozițiile de mai jos și comparați sensurile substantivului *masă.*

Polisemantism	Polisemantism
Masa este un obiect de mobilier. Treceți la *masă!* Iau *masa* în oraș. *Masa* de seară a fost frugală. Ce *masă* a fost la această petrecere! Bolnavul este pe *masa* de operație. ● Elemente comune: – singular *masă* – plural *mese* ● Aceste cuvinte sunt înrudite pentru că se raportează la obiectul de mobilier.	Acolo s-a adunat o *masă* de oameni. Industria de *mase* plastice are câteva centre în țară. *Masa* vocabularului este formată din termeni mai puțin folosiți în limbajul curent. O *masă* de aer cald s-a deplasat spre țara noastră. La ora de fizică am învățat despre *masa* atomică. ● Elemente comune: – singular *masă* – plural *mase* ● Aceste cuvinte sunt înrudite pentru că se referă la ideea de mulțime (de oameni, de elemente, cuvinte etc.)
Omonimie	

Folosiți-vă cunoștințele!

ATENȚIE!

● Sensurile unui **cuvânt polisemantic** sunt înrudite, având unele elemente comune (formă, funcționalitate etc.).

● **Omonimele** au sensuri total diferite.

❶ Folosind exemplul din tabelul de mai sus, demonstrați, prin enunțuri, polisemia substantivului *arc*. Dovediți apoi că acest substantiv poate avea și sensuri omonime.

❷ Precizați dacă în următoarea epigramă a lui C.Pavelescu sensurile verbului *a achita* sunt polisemantice sau omonime:

„Jurații - au fost de data asta
Mult mai cinstiți cu acuzatul:
L-au achitat.
Dar el, sunt sigur
N-o să-și achite avocatul!"

SENSUL CUVINTELOR ÎN CONTEXT

Completați-vă cunoștințele!

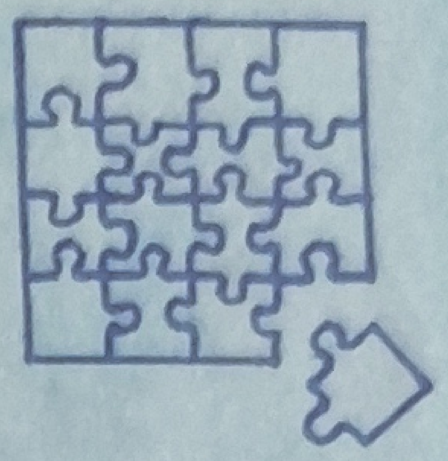

❶ Se dau textele următoare:

a) S-a așezat la *umbra* nucului.
Fotografia are *umbre*.
O *umbră* îi întunecă chipul.
E numai *umbra* celui ce a fost odată.

b) Mihai Viteazul a fost *ban* al Craiovei.
Acesta este un *ban* de argint.

c) *Complementul* este o parte de propoziție.
El mi-a transmis *complimente*.

❷ Indicați sensul fiecărui cuvânt subliniat.

❸ Precizați ce v-a ajutat să descoperiți sensurile diferite sau asemănătoare ale acestor cuvinte.

❹ Arătați în care dintre următoarele categorii le puteți încadra: cuvinte polisemantice, omonime, paronime.

REȚINEȚI!

- Diferențierea sensurilor unui cuvânt polisemantic, omonim sau paronim se realizează printr-un **context**.
- Deși un cuvânt are mai multe sensuri, în context acesta are un singur înțeles lexical, pus în valoare de relațiile cu celelalte cuvinte, care ajută la precizarea acestuia.
- Contextul poate fi limitat la câteva cuvinte sau poate fi reprezentat printr-o propoziție sau o frază.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Precizați sensurile cuvintelor subliniate din următoarele contexte, menționând categoria semantică în care le încadrați:

a) Vaporul a parcurs o *milă*.
Ai *milă* de mine!

b) *Limba* română este foarte expresivă.
Mă usturǎ *limba*.
Limba de la ceas indică ora patru.
Aceasta este o *limbă* de pământ.
Limba de la pantof s-a rupt.
Cuvântul *îmi stă pe limbă*.
Copilul *a scos limba* cu obrăznicie.
L-am tras de limbă și a mărturisit.

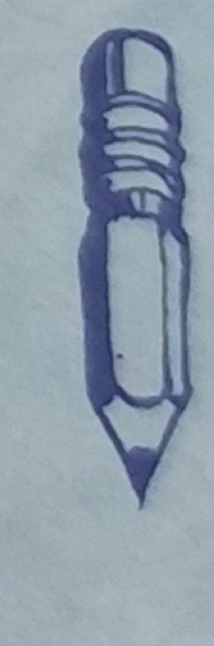

c) Una din vârstele pământului a fost epoca *glaciară*.
El avea o atitudine *glacială*.

❷ Alcătuiți contexte în care să întrebuințați verbele:

ordonă – ordonează;
reflectă – reflectează;
manifestă – manifestează;
concură – concurează;
acordă – acordează;
contractă – contractează.

UNITĂȚILE FRAZEOLOGICE

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Lumea, tot pe mal, nu se mișca, dar începuse să-și piardă răbdarea."

b) „Cei rămași în picioare așteptau încordați. Le sticleau ochii în cap."

c) „Avea ochii cârpiți de somn fiindcă, deși era trecut de amiază, abia se sculase din pat."

(Fănuș Neagu, *Dincolo de nisipuri*)

❷ Identificați construcțiile expresive din text.

❸ Explicați sensul lor și înlocuiți-le cu sinonime.

❹ Eliminați unul dintre cuvinte sau schimbați topica elementelor componente. Ce observați?

REȚINEȚI!

- **Unitățile frazeologice** sunt îmbinări de cuvinte stabile și unitare. Din punct de vedere lexical, elementele componente își pierd individualitatea, întregul grup realizând o unitate de sens. De obicei, aceste elemente au o topică fixă.
- Unitățile frazeologice au o mare frecvență în limbă și sunt specifice unor stiluri diferite de limbaj. Ele au la bază sensuri figurate.

TIPURI DE UNITĂȚI FRAZEOLOGICE

LOCUȚIUNILE

Verificați-vă cunoștințele!

- Precizați părțile de vorbire echivalente construcțiilor subliniate mai jos:

Aducerea-aminte m-a întristat.
El este *plin de sine*.
A băgat de seamă greșeala.
A venit *pe neașteptate*.
Locuiește *aproape de* mine.
Plânge *din cauză că* e supărat.
Doamne ferește! Ce necaz!

REȚINEȚI!

- **Locuțiunile** sunt grupuri de cuvinte care, din punct de vedere gramatical, se comportă ca o singură parte de vorbire. Cu excepția articolului și a numeralului, toate părțile de vorbire au locuțiuni echivalente.
- Datorită sudurii elementelor componente, acestea se analizează gramatical ca o singură unitate semantică.

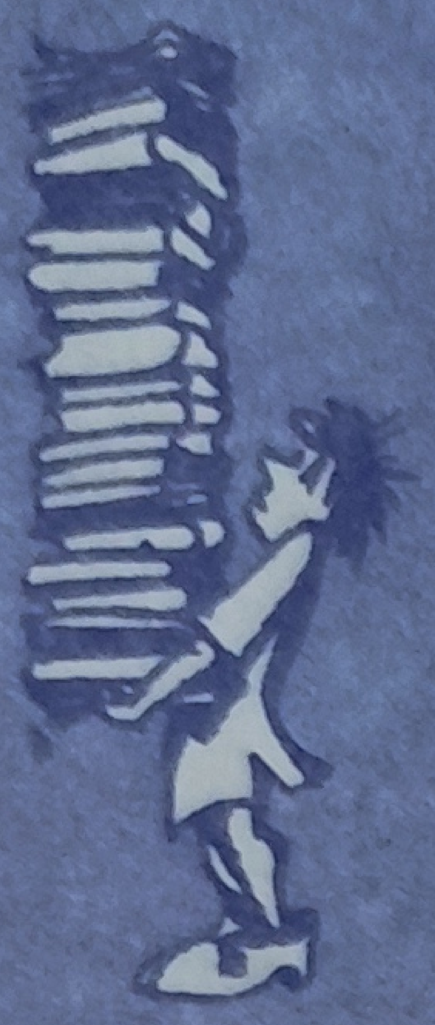

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați sensul următoarelor locuțiuni în care apare substantivul *mână: a cere mâna* (cuiva), *a avea la mână* (pe cineva), *cu dare de mână, cu mâna goală.*

❷ Alcătuiți contexte pentru a deosebi sensurile proprii și figurate ale următoarelor locuțiuni: *coadă de topor, a mânca borș, cusut cu ață albă, bătut în cap, a arunca mănușa.*

❸ Știți la numele căror scriitori se referă perifrazele *Luceafărul poeziei românești* și *Bardul de la Mircești*?

EXPRESIILE

Verificați-vă cunoștințele!

- Înlocuiți cu sinonime următoarele construcții subliniate:
  Toată ziua *taie frunze la câini.*
  Îți *merge gura ca melița.*
  Exercițiul i-*a dat de furcă.*
  Și-a luat inima în dinți și a mărturisit.

REȚINEȚI!

- **Expresiile** se deosebesc de locuțiuni printr-un grad mai mare de expresivitate. Expresia este un grup stabil, marcat stilistic.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Completați, în expresiile date, numeralele care au fost omise și explicați înțelesul fiecărei expresii: *în .... vorbe; la .... pași; în ceasul ....; a trece pe planul ....; a umbla pe .... cărări; a fi cu ochii în ....; a fi în al .... cer.*

❷ Urmărind modelul indicat între paranteze, (*a înceta din viață - a trece în neființă*) grupați expresiile și locuțiunile de mai jos în perechi de sinonime frazeologice: *a trece sub tăcere, a rămâne cu gura căscată, a-și lua inima în dinți, a lua la ceartă, a-și pierde capul, a face cu ou și cu oțet, a-i sta cuiva mintea în loc, a se face că plouă.*

❸ Folosind un dicționar al limbii române, alegeți de la cuvântul *carte,* toate locuțiunile și expresiile posibile și alcătuiți cu ele enunțuri.

❹ Găsiți sinonimele frazeologice (locuțiuni, expresii) ale următoarelor unități frazeologice: *apa morților, a-și face seama, vocabular fundamental.*

ATENȚIE!

- Între locuțiuni și expresii nu se pot stabili granițe precise.
- Expresiile sunt mai sugestive, mai plastice decât locuțiunile.

Facultativ

ALTE TIPURI DE UNITĂȚI FRAZEOLOGICE

Completați-vă cunoștințele!

● Descoperiți, cu ajutorul unui dicționar, sensurile următoarelor construcții, precizând împrejurările în care sunt folosite acestea:

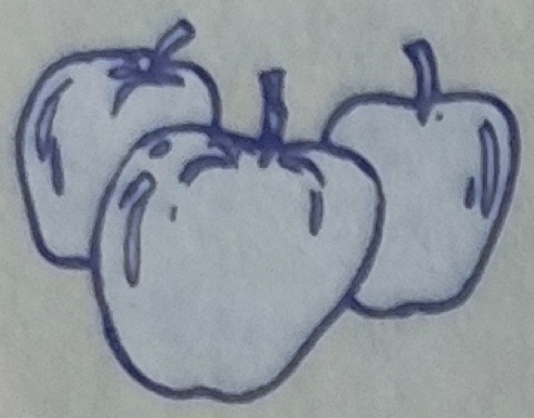

– *fata morgana*	– *arca lui Noe*	– *rara avis*
– *turn de fildeș*	– *patul lui Procust*	– *ad calendas graecas*
– *nodul gordian*	– *nasul Cleopatrei*	– *tabula rasa*
– *mărul discordiei*	– *pânza Penelopei*	– *magna cum laude*

REȚINEȚI!

● **Formulele** și **clișeele internaționale** sunt expresii cunoscute și folosite în diferite limbi de cultură și civilizație. Multe dintre aceste expresii au la bază legende antice (sau biblice) și uneori chiar întâmplări reale.

Verificați-vă cunoștințele!

● Clasificați în locuțiuni, expresii, formule și clișee internaționale, unitățile frazeologice date: *țap ispășitor, scos din fire, din zi în zi, a nu-i fi boii acasă, mărul lui Adam, sine qua non, a-și face singur rău, a-și bate joc, a scoate apă din piatră seacă, patul lui Procust, pe inima goală, a umbla creanga, a lua parte, ad hoc, a se da în stambă.*

ROLUL UNITĂȚILOR FRAZEOLOGICE ÎN ASIGURAREA EXPRESIVITĂȚII LIMBII

Completați-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți o scurtă compunere despre o întâmplare hazlie folosind cuvinte și expresii variate.

❷ Găsiți în opera literară *Amintiri din copilărie* de I. Creangă zece expresii populare din care să reiasă capacitatea excepțională a autorului de a folosi limba vorbită în exprimarea gândurilor, a atitudinilor și a stărilor sufletești.

❸ Explicați sensul inițial metaforic al următoarelor expresii și înlocuiți-le cu termenii obișnuiți: *aurul negru, brâul cerului, ferestrele sufletului, corabia deșertului.*

❹ Grupați, în funcție de cele patru variante funcționale ale limbii literare (stilul beletristic, tehnico-științific, juridic-administrativ și publicistic) următoarele unități frazeologice și arătați care dintre ele sunt cele mai expresive: *conferință de presă, regina nopții, sondaj de opinie, prezumție de nevinovăție, stat de drept, încărcat de ani, circumstanțe atenuante, în floarea vârstei, nucleu atomic, calculator electronic.*

EVALUARE

- Citiți versurile de mai jos:

a) „Fulg limpede și pur
Te-aștept să te scobori,
Petală de pe flori
Sădite în azur.

Azurul se încheagă
Să facă iernii salbă.
E-o trudă-n bolta-ntreagă
Să-ți facă ființa albă."
(T. Arghezi, *Zăpadă*)

b) „Tălăngile, trist,
Tot sună dogit...
Și tare-i târziu,
Și n-am mai murit!"
(G. Bacovia, *Pastel*)

c) „Se tânguiesc
Tălăngi pe căi
Și neguri cresc
Din negre văi
Plutind pe munți."
(Șt. O. Iosif, *Doină*)

5 x 0,25 = 1,25 puncte

❶ Alcătuiți contexte în care cuvintele *fulg, floare, a sădi, a muri* și *salbă* să fie folosite, pe rând, cu sens propriu și cu sens figurat.

2 x 0,50 = 1 punct

❷ Transcrieți, din versurile de mai sus, două epitete și relevați efectul lor poetic.

2 x 0,75 = 1,50 puncte

❸ Găsiți în primul text două metafore și explicați semnificația pe care le-o acordă poetul.

1 punct

❹ Identificați aliterațiile din ultimele două strofe și precizați rolul lor stilistic.

2 x 0,50 = 1 punct

❺ Demonstrați, prin trei contexte, polisemantismul verbelor *a suna* și *a muri*, precizând sinonimul corespunzător fiecărui sens.

4 x 0,25 = 1 punct

❻ Formați cuvinte noi, prin derivare, de la următoarele cuvinte: *fulg, trist, târziu, iarnă*. Precizați valoarea morfologică a fiecărui cuvânt derivat.

2 x 0,25 = 0,50 puncte

❼ Obțineți câte un derivat parasintetic de la adjectivele *trist* și *negru*.

5 x 0,25 = 1,25 puncte

❽ Dați cinci sinonime frazeologice (expresii) pentru verbul *a face*.

2 x 0,25 = 0,50 puncte

❾ Identificați două cuvinte care aparțin vocabularului fundamental.

Notă: Se acordă un punct din oficiu.

EVALUARE

- Citiți versurile de mai jos:

a) „Fulg limpede și pur
Te-aștept să te scobori,
Petală de pe flori
Sădite în azur.

Azurul se încheagă
Să facă iernii salbă.
E-o trudă-n bolta-ntreagă
Să-ți facă ființa albă."
(T. Arghezi, *Zăpadă*)

b) „Tălăngile, trist,
Tot sună dogit...
Și tare-i târziu,
Și n-am mai murit!"
(G. Bacovia, *Pastel*)

c) „Se tânguiesc
Tălăngi pe căi
Și neguri cresc
Din negre văi
Plutind pe munți."
(Șt. O. Iosif, *Doină*)

5 x 0,25 = 1,25 puncte — ❶ Alcătuiți contexte în care cuvintele *fulg, floare, a sădi, a muri* și *salbă* să fie folosite, pe rând, cu sens propriu și cu sens figurat.

2 x 0,50 = 1 punct — ❷ Transcrieți, din versurile de mai sus, două epitete și relevați efectul lor poetic.

2 x 0,75 = 1,50 puncte — ❸ Găsiți în primul text două metafore și explicați semnificația pe care le-o acordă poetul.

1 punct — ❹ Identificați aliterațiile din ultimele două strofe și precizați rolul lor stilistic.

2 x 0,50 = 1 punct — ❺ Demonstrați, prin trei contexte, polisemantismul verbelor *a suna* și *a muri,* precizând sinonimul corespunzător fiecărui sens.

4 x 0,25 = 1 punct — ❻ Formați cuvinte noi, prin derivare, de la următoarele cuvinte: *fulg, trist, târziu, iarnă*. Precizați valoarea morfologică a fiecărui cuvânt derivat.

2 x 0,25 = 0,50 puncte — ❼ Obțineți câte un derivat parasintetic de la adjectivele *trist* și *negru.*

5 x 0,25 = 1,25 puncte — ❽ Dați cinci sinonime frazeologice (expresii) pentru verbul *a face.*

2 x 0,25 = 0,50 puncte — ❾ Identificați două cuvinte care aparțin vocabularului fundamental.

Notă: Se acordă un punct din oficiu.

NUVELA

Ion Luca Caragiale

1852-1912

Dramaturg și prozator, I. L. Caragiale este unul dintre scriitorii clasici din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, alături de Mihai Eminescu, Ion Creangă și Ioan Slavici.

Opere reprezentative:

Teatru: *O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută, D'ale carnavalului.*

Proză: *Momente și schițe;* nuvele: *O făclie de Paște, Păcat, În vreme de război, Două loturi, Kir Ianulea* etc.

"Caragiale este un observator direct și un auditiv care sintetizează prin gest și vorbire structura tipic socială a personajelor... Din înseși cuvintele uzuale, neexpresive, își durează trainice materiale prin precizie, conciziune și cadență topică."

Șerban Cioculescu

DOUĂ LOTURI

de I. L. Caragiale

– Asta e culmea!... culmea!... strigă d. Lefter, ștergându-și fruntea de sudoare, pe când madam Popescu, consoarta sa, caută fără preget în toate părțile... Nu e și nu e!...

– Femeie, trebuie să fie în casă... Dracu n-a venit să le ia!...

Dar ce au pierdut? Ce caută?

Caută două bilete de lotărie, cu cari d. Lefter Popescu a câștigat.

Însă oricine mă poate întreba:

Bine, dacă a pierdut biletele, de unde știe d. Lefter de câștig?

E lucru simplu. Biletele le-a fost cumpărat cu bani împrumutați, ca de *cábulă*[1], de la d. căpitan Pandele, fiindcă-i spuseseră mulți, când se tot plângea că n-are noroc la joc, să-ncerce a juca cu bani de împrumut... Și a făcut învoială, pe onoare, față de martori, să dea din câștig, dacă s-o-ntâmpla, zece la sută căpitanului.

[1]cábulă, s.f. - superstiție de jucător (la un joc de noroc);

Când a cumpărat biletele, d Lefter a râs pesimist:

– Ți-ai găsit! eu și noroc!

Dar d. căpitan Pandele, mai optimist:

– De unde știi dumneata norocul meu?

Ș-a pus pe d. Lefter să-i însemneze în carnet numerele biletelor.

A trecut mult de la aceasta. Lotăriile, amânate de atâtea ori, s-au tras în sfârșit amândouă în aceeași zi. La prima (Lotăria „Societății pentru fundarea unei Universități Române în Dobrogea, la Constanța") lotul cel mare de 50.000 lei l-a câștigat numărul 076.384; iar la a doua (Lotăria „Asociațiunii pentru fundarea și înzestrarea unui Observatoriu Astronomic la București") lotul cel mare tot de 50.000 lei l-a câștigat numărul 109.520.

D. Lefter, până adineaori, habar n-avea că se trăseseră ieri amândouă loteriile. Era seară: omul ședea la masă cu consoarta sa în sălița de intrare, vorbind în ticnă despre cum se scumpește viața din zi în zi, când, aude o birje oprindu-se în poartă, apoi pași apăsați în curticică și pe urmă bătând cineva tare grăbit la *geamlâcul*[1] d-afară. (...) D. căpitan Pandele intră ca o furtună și, vorbind din ce în ce mai tare, ca și cum d. Lefter ar fi surd:

– Bine, nene, păcatele mele! de ce n-ai venit la berărie?... se poate să fii așa indiferent?... te caut ca un nebun de atâtea ceasuri!

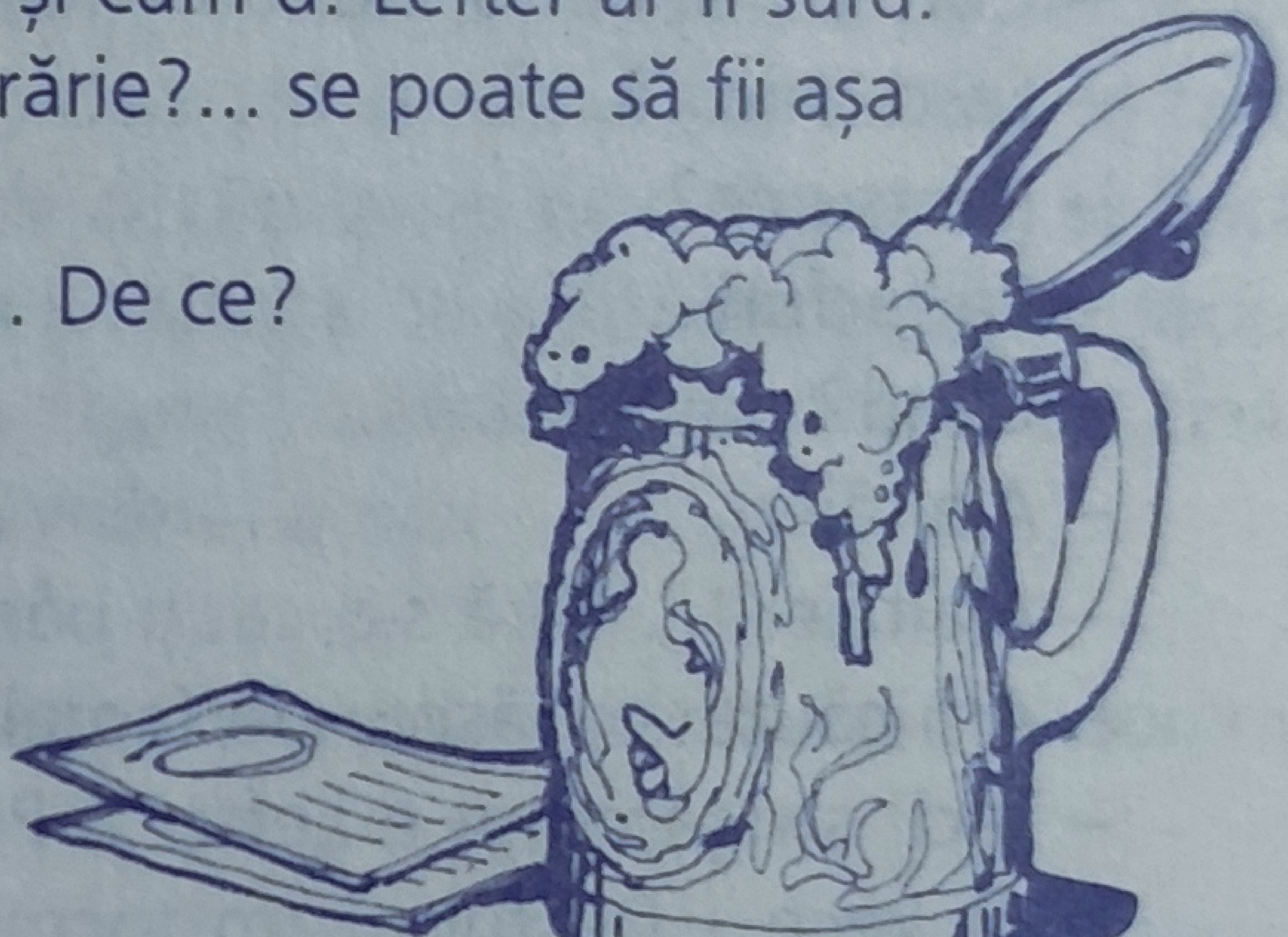

– Ne-a ținut până adineaori turbatul la canțilerie... De ce?

– Leftere!... nu știi nimica?

– Ce?

– Ieri s-a tras lotăriile noastre!

– Ei?

– Am câștigat!

– Nu mă-nnebuni!... Cât?

– La amândouă am câștigat loturile mari! ale mari de tot!

Și căpitanul pune pe masă listele oficiale și alături carnetul său. În adevăr, carnetul sună tocmai ca-n liste: *076.384 Universitate-Constanța, 109.520 București-Astronomie.*

Cititorul a înțeles acuma ce caută de trei zile pe brânci soții Popescu.

D. Lefter a trimes turbatului o scrisoare, cerând, cu tot respectul, un congediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte deloc bine. Așa și e; e bolnav.

După o muncă zadarnică de atâta vreme, după ce toată casa a fost răsturnată de zece ori, când așa, când aminterea, d. Lefter a căzut pe o canapea sfărâmat de oboseală: a simțit că i se taie încheieturile și așa, un fel de slăbiciune la lingurea, parcă-l lua o apă; a moțăit de câteva ori ș-a adormit. Femeia a șezut și ea pe un scaun, că nu mai putea de picioare și de mijloc – se-nțelege, de atâta alergătură și de-atâtea ridicături. Să fi ațipit d. Lefter ca vreun sfert de ceas și, deodată, se scoală drept, cu fața luminată de raza adevărului...

– Știu unde sunt! acum știu!... uf!... le-am găsit!

– Unde?

– În jacheta mea a cenușie de vară... Cu ea eram la berărie când le-am cumpărat. Țiu minte bine; le-am pus în buzunarul de la piept înăuntru... Acolo sunt!... sigur!... Adu-mi jacheta!

[1] *geamlâc*, s.n. - perete format din geamuri fixate pe un schelet metalic sau de lemn.

Pe cât își aducea mai limpede aminte domnul Lefter, pe atât madam Popescu se turbura, se roșea, se-ngălbenea...

– Care jachetă? întreabă ea aiurită, ca de pe altă lume.

– A cenușie.

– Leftere! zice femeia punând mâna la sânul stâng, ca și cum ar fi simțit un junghi grozav.

– Ce?

– Am... dat-o.

– Ce ai dat?

– Jacheta!

– Care jachetă?

– A cenușie!

– Cui?

– N-ai spus tu că n-o mai porți?

– Cui? cui ai dat-o, nenorocito!

– La o chivuță.

– Pentru ce?

– Pe farfurii.

– Când?

– Alaltăieri...

– Alaltăieri!... Fără s-o cauți pân buzunare!

– Am căutat-o, răspunde femeia îngrozită de vina ei; nu era nimic.

– Taci! strigă crunt d Lefter... Pe câte farfurii ai dat-o?

– Pe zece... Destul m-am tocmit: n-a vrut să-mi dea o duzină întreagă, răspunde ea fără să mai știe ce spune.

– Unde sunt farfuriile?... Voi să văz farfuriile! Adu farfuriile! poruncește strașnic d. Lefter.

Consoarta sa, fără să mai zică o vorbă, se supune; i le aduce și le pune pe masă. Frumoase farfurii! cu chenar dublu, unul *conabiu*[1] lat pe muche, și altul *pembé*[2] îngust pe buză. Domnul Lefter ia una ș-o sună – porțălan.

– Bravo! Bun gust ai! zice rânjind *sardonic*[3].

Și, pac! trântește una jos... țăndări! și pe urmă, paf! alta asemenea.

– Leftere!

– Așa sunt eu, *galant*[4], cocoană! când am chef, sparg; sparg, cocoană, când am chef, farfurii de câte zece mii de franci una! sparg, mă-nțelegi, sparg al dracului!

Și iar pac! paf! până la a din urmă, pe când cocoana se scutură la fiecare, parcă ar arde-o cu un bici de foc. După ce le isprăvește pe toate, d. Popescu își scoate batista, își

[1]*conabiu*, adj. - roșu-închis, de culoarea vișinei coapte; vișiniu;
[2]*pembé*, adj. - roșu-deschis; trandafiriu;
[3]*sardonic*, adj (aici, adv.) - care exprimă batjocura necruțătoare sau satisfacția diabolică;
[4]*galant*, adj. - curtenitor, atent fața de femei; aici, darnic, generos;

șterge sudoarea frunții și se așază grav pe scaun, apoi, cu tonul sever, dar calm, al judecătorului nenduplecat cătră criminalul care-i stă de fața-n picioare:

– La care chivuță? o știi?

– La Țâca, aia tânără frumoasă, care vine totdeauna pe aici, răspunde vinovata, plângând cu inima frântă de târzie căință.

– Știi unde se află această chivuță?

– Zice că stă tocmai la margine, în mahalaua Farfurigiilor.

– Destul, nenorocito!

Peste un ceas, pe-nserate, o birje trece în goana mare prin strada Emancipării din Farfurigii: pe capră, alături cu birjarul, un sergent; în fund, d. Lefter și d. căpitan Pandele; iar, dinainte, încă un sergent și d. comisar al secției respective, Turtureanu, deja cointeresat cu cinci la sută asupra câștigului – se-nțelege, câștig, dacă se vor găsi cele două bilete. Comisarul știe unde stă chivuța Țâca.

Birja, trecând din greu prin noroi, se oprește în sfârșit în apropierea unei cocioabe de pământ, care șade singuratică într-un peș pe un maidan. Comisarul postează pe sergenți, pitulați, în dosul cocioabei, după regula strategică consacrată la călcări de vizuini; le face semnul clasic al lui *Harpocrates*[1], ș-apoi trece, urmat de d. căpitan și de d. Popescu, să bată la ușe... O fetică zdrențuită vine să deschiză. În sălița luminată de pâlpâiala a câtiva tăciuni de pe vatră, miroase strașnic a carne cu prune: o țigancă bătrână pregătește de cină. Toți trei vizitatorii se dau înapoi pe prispă punându-și mâna la nas.

– Unde-i mă-ta, fa? întreabă d. comisar.

– Trebuie să vie acuma, zice copila, uitându-se sperios cu ochii ei mari la cei trei domni.

– Aprinde-un muc de lumânare și hai de ne du în odaie, s-o așteptăm.

Fata sta la-ndoială.

– Haide! se răstește d. Turtureanu... și toți trei intră, împingând pe fată-nainte.

– Da ce e? întreabă bătrâna, ridicându-se de la vatră, unde sta stârcită.

– Avem treabă cu fie-ta, cu Țâca...

– Lipsește ceva dintr-o casă... știe ea ce lipsește, adaogă d. Lefter.

– Vai de mine! boiarule, zice bătrâna... N-are Țâca obiceiul... La toate casele boierești o cunoaște pe Țâca... la toate cucoanele mari o știe pe Țâca...

– Haide! nu mai lungi vorba, comandă d. căpitan Pandele, ș-aprinde! cât vrei să mă ții în picioare?

– Iac-aprinz... Da nu se poate, Țâca, boierule! să ferească Dumnezeu! eu, pântru Țâca, poci să-mi pui mâna-n foc, pântru Țâca... Poate, altă chivuță... (...)

Când gânduri peste gânduri îi clocotesc în cap, iacătă și Țâca, d-abia ducându-și coșul plin cu vechituri nouă, foarte obosită de alergătura zilii-ntregi și flămândă: de departe i s-au umflat nările ca răspuns la chemarea generosului miros de pe vatră.

Cum intră, o înconjură toți trei musafirii; d. Lefter o ia de piept:

– Unde mi-e jacheta?

– Care jagheta?

– Jacheta a cenușie...

[1]*Harpocrates* - zeu greco-egiptean; (aici) semnul pentru tăcere; cu degetul la gură;

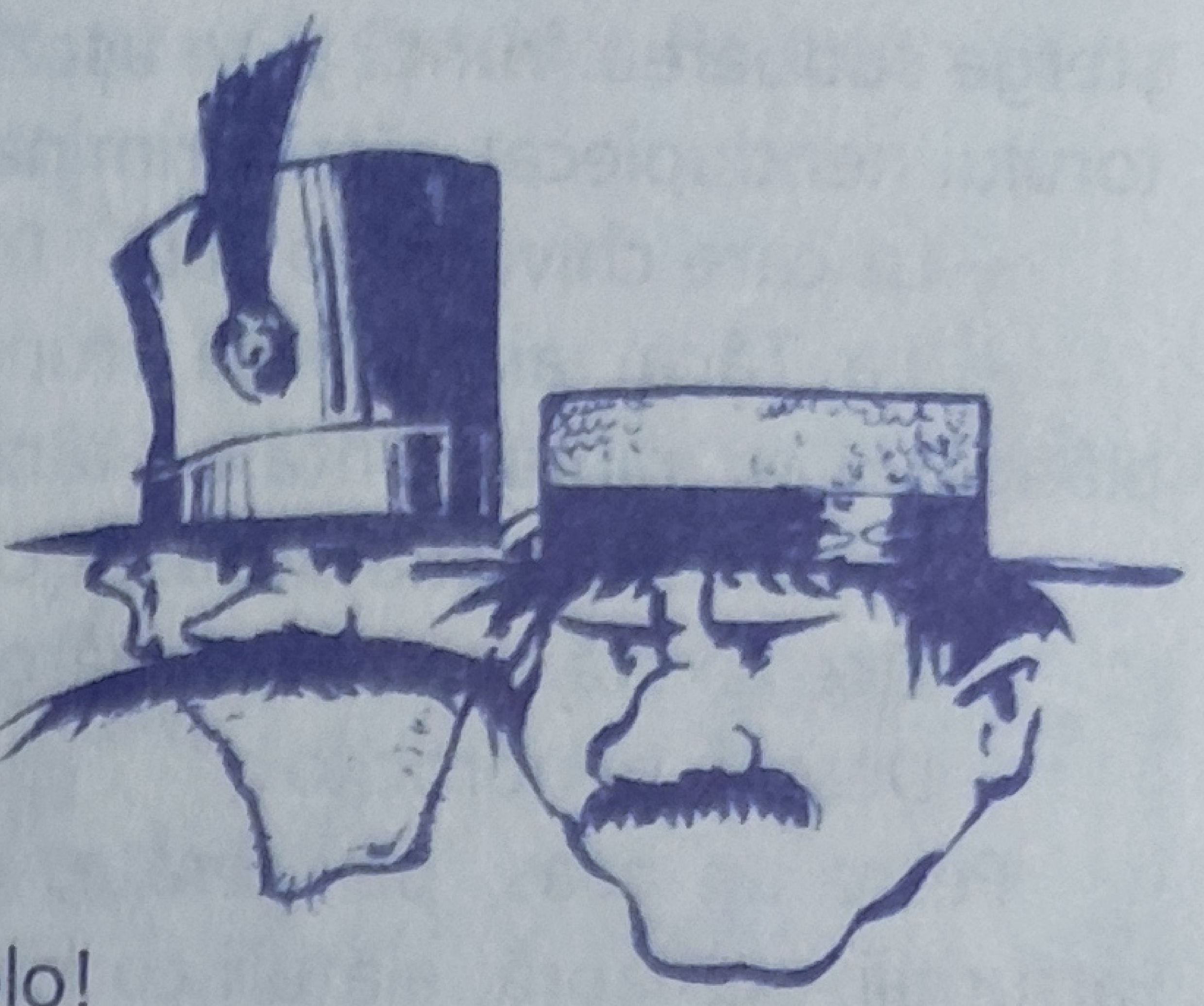

– Care jaghetă cenușie?

– Jacheta cu biletele...

– Care belete, boiarule?

– Te faci că nu știi, *gașperiță*[1]!

– Să mă traznească Dumnezeu! sa hie al dracului!

– Mai bine, spune drept, zice d. Turtureanu.

– Dacă spui, ai bacșiș bun, adaogă d. căpitan Pandele.

– Ce să spuie, boiarule! zice bătrâna *apilpisită*[2]; ce să spuie? vai de pacatele noastre, daca nu știe... auzi colo! ce sa spuie?

– Taci tu! zbiară d. Turtureanu și-i dă brânci babei cât colo în săliță.

Baba își face cruce, iar copila tremură ca varga lângă vatră, unde prunele sfârâie tare în cratiță.

– Să n-aibă parte! dă să zică Țâca.

– N-ai fost tu – o-ntrerupe d. Lefter – în strada Pacienții numărul 13, la madam Popescu, madam Lefter Popescu, o damă naltă, subțirică, frumoasă, oacheșe, casele ale verzi cu geamlâc, care are o aluniță cu păr deasupra sprâncenii din stânga și se poartă legată la cap cu roșu?

– Ba, am fost.

– Atunci, de ce minți?

– Ba, nu minț, boiarule; am fost. Ei?

– Nu ți-a dat pe zece farfurii, că n-ai vrut să dai o duzină-ntreagă, cu chenar conabiu lat pe muche și altul pembé îngust pe buză, o jachetă cenușie?

– Ba, mi-a dat.

– Atunci, de ce minți?

– Nu minte, boiarule! zice bătrâna din săliță.

– Taci tu!... Unde e jacheta?

– E pa mine... o port pa dedesubt.

– Ca să nu te prinz!

– Ba, sa hie al dracului care n-o poartă de frig... Sunt borțoasă, boiarule... alerg toată zâulica pân zloată – bogdaproste, îmi țâne cald la pântece și la șale.

– Dezbracă-te! poruncește d. Lefter.

– Iaca...

Și Țâca începe a-și lăpăda țoalele de pe ea. Tocmai dedesubt de tot, peste cămașe, se vede jacheta cenușie. D. Lefter repede o caută-n buzunarul de la piept; chivuța se strâmbă, că se gâdilă la sân. În buzunar, nimic; dar în fund are o descusătură... desigur o fi căzut în căptușeală. Țâca scoate jacheta și o dă d-lui Lefter, care o descoase cu briceagul din toate tighelurile... În căptușeală, nimic și iar nimic...

[1]*gașperiță*, s.f. - țigancă;

[2]*apilpisită*, (apilpisit), adj. - deznădăjduit, disperat, exasperat, care nu se mai poate stăpâni;

– Ce mi-ai făcut biletele? răcnește îngrozitor cu pumnii-ncleștați d. Lefter, pe când ceilalți doi o strâng de-aproape într-un colț.

– Care belete? zbiară chivuța ca o nebună ș-apoi, schimbând tonul, strigă tare către baba din săliță în țigănește: „Săi, că se sfarojesc prunele de tot!"

– Ce ai spus pe țigănește? urlă d. Lefter.

– Haoleu! încep să se bocească baba și copila, ce năpaste a fost să cază pe noi!

– Să-mi scoți biletele! scrâșnește d. Lefter; să-mi scoți biletele, hoațo! că te omor, mă-nțelegi? te omor!

Și-i trage Țâchii o palmă, s-o năucească. Atunci, toate trei femeile se pornesc pe ragete, să crezi că s-a aprins o cușcă cu pantere. D. Turtureanu dă-ntr-o parte pe d. Lefter și cu gravitate:

– Las-o, mă rog... Las' că spun dumnealor la secție.

Apoi iese-n ușe, dă un țignal; sergenții răsar ca din pământ, și haide! le-au pornit pe nemâncate...

Cele trei țigănci sunt arestate și cercetate, dar ele nu știu nimic despre bilete.

(...) Pe când vorbește d. Turtureanu, d. căpitan Pandele citește gazeta de seară, iar d. Lefter ascultă dus pe gânduri. La un moment, d. Popescu se face palid: un domn a intrat în berărie și trece pe lângă masa lor către fund. Este șeful său de la minister, un tip foarte posomorât și din cale-afară de aspru. D. Lefter se scoală și salută; șeful d-abia moțăie din cap și se așează la o masă puțin mai departe.

– Uite, zice d. căpitan și arată și celorlalți gazeta, care scrie:

„Precum se știe, cele două mari lotării s-au tras zilele trecute. Numerele cari au câștigat loturile cele mari, de câte 50.000 lei sunt: la Constanța-Universitate, 076.384; - la București-Astronomie, 109.520.

Un lucru curios însă; până acuma, fericiții posesori ai numerelor câștigătoare nu s-au prezentat să-și reclame dreptul. Pentru numeroșii noștri cititori și gentilele noastre cititoare, în rândurile cărora am dori din suflet să se afle câștigătorii, amintim că, după șase luni de la trageri, nu se mai poate sub nici un cuvânt reclama vreun câștig. Sumele nereclamate până la termenul fatal trec de drept la fondurile societăților respective." (...)

Peste câteva momente, domnul șef, care a plătit paharul său de bere, se scoală și, trecând spre ușe pe lângă masă, zice:

– Domnule Popescu, dacă dumneata nu mai vrei să vii la serviciu, atunci, te rog, cel puțin trimite mâne cheia sertarului, unde ai acte publice în întârziere.

– Am fost bolnav, domnule șef.

– Mofturi!...

– Parol, domnule șef; mâne viu negreșit.

– Te rog! zice scurt și apăsat șeful și pleacă fără să salute.

D. Turtureanu se uită la ceas... Târziu! Trebuie să meargă la serviciul de noapte: peste un ceas trece inspectorul pe la secție. Pleacă; d. Lefter pleacă după el. Se aruncă într-o birje; d. Lefter se aruncă după el.

– Merg și eu la secție, nene Turturene, s-o mai văz pe hoața!

D. Turtureanu se-nvoiește numai după ce amicul își dă cuvântul solemn de onoare că n-are să mai fie violent, n-are să mai facă nimica femeilor arestate. Pe drum, d. Popescu promite amicului său să-i ridice partea de câștig de la cinci la zece la sută, dacă se găsesc biletele.

– Pe viitorul și pe onoarea mea! nene Turturene!

Au sosit... Nenorocire!... Inspectorul trecuse pe la secție adineaori; cercetase la secret, notase ceva, foarte supărat, în portofel, și liberase pe cele trei femei, îmbunându-le cu vorbe blânde.

– De mare belea mi se pare că mi-ai dat, nene Popescule, cu *ipohondriile*[1] dumitale! a zis d. comisar (...)

... Mijea bine de ziuă, când d. Lefter, după ce rătăcise atâta vreme prin mahalale, ajunsese în sfârșit în maidanul din strada Emancipării, în fața cocioabei, de unde ridicaseră aseară pe cele trei chivuțe...

Poate... poate că rugămintea să biruie ce n-a putut birui violența ... și d. Popescu bate cu sfială la ușa sârmanei locuințe... Nici un răspuns... Mai bate o dată, tot așa de discret... Același rezultat... Să bată mai cu inimă!... Dar mai multă inimă n-are... Se apropie în vârful galoșilor de ferestruică și ascultă ce să fie înăuntru... În tăcerea dimineții umede și neguroase, se aud bine horcăieli... Femeile, zdrobite de împrejurările prin cari trecuseră, dormeau duse.

D. Lefter șezu pe marginea de lemn a prispii și aprinse o țigaretă... Șezu cât șezu așa, meditând un discurs bine simțit pentru a convinge pe chivuțe că niște femei muncitoare pot câștiga o avere într-un chip onorabil, fără să caute a ruina pe un om, de la casa căruia au câștigat întotdeauna o bucățică de pâne... Ar fi păcat! și mai la urmă, el a dat de știre: biletele sunt anulate; dar zece, cincisprezece la sută, da! o avere necalculabilă, care le pică din cer: bogate, independente și... oneste, șcl...

Deodată se aude zgomot ușor în casă... În sfârșit, s-au deșteptat... Musafirul se scoală-n picioare, tușește și pune mâna pe bordul pălăriei. În același moment ușa se deschide și se arată-n prag chipul nețăsălat al fetii:

[1]*ipohondrie*, s.f. - stare sufletească caracterizată prin neliniște continuă, teamă și preocupare obsesivă pentru starea sănătății proprii; idee fixă a cuiva care crede că suferă de o boală pe care în realitate nu o are;

– Haoleu, mamă! săriți! c-a venit hăla iar!

Femeile sar degrab:

– Iar ai venit, nebunule? țipă Țâca.

– Ai venit iar la belete, ai? urlă bătrâna.

Și, până să n-apuce d. Popescu să salute măcar, se pomenește fleașc drept în ochi, o strachină cu prune sleite:

– Na belete!

– Sa pui sa ne omoare, nevinovate, la poliție, ai? oțule!

Și după ce i-au luat văzul, trage-i pumni, palme, și pe urmă care cu ce apucă, baba cu o cratiță, fata cu o scurtătură de lemn și femeia cu un târn, și dă-l pân noroi:

– Na belete! na belete!! na belete!!!

Când au ostenit bine chivuțele, a plecat și d. Lefter, destul de ostenit și dumnealui, dar repede, și cu capul gol, de degrab ce-i era – și chivuțele după el:

– Ho! Ho! nu mai vrei belete? sa mai vii la belete! ho! *oarba*[1]!!

Pe la șapte și jumătate d. Popescu era acasă. Consoarta sa nu dormise toată noaptea de grije. Cocoana, văzând halul omului, s-a pornit pe plâns... De cu seara, venise un prieten de la minister și lăsase o scrisoare...

O citește:

„Dragă Leftere,

Astăzi, când am plecat de la canțilerie, d. Georgescu, șeful, mi-a zis să te anunț că, dacă mâne nu vii la serviciu, poți să nu mai vii deloc, căci face raport de destituire și pune să spargă broasca sertarului tău, unde ai încuiat dosarul cu afacerea Goldstein. Au venit astăzi trei deputați și au făcut gură că se trăgănează lucrările. De mâne, începem, pe cât o ține Camera, canțileria la 8 dim. Te rog, în interesul tău, vino negreșit. Șeful e turbat rău.

Al tău fidel amic,
Mitică”

La opt și cinci, d. Lefter, spălat și premenit, suie treptele ministerului. Întreabă pe aprod:

– Șeful a venit?

– Acușica, răspunde aprodul. A ordonat să mergeți imediat la dumnealui.

D. Popescu grăbește și intră foarte umilit. Șeful, care se plimbă de colo până colo, cu mânile în buzunar, cum îl vede, se oprește:

– Ai venit, domnule?

– Da, domnule Georgescu...

– Aici nu sunt domnul Georgescu, domnule! aici sunt domnul șef... Să-mi aduci la moment dosarul afacerii Goldstein... și altădată, să știi că te dau afară! Statul nu plătește impiegații, ca să facă beții noaptea și ziua să zacă – uite ce prăpădit ești! – în loc să vie la datorie... M-ai auzit?... Mergi de-mi adu dosarul!

Impiegatul iese împleticindu-se. Se duce la masa lui de lucru, deschide sertarul și apucă nervos un vraf de hârtii. Când dă să pună vraful pe masă, scapă pântre dește jos o hârtiuță mică îndoită. S-apleacă – o ridică – o privește lung – dă un țipăt...

[1]*oarba!* – interjecție din vorbirea țigănească;

Toți zeii! toți au murit! toți mor! numai Norocul trăiește și va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca și el!... Sunt aci!... aici, biletele!... Aici era soarele strălucitor căutat atâta timp orbește pe-ntunerec!

D. Lefter e liniștit (...).

El ascunde-n sân, între flanelă și piele, într-un plic de pânză, cele două bucățele de hârtie tipărite conabiu, ca muchea unor farfurii pierdute pe veci. Surâzând pe această reminiscență vizuală, se încheie la jiletcă fără pripă, se așează bine în jețul său de mușama și așterne cu mână sigură, pe o coală de hârtie ministerială, următoarea compoziție, care, sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie:

„Domnule Ministru,

Sănătatea mea prea delicată nu-mi permite să mai suport asprimile de tot felul ale serviciului.

Vă rog dar respectuos să binevoiți a-mi primi demisia din postul ce ocup la acest onor minister.

Binevoiți, etc.

Eleutheriu Poppescu"

Ia apoi dosarul și demisia și intră hotărât la șeful, care lucrează cu nasul vârât în hârtii:

– Domnule șef, iată dosarul Goldstein.

– Bine, răspunde superiorul fără să ridice capul. Lasă-l aici.

– Și mai iată, „domnule Georgescu", vă rog foarte mult, și demisia mea.

– Bine... Las-o aici.

– Vă salut.

– Bine... Du-te.

După zece minute, omul care a scuturat în fine jugul nesuferitei robii intră la bancherul unde au fost depuse biletele *en gros.*

– Mă rog, unde se-ncasează câștigurile de la lotăriile cari s-au tras alataieri?

– Fondul e depus la Casa de depuneri, dar poate cineva să le-ncaseze și prin noi. Aveți vreun bilet câștigător?

– Am... două câștigătoare, răspunde fără afectare d. Popescu, și arată de departe biletele, ținându-le grațios între două degete.

– Sunt câștiguri mari?

– Măricele... Am amândouă câștigurile mari!

Bancherul deschide niște ochi plini de admirație și zice, dând să ia biletele:

– Dați-mi voie, mă rog.

Dar d. Lefter retrage încetinel mâna, dezdoiește biletele și întreabă:

– N-aveți listele oficiale?

– Ba da. Iată-le.

– Mă rog – zice d. Lefter cu vorbă răspicată – avem o dată: zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru – Universitate-Constanța.

– Nu, răspunde bancherul: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci.

– Dă-mi voie, nu mă-ncurca: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci – București-Astronomie.

– Ba, pardon, zice bancherul... București-Astronomie – zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru.

D. Lefter nu-și dă seama bine de ce, dar simte o sfârșeală și cade, alb ca porțălanul, pe un scaun de lângă *cantor*[1], întinzând machinal mâna cu biletele. Bancherul le ia: se uită bine la liste, la bilete, la posesorul lor, și, zâmbind și el fără afectare, zice d-lui Lefter, care ascultă stupid:

– Uite ce e, stimabile: v-ați înșelat... și iacă de unde provine... Dumneata ai... Ciudat lucru, ce-i drept... Cum s-a-ntâmplat!... Al dracului!... Dumneata ai la una tocmai numărul care a câștigat la cealaltă și...

– Șis... ce?

– ... și viceversa.

Cum aude cuvântul viceversa, d. Lefter se face vânăt ca ficatul și se ridică izbucnind cu o volubilitate supremă:

– Viceversa! Nu se poate, domnule! peste poate! Viceversa! Asta-i șarlatanie, mă-nțelegi! Vă învăț eu minte pe dv. să umblați d-acu-ncolo cu infamii, și să vă bateți joc de oameni, fiindcă este o exploatare și nu vă mai săturați ca vampirii, pierzând toată sudoarea fiecare om onest, deoarece se-ncrede orbește-n mofturile dv. și cu tripotajuri ovreiești de bursă, care suntem noi proști și nu ne-nvățăm odată minte ca să venim, mă-nțelegi, și să ne revoltăm... da! să ne revoltăm! Așa să știți: proști! proști! proști!

Ș-a-nceput să se jelească, să se bată cu palmele peste ochi și cu pumnii în cap și să tropăie din picioare, făcând așa un tărăboi, încât a trebuit bancherul să ceară ajutorul forței publice ca să scape de d. Lefter... (...)

Autorul mărturisește, în final, că nu știe ce s-a întâmplat cu personajele sale.

[1]*cantor*, s.m. - casă (de plată).

– Nu, răspunde bancherul: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci.

– Dă-mi voie, nu mă-ncurca: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci – București-Astronomie.

– Ba, pardon, zice bancherul... București-Astronomie – zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru.

D. Lefter nu-și dă seama bine de ce, dar simte o sfârșeală și cade, alb ca porțălanul, pe un scaun de lângă *cantor*[1], întinzând machinal mâna cu biletele. Bancherul le ia: se uită bine la liste, la bilete, la posesorul lor, și, zâmbind și el fără afectare, zice d-lui Lefter, care ascultă stupid:

– Uite ce e, stimabile: v-ați înșelat... și iacă de unde provine... Dumneata ai... Ciudat lucru, ce-i drept... Cum s-a-ntâmplat!... Al dracului!... Dumneata ai la una tocmai numărul care a câștigat la cealaltă și...

– Șis... ce?

– ... și viceversa.

Cum aude cuvântul viceversa, d. Lefter se face vânăt ca ficatul și se ridică izbucnind cu o volubilitate supremă:

– Viceversa! Nu se poate, domnule! peste poate! Viceversa! Asta-i șarlatanie, mă-nțelegi! Vă învăț eu minte pe dv. să umblați d-acu-ncolo cu infamii, și să vă bateți joc de oameni, fiindcă este o exploatare și nu vă mai săturați ca vampirii, pierzând toată sudoarea fiecare om onest, deoarece se-ncrede orbește-n mofturile dv. și cu tripotajuri ovreiești de bursă, care suntem noi proști și nu ne-nvățăm odată minte ca să venim, mă-nțelegi, și să ne revoltăm... da! să ne revoltăm! Așa să știți: proști! proști! proști!

Ș-a-nceput să se jelească, să se bată cu palmele peste ochi și cu pumnii în cap și să tropăie din picioare, făcând așa un tărăboi, încât a trebuit bancherul să ceară ajutorul forței publice ca să scape de d. Lefter... (...)

Autorul mărturisește, în final, că nu știe ce s-a întâmplat cu personajele sale.

[1]*cantor*, s.m. - casă (de plată).

I. STUDIUL TEXTULUI

1. VOCABULAR

Observați!
- Expresivitate
- Neologisme
- Sinonime
- Cuvinte derivate

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Indicați forma literară a cuvintelor subliniate în citatele de mai jos:

a) „La' amândouă am câștigat loturile mari! *ale* mari de tot!"

b) „O *fetică* zdrențuită vine să *deschiză*"

❷ Alcătuiți câte un enunț cu formele literare identificate.

❸ Explicați expresiile *a sta într-un peș, a pune mâna-n foc, a da brânci, din cale-afară, a-și da cuvântul, a învăța (pe cineva), minte, a avea (a nu avea) habar,* după modelul de mai jos:

Expresia	Explicația
a sta într-un peș	A sta cum nu trebuie, pe o parte, înclinat, pieziș, oblic. Expresia sinonimă - *a sta într-o rână*
....	....

❹ Identificați neologismele din fragmentele următoare:

a) „Mai bătu o dată, tot așa de discret"

b) „Șezu cât șezu, meditând un discurs bine simțit"

c) „Surâzând de această reminiscență vizuală"

d) „...așterne cu mână sigură, pe o coală de hârtie ministerială, următoarea compoziție, care, sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie"

❺ Alegeți cinci neologisme dintre cele identificate și formulați, cu fiecare, câte un enunț.

❻ Indicați sinonime pentru cuvintele subliniate în citatele următoare:

a) „se poate să fii așa de *indiferent*" calm

b) „*mijea* bine de ziuă, când d. Lefter" luminea

c) „se încheie la jiletcă fără *pripă*" încet, fără grabă

❼ Formulați câte un enunț cu fiecare sinonim identificat.

❽ Explicați cum s-au format cuvintele: *a însemna, curticică, geamlâc, berărie, învoială.*

❾ Formulați câte un enunț cu fiecare cuvânt de bază al acestor derivate.

2. MORFO-SINTAXĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Identificați, în opera literară *Două loturi,* câte trei substantive care numesc fenomene ale naturii, acțiuni, stări sufletești, însușiri.

❷ Găsiți în nuvela *Două loturi* exemple de forme populare ale verbelor și pronumelor. Explicați folosirea acestora.

❸ Motivați rolul interjecțiilor și substantivelor în cazul vocativ în stabilirea relațiilor personajelor aflate în dialog.

❹ Identificați cinci exemple de propoziții eliptice.

❺ Descoperiți două forme verbale care sunt la modul imperativ sau care au valoare de imperativ; explicați valoarea lor stilistică.

❻ Găsiți două pronume relative și două pronume interogativ-relative în opera literară *Două loturi*. Motivați rolul lor stilistic.

❼ Alegeți un fragment în care se folosește vorbirea directă și transformați-l în vorbire indirectă. Arătați ce deosebiri sunt între acestea.

Observați!
- Diversitate stilistică
- Concizie stilistică
- Limbă vorbită și stări sufletești

3. ORTOGRAFIE. FONETICĂ. PUNCTUAȚIE

Folosiți-vă cunoștințele!

Observați!
- Stări sufletești și semne de punctuație

❶ Citiți cu atenție opera literară *Două loturi* de I.L.Caragiale și comparați tipurile de intonație, corelându-le cu stările sufletești ale lui Lefter Popescu în dialogul acestuia cu alte personaje (consoarta, țigăncile, șeful).

❷ Identificați semnele de ortografie și de punctuație din fragmentul de mai jos și explicați rolul lor:

„– Asta e culmea!... culmea!... strigă d. Lefter, ștergându-și fruntea de sudoare."

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

1. ELEMENTE ALE STRUCTURII NARATIVE

Folosiți-vă cunoștințele!

Observați!
- Felul operei literare
- Narațiunea și dialogul
- Desfășurare dinamică
- Concizie stilistică

❶ Precizați dacă *Două loturi* de I. L. Caragiale este o operă literară: a) epică; b) lirică

❷ Identificați modurile de expunere folosite de autor în opera literară *Două loturi*.

❸ Motivați opțiunea scriitorului pentru aceste moduri de expunere. Constatați efectele folosirii acestor moduri de expunere în desfășurarea acțiunii.

❹ Stabiliți circumstanțele de timp și de loc ale evenimentelor din opera literară *Două loturi*, de I. L. Caragiale.

Observați!
- Întâmplări (evenimente) în timp și spațiu
- Personaje și evenimente

❺ Enumerați locurile diferite în care se petrec evenimentele.

❻ Clasificați personajele din *Două loturi* în funcție de participarea lor la evenimentele relatate (personaje principale, personaje secundare, personaje episodice).

Completați-vă cunoștințele!

Observați!
- Momentele subiectului:
  – Expozițiunea;
  – Intriga;
  – Desfășurarea acțiunii;
  – Punctul culminant;
  – Deznodământul.

❶ Enumerați evenimentele din opera literară *Două loturi* în succesiunea prezentată de autor.

❷ Delimitați momentele subiectului în opera literară *Două loturi*.

❸ Observați particularitatea compozițională a acestei opere literare, care începe cu elemente aparținând intrigii.

❹ Identificați situațiile conflictuale din nuvela *Două loturi* de I. L. Caragiale.

❺ Urmăriți rezolvarea unora dintre aceste conflicte.

❻ Precizați întâmplarea care conduce la rezolvarea conflictului dintre Lefter Popescu și dl. Georgescu, șeful său.

2. METAMORFOZELE PERSONAJULUI

Folosiți-vă cunoștințele!

Observați!
- Evoluția personajului principal
- Relația cititorului cu personajul principal
- Mijloace de caracterizare

❶ Refaceți drumul parcurs de personajul literar Lefter Popescu în nuvela *Două loturi* de I. L. Caragiale.

❷ Explicați comportamentul lui Lefter Popescu:

a) față de consoartă:

„– Cui? Cui ai dat-o, nenorocito!"

„– Destul, nenorocito!"

b) față de țigănci:

„– Ce mi-ai făcut biletele? răcnește îngrozitor cu pumnii-ncleștați d. Lefter... Și-i trage Țâchii o palmă s-o năucească."

c) față de șeful său:

„– Am fost bolnav, domnule șef.

– Mofturi!...

– Parol, domnule șef; mâne vin negreșit."

„– Și mai iată, „domnule Georgescu", vă rog foarte mult, și demisia mea."

d) în fața bancherului:

„– Viceversa! Nu se poate, domnule! Peste poate! Viceversa! Asta-i șarlatanie, mă-nțelegi!..."

❸ Recitiți pasaje mai ample, corespunzătoare acestor împrejurări.

Observați!

- Schița:
  – timp limitat;
  – acțiunea se desfășoară în același loc;
  – număr restrâns de personaje;
  – evenimente puține, acțiune lineară;
  – intrigă simplă.
- Nuvela:
  – timp mai îndelungat (de desfășurare);
  – acțiunea se petrece în mai multe locuri;
  – număr mai mare de personaje;
  – acțiune mai complicată, cu personaje mai complexe (în functie de loc, timp și acțiune);
  – intriga generează conflicte violente.

Exprimați-vă părerea!

❶ Comentați faptul că personajului principal i se spune, tot timpul, Lefter Popescu, dar cererea de demisie și-o semnează Eleutheriu Poppescu.

❷ Explicați sentimentele pe care le aveți sau le-ați putea avea față de personaje: dragoste, milă, admirație sau respingere. Aduceți argumente în sprijinul răspunsului vostru.

❸ Cum vi-l închipuiți pe Lefter Popescu? Prezentați succint imaginea pe care v-ați format-o despre acest personaj.

NUVELA

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Refaceți subiectul nuvelei *Două loturi*, combinând elementele de spațiu, timp, personaje și evenimente pe care le conține.

❷ Ce alte opere literare epice cunoașteți?

❸ Enumerați caracteristicile distincte ale schiței.

❹ Raportați timpul, locul acțiunii, personajele din opera literară *Două loturi* la aceleași elemente ale unei schițe cunoscute.

❺ Alcătuiți o compunere în care să-l caracterizați pe Lefter Popescu, personajul principal al nuvelei *Două loturi* de I. L. Caragiale.

AMINTIȚI-VĂ!

Opera literară epică, în proză, cu acțiune mai complicată și personaje mai complexe decât ale schiței, se numește **nuvelă**.

NUVELE REPREZENTATIVE:

În literatura română:
– Costache Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul;*
– Ioan Slavici, *Moara cu noroc, Pădureanca, Popa Tanda;*
– Gala Galaction, *La Vulturi!, Lângă apa Vodislavei;*
– Mircea Eliade, *La țigănci;*
– Vasile Voiculescu, *Lostrița, Căprioara din vis;*
– Marin Preda, *Întâlnirea din pământuri;*
– Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților.*

În literatura universală:
– Miguel de Cervantes, *Nuvele exemplare;*
– Guy de Maupassant, *Bulgăre de seu;*
– Luigi Pirandello, *Nuvele pentru un an;*
– Ernest Hemingway, *Zăpezile de pe Kilimanjaro.*

Lectură suplimentară

POPA TANDA

de Ioan Slavici*

(Fragment)

Pe Valea Seacă este un sat pe care oamenii îl numesc Sărăceni. Un sat *Sărăceni* pe o vale *seacă*: mai rău nu se poate să sune însemnarea unui loc.

Valea Seacă!

Vale, pentru că este un loc închis între munți; *seacă*, pentru că pârâul ce și-a făcut cale pe mijlocul văii este sec aproape întregul an. (...)

Sărăcenii? Un sat cum Sărăcenii trebuie să fie. Ici o casă, colo o casă... tot una câte una... Gardurile sunt de prisos, fiindcă n-au ce îngrădi; ulița este satul întreg. Ar fi un prost lucru un horn la casă: fumul află cale și prin acoperiș. (...)

În vârful satului, adecă la cel mai înălțat loc, este o alcătuire pe care sărăcenii o numesc *biserică*. Ce să fie asta? Este o grămadă de groși bătrâni, puși unii peste alții în chip de pereți. (...)

În cea dintâi duminecă, părintele Trandafir ține o predică înaintea oamenilor ce s-au adunat în număr mare ca să vadă pe popa cel nou. (...)

Părintele Trandafir se simțea norocit într-acea zi. Niciodată el n-a fost ascultat cu atâta luare-aminte ca astă dată. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știu, dar nu știu bine, și-i sorbeau vorbele cu atâta sete, încât părea că ar voi să-i scoată sufletul, ca mai ușor să culeagă din el învățătura.

S-a citit în ziua aceea evanghelia asupra fiului rătăcitor. Părintele Trandafir a arătat cum Dumnezeu, în nesfârșita lui iubire de oameni, l-a făcut pe om spre fericire. (...)

Au venit apoi alte dumineci. Părintele Trandafir a mai dat însă îndărăt cu predicile. Chiar în a doua duminecă n-avea cui să-i vorbească. Era vremea cam ploioasă și oamenii au rămas pe acasă. Alte dumineci însă era vreme frumoasă: pesemne atunci nu se îndurau oamenii de vreme; le venea greu a se despărți de cerul lui Dumnezeu. Așa câte o babă bătrână, câte un moșneag slab la auz mai avea părintele prin biserică. Adeseori rămânea numai cu Cozonac, clopotarul. Așa nu se face treabă.

Dacă ar fi fost altfel de om, s-ar fi oprit aici. Părintele Trandafir e însă ca și capra în grădina cu curechi. Când îl scoți pe ușă, îți intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard și îți face mai multă pagubă, stricând și streașina gardului. Dar țină-l Dumnezeu! – e numai vorbă! – tot bun om rămâne părintele Trandafir.

Așteptați! grăi el. Dacă nu veniți voi la mine, mă duc eu la voi!

Și apoi porni la colindă. Cât e ziua de mare, gura lui nu se mai oprea. Unde prindea oamenii, acolo îi ținea la sfaturi...

Vrun an de zile a dus-o părintele Trandafir cu sfatul. Oamenii ascultau bucuroși; le plăcea să stea de vorbă cu popa și chiar să prindeau de sfaturi. Atâta însă, și mai departe tot povestea cea veche: știau oamenii cum să facă, dar nu făceau. Părintele se cam necăjea. De la o vreme a fost sfârșit cu sfaturile. Nu era om în sat asupra căruia să nu fi descărcat întreaga sa învățătură: nu mai avea ce să spună.

***Ioan Slavici** (1848–1925): Este unul dintre cei mai cunoscuți nuveliști ai literaturii române. Apariția volumului său de *Novele din popor* (1881) este considerată drept un eveniment literar remarcabil. Nuvelele *Popa Tanda, Budulea Taichii, Moara cu noroc, Pădureanca* se impun ca modele ale genului.

ELEMENTELE VERBALE ȘI NONVERBALE

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Priviți desenele de mai jos.

❷ Închipuiți-vă dialogurile purtate și precizați dacă elementele nonverbale sunt adecvate mesajului.

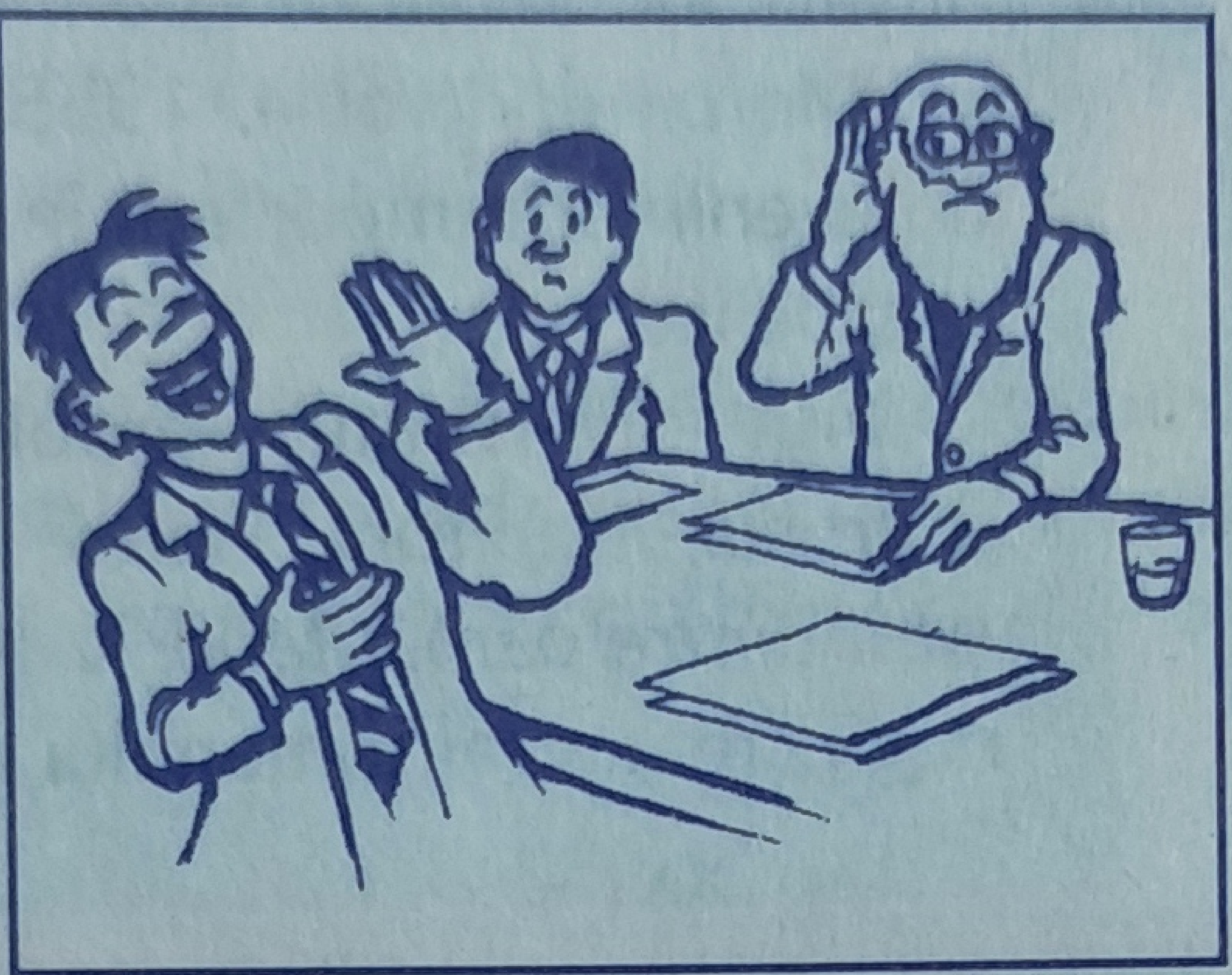

REȚINEȚI!

- **Comunicarea verbală** reprezintă transmiterea orală a unui mesaj, prin intermediul cuvintelor, al propozițiilor și al frazelor.
- Pentru a întări mesajul verbal, putem folosi următoarele **elemente nonverbale**: *expresia feței, gesturi, poziția corpului, orientarea și distanța față de interlocutor, privirea, contactul corporal, mișcări ale corpului, aspectul exterior, pauze semnificative în vorbire.*
- În funcție de mesajul transmis, emițătorul selectează elementele nonverbale adecvate mesajului transmis și verifică dacă este înțeles corect.

Aplicați-vă cunoștințele!

❶ Cum vă dați seama dacă o persoană vă aprobă sau vă dezaprobă când îi vorbiți?

❷ Dați exemple de elemente nonverbale care transmit stări sufletești.

❸ Spuneți ce simțiți când o persoană stă prea aproape sau prea departe de voi în momentul dialogului. Dar când vă întrerupe?

❹ Cum vă imaginați comunicarea în lipsa elementelor nonverbale?

❺ Imaginați-vă următoarele scene din viața cotidiană, alcătuind dialoguri orale în care să folosiți elemente verbale și nonverbale:

– relatările martorilor unui accident de mașină;

– bucuria unui copil împărtășită părinților la câștigarea unui concurs.

STRUCTURI NARATIVE 4

ROMANUL

Marin Preda

(1922-1980)

Scriitorul debutează în 1948, cu volumul de nuvele *Întâlnirea din pământuri*. Publicarea romanului *Moromeții* (vol. I, 1955; vol II, 1967) marchează un eveniment important în evoluția literaturii noastre postbelice.

Prin diversitatea problematicii romanelor sale *(Intrusul, Risipitorii, Marele singuratic, Delirul, Cel mai iubit dintre pământeni)*, Marin Preda se înscrie printre marii creatori ai romanului românesc.

„Marin Preda a fost cel mai mare creator epic român după Liviu Rebreanu, unul dintre cei mai importanți scriitori cu care se poate mândri literatura română, pe întreaga ei durată."

Geo Bogza

MOROMEȚII

de Marin Preda

(Fragment)

Partea întâi

I

În Câmpia Dunării, cu câțiva ani înaintea celui de-al doilea război mondial, se pare că timpul era foarte răbdător cu oamenii; viața se scurgea aci fără conflicte mari.

Era începutul verii.

Familia Moromete se întorsese mai devreme de la câmp. Când ajunseseră acasă, Paraschiv, cel mai mare dintre copii, se dăduse jos din căruță, lăsase pe alții să deshame și să dea jos uneltele, iar el întinsese pe prispă o haină veche și se culcase peste ea gemând. La fel făcuse și al doilea fiu, Nilă; intrase în casă și, după ce se aruncase într-un pat, începuse și el să geamă, dar mai tare ca fratele său, ca și când ar fi fost bolnav. Al treilea băiat se furișase în grajdul cailor, se trântise în iesle să nu-l mai găsească nimeni, iar cele două fete, Tita și Ilinca, plecaseră repede la gârlă să se scalde.

Rămas singur în mijlocul bătăturii, Moromete, tatăl, trăsese căruța sub umbra mare a celor doi salcâmi de lângă poarta grădinii și apoi ieșise și el la drum cu țigara în gură. (...)

– Ce mai faci, Moromete? Ai terminat, mă, de sapă?

Iată că se ivise totuși cineva. Moromete ridică fruntea și îl văzu pe vecinul său din spatele casei apropiindu-se de podișcă. Se uită numai o dată la el, apoi începu să se uite în altă parte; se vedea că nu o astfel de apariție aștepta...

– Da, am terminat... Tu mai ai, mă, Bălosule?

– Am terminat și eu. Mai avem un petic dincoace de Pământuri, mi l-au săpat ai lui Țugurlan... Ce faci, Moromete, te-ai mai gândit? Îmi dai salcâmu' ăla?

Moromete se uită țintă la vecinul său înțelegând pentru ce ieșise el la drum și nu răspunse la întrebare. „Da, am discutat odată să-ți vând un salcâm! Poate am să ți-l vând... poate n-o să ți-l vând... De ce trebuie să ne grăbim așa?! – părea să-i spună. (...)

Partea a treia

XX

(...) O femeie trecu prin fața porții Moromeților și dădu de veste:

– Catrino, pitește țoalele că a plecat *perciptoru*[1] prin sat!

– Ilinco! Tițo! strigă mama speriată.

– Paraschive! strigă și Moromete de pe prispă. Pune caii și plugul în căruță și du-te la lot.

Așadar, zadarnic își închipuise că primejdia avea să-l aștepte pe el s-o întâmpine pregătit. Din depărtare se auzeau urletele câinilor.

Moromete plecă repede la Iocan să se împrumute de la el până venea Achim cu oile, dar Iocan îi spuse că n-a vândut nici el grâul și că deci n-are de unde să-i dea. Nemaiștiind ce să facă, Moromete se întoarse îndărăt și se duse la Scămosu. Acesta era negustor de găini și nu se putea să aibă și să nu-l împrumute.

– Moromete, ți-aș da, că am bani, spuse negustorul, dar banii ăștia sunt *capitalul*[2] meu și îmi trebuie să mi-i dai îndărăt repede.

– În cât timp?

– *Maximul*[3] o săptămână, spuse negustorul. Peste o săptămână cumpăr iar găini și plec la București. Așa că vezi...

– Într-o săptămână ți-i dau! îl asigură Moromete. Eu am bani, am oile alea pe care trebuie să le vând și îl aștept pe Achim; în două-trei zile trebuie să se întoarcă; mă duc cu ele la obor sâmbăta ce vine și duminică ai banii.

Precupețul[4] însă nu zise nimic. Auzind de Achim, el îl ascultă pe Moromete cu acea

[1] *perciptor, perceptor*, s.m. - (în trecut) funcționar însărcinat cu încasarea impozitelor și a taxelor; agent de percepție;
[2] *capital*, s.n. - avuție sub formă de bani, de mărfuri, de bunuri materiale;
[3] *maximul, maximum*, s.n. - (aici adverbial) cel mult;
[4] *precupeț*, s.m. - personaj care cumpără de la producător anumite produse, pe care le revinde apoi cu preț mai ridicat;

înfățișare a omului care știa ceva tocmai pe dos decât ce știa celălalt, dar care nu vrea să spună fiindcă n-are nici un interes s-o facă.

– Nu pot, zice. Îmi trebuiesc banii. „Dacă e vorba că te bizui pe oi, nu pot să-ți dau" putea să se înțeleagă din glasul său, dar Moromete nu băgă de seamă în prima clipă. Se uită doar *intrigat*[5] la precupeț.

– Păi n-auzi că dumin...

Și deodată avu o bănuială și nu sfârși cuvântul, văzu înfățișarea ciudată a celuilalt și rămase cu privirea țintă pe chipul lui.

– Acum de ce-oi fi crezând tu, zise, că nu se întoarce Achim cu oile de la București?! Crezi că te mint?

Înfățișarea precupețului se schimbă: la urma urmei de ce să nu-i spună? Era mai bine să-i spună, de ce să creadă omul că nu vrea să-l împrumute?

– Eu îți spun, zise, dar să nu mă înjuri pe urmă dacă n-o fi adevărat. Știu de la Cătănoiu.

Moromete înțepeni.

– Ce știi de la Cătănoiu?

– S-a certat cu Achim și s-au despărțit. Achim al tău a plecat în altă parte, în alt loc de pășunat (nu știu în care, nici al lui Cătănoiu nu știe). Înainte să se certe ei, al lui Cătănoiu știa.

Negustorul șovăi și nu mai zise nimic. Moromete așteptă câteva clipe cu gâtul întins, apoi deodată strigă:

– Spune, Scămosule! Ce zici că știa al lui Cătănoiu?

– Dar n-o să mă înjuri pe mine?

Moromete nu răspunse. Tăcerea mai dură câteva clipe, apoi negustorul coborî vocea:

– Ilie, spuse el cu părere de rău, băieții ăia ai dumitale sunt înțeleși între ei să fugă de acasă. Achim nu se mai întoarce cu oile, degeaba îl aștepți dumneata.

– Cum? șopti Moromete neînțelegând sau nevroind să înțeleagă. Ce spui tu, Scămosule?

Negustorul repetă, dar Moromete tot nu înțelese bine și negustorul trebui să repete încă o dată și să-i dea amănunte, să-i spună ziua când a vorbit cu Cătănoiu, de ce s-a certat Achim cu Cătănoiu... În sfârșit Moromete înțelese. Rămase tăcut. Stătea jos pe prispa casei și, fiindcă Moromete tăcea mereu, negustorul se ridică și îl lăsă singur câteva minute. Se întoarse și îl găsi în aceeași nemișcare, cu fruntea în pământ, țeapăn și sumbru. Fața i se înnegrise și în cele câteva minute parcă și slăbise; parcă se ascuțise și se subțiase. Negustorul se așeză alături și după ce mai respectă câtva timp tăcerea celuilalt, simți nevoia să lărgească îndoiala pe care o anunțase la început:

– Poate c-o fi mințit ăla al lui Cătănoiu...

– Sunt trei luni de când a plecat, zise Moromete cu acel glas firesc și în același timp straniu, pe care îl au oamenii când vorbesc despre lucruri practice în odaia unui mort. Nu mi-a trimes nici un ban! Nu mi-a trimes el nici un leu Scămosule! adăugă Moromete cu jale și tristețe, dar tot așa, cu o jale și o tristețe aproape duioasă, nepământească. El clătină din cap și uitându-se țintă în pământ, șopti: Achime, Achime!... Nilă, Nilă!... Paraschive, Paraschive!...

[5]*intrigat, -ă*, adj. - nerăbdător să afle sau să știe ceva care îl îngrijorează.

– Ilie! tresări Scămosu neliniștit și parcă speriat de glasul lui Moromete. Eu nu cred să fie adevărat... Nu se poate ca băieții dumitale...

– Băieții mei! exclamă Moromete cu un glas de parcă n-ar fi știut că avea băieți. Băieții mei, Scămosule, sunt bolnavi... Să fugă de acasă! De ce asta? Nu i-am lăsat eu să facă ce vor? Absolută, absolută libertate le-am lăsat! Dacă veneau și-mi spuneau: „Mă, noi vrem să fugim de acasă”, crezi că i-ași fi împiedicat eu, Scămosule!? „De ce să fugiți, frățioare? le-ași fi spus. Încet nu puteți să mergeți?” (...)

XXI

(...) După plecarea perceptorului, Moromete nu se mai culcă.

– Unde sunt băieții ăia? o întrebă el pe mamă.

– Au plecat cu căruța... Ilie, șopti ea uitându-i-se drept în ochi, ai aflat ceva de Achim?

Gândul țâșnise aproape fără voia ei și în aceeași clipă înțelese că nu greșise. Moromete însă nu zise nimic, se sculă de pe pat și ieși.

– Ilie, vorbește odată! strigă mama ieșind neliniștită în urma lui.

Despre Achim era vorba, nu se putea înșela, dar ce putea fi atât de rău încât să-l dărâme și să-l întunece atât de mult? Mai rău decât că Achim n-a izbutit să facă deloc bani, ce putea fi?

– Tu n-auzi, Ilie? strigă ea din nou, de astă dată cu un glas poruncitor, făcându-l să se oprească din drum. Tu n-auzi, Ilie?

– Taci! strigă deodată Moromete și în aceeași clipă ridică pumnul. Taci din gură! aproape că urlă el schimonosit groaznic la față. Vă omor dacă nu tăceți din gură!

Mama amuți și îngălbeni. Fiindcă nu înțelegea, o fluturare de spaimă trecu peste chipul ei. Moromete amuți și el o clipă, dar apoi se smulse din loc și amenință încă:

– Dacă mai văz pe cineva înaintea ochilor... Și dacă mai aud o vorbă...

Și pieri cu pași mari pe după colțul casei.

XXVII

(...) Dar cu toată aparența sa nepăsătoare, Moromete nu mai fu văzut stând ceasuri întregi pe prispă sau la drum pe stănoagă. Nici nu mai fu auzit răspunzând cu multe cuvinte la salut. Nu mai fu auzit povestind. Din Moromete cunoscut de ceilalți rămăsese doar capul lui de humă arsă, făcut odată de Din Vasilescu și care acum privea însingurat de pe polița fierăriei lui Iocan la adunările care încă mai aveau loc în poiană...

... Lipsite însă de omul lor, aceste adunări aveau să-și piardă și ele curând orice interes. Trei ani mai târziu, izbucnea cel de-al doilea război mondial. Timpul nu mai avea răbdare.

INTERPRETAREA TEXTULUI

Observați!

- *Moromeții* (vol. I) oferă imaginea artistică a lumii satului din câmpia Dunării, cunoscută de autor din copilăria sa.
- Imaginea unei familii țărănești: familia Moromete.
- Fraza de debut oferă coordonatele spațio-temporale.
- Personajele: țărani din satul dunărean.
- Personajul principal: Ilie Moromete.
- Alte personaje: membri ai familiei Moromete, săteni, reprezentanți ai autorităților.
- Romanul este construit pe bază de scene (episoade), dominate de figura lui Ilie Moromete (scena tăierii salcâmului, cina, scena secerișului).

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Precizați locul și timpul în care se desfășoară acțiunea romanului *Moromeții* (vol. I).

❷ Enumerați câteva aspecte ale vieții rurale, așa cum acestea sunt prezentate în romanul *Moromeții* (fragmentul studiat).

❸ Povestiți, la alegere, o secvență din fragmentele reproduse în manual din romanul *Moromeții* de Marin Preda.

❹ Explicați specificul expozițiunii operei literare *Moromeții* (vol. I) de Marin Preda.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Numiți personajele care apar în aceste fragmente ale romanului *Moromeții* (vol. I).

❷ Demonstrați că Ilie Moromete este personajul principal al operei literare *Moromeții* de Marin Preda.

❸ Selectați din romanul *Moromeții* (fragmentele din manual) pasaje care să ilustreze umorul și ironia lui Ilie Moromete.

❹ Indicați relațiile ce se stabilesc între Ilie Moromete și celelalte personaje ale romanului *Moromeții* de Marin Preda.

❺ Stabiliți principalele moduri de expunere din structura romanului *Moromeții* (fragmentul studiat).

❻ Precizați elementele ce definesc, după părerea voastră, structura de roman a acestei opere literare, prin raportare la trăsăturile specifice nuvelei.

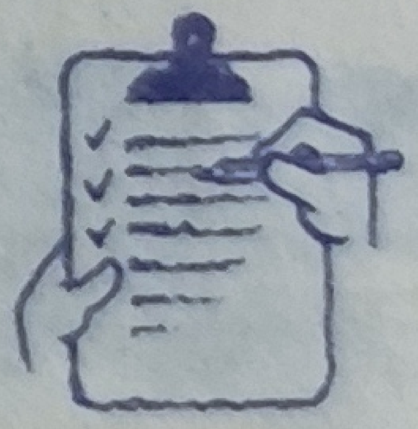

Verificați-vă cunoștințele!

- Transformați vorbirea directă din textul de mai jos în vorbire indirectă:

„– Hai, nea Ilie, hai, nea Ilie! se grăbi Jupuitul pocnind încuietoarea genții.

– Păi nu ți-am spus că n-am?! zise Moromete nevinovat. Ce să-ți fac eu dacă n-am! De unde să dau? N-am!

– Ce dracu, nea Ilie! strigă agentul înfuriat. Nu vezi că ți-am tăiat și chitanță? Nu mă mai fierbe atât că statul nu mă plătește să-mi pierd vremea prin curțile oamenilor...“

Observați!

- Interferența modurilor de expunere (narațiunea, monologul și dialogul, stilul direct, stilul indirect și stilul indirect liber).

IMPORTANT

Romanul este o specie a genului epic, de mare întindere, având o acțiune complexă, care se desfășoară pe durate variabile de timp cu participarea mai multor personaje.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Citiți, la alegere, două fragmente sugestive pentru caracteristicile limbajului personajelor din romanul *Moromeții* de Marin Preda.

❷ Identificați un scurt fragment în romanul *Moromeții*, semnificativ pentru aspectele fonetice și lexicale proprii stilului lui M. Preda.

❸ Scrieți numele a două personaje din romanul *Moromeții* și remarcați valoarea sugestivă a acestora.

❹ Explicați semnificația titlului romanului *Moromeții* de Marin Preda.

❺ Precizați elementele ce definesc, după părerea voastră, structura de roman a acestei opere literare, prin comparație cu trăsăturile specifice nuvelei, având în vedere:

a) acțiunea complexă și mare întindere;

b) desfășurarea epică pe mai multe planuri;

c) personaje numeroase;

d) intriga complicată;

e) varietatea modurilor de expunere.

❻ Dați exemple de câte două romane din literatura română și universală.

OBSERVAȚI!

- Naturalețea stilului
- Exprimare spontană, colorată, nuanțată.
- Elemente ale limbii vorbite (enunțuri interogative și exclamative).
- Oralitatea limbajului
- Numele personajelor

GARGANTUA ȘI PANTAGRUEL

*de Fr. Rabelais**

Trad. Ileana și Romulus Vulpescu

(Fragment)

Capitolul 4
Despre copilăria lui Pantagruel

Despre mulți oameni ne povestește istoria că s-ar fi născut pe lumea asta în chip nemaipomenit, dar parcă ivirea lui Pantagruel sub soare este cea mai cea din cele mai cele. Și aș zice eu că Hercule chiar, și e nimic pe lângă Pantagruel, pentru că, la urma urmei, ce poate să-nsemne să omori, fiind încă sugaci în leagăn, două stârpituri de șerpi, pe lângă minunile pe care le făcea Pantagruel, și el tot prunc de țâță și tot în leagăn și pe care o să vi le povestesc îndată. Mai întâi ca la un singur supt sugea laptele de la patru mii șase sute de vaci. Iar ca să-i fac o crăticioară de fiert terciul și alte papare câte le căpăta copiii de mâncare, fu nevoie să dea mână de ajutor toți căldărarii din Saumur (orașul din Anjou), din Villedieu (cel aflat în Normandia), din Bramont (așezarea din Lorena), în sfârșit, de prin toate ținuturile. Până la urmă, văzând că nu-i dau de rost din ciocănit, îi scobiră un ditamai jghiab într-o coșcogea piatra, care troacă se mai aflã și astăzi la Bourges, lângă palat. Dar nu știu cum s-a-ntâmplat că, tot vârându-și buzele-n ea, Pantagruel trase ceva mai tărișor cu dinții, care-i crescuseră și se-ntăriseră de-a mai mare dragul, și-i rupse vasului o bucată din ghizd, după cum se poate vedea. Într-altă zi, tocmai când era la prânzișor, când sugea adică la una din doicile lui (o vacă mare și blajină), îl apucă, așa, dintr-o dată, un necaz mare și-ncepu s-o mănânce pe doică de-a binelea. Mai întâi ugerul și jumătate din burtă, cu foiosul și cu amândoi rărunchii, și-ar fi mestecat-o pe de-a-ntregul dacă biata vacă n-ar fi mugit cât putea, de parcă era în gura lupului, și n-ar fi adunat lumea, care i-a luat lui Pantagruel bucățica de la gură. Numai pulpa n-au putut să i-o smulgă, pentru că o ținea bine-n dinți și-o măcina între măsele, cum ați face dumneavoastră cu un cârnat. Iar, când au vrut să-i scoată măcar osul din gură, l-a și-nghițit pe nemestecate, cum face nagâțul cu peștișorul, și-a mormăit: „Bun, bun, bun", pentru că încă nu știa să vorbească și vrând a da de-nțeles celor din jur că i s-a părut tare bun. Drept care, văzând slujitorii că nu mai are astâmpăr, l-au ferecat legându-l fedeleș în leagăn cu niște otgoane groase de corabie. Numai că într-o zi, când un urs care făcea tot felul de tumbe de-l înveselea pe Gargantua, scăpă și-i linse buzele, pruncul rupse toată otgonăria și mi ți-l făcu bucățele pe bietul urs ca pe-un pui de găină, și mi ți-l înghiți cât ai zice pește. Ceea ce văzând tată-său, și temându-se ca nu cumva să i se-aplece, îl popri cu patru lanțuri grele de fier și-i înțepeni leagănul, proptindu-l cu niște pari uriași. Și uite-așa se mai potoli și stătu cuminte, pentru că lanțurile astea nu le putea rupe lesne, după cum nici loc n-avea să zgâlțâie leagănul. Trei dintre lanțuri servesc și astăzi la-nchiderea unor porturi din apropiere, pe timp de noapte: se-ntind adică de-a curmezișul golfului, ca să nu poată pătrunde nave străine.

*François Rabelais (1494–1553): Scriitor francez. Romanul *Gargantua și Pantagruel*, alcătuit din cinci părți, este produsul unei nelimitate fantezii.

DIALOGUL FORMAL ȘI INFORMAL

Dovediți-vă perspicacitatea!

❶ Priviți desenele de mai jos:

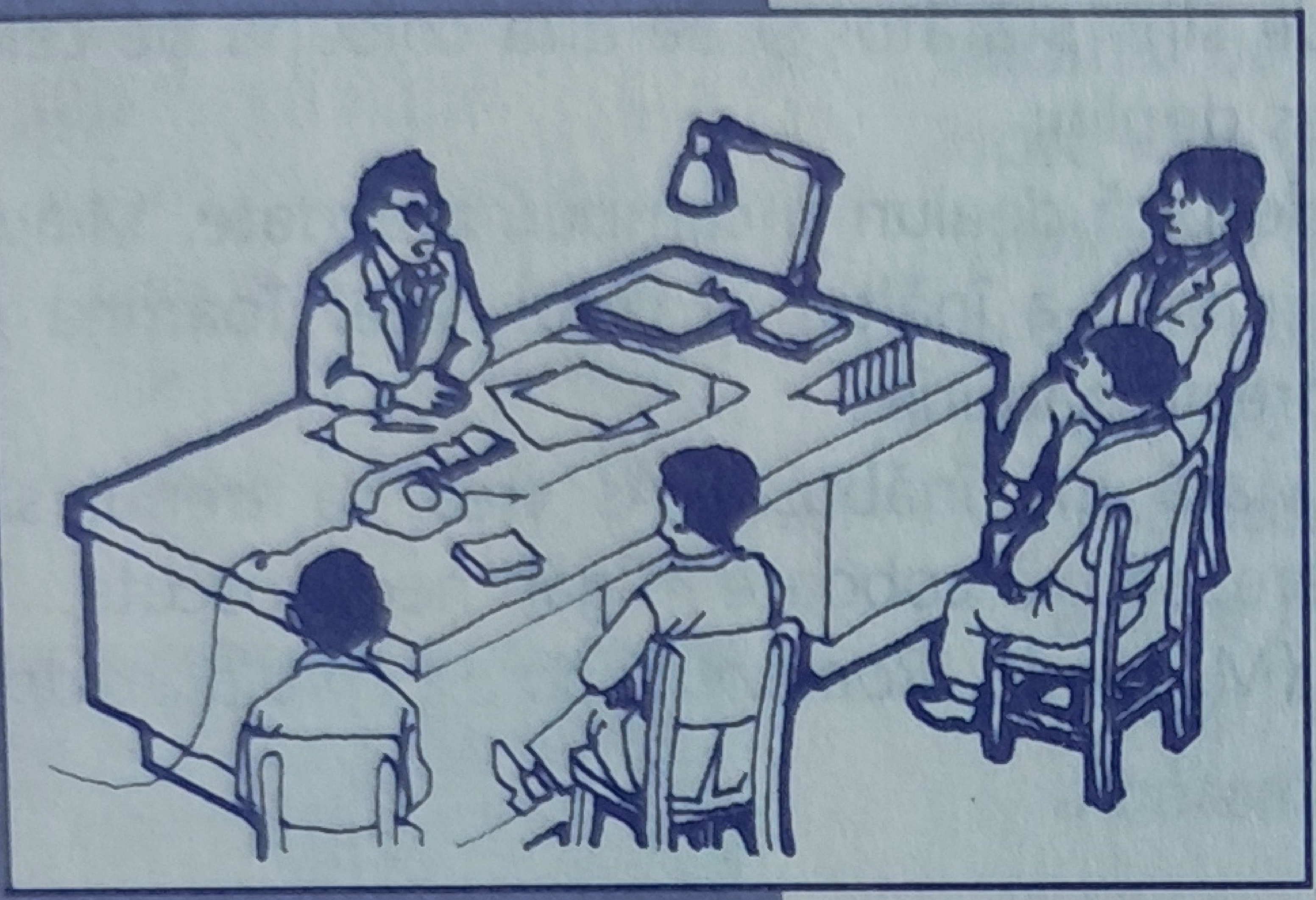

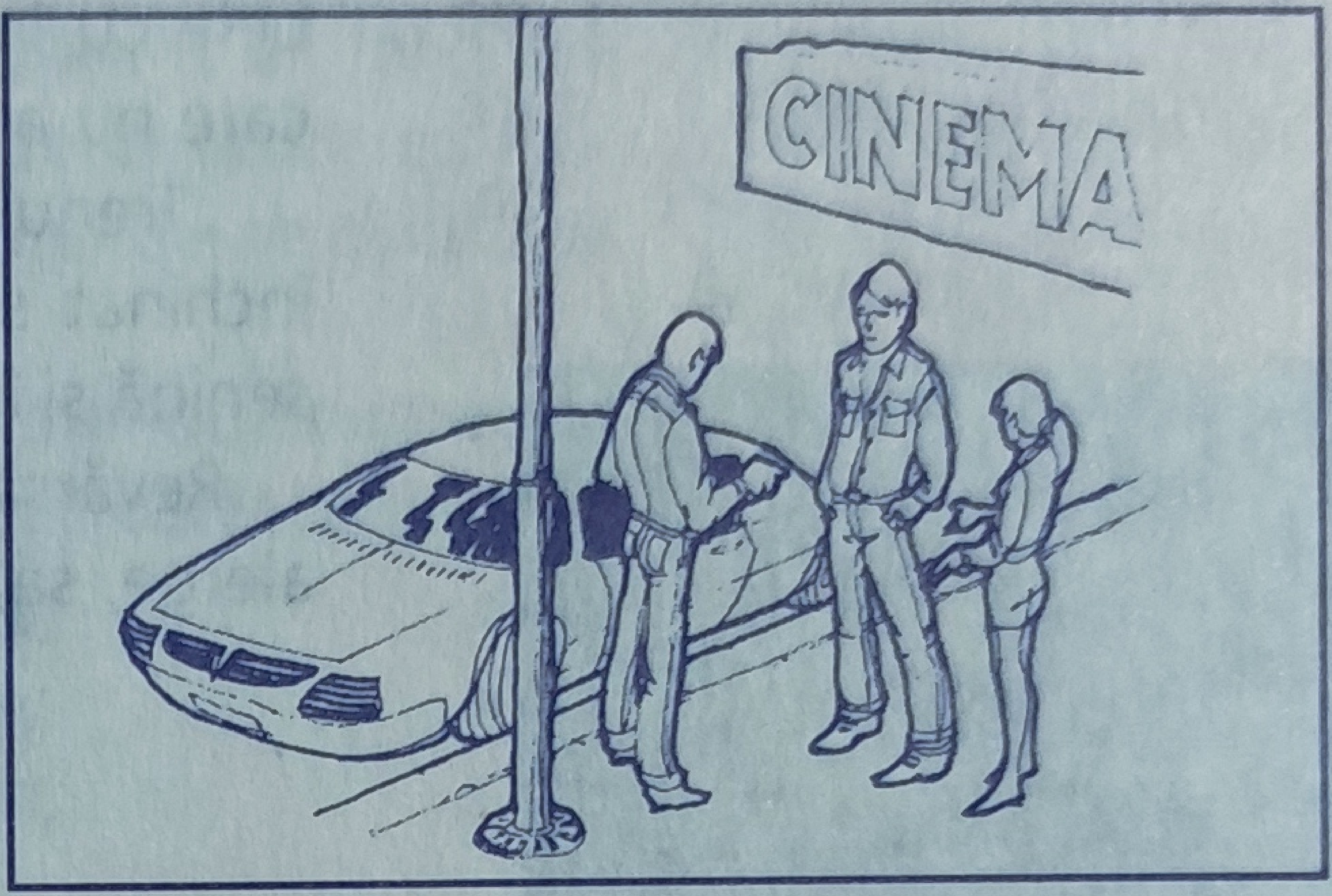

❷ Comparați aceste desene și faceți precizări privind:
– cadrul de desfășurare al dialogului (prestabilit sau nu);
– limbajul folosit (literar, familiar, popular).

REȚINEȚI!

● Când dialogul se desfășoară după un plan prestabilit, într-un anumit cadru (uneori protocolar), vorbim despre un **dialog formal** (care respectă anumite *formalități*, adică regulile de politețe cerute de diferențele de vârstă sau sociale dintre interlocutori). Limbajul respectă, în această situație, normele limbii literare, iar elementele nonverbale sunt cenzurate.

● Când dialogul se desfășoară într-un cadru liber, vorbim despre un **dialog informal** (lipsit de *formalitate*). Limbajul folosit în acest caz poate fi familiar, regional, popular sau argotic și este însoțit de elemente nonverbale.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Explicați caracterul formal sau informal al următoarelor tipuri de dialog:
– interviu luat unui om de știință;
– interviu luat unui actor;
– comentarea în grup a unui film sau a unui meci de fotbal;
– impresii de vacanță în grup;
– discuții în tren;
– dialog între doi președinți de stat;
– dialog între profesor și elevi la o oră de curs obișnuită și la o oră de consiliere.

❷ Dați exemple de scriitori români care au folosit în operele lor dialogul informal și argumentați prin citate.

FELUL VERBELOR

actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- Verbul este partea de vorbire flexibilă care exprimă acțiunea, starea sau existența.

Verificați-vă cunoștințele!

● Copiați textul de mai jos și selectați pe o coloană verbele cu înțeles de sine stătător și pe altă coloană pe cele care nu au înțeles deplin:

„Trenul meu despică dealuri și câmpuri brăzdate. M-am închinat soarelui care s-a înălțat în cerul rece. Toamna e senină și înalbăstrește pădurile.

Revărsări de viață mă înăbușă. Aș vrea ca trenul să alerge, să cutreiere, să mă coboare în gări necunoscute..."

(M. Eliade, *Romanul adolescentului miop*)

REȚINEȚI!

VERBELE

1. **predicative** (au înțeles de sine stătător) – îndeplinesc singure, dacă sunt la un mod personal, funcția de *predicat verbal*;
2. **nepredicative** (nu au înțeles de sine stătător)
   a) **copulative** – leagă numele predicativ de subiect; dacă sunt la un mod personal, împreună cu un *nume predicativ*, îndeplinesc funcția de *predicat nominal*;
   b) **auxiliare** – ajută la formarea modurilor sau a timpurilor compuse.

AMINTIȚI-VĂ!

- Verbe copulative:
  – *a fi;*
  – *a deveni.*
- Verbe auxiliare:
  – *a fi;*
  – *a avea;*
  – *a voi.*

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Identificați verbele predicative, copulative și auxiliare din textele următoare:

a) „Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii."

(M. Eminescu, *Călin* (*file din poveste*))

b) „Oricât m-aș lupta pe culmile disperării, nu vreau și nu pot să renunț și să părăsesc iubirea, chiar dacă disperările și tristețile ar întuneca izvorul luminos al ființei mele."

(Emil Cioran, *Pe culmile disperării*)

❷ Alcătuiți câte un enunț în care verbele următoare să aibă valorile cerute:

a fi – predicativ; copulativ; auxiliar;
a deveni – copulativ;
a avea – predicativ; auxiliar;
a vrea – predicativ; auxiliar.

CONJUGAREA VERBULUI actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- Categoria de **conjugare** a verbului se stabilește după terminația acestuia la infinitiv:
  - – conj. I — a căuta;
  - – conj. a II-a — a plăcea;
  - – conj. a III-a — a scrie;
  - – conj. a IV-a — a veni; a hotărî.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Menționați cărei conjugări aparține fiecare din verbele subliniate în textul de mai jos:

„... în lumina veșnicei zile de vară care *scălda* bătătura și salcâmii de casă *apăru* chiar tatăl său din grădină și o luă încet spre poarta de la drum cu mersul lui ciudat care îți *spunea* că de-acolo unde *se duce s-ar putea să se întoarcă* cu un rezultat." (M. Preda, *Moromeții*)

❷ Precizați care este forma corectă de infinitiv a verbelor următoare. Indicați cărei conjugări aparține fiecare verb:

a pare / a părea; *a încăpea / a încape;*
a face / a făcea; *a place / a plăcea;*
a bătea / a bate; *a prevedea / a prevede.*

CATEGORIILE GRAMATICALE

AMINTIȚI-VĂ!

- Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta cum consideră vorbitorul acțiunea.

MODUL. TIMPUL. PERSOANA. NUMĂRUL actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

- Identificați modul verbelor din textul de mai jos:

Privindu-te, am înțeles că a iubi înseamnă să fii fericit într-o viață nefericită și greu de suportat. Dacă aș putea, ți-aș spune: Iubește-mă, eu sunt însăși viața!

REȚINEȚI!

MODURILE

1. personale
   - a) **indicativ** (exprimă o acțiune prezentată de vorbitor ca reală, sigură);
   - b) **imperativ** (exprimă acțiunea sub formă de poruncă, îndemn, sfat, ordin, rugăminte);
   - c) **conjunctiv** (exprimă o acțiune nerealizată, dar posibil de realizat);
   - d) **condițional-optativ** (exprimă o acțiune dorită, care depinde de o condiție).
2. nepersonale
   - a) **infinitiv** (exprimă numele acțiunii, al stării, al existenței);
   - b) **gerunziu** (exprimă o acțiune în desfășurare);
   - c) **participiu** (exprimă o acțiune suferită de un obiect);
   - d) **supin** (exprimă scopul sau destinația acțiunii).

MODURILE PERSONALE (predicative)
MODUL INDICATIV

AMINTIȚI-VĂ!

- **Modul indicativ** are următoarele timpuri:
  - **prezent:** (eu) *merg;*
  - **trecut:**
    - **imperfect:** (eu) *mergeam;*
    - **perfect compus:** (eu) *am mers;*
    - **perfect simplu:** (eu) *mersei;*
    - **mai mult ca perfect:** (eu) *mersesem;*
  - **viitor:**
    - **simplu:** (eu) *voi merge;*
    - **anterior:** (eu) *voi fi mers.*

AMINTIȚI-VĂ!

- Modul și timpul verbelor se exprimă cu ajutorul *sufixelor gramaticale.*
- Persoana și numărul se exprimă prin *desinențe.*

ATENȚIE!

- *Prezentul etern* se folosește în maxime, proverbe.
- *Prezentul istoric* se folosește în operele epice.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Scrieți verbele următoare la modul indicativ, timpul prezent, persoana a II-a, singular: *a ține, a obține; a veni, a preveni; a scrie, a descrie, a ști.*

❷ Alegeți formele corecte:

(voi) *scrieți / scriți ;* (el) *trimite / trimete;*
(noi) *scriem / scrim;* (ea) *contribuie / contribue.*

❸ Alcătuiți propoziții cu formele verbale inverse ale perfectului compus. Intercalați între forma auxiliarului și verbul de conjugat forme neaccentuate de pronume personale în dativ sau acuzativ (exemplu: *certatu-l-am*).

❹ Alcătuiți, în scris, enunțuri în care să folosiți următoarele cuvinte: *ai/a-i; ați/a-ți; va/v-a; voi/v-oi.* Explicați ortografierea acestor cuvinte în enunțurile formate.

❺ Rescrieți corect următoarele forme verbale inverse ale perfectului compus și ale viitorului (însoțite de pronume personale, forme neaccentuate): *adusuțiai, lăudatumam, datumitea, luatuvilam, spunemivei, retezațilvoi.*

❻ Copiați pe caiete și completați punctele de suspensie cu formele corespunzătoare de perfect simplu ale următoarelor verbe de conjugarea a IV-a:

a privi < (eu) .... / (el) .... *a veni* < (eu) .... / (el) ....

❼ Conjugați verbul *a face* la modul indicativ, timpul viitor (forma literară și cele trei forme populare).

❽ Conjugați oral verbul *a fi* la toate timpurile modului indicativ.

❾ Conjugați în scris verbele *a crea* și *a lua* la modul indicativ, timpul prezent, la toate persoanele. Spuneți ce verbe derivate de la *a crea* se conjugă la fel.

❿ Precizați valoarea stilistică pe care o are timpul prezent în proverbul: *Ai carte, ai parte.*

⓫ Explicați de ce se folosește timpul prezent în locul timpului trecut în versurile:

„Mulțimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Și cade-n mocirlă un val după val.“

(G. Coșbuc, *Pașa Hassan*)

⓬ Alcătuiți două propoziții în care să folosiți verbe la modul indicativ, timpul prezent, cu valoare stilistică de personificare și repetiție.

MODUL IMPERATIV

AMINTIȚI-VĂ!

- Modul imperativ nu are timpuri.
- Acest mod are forme doar pentru:
  persoana a II-a singular:
  – afirmativ: *mergi!*
  – negativ: *nu merge!*
  persoana a II-a plural:
  – afirmativ: *mergeți!*
  – negativ: *nu mergeți!*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Scrieți formele de imperativ ale verbelor *a tăcea, a face, a aduce, a scrie, a bate, a despărți, a ghici, a fi, a pustii, a veni, a se sfii*, singular și plural, la forma afirmativă și negativă.

❷ Alcătuiți în scris propoziții cu fiecare dintre formele: *culegeți / culege-ți; scrieți / scrie-ți.* Explicați ortografierea acestor cuvinte.

❸ Indicați modul verbului subliniat în enunțul: *„Zaci până n-oi mai putea!"*

MODUL CONJUNCTIV

AMINTIȚI-VĂ!

- Modul conjunctiv se recunoaște după conjuncția *să*.
- Are două timpuri:
  – **prezent**: (eu) *să merg;*
  – **perfect**: (eu) *să fi mers.*

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Scrieți formele verbelor *a fi, a scrie, a ține, a veni* la modul conjunctiv, timpul prezent, la persoana a II-a, numărul singular, forma afirmativă și negativă.

❷ Conjugați verbele *a crea, a continua* și *a lua* la modul conjunctiv, timpul prezent, la toate persoanele, numărul singular și plural.

❸ Alcătuiți un enunț în care un verb la modul conjunctiv să apară fără conjuncția *să* și un enunț în care să fie folosit cu valoare de imperativ.

MODUL CONDIȚIONAL OPTATIV

AMINTIȚI-VĂ!

- Modul condițional-optativ are două timpuri:
  – **prezent**: (eu) *aș merge;*
  – **perfect**: (eu) *aș fi mers.*

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Copiați pe caiete și completați coloanele tabelului de mai jos cu formele verbului *a avea*, la toate persoanele, singular și plural, după modelul dat:

predicativ	auxiliar			
	indicativ, perfect compus	indicativ, viitor popular	condițional optativ, prezent	condițional optativ, perfect
am	*am (mers)*	*am (să merg)*	*aș (merge)*	*aș (fi mers)*

❷ Conjugați verbele *a tăcea, a cădea* și *a vedea* la modul condițional optativ, timpul prezent, la toate persoanele, numărul singular și plural.

❸ Inversați următoarele forme verbale și precizați ce modificări observați: *aș cânta, ai lucra, l-ar vedea, i l-ar aduce.*

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE VERBELOR LA MODURI PERSONALE

AMINTIȚI-VĂ!

- **Verbele predicative** la moduri personale au funcția de *predicat verbal*.
- **Verbele copulative** la moduri personale îndeplinesc, împreună cu numele predicativ, funcția de *predicat nominal*.

MODEL DE ANALIZĂ

Pomii au înflorit

au înflorit - predicat verbal; verb predicativ, personal, conjugarea a IV-a, indicativ, perfect compus, persoana a III-a, plural, formă afirmativă.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Analizați sintactic și morfologic verbele la moduri personale din textele următoare:

a) „Femeile n-au coborât, se îngrămădiseră sub un oțetar și țineau copiii lângă ele, fiindcă valurile puteau să-i tragă în vâltoarea lor din care nu mai e scăpare."

(Fănuș Neagu, *Dincolo de nisipuri*)

b) „O șoaptă de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra
Noaptea s-a surpa."

(Monastirea Argeșului)

c) „Mâinile mele sunt îndrăgostite,
vai, gura mea iubește,
și iată, m-am trezit
că lucrurile sunt atât de aproape de mine,
încât abia pot merge printre ele
fără să mă rănesc."

(N. Stănescu, *Vârsta de aur a dragostei*)

MODURILE NEPERSONALE (nepredicative)

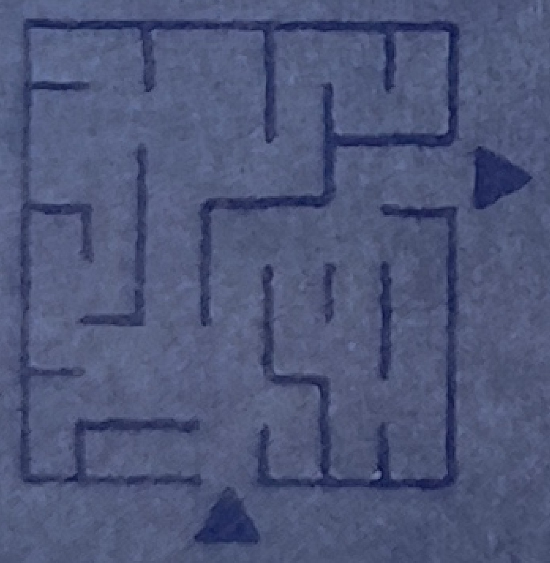

AMINTIȚI-VĂ!

- Când verbele la moduri nepersonale își schimbă valoarea (substantivală, adjectivală, adverbială) acestea au caracteristicile părților de vorbire respective.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alegeți varianta corectă dintre următoarele forme negative, motivând alegerea:

nemaifiind / ne mai fiind;
nemaiputând / ne mai putând;
neștiind / ne știind;
nescriind / ne scriind;
nemaiîntâlnit / ne mai întâlnit;
nemaivăzut / ne mai văzut.

❷ Alcătuiți două enunțuri în care să folosiți verbe la gerunziu însoțite de forme neaccentuate ale pronumelui personal (în dativ sau acuzativ).

❸ Construiți enunțuri în care un verb:

a) la participiu, să aibă valoare adjectivală, adverbială și substantivală și apoi să intre în alcătuirea unor moduri sau timpuri compuse;

b) la gerunziu, să aibă valoare adjectivală și apoi substantivală.

❹ Alcătuiți două enunțuri în care un verb la infinitiv să apară fără prepoziția *a*.

❺ Găsiți în lecturile studiate trei exemple de epitete exprimate prin verbe la participiu.

❻ Alcătuiți două propoziții în care să folosiți verbe la infinitiv însoțite de pronume personale, forme neaccentuate.

❼ Construiți câte o propoziție în care verbele copulative *a fi* și *a deveni* să fie folosite la infinitiv și gerunziu.

AMINTIȚI-VĂ!

- *Verbele la infinitiv* pot apărea fără prepoziția *a* după verbele *a putea* și *a ști*.

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE VERBELOR LA MODURI NEPERSONALE

ATENȚIE!

- *Verbele la moduri nepersonale* nu au funcția de predicat, ci de *subiect, atribut, complement, nume predicativ*.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Analizați sintactic și morfologic verbele la moduri nepersonale din textele următoare:

a) „– Ești domn și părinte și copila Măriei tale nu poate a-ți ascunde nimic."

(M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*)

b) „Când a izbucnit focul s-au bucurat grozav toți, dar pe urmă le-a părut rău că l-a pus cine l-a pus, înainte de a fi adunat ce era folositor."

(L. Rebreanu, *Răscoala*)

c) „Se-adună-n cerc și iar se-ntind
Și bat pământul tropotind
În tact ușor."

(G. Coșbuc, *Nunta Zamfirei*)

d) „Venind pe drum... se silise să-și orânduiască gândurile."

(Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună*)

e) „Mai pasă de dă ochii... cu băieții și fetele din sat, mai ales duminica, la biserică, la horă, unde-i frumos de privit."

(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

MODEL DE ANALIZĂ

Aud plouând.

plouând - complement direct; verb predicativ, conjugarea I, gerunziu.

❷ Alcătuiți propoziții în care să folosiți verbele următoare, respectând cerințele din paranteze:

– *a mânca* (infinitiv, subiect);
– *a învăța* (infinitiv, nume predicativ);
– *a citi* (infinitiv, atribut verbal);
– *a veni* (gerunziu, complement circumstanțial de timp);
– *a suferi* (gerunziu, atribut adjectival);
– *a spăla* (supin, atribut verbal);
– *a șterge* (supin, nume predicativ).

VERBELE A FI ȘI A DEVENI actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- Verbul **a fi** este predicativ când are următoarele sensuri: *a exista, a se afla, a se găsi, a costa, a proveni, a pleca, a sosi, a data, a măsura, a trece* etc.
- Verbul **a deveni** are doar valoare copulativă.

Verificați-vă cunoștințele!

● Identificați, în textul de mai jos, verbele *a fi* și *a deveni* și precizați valoarea lor predicativă sau copulativă:

„Inimă în inima poporului român, Eminescu va întineri mereu, cu fiecare clipă și cu fiecare om. Va îmbătrâni timpul. Prezentul va deveni trecut. Trecutul va fi cândva antichitate. Dar Eminescu va fi mereu tânăr ca viitorul."

(E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*)

Folosiți-vă cunoștințele!

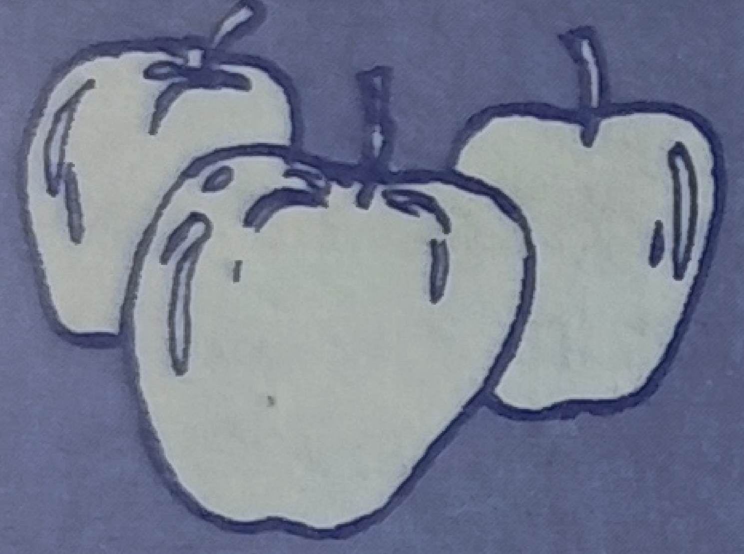

❶ Arătați cu ce sensuri se poate înlocui verbul *a fi* (predicativ) în contextele următoare:

El *este* din Ardeal.
În cămară *sunt* provizii.
Cât *este* kilogramul de mere?
Trenul *este* la ora cinci.
Mănăstirea *este* din secolul trecut.
Camera *este* de zece metri pătrați.
Câți ani *or fi* de atunci?

❷ Găsiți și alte sensuri predicative ale verbului *a fi* și alcătuiți enunțuri cu acestea.

ALTE VERBE COPULATIVE (A AJUNGE, A IEȘI, A RĂMÂNE, A ÎNSEMNA, A PĂREA, A SE FACE)

Completați-vă cunoștințele!

Comparați!

Verb predicativ	Verb copulativ
El *a ajuns* acasă.	El *a ajuns* director.
Tu *ai ieșit* pe ușă.	Tu *ai ieșit* doctor.
A rămas acasă.	*A rămas* repetent.
El *a însemnat* tema.	El *înseamnă* totul pentru mine.
Pare că va ploua.	Ea *pare* grăbită.
Pâinea *se face* în cuptor.	El *s-a făcut* scriitor.

❶ Precizați sensurile pe care le au verbele de mai sus când sunt folosite cu valoare predicativă.

❷ Menționați dacă aceste verbe mai au aceleași sensuri când sunt copulative.

❸ Indicați părțile de vorbire prin care sunt exprimate numele predicative din coloana a doua.

MODEL DE ANALIZĂ

El este elev.

este elev – predicat nominal alcătuit din:

a) verb copulativ, personal, conjugarea a IV-a, indicativ, prezent, persoana a III-a, singular, formă afirmativă;

b) nume predicativ, exprimat prin substantiv comun, simplu, masculin, singular, nominativ, nearticulat.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Construiți propoziții cu predicate nominale alcătuite cu verbele copulative *a ajunge, a ieși, a rămâne, a părea, a însemna, a se face* și cu predicate verbale exprimate prin aceleași verbe. Subliniați cu o linie predicatele nominale și cu două linii predicatele verbale.

❷ Alcătuiți patru enunțuri în care un nume predicativ să fie exprimat, pe rând, prin patru părți de vorbire diferite.

❸ Precizați valoarea predicativă sau copulativă a verbelor subliniate în textele următoare și apoi analizați-le:

a) „– Ce *e* vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria?"
(I.L. Caragiale, *D-l Goe*)

b) „Unde-*i* unul nu-*i* putere
La nevoi și la durere."
(V. Alecsandri, *Hora Unirii*)

c) „Baciul ne îndemna *să rămânem* la stână."
(C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)

d) „Ca *să nu* mai *rămâie* repetent și anul acesta..."
(I.L. Caragiale, *D-l Goe*)

e) „Băiatul *se făcea* mai isteț și mai frumos."
(P. Ispirescu, *Aleodor Împărat*)

f) „Aud mereu: războiul *se face* cu bani..."
(Z. Stancu, *Desculț*)

g) „Eu văd că tu *ai să ajungi* un om mare."
(P. Ispirescu, *Aleodor Împărat*)

h) „Ei, taci, taci! *Ajungă*-ți de-amu, herghelie!"
(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

i) „Dac-a fi *să iasă* toți învățați..."
(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

j) „Atunci, în loc de o strajă numeroasă, se văzură *ieșind* șase oameni..."
(C. Negruzzi, *Sobieski și românii*)

k) „Acolo, lângă izvoară, iarba *pare* de omăt."
(M. Eminescu, *Călin* (*file din poveste*))

l) „*Părea* că printre nouri s-a fost deschis o poartă..."
(M. Eminescu, *Melancolie*)

m) „A nu-ți iubi părinții *înseamnă* rea-voință; a ți-i uita sau a te rușina de ei este o nebunie."
(Seneca)

n) „Domnul Vucea împărțea comoara la care jinduiau cu toții. *Însemna* ce da fiecăruia și trebuia să-i aducem banii."
(B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*)

DIATEZELE VERBULUI

ATENȚIE!

- Categoriile gramaticale ale verbului sunt:
  – diateza;
  – modul;
  – timpul;
  – persoana;
  – numărul.

Completați-vă cunoștințele!

● Identificați, în textele de mai jos, subiectele gramaticale ale verbelor subliniate:

a) Norocul câteodată ne *caută* el pe noi, dar înțelepciunea trebuie *să fie căutată* ca o comoară.

(Folclor)

b) „Și iar *porneau* urmele până la o răscruce, unde *s-au învălmășit* cu altele... și eu *îmi închipuiam* cosașii pământeni mergând tăcuți pe sub fulgerele coaselor și copiii abia ținându-se de ei." (E. Camilar, *La coasă*)

REȚINEȚI!

● **Diateza** este forma pe care o ia verbul pentru a arăta raportul dintre acțiunea pe care o exprimă și subiectul gramatical.

DIATEZA ACTIVĂ

ATENȚIE!

- Verbele la diateza activă pot fi:
  – la moduri personale (la orice timp), având funcția de *predicat verbal* sau *nominal*
  – la moduri nepersonale, având funcția de *subiect, atribut, complement, nume predicativ.*

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Citiți textele următoare:

a) „Un om fusese o frunză și numai om cu om
Au izbutit să crească și să se facă pom."

(T. Arghezi, *Om cu om*)

b) „De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint."

(M. Eminescu, *Călin* (*file din poveste*))

❷ Copiați în caiete primul text și subliniați cu o linie verbele și cu două linii cuvintele care arată cine face acțiunea.

❸ Precizați cine realizează acțiunea verbelor din al doilea text. Numiți tipurile de subiecte descoperite.

❹ Identificați verbele care admit complement direct și precizați prin ce părți de vorbire sunt exprimate aceste complemente directe.

REȚINEȚI!

● La **diateza activă** acțiunea este realizată de subiectul gramatical (care poate fi exprimat sau neexprimat). Acțiunea verbului se poate răsfrânge asupra unui obiect (complementul direct).

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Construiți propoziții cu verbe la diateza activă. Identificați subiectul gramatical și complementul direct al acestor verbe.

❷ Alcătuiți propoziții în care verbele următoare, la diateza activă, să fie folosite cu subiect exprimat și neexprimat: *a hotărî, a înnopta, a agrea.*

MODEL DE ANALIZĂ

Tu mi-ai spus adevărul.

ai spus – predicat verbal; verb predicativ, personal, conjugarea a III-a, diateza activă, indicativ, perfect compus, persoana a II-a, singular, formă afirmativă.

❸ Conjugați verbul *a citi* la diateza activă, la toate modurile personale (și la toate timpurile verbale), la persoana I, singular.

❹ Conjugați verbul *a citi* la diateza activă, la toate modurile nepersonale.

❺ Construiți trei propoziții cu verbe la diateza activă și analizați-le.

DIATEZA REFLEXIVĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Se dau următoarele texte:

a) „– *Mi-am închipuit* eu când te-am văzut, de ce-ai venit, Moromete, spuse el devenind din nou vesel."

(M. Preda, *Moromeții*)

b) „Pe ulița satului, din râpa din dosul bisericii, *se repeziră* toți flăcăii Șoimăreștilor călări, cu săbiile și sulițele."

(M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*)

❷ Indicați subiectele verbelor subliniate.

❸ Menționați dacă subiectul realizează acțiunea.

❹ Precizați cine suferă această acțiune.

❺ Identificați părțile de vorbire care însoțesc verbele la diateza reflexivă și arătați ce caz cer acestea.

ATENȚIE!

- Diateza reflexivă se deosebește de cea activă prin prezența *pronumelor reflexive.*

REȚINEȚI!

- La diateza reflexivă acțiunea este realizată și suportată de subiect. Aparțin acestei diateze numai verbele însoțite de pronume reflexive, fără funcție sintactică, având rolul de marcă gramaticală a acestei diateze. Pronumele stau, de obicei, înaintea verbului, dar și după acesta (gerunziu: *gândindu-mă)* și se analizează împreună cu verbul. Pronumele reflexive pot fi în cazurile acuzativ sau dativ.

MODEL DE ANALIZĂ

El s-a bucurat de venirea ta.

s-a bucurat – predicat verbal, verb predicativ, personal, conjugarea I, diateza reflexivă, indicativ, perfect compus, persoana a III-a, singular, formă afirmativă.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Conjugați verbele *a se mira* și *a-și aminti* la indicativ, prezent, după modelul de mai jos:

verbe cu pronumele reflexive în cazul Ac	verbe cu pronumele reflexive în cazul D
mă bucur *te* bucuri *se* bucură *ne* bucurăm *vă* bucurați *se* bucură	*îmi* închipui *îți* închipui *își* închipuie *ne* închipuim *vă* închipuiți *își* închipuie

❷ Analizați verbele la diateza reflexivă din textul de mai jos:

„Moromete se uită în jur zăpăcit și, nemaiștiind ce să facă, se apucă de strâns lucrurile copilului."

(M. Preda, *Moromeții*)

❸ Folosiți în propoziții verbele *a se supăra* și *a-și aminti* la gerunziu și explicați ortografierea lor.

❹ Conjugați verbele reflexive *a se teme* și *a-și imagina* la indicativ, perfect compus, la condițional-optativ prezent și la imperativ.

Facultativ

VERBELE ACTIVE PRONOMINALE

Folosiți-vă cunoștințele!

Comparați!

Verbe reflexive	Verbe active pronominale
Eu *mă gândesc* la tine. Tu *îți imaginezi* ceva. El *se duce* la film.	Eu *mă îmbrac.* Tu *te speli* pe față. El *se șterge* de praf.

❶ Citiți exemplele din prima coloană și precizați dacă pronumele reflexive care precedă verbul pot fi repetate, în cadrul aceleiași propoziții, prin formele lor accentuate. Procedați la fel cu verbele din cea de-a doua coloană.

❷ Încercați să înlocuiți, în ambele coloane, pronumele reflexive cu forme neaccentuate ale pronumelui personal sau cu substantive. (Exemplu: Noi *ne* spălăm. Noi *te* spălăm. Noi spălăm *copilul.*) Comentați diferențele observate.

REȚINEȚI!

• Când pronumele reflexiv se poate înlocui printr-un pronume personal sau printr-un substantiv în același caz, el nu mai este marcă a diatezei reflexive, ci are funcțiile sintactice de complement direct sau indirect, devenind o parte de propoziție distinctă. În asemenea situații, nu mai avem a face cu verbe la diateza reflexivă, ci cu verbe la diateza activă însoțite de complemente exprimate prin pronume reflexive. Aceste verbe se numesc active pronominale.

Aplicați-vă cunoștințele!

❶ Identificați în textele următoare verbele reflexive și verbele active pronominale:

a) „S-a spus că de primejdia amânată să nu te temi.“

(M. Sadoveanu, *Divanul persian*)

b) „– Deh! zmeule viteaz, vino să ne batem; în săbii să ne tăiem, în sulițe să ne lovim ori în luptă să ne luptăm?“

(P. Ispirescu, *Zâna-Zânelor*)

❷ Construiți câte o propoziție cu predicatul verbal exprimat printr-un verb activ pronominal însoțit de pronumele *se*, *ne*, *vă* cu funcția de complement direct și de pronumele *mi-*, *ți-*, *și-*, cu funcția de complement indirect. Repetați pronumele prin formele lor accentuate.

DIATEZA PASIVĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

Comparați!

Diateza activă		Diateza pasivă	
Marin citește *o carte*. *Mihai* a vândut *casa*. *Mama* te va chema *pe tine*.		*Cartea* este citită *de Marin*. *Casa* a fost vândută *de Mihai*. *Tu* vei fi chemat *de mama*.	
↓ subiecte gramaticale	↓ complemente directe	↓ subiecte gramaticale	↓ subiecte logice (complemente de agent)

❶ Observați subiectele gramaticale și complementele directe din textele de la diateza activă.

❷ Precizați în ce s-au transformat subiectele și complementele directe în a doua coloană.

❸ Spuneți cine realizează acțiunea exprimată de verb și cine o suportă în coloana a doua.

REȚINEȚI!

- La **diateza pasivă** acțiunea este realizată de **subiectul logic (complementul de agent)** și suferită de **subiectul gramatical**. Diateză pasivă au numai verbele care la diateza activă au complementul direct exprimat. Acesta devine, prin transformare pasivă, subiect gramatical.
- Diateza pasivă se formează cu verbul auxiliar *a fi* (la diferite moduri și timpuri) și cu *participiul verbului de conjugat* (care se acordă în gen, număr și caz cu subiectul). Modul, timpul, persoana și numărul verbului sunt indicate de verbul *a fi*. Categoria conjugării este indicată de verbul care se conjugă (cu formă de participiu).
- Când verbul la diateza pasivă este la un mod personal, are funcția de *predicat verbal*.

COMPLEMENTUL DE AGENT

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Citiți textele de mai jos:

a) „Obrazurile, cucerite cu totul *de bărbi* sălbatice, erau arse *de soare* și *de vânturi*...“ (M. Sadoveanu, *Taine*)

b) „Ruinele și pivnița se cutremurau de exploziile bombelor trase *de ai noștri*.“ (A. Mihale, *Casa de piatră*)

❷ Formulați întrebările la care răspund cuvintele subliniate în textele de mai sus.

❸ Precizați ce părți de vorbire sunt aceste cuvinte și ce caz cer.

REȚINEȚI!

- **Complementul de agent** este partea secundară de propoziție care arată cine este autorul acțiunii exprimate de un verb la diateza pasivă.
- Răspunde la întrebările: *de cine*?, *de către cine*?
- Este exprimat prin substantiv, pronume sau numeral în cazul acuzativ, precedate de prepozițiile *de* sau *de către*.

MODEL DE ANALIZĂ

Copilul este certat de părinți.

este certat – predicat verbal; verb predicativ, personal, conjugarea I, diateza pasivă, indicativ, prezent, persoana a III-a, singular, formă afirmativă.

ATENȚIE!

- Datorită unei structuri asemănătoare, predicatul verbal exprimat prin verb la diateza pasivă se poate confunda cu predicatul nominal alcătuit din verbul copulativ *a fi* și numele predicativ exprimat prin adjectiv provenit din participiu.

ATENȚIE!

- Complementul de agent poate să determine:
  – un verb la diateza pasivă (la un mod personal sau nepersonal);
  – un verb la diateza reflexivă cu înțeles pasiv;
  – un adjectiv provenit dintr-un participiu pasiv;
  – un substantiv.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Construiți câte o propoziție cu verbele *a felicita, a asculta, a mânca, a scrie* și *a doborî* la diateza pasivă (la diferite moduri și timpuri). Subliniați cu o linie subiectul și cu două linii complementul de agent al fiecărui verb.

❷ Analizați sintactic și morfologic verbele la diateza pasivă:

a) „Acei zmei cu cozi lungi erau fabricați de dascălul bisericii...”

(V. Alecsandri)

b) „După o muncă zadarnică de atâta vreme, după ce toată casa a fost răsturnată (...), d. Lefter a căzut pe canapea sfărâmat de oboseală.”

(I.L. Caragiale, *Două loturi*)

❸ Reformulați textele date la exercițiul ❷, trecând verbele pasive la diateza activă. Precizați ce au devenit subiectele și complementele de agent în noua variantă.

❹ Alcătuiți două enunțuri în care construcția *este supărată* să fie, pe rând, predicat verbal și predicat nominal.

❺ Construiți câte un enunț în care un complement de agent să fie exprimat prin substantiv, pronume și numeral.

❻ Identificați părțile de vorbire determinate de complementele de agent subliniate în propozițiile de mai jos:

A fi criticat *de cineva* nu e bine.
E ușor de contestat *de către oricine*.
Afișul se citește ușor *de către trecători*.
Cad frunzele bătute *de vânt*.
Problema era cumpărarea casei *de către chiriași*.

❼ Conjugați verbul *a vedea* la diateza pasivă, la persoana I, singular, la toate timpurile modului indicativ.

❽ Alcătuiți câte o propoziție în care verbul *a (se) lăuda* să fie la cele trei diateze învățate.

VERBELE IMPERSONALE

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Afară *plouă, ninge!* afară-i vijelie,
Și crivățul aleargă pe câmpul înnegrit."
(V. Alecsandri, *Serile la Mircești*)

b) „*Se-ntunecă* și-i vai ca-n iad!"
(G. Coșbuc, *Coloana de atac*)

c) „Te mai *doare* nasul, puișorule? întreabă mam-mare."
(I.L. Caragiale, *D-l Goe*)

d) „Și totul *se prăbuși.* (...) *Nu se vedea* nimic, nu era nimic." (Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților*)

❷ Precizați care dintre verbele subliniate mai sus admit subiect și care nu admit.

❸ Ce fel de subiecte descoperiți în text, personale sau non-personale?

REȚINEȚI!

- Verbele impersonale exprimă o acțiune care nu este realizată de o persoană.
- Din punct de vedere al formei, aceste verbe sunt *unipersonale* (se folosesc gramatical numai la persoana a III-a, singular).
- Verbele care arată fenomene ale naturii nu admit subiect. Acestea pot fi la diateza activă (*a ploua, a ninge, a fulgera* etc.) sau reflexivă (*a se înnopta, a se întuneca* etc.)
- Unele verbe impersonale pot admite un subiect nonpersonal (Îmi place *munca*; S-a aflat *vestea*). Acestea pot fi la diateza activă (*a trebui, a plăcea, a ajunge, a rămâne* etc.) sau la diateza reflexivă (*a se ști, a se afla, a se părea, a se face* etc.).
- Când se află la un mod personal, verbele impersonale au funcția de *predicat verbal.*

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Precizați valoarea copulativă sau impersonală a verbelor subliniate:

Ea *este* elevă.
Tu *pari* fericit
El *a rămas* uimit.
Ei *au ajuns* doctori.
Eu *am ieșit* inginer.
Iubirea *înseamnă* fericire.
Tu *te-ai făcut* profesor.

Era să cad.
Pare că plouă.
Rămâne de văzut.
Ajunge cât ai vorbit!
Nu știu ce-o *ieși!*
Înseamnă că a greșit.
Pâinea *se face* în cuptor.

❷ Analizați, la alegere, două verbe impersonale din enunțurile de la exercițiul ❶.

❸ Conjugați verbul *a trebui* la modurile personale și nepersonale, la persoana a III-a, singular.

MODEL DE ANALIZĂ

Trebuia să plecăm.
trebuia – predicat verbal; verb predicativ, impersonal, conjugarea a IV-a, diateza activă, indicativ, imperfect, formă afirmativă.

LOCUȚIUNILE VERBALE

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății pe cât *îmi aduc aminte*."

(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

b) „D-apoi asta nu vă privește pe d-voastră; ia mai bine *păziți-vă gura* și *dați de știre* împăratului c-am venit noi."

(I. Creangă, *Harap-Alb*)

❷ Precizați sinonimele cu care se pot înlocui grupurile de cuvinte subliniate.

❸ Indicați părțile de vorbire cu care ați înlocuit aceste grupuri de cuvinte.

❹ Arătați modul, timpul, numărul și persoana verbelor care intră în alcătuirea acestor grupuri.

❺ Credeți că, dacă s-ar elimina unul dintre cuvinte, sensul construcției s-ar păstra?

ATENȚIE!

- O locuțiune se poate recunoaște după:
  – posibilitatea înlocuirii cu o parte de vorbire echivalentă ca sens;
  – înțelesul unitar al construcției (prin sudura lor, elementele componente dau sensul locuțiunii).

REȚINEȚI!

- **Locuțiunea verbală** este un grup de cuvinte cu sens unitar, având valoarea unui verb.
- Printre elementele componente ale unei locuțiuni verbale (care sunt mai mult sau mai puțin sudate) se află obligatoriu un verb.
- Verbul din cadrul locuțiunii verbale are mai ales rol gramatical (precizează diateza, modul, timpul, numărul și persoana), iar cuvintele cu care se combină au rol lexical, ele dând sensul locuțiunii.
- Când acest verb este la un mod personal, locuțiunea verbală are funcția de *predicat verbal*. Dacă verbul este la un mod nepersonal, locuțiunea verbală are funcția de *subiect, atribut, complement, nume predicativ*.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Găsiți locuțiunile verbale corespunzătoare următoarelor verbe: *a fugi, a se rostogoli, a muri, a năvăli, a exagera, a se căsători.*

❷ Ilustrați, în context, semnificația următoarelor locuțiuni verbale: *a prinde cu mâța-n sac, a-și aprinde paie-n cap.*

❸ Analizați locuțiunile verbale din textul de mai jos:

a) „Iar eu intram în pământ de rușine și cât pe ce să mă înec, de ciudă ce-mi era. Și din dragostea cea mare de mai odinioară, îmi venea acuma să le strâng de gât, nu altceva."

(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

b) „Zărindu-l în slava cerului printre stolul de corbi, începe a-i face cu degetul..." (P. Ispirescu, *Basmele românilor*)

c) „Du-te și caută-l pe Neicu. Hai, ia-o la picior!"

(Fănuș Neagu, *Îngerul a strigat*)

MODEL DE ANALIZĂ

Trebuie să băgăm de seamă.

să băgăm de seamă – predicat verbal; locuțiune verbală, predicativă, personală, conjugarea I, conjunctiv, prezent, persoana I, plural, formă afirmativă (*să observăm, să remarcăm*)

EVALUARE

● Citiți următorul fragment:

„Focul pâlpâie în vatră. Mormanul de jeratic dogorește și aruncă un polei cald și rumen pe peretele din față. Tavanul trosnește și zidurile asudează. (...) Bătrânul a ieșit din pătură și-i e cald, și îl ia cu fiori. Picioarele îi tremură. E lihnit. Îi cere inima a ciorbă, ca niciodată în viața lui.

– Ce pui atâtea lemne? Prea multe lemne! Leano, n-auzi? Și tot mi-e frig... Prea multe lemne!... Mi-e foame... O să dai foc casei!... Ah! pânea nu mă mai satură... picioarele nu mă mai țin!

– Oi fi bolnav, răspunse Leana. Să chem pe cineva. Lângă spițărie e un doftor...

– Să nu calce nimeni în casa mea! strigă Hagiul. Cât scrie doftorul pe hârtie nu plătești cu viața toată! Sunt sănătos, voinic, mai bine ca oricând!...

Dar, voind să umble, căzu pe pat, zicând: „Oh! da, niciodată n-am fost mai bine!"

(B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*)

4 x 0,25 = 1 punct

❶ Identificați modurile de expunere folosite de autor în fragmentul dat.

2 x 0,50 = 1 punct

❷ Explicați rolul descrierii și al dialogului în prezentarea personajului.

1,50 puncte

❸ Pe baza fragmentului de mai sus, faceți o scurtă caracterizare a personajului principal, Hagi-Tudose, reliefând trăsătura de caracter dominantă a acestuia.

2 x 0,50 = 1 punct

❹ Explicați semnificația enunțurilor interogative și exclamative din acest fragment.

3 x 0,50 = 1,50 puncte

❺ Identificați, în textul de mai sus, două epitete, o personificare și o hiperbolă.

3 x 0,50 = 1,50 puncte

❻ Găsiți, în textul de mai sus, trei locuțiuni verbale și analizați-le sintactic și morfologic.

5 x 0,30 = 1,50 puncte

❼ Alcătuiți enunțuri în care să respectați următoarele cerințe:
- verbul *a crea* să fie la participiu;
- verbul *a scrie* să fie la infinitiv, fără prepoziția *a*;
- verbul *a se auzi* să fie la condițional optativ, timpul perfect, diateza reflexivă;
- verbul *a lăuda* să fie la diateza pasivă, modul conjunctiv, timpul prezent;
- verbul *a se pune* să intre într-o locuțiune verbală.

Notă: Se acordă un punct din oficiu.

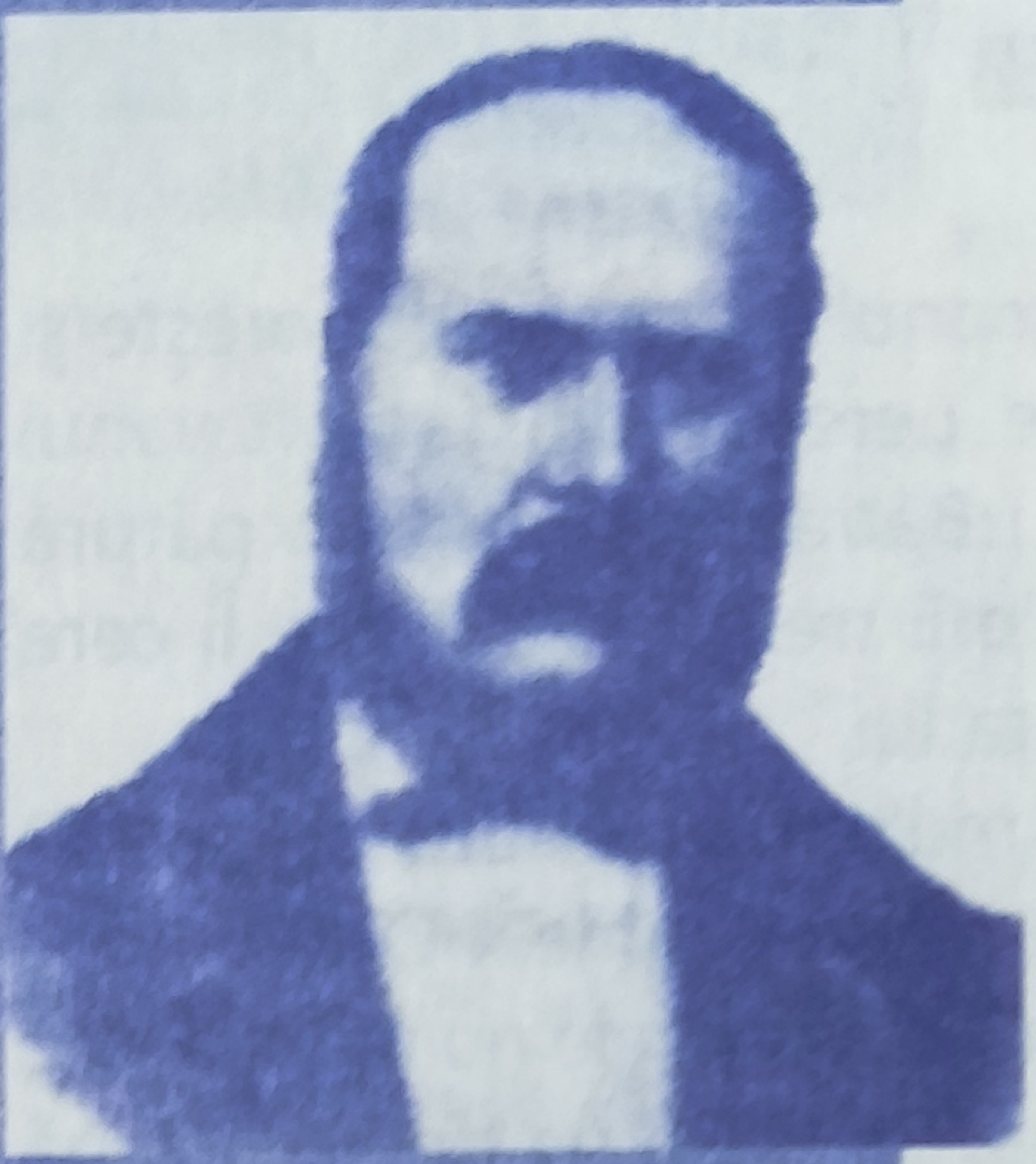

Andrei Mureșanu

(1816-1863)

Poet român, Andrei Mureșanu este autorul poeziei *Un răsunet (Deșteaptă-te, române!)*. Creată într-un moment istoric deosebit, poezia a devenit marșul revoluționarilor români din Ardeal, o adevărată *Marseilleză a românilor* (N. Bălcescu).

„Andrei Mureșanu, poetul filozof al românilor ardeleni, a fost unul dintre cei mai însemnați bărbați ai națiunii române. El a făcut să se deștepte în români conștiința despre demnitatea lor națională și datoria de a și-o apăra chiar cu viața."

Aron Pumnul

DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

de Andrei Mureșanu

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră *barbarii*[1] de *tirani*[2]!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soartă,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Înalță-ți a ta frunte și cată-n giur de tine,
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii;
Un glas ei mai așteaptă și sar ca lupi în stâne,
Bătrâni, bărbați, juni, tineri din munți și din câmpii!

[1]*barbar*, barbară, s.m., s.f. - persoană și comportare inumană; crud; sălbatic;
[2]*tiran*, s.m. - stăpânitor absolut al unui stat, despot, persoană care încearcă să-și impună voința, în orice împrejurare, care asuprește pe cei din jur;

Andrei Mureşanu

(1816-1863)

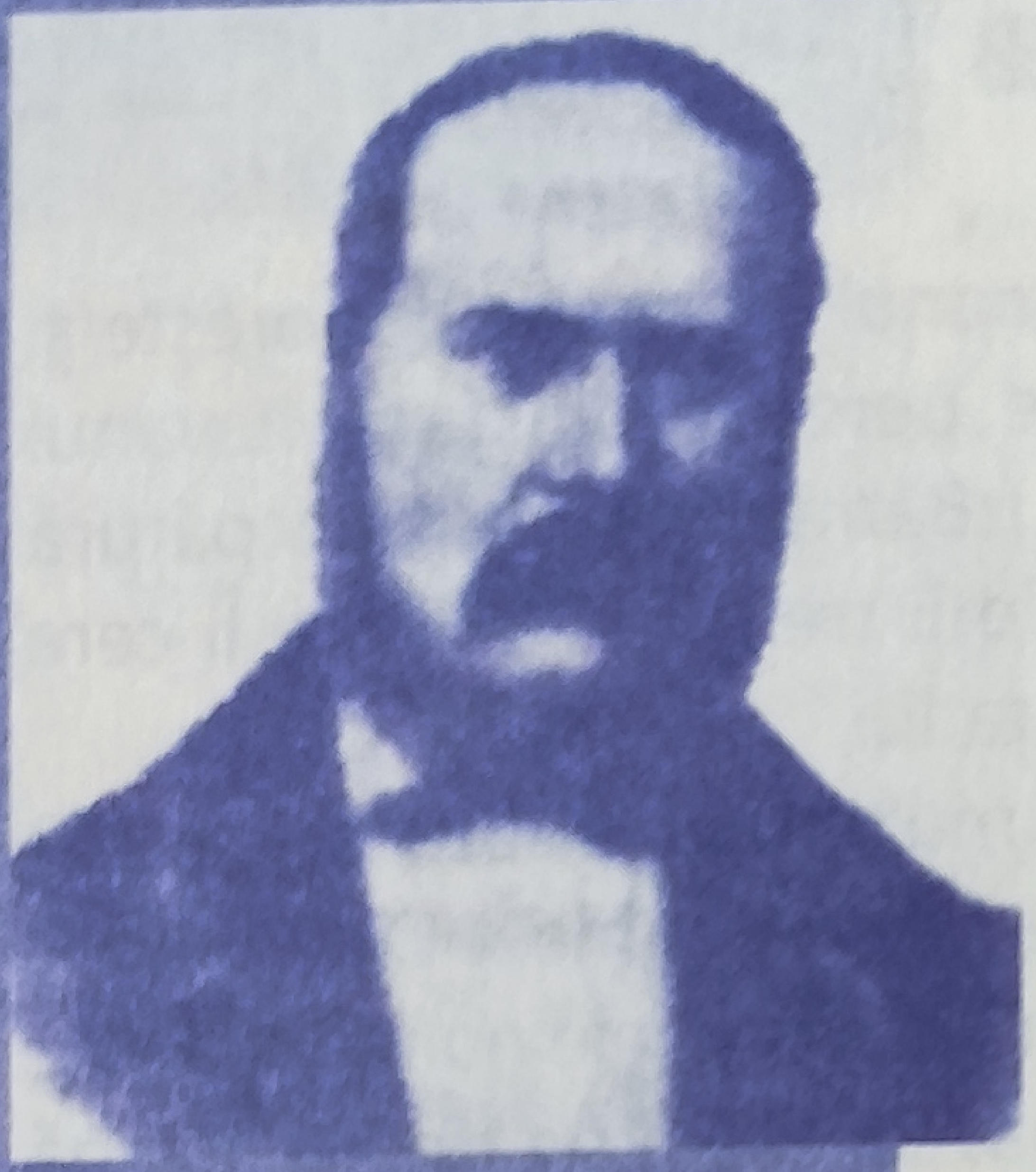

Poet român, Andrei Mureşanu este autorul poeziei *Un răsunet (Deşteaptă-te, române!)*. Creată într-un moment istoric deosebit, poezia a devenit marşul revoluţionarilor români din Ardeal, o adevărată *Marseilleză a românilor* (N. Bălcescu).

„Andrei Mureşanu, poetul filozof al românilor ardeleni, a fost unul dintre cei mai însemnaţi bărbaţi ai naţiunii române. El a făcut să se deştepte în români conştiinţa despre demnitatea lor naţională şi datoria de a şi-o apăra chiar cu viaţa."

Aron Pumnul

DEŞTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

de Andrei Mureşanu

Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră *barbarii*[1] de *tirani*[2]!
Acum ori niciodată croieşte-ţi altă soartă,
La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Înalţă-ţi a ta frunte şi cată-n giur de tine,
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii;
Un glas ei mai aşteaptă şi sar ca lupi în stâne,
Bătrâni, bărbaţi, juni, tineri din munţi şi din câmpii!

[1]*barbar*, barbară, s.m., s.f. - persoană şi comportare inumană; crud; sălbatic;
[2]*tiran*, s.m. - stăpânitor absolut al unui stat, despot, persoană care încearcă să-şi impună voinţa, în orice împrejurare, care asupreşte pe cei din jur;

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Vieață-n libertate ori moarte!" strigă toți.

Pre voi vă nimiciră a *pizmei*[3] răutate
Și oarba neunire la Milcov și Carpați!
Dar noi, pătrunși la suflet de sânta libertate,
Jurăm că vom da mâna, să fim pururea frați!

O mamă văduvită de la Mihai cel Mare
Pretinde de la fiii-și azi mână d-ajutor,
Și blastămă cu lacrimi în ochi pe orișicare,
În astfel de pericul s-ar face vânzători!

De fulgere să piară, de trăsnet și pucioasă,
Oricare s-ar retrage din gloriosul loc,
Când Patria sau mama, cu inima duioasă,
Va cere ca să trecem prin sabie și foc!

N-ajunse iataganul barbarei Semilune,
A cărui plăgi fatale și azi le mai simțim;
Acum se vâră *cnuta*[4] în vetrele străbune,
Dar martor ne e Domnul, că vii nu o primim!

N-ajunse despotismul cu-ntreaga lui orbie
Al cărui jug din seculi ca vitele-l purtăm;
Acum se-ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba, dar morți numai o dăm!

Români din patru unghiuri, acum ori niciodată
Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!
Strigați în lumea largă că Dunărea-i furată
Prin intrigă și *silă*[5], viclene uneltiri!

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

[3] *pizmă*, pizme, s.f. (Pop.) - ciudă, necaz, nemulțumire; (aici) ură, dușmănie;

C. D. Rosenthal
România revoluționară

[4] *cnut*, s.n. - bici din piele sau din cânepă prevăzut la vârf cu fire ramificate pe care sunt fixate alice de plumb;

[5] *silă*, s.f. - (aici) constrângere, violență, forță.

„Cu toții, juni, bărbați și bătrâni se puneau de făceau să răsune văile munților de cântări de vitejie și de naționalitate, mai cu seamă de acea puternică și frumoasă Marseilleză a d-lui Andrei Mureșanu: «Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte!»".

Nicolae Bălcescu

I. STUDIUL TEXTULUI

1. VOCABULAR

Folosiți-vă cunoștințele!

Observați!
- Sensul cuvintelor
- Sinonime
- Cuvinte polisemantice
- Sensul propriu
- Sensul figurat

❶ Folosind un dicționar al limbii române, indicați câte un sinonim pentru cuvintele:

soartă	fatal ....
față	vânzător ....
pizmă	uneltire ....

❷ Alcătuiți propoziții în care cuvintele *a (se) deștepta*, *a (se) închina* să fie folosite cu câte trei sensuri diferite.

❸ Formulați câte un enunț în care termenii *a croi, dulce, duios, glas* și *crud* să aibă și alte înțelesuri decât în poezia *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu.

❹ Alăturați cuvântului *inimă* alte adjective potrivite ca sens.

❺ Alcătuiți enunțuri diferite pentru cuvintele: *stăpân, sabie, foc, crud*.

Observați!
- Cuvinte derivate
- Derivarea cu sufixe și prefixe

❻ Dați câte un exemplu de sinonim neologic pentru cuvintele: *dușman, soartă*.

❼ Găsiți cinci exemple de cuvinte derivate ale termenilor: *a privi, pământ*. Explicați modul de formare a acestora.

2. MORFO-SINTAXĂ

Exprimați-vă părerea!

Rețineți!
- Semnificația folosirii unor părți de vorbire
- Alternanța formelor pronumelui personal *noi / voi*

❶ Explicați sensul expresiei *să trecem prin sabie și foc*.

❷ Comentați folosirea verbelor și a pronumelor la persoana I.

❸ Alcătuiți câte un enunț în care cuvintele *barbar, dușman, voinici, armate, oarbă, sfântă* să aibă alte valori morfologice decât în poezia *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu.

❹ Justificați prezența în poezia *Deșteaptă-te, române!* a următoarelor părți de vorbire:

a) substantivul *române* în cazul vocativ;

b) adjectivele posesive provenite din pronume la persoana a II-a: dușmanii *tăi*, *a ta* frunte, cu focul *vostru*-n vine;

c) pronumele personale și reflexive: înalță-*ți*, de *tine*, uniți-*vă*, pre *voi*, *vă* nimiciră;

d) verbele la imperativ: *deșteaptă-te, croiește-ți, priviți*.

e) numeralul: *sute de mii*.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Transcrieți, pe caiete, versurile în structura cărora se află verbe la modul imperativ.

❷ Explicați efectul stilistic obținut prin folosirea verbelor la imperativ sau la conjunctiv cu valoare de imperativ: *deșteap-tă-te; croiește-ți, să dăm dovezi (la lume).*

❸ Descoperiți și explicați inversiunile din următoarele versuri:

„Înalță-ți a ta frunte și cată-n giur de tine,
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii."

3. FONETICĂ. ORTOGRAFIE. PUNCTUAȚIE

Completați-vă cunoștințele!

❶ Indicați forma literară a cuvintelor: *cată, soarte,* (în) *giur, pre, sântă* (libertate), *pericul, blestămă, secul.*

❷ Explicați folosirea cratimei în exemplele:

a) *înalță-ți;*   c) *cată-n giur de tine;*
b) *cu fală-un nume;*   d) *fiii-și.*

❸ Formulați enunțuri cu următoarele grupuri de cuvinte: *mai / m-ai; sar / s-ar; cel / ce-l; ne-am / neam.*

❹ Explicați prezența semnului exclamării la sfârșitul unor strofe din poezia *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu.

❺ Arătați rolul expresiv pe care îl îndeplinesc ghilimelele și semnul exclamării în versul:

„Viață-n libertate ori moarte!" strigă toți.

❻ Motivați folosirea virgulei și a cratimei în primul vers al poeziei *Deșteaptă-te, române!*

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Precizați evenimentul istoric care l-a determinat pe Andrei Mureșanu să compună această poezie.

❷ Numiți un eveniment de răsunet național, din istoria altui popor, care să fi generat o creație cu același efect ca poezia *Deșteaptă-te, române!*

❸ Desprindeți mesajul poeziei *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu.

❹ Descoperiți cuvintele și expresiile care contribuie la exprimarea ideilor fundamentale ale poeziei.

❺ Selectați din cele 11 strofe ale poeziei termenii care pot fi grupați într-o serie antitetică:

a) *deșteptare – amorțire;*   d) *acum –* ....;
b) *somn –* ....;   e) .... *– sclavie;*
c) .... *– viață;*   f) *frați –* ....

❻ Explicați legătura dintre imaginea simbol a mamei văduvite și destinul patriei române.

Observați!

- Revoluția de la 1848 din Transilvania.
- Poezia a fost publicată la 21 iunie 1848.
- Poezia exprimă entuziasmul revoluționarilor români din Transilvania.

Observați!

- Poezia este construită pe baza antitezei trecut - prezent.

Observați!

- Figuri de stil:
  a) Comparația;
  b) Personificarea;
  c) Enumerația;
  d) Hiperbola;
  e) Repetiția.

Observați!

- Motivul luptei
- Personaje legendare: ideea luptei pentru libertate
- Vârsta de aur a istoriei
- Motivul jertfei

Observați!

- Patosul chemării la luptă
- Participarea afectivă
- Cuvinte cu valoare de simbol

Completați-vă cunoștințele!

❶ Ce sentimente se desprind din această poezie?

❷ Justificați tonul profetic și solemn al versurilor din poezia *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu.

❸ Explicați semnificația poetică a figurilor de stil folosite în poezie.

❹ Care este semnificația titlului poeziei *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu?

❺ Dați exemple de imagini poetice sau de versuri care v-au impresionat. Motivați-vă alegerea.

❻ Numiți personajele istorice cu valoare de simbol din poezia *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Descoperiți în poezie cuvintele care sugerează starea de robie a poporului român.

❷ Citiți versurile în care poetul se adresează direct neamului românesc.

❸ Ce speranțe trăiește poetul alături de întreg poporul său?

❹ Comentați versurile de mai jos, raportându-vă la mesajul poeziei *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu:

"Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită;
Rumpe coarde de aramă cu o mână amorțită,
Cheamă piatra să învie ca și miticul poet,
Smulge munților durerea, brazilor destinul spune,
Și bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
Preot deșteptării noastre, semnelor vremii poet."

(M. Eminescu, *Epigonii*)

IMNUL

Îmbogățiți-vă cunoștințele!

❶ Care este mesajul poeziei *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu?

❷ Desprindeți ideea poetică de bază din aceste versuri.

❸ Selectați cuvintele și construcțiile poetice prin care sunt exprimate ideile de bază ale poeziei.

❹ Citiți un imn, la alegere, din literatura română sau din literatura universală.

❹ Comparați versurile de mai jos și explicați imaginile artistice prin care este exprimată ideea de unitate națională:

a) „Preoți cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!"

(Andrei Mureșanu, *Deșteaptă-te, române!*)

b) „Fericit acel ce calcă tirania sub picioare!
Care vede-n a lui țară libertatea reînviind
Fericit, măreț, acela care sub un falnic soare
Pentru patria sa moare,
Nemurirea moștenind!"
(V. Alecsandri, *Deșteptarea României*)

IMPORTANT!

- **Imnul** este o specie solemnă a genului liric, în care este exprimată prețuirea față de divinitate, față de eroi, față de o idee sau față de un eveniment deosebit.
- În secolul al XIX-lea, epoca de formare a națiunilor, **imnul** a căpătat semnificația de **cântec solemn**, exprimând idealurile de **unitate națională** ale unui popor.
- Melodia imnului *Deșteaptă-te, române!* aparține lui G. Ucenescu, cântărețul de strană al bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, care a adaptat textului poetic un cântec al fostului său dascăl de muzică bisericească, Anton Pann.
- După 22 Decembrie 1989, *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu a devenit imnul nostru național.

Atenție!

- Imnul este o specie literară înrudită cu oda sau marșul
- Față de odă, imnul era destinat spre a fi cântat (gr. *hymnos* - cântec de biruință, de slavă)

CREAȚII REPREZENTATIVE

În literatura română:

– Vasile Alecsandri, *Imn lui Ștefan cel Mare;*
– Ion Pillat, *Imn de închinăciune;*
– V. Voiculescu, *Imn sufletului;*
– Ioan Alexandru, *Imnele bucuriei, Imnele Transilvaniei, Imnele Țării Românești, Imnele Putnei.*

În literatura universală:

– Claude Joseph Rouget de Lisle, *La Marseillaise;*
– Fr. Schiller, *Către Bucurie*;
– Ch. Baudelaire, *Imn frumuseții;*
– Novalis, *Imnuri către noapte.*

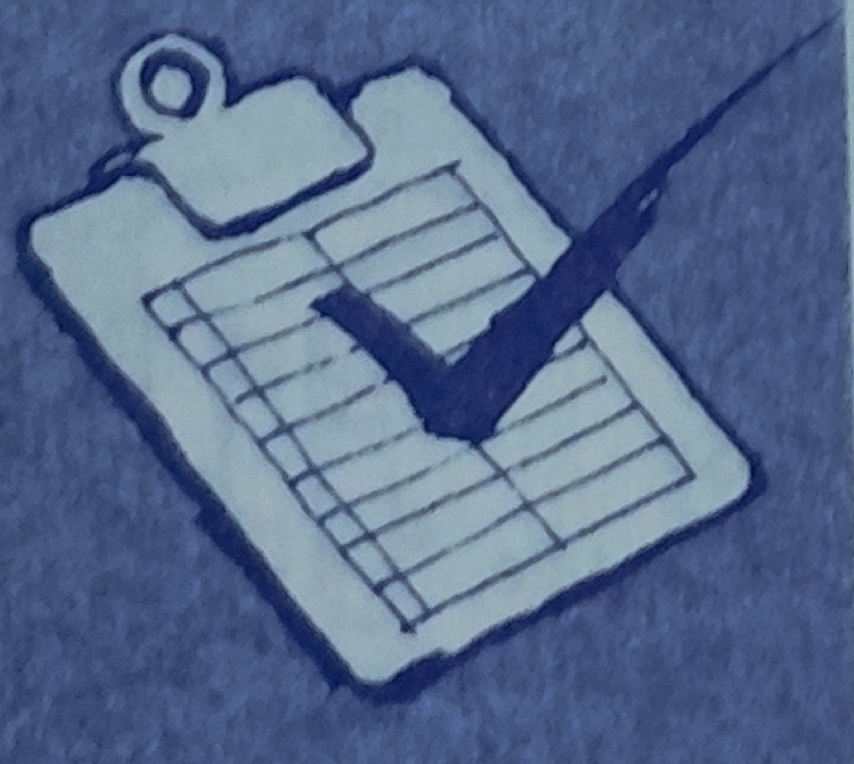

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Alegeți cuvintele care exprimă legătura sufletească dintre poet și poporul român.

❷ Desprindeți elementele care justifică apartenența poeziei *Deșteaptă-te, române!* la specia de imn.

❸ Argumentați, într-o compunere, faptul că poezia *Deșteaptă-te, române!* de Andrei Mureșanu a devenit imnul național al poporului român.

IMN

de Aron Cotruș

Aron Cotruș
(1891–1961):
- Poet și publicist;
- Volume: *Poezii* (1901), *Neguri albe*, *Rapsodie valahă*.

Viață!
Cine?... Cine?...
Te-a iubit, te-a blestemat mai mult,
mai cald, mai ne-mpăcat ca mine?!...
Viață!
Întunericu-ți mă biruie, mă putrezește, mă îngheață...
Soarele-ți mă coace
Și mă crește și mă arde...
renasc cu fiecare albă dimineață,
Cu fiecare vis de luptă, de izbândă, de mai bine...
Ca niște fermecate coarde
Vibrează toate coardele din mine!...

M-aprind
Și ard,
Mă-mbuib
Și scad și pier,
Ca orice fior adânc de deznădejde ori de bucurie...
Pentru tot ce tu mi-ai dat – și mi-ai furat și pângărit apoi...
Cu toată ura și iubirea mea: Viață - slavă ție!...

IMN

de Horia Stamatu

Horia Stamatu
(1912–1989):
- Poet, eseist și traducător, cu o intensă activitate literară în Spania și în Germania.

Numele tău libertate e taina tainelor,
e calea de spini și eter, e dreptul de a fi
al luminii izvor al firii și nimic mai mult
decât fie și nimic mai puțin izvor al
izvorului însuși, numele tău este iubire,
sălașul tău e credință, acoperișul tău
e nădejde, numele tău e curățenie murdărit
pe toate continentele, numele tău e un
ocean de sânge degradat industrial
în cerneala grasă pentru tiparnițele
presei, numele tău este un potop de
lacrimi înghețat în stalactitele istoriei,
în colții grotei, falcă de crocodil, lumea
cu oarba foame ce întunecă toate razele tale,
oarba foame de neant, de ne-fire, de ne-știre,
de ne-simțire, numele tău e unul neprihănit.

SUBSTANTIVUL

FELUL SUBSTANTIVELOR actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- Substantivul este partea de vorbire flexibilă care denumește obiecte.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Citiți textul următor:

„Făt-Frumos își spălă fața în baia de lacrimi, apoi se culcă să doarmă în patul cu flori și florile toate s-adunară, ținând sfat lung cum să fie luminile hainei de mireasă; apoi încredințară taina lor unui curtenitor flutur albastru..."

(M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

❷ Identificați substantivele din textul de mai sus și spuneți ce denumește fiecare substantiv.

❸ Precizați felul fiecărui substantiv după criteriile:
– comune / proprii;
– simple / compuse.

❹ Găsiți în text un substantiv format prin derivare și explicați cum s-a format.

❺ Explicați ortografia substantivului *Făt-Frumos.*

REȚINEȚI!

SUBSTANTIVELE
1. după sfera noțiunilor denumite
   - a. comune
   - b. proprii
2. după structură
   - a. simple
   - b. compuse

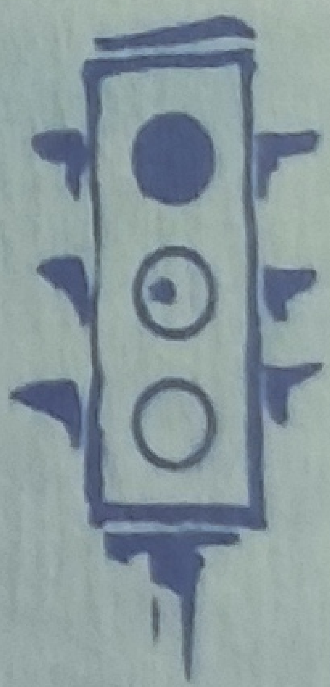

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Scrieți câte două exemple de substantive formate prin derivare, compunere și schimbarea clasei morfologice.

❷ Dați trei exemple de substantive comune devenite proprii (exemplu: creangă - Creangă).

❸ Numiți substantivele proprii din care au provenit următoarele substantive comune: *olandă, americă, havană, joben, ford, volt, watt, harpagon.* Precizați sensul acestor substantive comune.

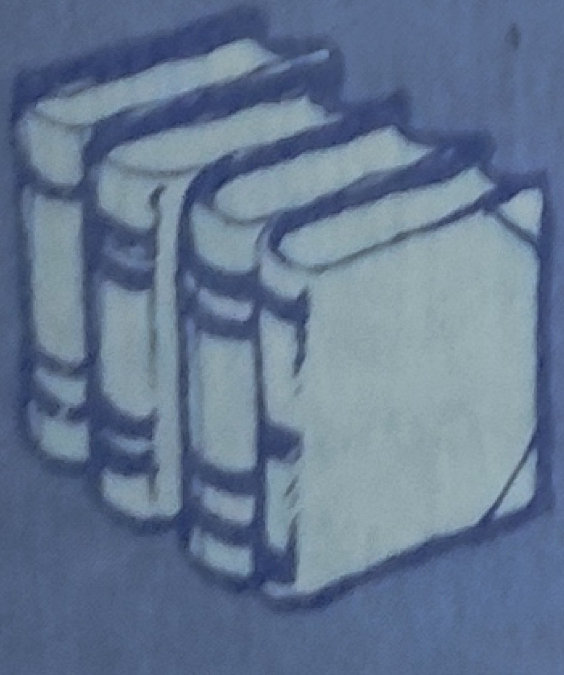

❹ Explicați ortografierea cu majusculă a substantivelor scrise cursiv în textele următoare:

a) „Toată floarea cea vestită a întregului *Apus.*”

(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

b) Am cumpărat un *Arghezi.*

❺ Scrieți varianta corectă a următoarelor substantive și explicați ortografierea lor: *bine facere, bună stare, bună cuviință, rea credință, bine voitor, a tot știutor.*

GENUL SUBSTANTIVELOR actualizare

ATENȚIE!

- Diferența de gen masculin / feminin se poate exprima prin:
  - – cuvinte diferite (*băiat / fată*);
  - – derivare cu sufixe (*gâscă / gâscan*).
- Substantivele epicene au o singură formă pentru a denumi ambele sexe (*cuc, lebădă* etc).

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Citiți textele următoare:

a) „De jur împrejurul *gâtului, împărăteasa* îi aninase un *șirag* de opt *mărgăritare.*”

(T. Arghezi, *Piatra Pițigoiului*)

b) „Atunci *fata* de *împărat* dete *apă* lui *Prâslea* de bău și prinse mai multă *putere.*”

(P. Ispirescu, *Prâslea cel voinic și merele de aur*)

c) „În *lan* erau *feciori* și *fete*
Și ei cântau o *doină*-n *cor.*” (G. Coșbuc, *Vara*)

d) „Vin *țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii.*”

(M. Eminescu, *Călin (file din poveste)*)

❷ Precizați genul substantivelor subliniate și explicați cum l-ați recunoscut.

❸ Identificați substantivele la care diferența de gen este exprimată prin cuvinte diferite.

❹ Găsiți în primul text substantivul feminin format prin derivare cu sufix de la un substantiv masculin.

❺ Identificați în ultimul text substantivele comune care au o singură formă pentru a denumi ambele sexe.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Găsiți câte două exemple de substantive a căror diferență între masculin și feminin să se exprime prin forme diferite și prin derivare cu sufixe.

❷ Dați cinci exemple de substantive epicene.

❸ Identificați genul substantivelor *fragă* și *desagă*.

❹ Scrieți patru exemple de substantive care denumesc profesii și au numai formă de masculin, indiferent de sexul persoanelor care le exercită (exemplu: *medic*).

NUMĂRUL SUBSTANTIVELOR actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Citiți textele următoare:

a) „În pântecele acestor munți zac comorile minerale cele mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul...”

(N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)

b) „Când au dat zorile, mă scol, mă spăl, îmi aprind pipa... și-i poftesc în casă.” (I. Agârbiceanu, *Costinaș*)

c) „De aici pornește marele braț al Dunării...”

(Al. Vlahuță, *România pitorească*)

d) „În câteva clipe mulțimea se răspândi în toate părțile.”

(Camil Petrescu, *Cei care plătesc cu viața*)

e) „Vin cântând în stoluri fete
De la grâu.” (G. Coșbuc, *Noapte de vară*)

❷ Identificați în textele de mai sus substantivele care cunosc opoziția singular / plural.

❸ Precizați care substantive din aceste texte se folosesc:
– numai la singular / numai la plural;
– cu mai multe forme de singular sau de plural;
– la forma de singular cu înțeles de plural;
– la plural cu alt înțeles decât al singularului.

AMINTIȚI-VĂ!

- Substantivele **defective de număr** au forme:
  – numai pentru singular (*aur, sete, Ioana* etc.)
  – numai pentru plural (*icre, zori, câlți, Rusalii, măruntaie* etc.)
- Unele substantive au **forme multiple:**
  – de singular (*glonț / glonte*);
  – de plural (*cap - capete, capi, capuri*)
- Substantivele **colective** au la forma de singular înțeles de plural (*brădet, popor, mulțime* etc.).
- Unele substantive cu formă de plural au alt înțeles decât substantivul cu formă de singular (*iarbă / ierburi*).
- Anumite substantive au și la singular și la plural aceeași formă (*ochi, învățătoare* etc.).

Completați-vă cunoștințele!

❶ Explicați prin enunțuri diferența de sens dintre singularul și pluralul substantivelor următoare:

grâu - grâne;	*frig - friguri;*
lapte - lapți;	*sare - săruri.*

❷ Folosind *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație,* alegeți varianta corectă (literară) de singular sau de plural:

a)	b)
muschetar / mușchetar	*coale / coli*
pieptăn / pieptene	*haine / hăini*
sandală / sanda	*remarce / remarci*
ferăstrău / fierăstrău	*pârâuri / pâraie*
întreprindere / intreprindere	*chibrite / chibrituri*
serviciu / servici	*hotele / hoteluri*
delicvent / delincvent	*căpșuni / căpșune (fruct)*
președinție / președenție	*albușe / albușuri*

❸ Precizați numărul la care se folosesc următoarele substantive: *brânză, Ionescu, Constanța, bunătate, București, Florii, ochelari, jumări, credință, fier.*

❹ Alcătuiți contexte prin care să demonstrați că următoarele forme de singular sau de plural sunt diferențiate ca sens:

a)	b)
garderob - garderobă	*capi - capuri - capete*
caro - carou	*rapoarte - raporturi*
file - fileu	*cămine - căminuri*
fascicul - fasciculă	*coate - coturi - coți*
stație - stațiune	*sore - surori*
final - finală	*creieri - creiere*
foarfecă - foarfece	*ghivece - ghiveciuri*

CAZURILE ȘI FUNCȚIILE SINTACTICE ALE SUBSTANTIVULUI actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

MODEL DE ANALIZĂ

Liniștea se așterne peste sat.

liniștea - subiect; substantiv comun, simplu, feminin, singular, nominativ, însoțit de articolul hotărât *-a*

❶ Analizați substantivele din textul următor:

„Și deodată un arc sângeros de lumină crescu în răsărit; o fierbere de flăcări se înălță către Steaua-Ciobanului, care se făcu albă, tot mai albă, până ce se topi în trandafiriul zorilor. Ape argintii începură a clipi în depărtări; diamante de rouă scăpărau curcubeie ici-colo, în cupe de flori."

(M. Sadoveanu, *Ciocârlia*)

❷ Alcătuiți enunțuri în care substantivul *soră* (cu sensul de rudă), în cazul genitiv să îndeplinească patru funcții sintactice diferite.

❸ Formați trei propoziții în care un substantiv să fie precedat de prepoziții care cer cazurile acuzativ, genitiv, dativ.

❹ Construiți enunțuri în care substantivul *tată* să îndeplinească funcția de nume predicativ în patru cazuri diferite.

❺ Alcătuiți propoziții în care să folosiți substantivele următoare, respectând cerințele din paranteze:

– *Făt-Frumos* (cazul genitiv, nume predicativ);
– *minge* (singular, genitiv, atribut substantival genitival);
– *ridiche* (singular, dativ, complement indirect);
– *copil* (plural, acuzativ, complement direct, articulat hotărât);
– *codru* (plural, acuzativ, complement circumstanțial de loc, nearticulat);
– *ou* (plural, nominativ, subiect; plural, genitiv, atribut substantival genitival);

❻ Identificați, în textele următoare, figurile de stil realizate cu ajutorul substantivului:

a) „Valurile râd și mână întunecoase lumea lor albastră."

(M. Eminescu, *Cezara*)

b) „Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți,
Printre cetele păgâne trec rupându-și large ulițI."

(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

LOCUȚIUNILE SUBSTANTIVALE

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Patria e *aducerea-aminte* de zilele copilăriei..."

(Al. Russo, *Cântarea României*)

b) „Ascultă cu mare *luare-aminte*, zicând numai când mă grozăveam: «Și p-ormă?»"

(I.Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*)

❷ Indicați părțile de vorbire cu care se pot înlocui grupurile subliniate și menționați dacă există diferențe de sens între acestea.

❸ Identificați părțile de vorbire care intră în alcătuirea acestor grupuri de cuvinte.

❹ Precizați cazul și funcția sintactică a grupurilor subliniate.

REȚINEȚI!

- **Locuțiunile substantivale** sunt grupuri de cuvinte cu sens unitar, având valoarea unui substantiv: *ținere de minte, punere la cale, băgare de seamă, luare în primire, bătaie de cap, bătaie de joc* etc. părere de rău
- Locuțiunile substantivale stau în aceleași cazuri cu substantivele pe care le înlocuiesc și îndeplinesc aceleași funcții sintactice.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Găsiți substantivele echivalente ca sens cu următoarele locuțiuni substantivale: *luare de cuvânt, părere de rău, facere de bine, verzi și uscate, ucigă-l toaca.*

❷ Indicați locuțiunile substantivale corespunzătoare următoarelor substantive și alcătuiți propoziții cu acestea: *amintire, batjocură, observație.*

❸ Construiți propoziții în care să folosiți următoarele locuțiuni substantivale, respectând cerințele din paranteze:

– *ținere de minte* (acuzativ, complement direct);
– *bătaie de joc* (nominativ, nume predicativ).

❹ Analizați sintactic și morfologic locuțiunile substantivale din textele următoare:

a) „Și păreri de rău trecute
Cad pe inima-i trudită."

(G. Topîrceanu, *Nopțile de iarnă*)

b) „Din fundul ei se-ntind, pe sub valuri, nenumărate brațe de piatră, gata s-apuce vasul și să-l farme-n bucăți la cea mai mică nebăgare de seamă."

(Al. Vlahuță, *România pitorească*)

MODEL DE ANALIZĂ

Se uita cu băgare de seamă.

cu băgare de seamă - complement circumstanțial de mod; locuțiune substantivală (echivalentă cu substantivul comun *atenție*), feminin, singular, acuzativ, nearticulat, precedat de prepoziția simplă *cu*.

Facultativ

ATENȚIE!

- Semnele de punctuație ajută la exprimarea clară a ideilor în scris.
- În operele literare, semnele de punctuație pot avea și valoare expresivă:
  – sugerează stările sufletești ale autorului sau ale personajelor;
  – exprimă anumite intenții ale autorului (ironie, sarcasm etc.);
  – reliefează particularitățile unor obiecte descrise;
  – evidențiază modul caracteristic de a vorbi al unui personaj.

VALOAREA EXPRESIVĂ A SEMNELOR DE PUNCTUAȚIE

Completați-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți câte două enunțuri în care următoarele semne de punctuație să aibă valorile expresive cerute:

– punctele de suspensie să marcheze o ezitare și o întrerupere a șirului vorbirii;
– semnul exclamării să sugereze emoția și furia;
– semnul întrebării să exprime îndoiala și curiozitatea.

❷ Copiați în caiete și completați casetele de mai jos cu semnele de punctuație corespunzătoare.

„□ A □ asta nu e bine □ domnule maior □ zic eu □ □ tutunul este o otravă □

□ Da tu de ce tragi □ mă-ntrerupe maiorul lucrând cu lingura în cheseaua de dulceață □"

(I. L. Caragiale, *Vizită...*)

❸ Indicați în textul de la exercițiul ❷ semnele de punctuație prin care se evidențiază modul caracteristic de a vorbi al personajelor.

❹ Identificați în versurile următoare stările sufletești ale autorului, sugerate prin intermediul semnelor de exclamație:

„Cât de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu! Ca o virgină
Cu suflet drag, cu chip iubit!"

(G. Coșbuc, *Vara*)

❺ Precizați ce semne de punctuație din textul de mai jos marchează intenția ironică a autorului:

„Ghetele sunt gata și-mi vin de minune, foarte potrivite: când mă strânge una-n dreapta, ailaltă tocma mi-e largă-n stânga; dar sunt elegant ceva!"

(I. L. Caragiale, *Momente și schițe*)

❻ Realizați o descriere a persoanei la care țineți cel mai mult, evidențiind însușirile fizice și morale ale acesteia și prin intermediul semnelor de punctuație.

❼ Prietenul tău regretă că nu a putut să vadă filmul de aventuri pe care l-ai vizionat la cinematograf. Povestește-i acțiunea, folosind intonația, pauzele și întreruperile de vorbire adecvate stării tale emoționale. Redactează apoi această povestire, folosind semnele de punctuație necesare.

Facultativ

George Coşbuc

(1860-1919)

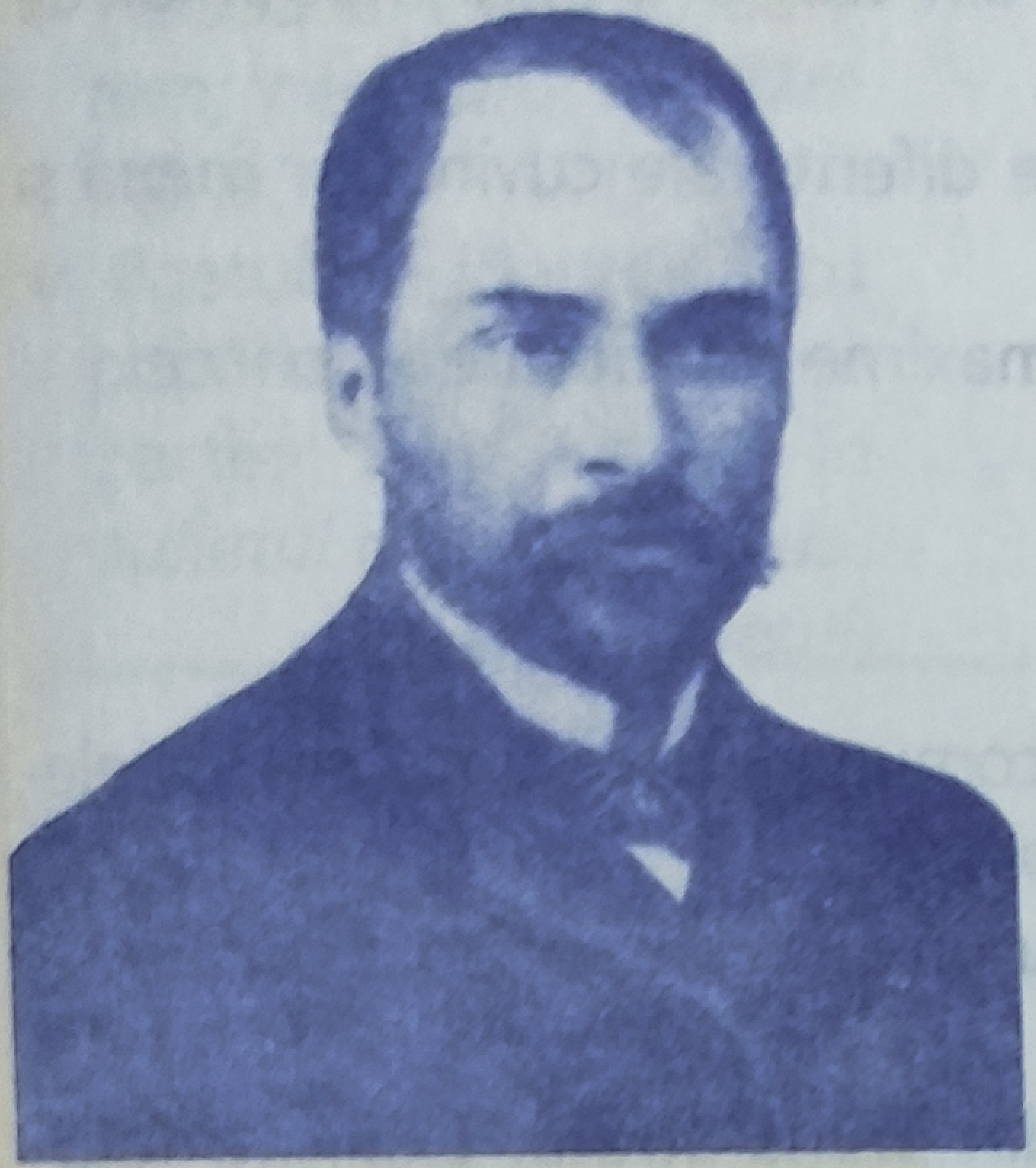

După o bogată activitate desfăşurată în publicistica literară a vremii, George Coşbuc intră în centrul atenţiei literare româneşti cu primul său volum de versuri (*Balade şi idile*, 1893).

Iubirea şi natura, evenimentele din viaţa satului, cu datini şi credinţe, marile momente din lupta pentru libertate socială şi naţională a poporului nostru reprezintă temele fundamentale ale creaţiei poetice din următoarele sale volume de versuri: *Fire de tort, Ziarul unui pierde-vară, Cântece de vitejie*.

„Coşbuc este primul poet pe care-l dă Ardealul literaturii româneşti. Ardelean a rămas toată viaţa. Până şi în graiul viu păstrase o notă ardelenească, particulară, care îi şedea bine (...) A adus lumină, sănătate, voioşie. Scrisul lui Coşbuc trăieşte şi va trăi cât va trăi neamul românesc."

Liviu Rebreanu

PATRIA ROMÂNĂ

de George Coşbuc

Patria ne-a fost pământul
Unde ni-au trăit strămoşii,
Cei ce te-au bătut pe tine,
Baiazide, la Rovine,
Şi la Neajlov te făcură
Fără dinţi, Sinane,-n gură,
Şi punând duşmanii-n juguri
Ei au frământat sub pluguri
Sângele Dumbrăvii Roşii,
Asta-i patria română
Unde-au vitejit strămoşii!

Patria ne e pământul
Celor ce suntem în viaţă,
Cei ce ne iubim frăţeşte,
Ne dăm mâna româneşte:
Numai noi cu-acelaşi nume,
Numai noi români pe lume
Toţi de-aceeaşi soartă dată,
Suspinând cu toţi o dată
Şi-având toţi o bucurie;
Asta-i patria română
Şi ea sfântă să ne fie.

Patria ne-o fi pământul
Unde ne-or trăi nepoţii,
Şi-ntr-o mândră Românie
De-o vrea Cerul, în vecie,
S-or lupta să ne păzească
Limba, legea românească
Şi vor face tot mai mare
Tot ce românismul are:
Asta-i patria cea dragă
Şi-i dăm patriei române
Inima şi viaţa-ntreagă.

I. STUDIUL TEXTULUI

1. VOCABULAR

Observați!

- Sensul cuvintelor
- Sinonime
- Cuvinte polisemantice
- Rolul lexicului în realizarea artistică a acestei poezii
- Limbaj solemn
- Prezența unor vocative

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Găsiți câte un sinonim pentru cuvintele: *patrie, strămoș, soartă.*

❷ Precizați, în enunțuri, sensurile cuvântului polisemantic *limbă.*

❸ Indicați patru cuvinte derivate din text și arătați modul lor de formare.

❹ Construiți enunțuri cu sensurile diferite ale cuvintelor *inimă* și *pământ.*

❺ Dați exemple de cugetări sau maxime referitoare la *patrie.*

2. MORFO-SINTAXĂ

Observați!

- Structura simetrică a poeziei, (paralelism sintactic).
- Repetarea primului vers, sub forma unui refren.
- Repetarea ultimelor două versuri în cele trei strofe cu anumite elemente lexicale schimbate.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Identificați în text substantivele comune și proprii folosite ca elemente simbolice pentru noțiunea de *patrie.*

❷ Construiți cinci expresii sau locuțiuni în componența cărora să intre verbul *a (se) bate.*

❸ Indicați pronumele personale din prima strofă. Explicați folosirea acestora din punct de vedere stilistic.

❹ Analizați verbele din fiecare strofă, precizând pe rând timpul acestora. Explicați semnificația folosirii celor trei timpuri (trecut, prezent, viitor).

❺ Analizați structura fiecărui vers de la începutul celor trei strofe.

❻ Comparați ultimele două versuri din primele două strofe cu finalul strofei a treia.

3. ORTOGRAFIE. PUNCTUAȚIE

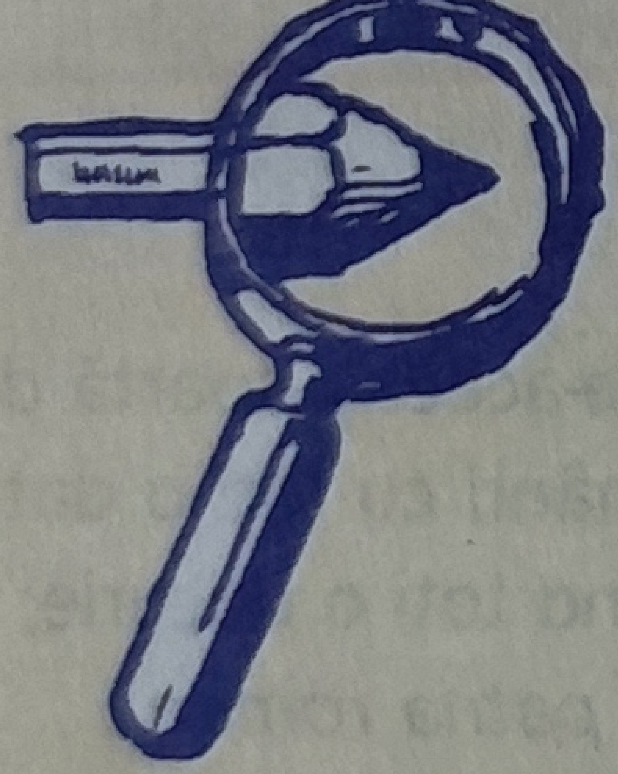

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Justificați folosirea semnului exclamării la sfârșitul primei strofe.

❷ Explicați scrierea cu inițială majusculă a substantivului *Cerul.*

❸ Argumentați folosirea virgulei în versurile:

„Cei ce te-au bătut pe tine,
Baiazide, la Rovine,
Și la Neajlov te făcură
Fără dinți, Sinane,-n gură."

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

OBSERVAȚI!

- Respectul față de evenimentele istorice invocate.
- Accentuarea, prin comparație, a legăturii dintre trecut, prezent și viitor.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Arătați ce semnificație au următoarele versuri:

a) „Patria ne-a fost pământul
Unde ne-au trăit strămoșii"

b) „Patria ne e pământul
Celor ce suntem în viață"

c) „Patria ne-o fi pământul"

❷ Identificați cele trei perspective prin care este definită patria.

❸ Precizați persoana la care sunt folosite verbele din poezia *Patria română* de George Coșbuc.

Exprimați-vă părerea!

Observați!

- Vârstele patriei:
  a) trecut;
  b) prezent;
  c) viitor.
- Persoana I plural: *suntem; ne iubim; ne dăm mâna.*
- Poetul se identifică cu poporul din care face parte: *Sunt suflet în sufletul neamului meu...* (*Poetul*)

❶ Explicați semnificația cuvântului prin care este definită patria ca spațiu geografic, Patria ↔ pământul:

a) „Unde ne-au trăit strămoșii";
b) „Celor ce suntem în viață";
c) „Unde ne-or trăi nepoții".

❷ Precizați momentele din istoria poporului român la care se referă poetul în prima strofă.

❸ Asociați numele unor domnitori români evenimentelor istorice desfășurate la:

a) Rovine ....
b) Neajlov ....
c) Dumbrava Roșie ....

❹ Explicați semnificația substantivului *strămoșii* din prima strofă.

Observați!

a) **Sentimentul vechimii:**
- Evenimente istorice, momente de referință;
- Măreția trecutului istoric - proiectată la dimensiuni de legendă;
- *Patria* definită prin momentele de glorie din istoria națională;
- Enumerația.

b) **Sentimentul permanenței:**
- Dragostea față de semeni;
- Unitatea de gânduri și de sentimente.

c) **Sentimentul continuității:**
- Legătura dintre generații.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Citiți versurile din strofa a doua a poeziei *Patria română.*

❷ Explicați folosirea verbelor la prezent în această strofă.

❸ Precizați semnificația cuvintelor care se repetă în versurile strofei a doua.

❹ Explicați sensul versurilor:
„Asta-i patria română
Și ea sfântă să ne fie."

❺ Ce implică prezența în vers a adjectivului *sfântă*?

❻ Explicați efectul stilistic al epitetului din construcția *mândra Românie.*

❼ Identificați noile înțelesuri pe care poetul le conferă noțiunii de *patrie.*

ODA

Observați!

- Patria: componente de ordin material și spiritual:
  – pământul;
  – oamenii;
  – limba;
  – credința;
  – unitatea neamului.

Observați!

- Repetiția
- Epitete
- Ritm amplu

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați rolul repetiției în versurile poeziei *Patria română* de G. Coșbuc.

❷ Ce sentimente exprimă poetul în poezia *Patria română*?

❸ Demonstrați faptul că poezia *Patria română* este o creație lirică.

❹ Comentați semnificația poetică a celor mai importante procedee artistice folosite de poet în exprimarea acestor sentimente.

❺ Explicați semnificația titlului poeziei *Patria română* de G. Coșbuc.

❻ Interpretați sensul ultimelor două versuri ale poeziei *Patria română.*

❼ Precizați semnificația versului care se repetă în primele două strofe *Asta-i patria română* prin comparație cu versul din strofa a treia, *Asta-i patria cea dragă.*

IMPORTANT!

- **Oda** este o specie a genului liric prin care sunt exprimate sentimente de admirație, de venerație, de preamărire față de Divinitate, față de patrie, față de un ideal etc.
- Oda este una din cele mai vechi specii ale genului liric (fr. *ode*, gr. *ode - cântec*, poem cântat la vechii greci).
- S-au scris ode religioase, eroice, de dragoste.
- Epoca de glorie a odei e legată de numele poetului latin Pindar (sec. V î.e.n.).

Observați!

- Sentimente de admirație și mândrie;
- Dragostea față de patrie sugerată prin adjectivele *română* și *dragă*.
- Repetarea unui vers, a unui grup de cuvinte.

CREAȚII REPREZENTATIVE:

a) Dintre poeții vechi, au scris ode: Anacreon, Horațiu, iar dintre cei moderni: P. Ronsard, G. Leopardi, Fr. Schiller, J. Keats, A. S. Pușkin etc.

b) În literatura română au scris ode: V. Cârlova, Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, M. Eminescu, O. Goga, Lucian Blaga, T. Arghezi etc.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Definiți noțiunea de *patrie*, așa cum este sugerată aceasta în poezia *Patria română* de G. Coșbuc.

❷ Enumerați elementele care susțin apartenența acestei creații literare la specia de odă.

Lectură suplimentară

Lucian Blaga (1895–1961):
- Poet, filozof, dramaturg;
- Volume de versuri: *Poemele luminii* (1919), *Pașii profetului*, *În marea trecere*, *Laudă somnului*.

Elena Văcărescu (1864–1947):
- Poetă, prozatoare desfășoară o bogată activitate literară în Franța, unde se stabilește în anul 1895.

STELELOR

de L. Blaga

C-o mare de îndemnuri și de oarbe
năzuinți în mine
mă-nchin luminii voastre stelelor,
și flăcări de-ardoare
îmi ard în ochi, ca-n niște candele de
jertfă.
Fiori, ce vin din țara voastră, îmi sărută
cu buze reci de gheață trupul
și-nmărmurit vă-ntreb:
spre care lumi vă duceți și spre ce
abisuri?
Pribeag cum sunt,
mă simt azi cel mai singuratic suflet
și străbătut de-avânt alerg, dar nu
știu-unde.
Un singur gând mi-e rază și putere:
o, stelelor nici voi n-aveți
în drumul vostru nici o țintă,
dar tocmai de aceea cuceriți
nemărginirea!

(Vol. *Poemele luminii*)

PATRIEI MELE

de Elena Văcărescu

Dacă ți-am devenit străină,
Și cântul meu cel peregrin
Nu s-a-ntrupat din limba lină
Domol vorbită în cămin,

Cea care-mi vine-n înserare
Pe buze când mă rog mereu
O, patria mea, ierta-vei oare
Vreodată pe copilul tău?

Sau poate versul ascultând
Să mi-l binecuvântezi ai vrea,
Cum grav binecuvânți și blând
În preajma luptei oastea ta?

(Vol. *Patriei mele*)

PRONUMELE

actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- Pronumele este partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv.

Verificați-vă cunoștințele!

● Identificați și analizați sintactic și morfologic pronumele și adjectivele pronominale învățate în clasele anterioare:

a) „– Gheorghiță, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag este scris sânge și acesta-i omul care a lovit pe tată-tău." (M. Sadoveanu, *Baltagul*)

b) „– Eu pe dumneavoastră, domnule ofițer, vă cunosc din război."

(M. Sadoveanu, *Nopțile de Sânziene*)

REȚINEȚI!

PRONUMELE

1. cu forme personale
   - a) personal propriu-zis
   - b) personal de politețe
   - c) reflexiv
   - d) posesiv
   - e) de întărire
2. fără forme personale
   - a) demonstrativ
   - b) interogativ
   - c) relativ
   - d) nehotărât
   - f) negativ

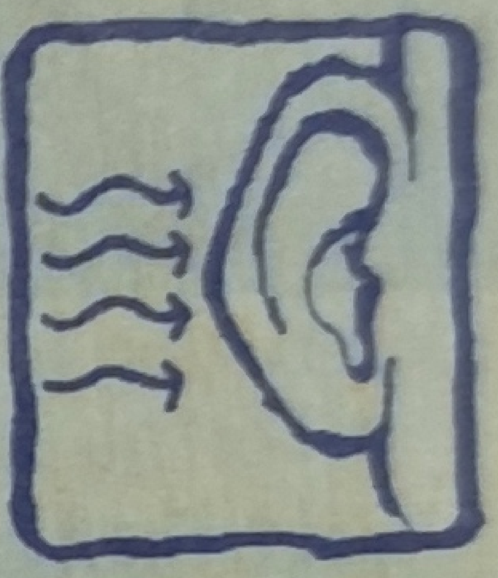

AMINTIȚI-VĂ!

- Pronumele personal desemnează persoanele care participă direct sau indirect la actul comunicării.
- Caracteristici:
  – la acuzativ și dativ are forme accentuate și neaccentuate;
  – la genitiv are forme proprii doar pentru persoana a III-a; pentru celelalte persoane se folosesc formele pronumelui posesiv;
  – la vocativ are forme proprii doar pentru persoana a II-a;
  – nu poate deveni adjectiv pronominal.

PRONUMELE PERSONAL PROPRIU-ZIS

actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Grupați următoarele pronume personale după cazul pe care îl cer: *mine, ți, mă, lor, nouă, vi, o, li.*

❷ Alcătuiți propoziții în care următoarele forme neaccentuate *ne, vă, le* să ceară cazul acuzativ. Modificați apoi propozițiile, astfel încât aceste pronume să ceară cazul dativ.

❸ Construiți propoziții în care gerunziul verbelor *a duce, a pierde* și *a cere* să fie urmat de pronumele personale *-i, -ți, -le.*

❹ Alcătuiți propoziții în care pronumele personal *el* să îndeplinească patru funcții sintactice diferite, la cazuri diferite.

❺ Rescrieți textul următor. Corectați greșelile de ortografie și explicați-le:

Cunoașteți prietenii pentru ai iubi și dușmanii pentru ai stăpâni!

AMINTIȚI-VĂ!

- Pronume personale propriu-zise sunt și formele *dânsul, dânsa, dânșii, dânsele* și formele *însul, însa, înșii, însele* (precedate de prepozițiile *într-* sau *dintr-*)

MODEL DE ANALIZĂ

L-am chemat.

l - complement direct; pronume personal propriu-zis, persoana a III-a, masculin, singular, acuzativ, formă neaccentuată.

❻ Analizați sintactic și morfologic pronumele personale propriu-zise din textul de mai jos:

a) „Eu ți-oi arăta-o, pe unde se ascunde, iară tu să mi-o prinzi, cum ți-i meșteșugul."

(I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

b) „Încet, încet, el se sui până la cuib, se uită într-însul; ... Când, ce să vadă? Un ou... lucios, lucios încât parcă-i era milă să pună mâna pe dânsul..."

(P. Ispirescu, *Cei trei frați*)

❼ Precizați cazul și funcția sintactică a pronumelor personale, forme neaccentuate, subliniate în textele de mai jos:

a) „Ci eu voi fi pământ
În singurătate-*mi*."

(M. Eminescu, *Mai am un singur dor*)

b) „Că l-apus de soare
Vreau să *mi* te-omoare..." (*Miorița*)

REȚINEȚI!

- Forme speciale de dativ:

a) **dativul posesiv** – exprimat prin formele neaccentuate ale pronumelui personal;
– determină un substantiv, legându-se prin cratimă de acesta (mâna-*ți* albă), de un adjectiv (alba-*ți* mână) sau de un verb (*Ți*-am ascultat sfatul), având funcția de *atribut pronominal*; când se leagă prin cratimă de o prepoziție (El stă înainte-*ți*), are funcția de *complement circumstanțial*.

b) **dativul etic** – exprimat prin formele neaccentuate ale pronumelui personal;
– nu are funcție sintactică, ci stilistică, arătând participarea afectivă a povestitorului la cele relatate (Și când *ți* l-am lovit o dată...).

AMINTIȚI-VĂ!

- **Pronumele de politețe** exprimă respectul în relațiile dintre oameni.
- Caracteristici:
  – are forme proprii doar pentru persoanele a II-a și a III-a;
  – nu poate deveni adjectiv pronominal.

PRONUMELE PERSONAL DE POLITEȚE

actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Compuneți o scrisoare, în care să folosiți forme variate ale pronumelui de politețe scrise prescurtat.

❷ Copiați în caiete și completați punctele cu câte trei exemple de pronume de politețe după modelul dat:

– limbaj literar: *dumnealui*, ...
– limbaj familiar: *mata*, ...
– limbaj solemn: *Domnia sa*, ...

MODEL DE ANALIZĂ

I-au spus dumnealui.

dumnealui - complement indirect; pronume personal de politețe, persoana a III-a, masculin, singular, dativ.

❸ Analizați sintactic și morfologic pronumele personale de politețe din textele de mai jos, precizând stilul în care se folosesc:

a) „Dumnealui e gata... N-aș înțelege ce mai așteptați; ori fără poveștile domniei tale nu înfrățește și nu dă spic grâul... Ia-ți pe dumneata ilicul cel albastru."

(M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)

b) „Ea îi spune *mata*, cuvânt care arată perfect sentimentul ei pentru dânsul."

(G. Ibrăileanu)

AMINTIȚI-VĂ!

- Pronumele reflexiv ține locul obiectului asupra căruia se exercită acțiunea verbului, exprimând identitatea între obiect și subiectul verbului.
- Caracteristici:
  – are forme proprii pentru persoana a III-a; pentru celelalte persoane se folosesc formele pronumelui personal;
  – se folosește în dativ și acuzativ, cu forme accentuate și neaccentuate, nediferențiate după gen și număr;
  – nu poate deveni adjectiv pronominal.

MODEL DE ANALIZĂ

Lauda de sine nu miroase bine.

de sine - atribut pronominal; pronume reflexiv, persoana a III-a, singular, acuzativ, formă accentuată, precedat de prepoziția *de*.

PRONUMELE REFLEXIV actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Rescrieți textul de mai jos, subliniind cu o linie pronumele reflexive și cu două linii pe cele personale din textul de mai jos:

„Tot îi mai rămăsese o bucățică din pâinea ce o păstrase cu atâta grijă. După ce a mâncat-o și pe aceasta, s-a hotărât să-și ieie lumea în cap."

(I. Slavici, *Băiat sărac și horopsit*)

❷ Conjugați verbul activ pronominal *a se spăla* și verbul reflexiv *a se teme* la modul indicativ, timpul prezent. Subliniați pronumele și precizați felul acestora.

❸ Construiți câte o propoziție în care verbul *a lua*, la modurile conjunctiv și gerunziu, să fie însoțit de pronumele reflexiv *și*. Explicați ortografia.

❹ Analizați sintactic și morfologic pronumele reflexive de mai jos:

a) „Îl vedea și se auzea acolo, departe, pe sine..."

(I. Agârbiceanu, *Fefeleaga*)

b) „Cerul stelele-și arată."

(M. Eminescu)

c) „Feciorul de împărat vedea și simțea toate; dar leac sieși nu-și știa găsi."

(Al. Odobescu, *Pseudo-Kineghetikos*)

❺ Alcătuiți câte o propoziție în care să folosiți următoarele pronume reflexive, respectând cerințele din paranteze:

– *sine* (acuzativ, atribut pronominal);
– *își* (dativ, complement indirect).

AMINTIȚI-VĂ!

- **Pronumele posesiv** exprimă ideea de posesie, înlocuind atât *numele posesorului*, cât și pe cel al *obiectului posedat*.
- Caracteristici:
  – este însoțit de articolul posesiv *(al, a, ai, ale)*;
  – nu are formă proprie pentru persoana a III-a plural, în locul acesteia folosindu-se pronumele personal *(lor)*;
  – la cazurile genitiv și dativ, pronumele are forme numai pentru plural *(alor mei, alor tăi etc)*
  – poate deveni **adjectiv pronominal**.

MODEL DE ANALIZĂ

Cartea este a mea.

a mea - nume predicativ; pronume posesiv, persoana I, un obiect posedat, un singur posesor, feminin, singular, nominativ.

Cartea mea e de povești.

mea - atribut adjectival; adjectiv posesiv, persoana I, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *cartea* (feminin, singular, nominativ).

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Precizați valoarea de pronume sau de adjectiv pronominal posesiv, cazul și funcția sintactică a cuvintelor subliniate:

Părinții *mei* sunt profesori.
Sfaturile *alor mei* mi-au fost utile.
Le-am spus părinților *mei* adevărul.
Casa părinților *mei* e frumoasă.
Înaintea alor mei nici nu suflu.

❷ Alcătuiți propoziții în care cuvintele *al meu* și *ai noștri* să devină, pe rând, pronume și adjective posesive.

❸ Formați propoziții în care următoarele pronume posesive să respecte cerințele din paranteze:

– *a mea* (nominativ, nume predicativ);
– *alor mei* (dativ, complement indirect).

❹ Analizați pronumele și adjectivele posesive din textele următoare:

a) „Rușinea asta e a noastră, a tuturor. Rușinea-i a părinților noștri și a bunicilor noștri."

(M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)

b) „Un curcubeu a-ntins o punte
Din casa mea pân' la a ta."

(D. Anghel, *Curcubeul*)

c) „– Măi, oameni buni, eu nu sunt boier, sunt om de-ai voștri."

(Zaharia Stancu, *Desculț*)

❺ Alegeți varianta corectă și motivați-vă răspunsul:

O colegă *de-a mea / de-ale mele* a întârziat.
I-am spus totul unei prietene *a mea / a mele*.

❻ Copiați în caiete și completați punctele cu pronumele *lui (ei)* sau cu adjectivul posesiv *său (sa)* după modelul dat. Explicați oral de ce în unele cazuri ați folosit pronumele personal și în alte cazuri adjectivul posesiv:

Model: Mihai i-a cerut Anei cartea *ei*.
Mihai i-a oferit Anei cartea *sa*.

Roxana i-a cerut lui Victor caietul ......
Victor i-a dăruit Roxanei cartea ......
Mama l-a rugat pe Gabi să-i aducă haina ......
Tudor i-a împrumutat colegului stiloul ......

PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL DEMONSTRATIV actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- **Pronumele demonstrativ** arată depărtarea sau apropierea obiectului (în spațiu sau în timp) sau identitatea acestuia cu el însuși sau cu un alt obiect.
- Clasificare
  - a) după fel:
    - – de apropiere;
    - – de depărtare;
    - – de identitate.
  - b) după structură:
    - – simple;
    - – compuse.
- Poate deveni **adjectiv pronominal.**

MODEL DE ANALIZĂ

Acesta este Ion.

acesta - subiect; pronume demonstrativ de apropiere, simplu, masculin, singular, nominativ.

Copilul acesta este Ion.

acesta - atribut adjectival; adjectiv demonstrativ de apropiere, simplu, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *copilul* (masculin, singular, nominativ).

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Copiați în caiete și completați punctele cu câte trei exemple de pronume demonstrative, după modelul de mai jos:

a) forme compuse: – de apropiere: *ăstălalt*, ...
– de depărtare: *celălalt*, ...

b) forme populare: – de apropiere: *ăsta*, ...
– de depărtare: *ăla*, ...

c) forme simplificate – de depărtare: *cel*, ...

❷ Identificați valoarea de pronume sau de adjectiv demonstrativ a cuvintelor subliniate precizând cazul și funcția sintactică:

Această floare este albă.
Petalele *acestei* flori sunt albe.
I-am pus *acestei* flori apă.
Filele cărții *acesteia* sunt rupte.
Filele cărții *acestora* sunt rupte.

❸ Alcătuiți propoziții în care cuvântul *acesta* să fie, pe rând, pronume și adjectiv demonstrativ.

❹ Analizați sintactic și morfologic pronumele și adjectivele demonstrative din textele următoare:

a) „Scheletul acestei atât de armonioase construcții sunt munții Carpați...“
(Geo Bogza, *Tablou geografic*)

b) „Misterul suprem al cosmosului este cel al luminii.“
(Ș. Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*)

c) „Numai eu, rămas același,
Bat mereu același drum.“
(M. Eminescu, *Pe aceeași ulicioară*)

❺ Corectați și explicați greșelile:

El a adus un omagiu neamului acesta.
I-a spus unuia și același.
Mi-ar trebui și mie un caiet dintr-ăsta.

❻ Copiați în caiete și completați punctele cu formele potrivite ale pronumelui demonstrativ de depărtare și de identitate:

Băieții ... sunt colegii mei.	Au venit ... colegi.
Fata ... e Ioana.	M-a ajutat ... prietenă.

❼ Alcătuiți propoziții în care cuvântul *cel* să fie pronume demonstrativ, adjectiv demonstrativ și articol demonstrativ adjectival.

PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL INTEROGATIV

PRONUMELE INTEROGATIV

OBSERVAȚI!

- Pronumele interogativ apare în propoziții interogative și ține locul substantivului așteptat ca răspuns la o întrebare.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „*Care*-i acolo? întrebă hangiul."
(I. L. Caragiale, *În vreme de război*)

b) „*Cine* este Abu-Hasan acela?"
(I. L. Caragiale, *Abu-Hasan*)

c) *Ce* se naște cu luna și piere cu soarele?
(Ghicitoare - *Bruma*)

d) „*Câți* au pierit d-ai noștri?"
(C. Negruzzi, *Sobieski și românii*)

❷ Precizați felul propozițiilor de mai sus.

❸ Identificați substantivele și pronumele așteptate ca răspuns la aceste întrebări.

❹ Descoperiți ce nume substituie fiecare pronume subliniat (de ființe, de lucruri) sau dacă au sens cantitativ.

❺ Precizați cazul și funcția sintactică a fiecărui pronume.

PRONUMELE ȘI ADJECTIVELE INTEROGATIVE

Caz	CARE?			CÂT?				CINE?	CE?
	singular		plural	singular		plural			
	masc.	fem.	masc. și fem	masc.	fem.	masc.	fem.	masc. și fem.	este invariabil
N - Ac	*care?*	*care?*	*care?*	*cât?*	*câtă?*	*câți?*	*câte?*	*cine?*	
G - D	*căruia?*	*căreia?*	*cărora?*	–	–	*câtor?*	*câtor?*	*cui?*	
	Înlocuiește nume de ființe și de lucruri.			Are sens cantitativ.				Înlocuiește nume de ființe	Înlocuiește nume de lucruri.

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE PRONUMELUI INTEROGATIV

ATENȚIE!

- Funcția sintactică a pronumelui interogativ corespunde cu aceea a substantivului sau a pronumelui așteptat ca răspuns la întrebare.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Înlocuiți spațiile punctate cu substantivele, pronumele sau numeralele așteptate ca răspuns la întrebări. Precizați cazul și funcția sintactică a acestor cuvinte:

– *Cine a venit?*
– ....
– *Ce a mâncat?*
– ....

– *Al cui este caietul?*
– ....
– *Cui îi este frică?*
– ....

❷ Înlocuiți punctele de suspensie cu formele pronumelui interogativ, respectând cerințele din paranteze:

– .... a venit? (nominativ, subiect)
– ...... este cartea ta? (nominativ, nume predicativ)
– Pe ...... i-ai văzut acolo? (acuzativ, complement direct)
– Despre ...... ați discutat? (acuzativ, complement indirect)
– De ...... a fost certat? (acuzativ, complement de agent)
– Despre ...... este discuția? (acuzativ, nume predicativ)
– Al ...... este stiloul? (genitiv, nume predicativ)
– Asupra ...... a căzut vina? (genitiv, complement indirect)
– ...... i-ai spus? (dativ, complement indirect)
– Asemenea ...... este el? (dativ, nume predicativ)

ADJECTIVUL PRONOMINAL INTEROGATIV

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „– Câți domni a avut Tara Românească?
– Mulți, domnule...”
(I. L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*)

b) „Cine a tras în calul meu de lemn?
Cu ce săgeată, cu ce floare?”
(N. Stănescu, *Galben copil oprit în poză*)

c) „... căci sprințar și înșelător e gândul omului pe ale cărui aripi te poartă dorul necontenit...”
(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

❷ Identificați adjectivele pronominale interogative din textele de mai sus și arătați ce substantive determină fiecare.

❸ Demonstrați că aceste cuvinte sunt adjective pronominale stabilind acordul în gen, număr și caz cu substantivele determinate; precizați topica adjectivelor în raport cu substantivul determinat.

❹ Indicați funcția sintactică a acestor adjective.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Imaginați-vă un scurt dialog (pe o temă aleasă de voi) între două persoane. Folosiți pronume și adjective pronominale interogative.

❷ Alcătuiți propoziții în care cuvintele *care, ce, cât* să fie, pe rând, pronume și adjective interogative.

❸ Analizați sintactic și morfologic pronumele și adjectivele pronominale interogative de mai jos:

„Ce eram noi românii pe atunci? Cine ne băga în seamă? Care ziar, care revistă sau care scriitor se ocupa de noi?”
(I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*)

ATENȚIE!

- Adjectivele pronominale interogative:
  – determină substantive nearticulate, pe care le precedă;
  – au această valoare doar formele: *care, ce, cât;*
  – adjectivele pronominale interogative au funcția de *atribut adjectival.*

MODEL DE ANALIZĂ

Cine a venit?
cine - subiect; pronume interogativ, nominativ.

Cărei fete i-ai spus?
cărei - atribut adjectival; adjectiv interogativ, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *fată* (feminin, singular, dativ).

PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL RELATIV

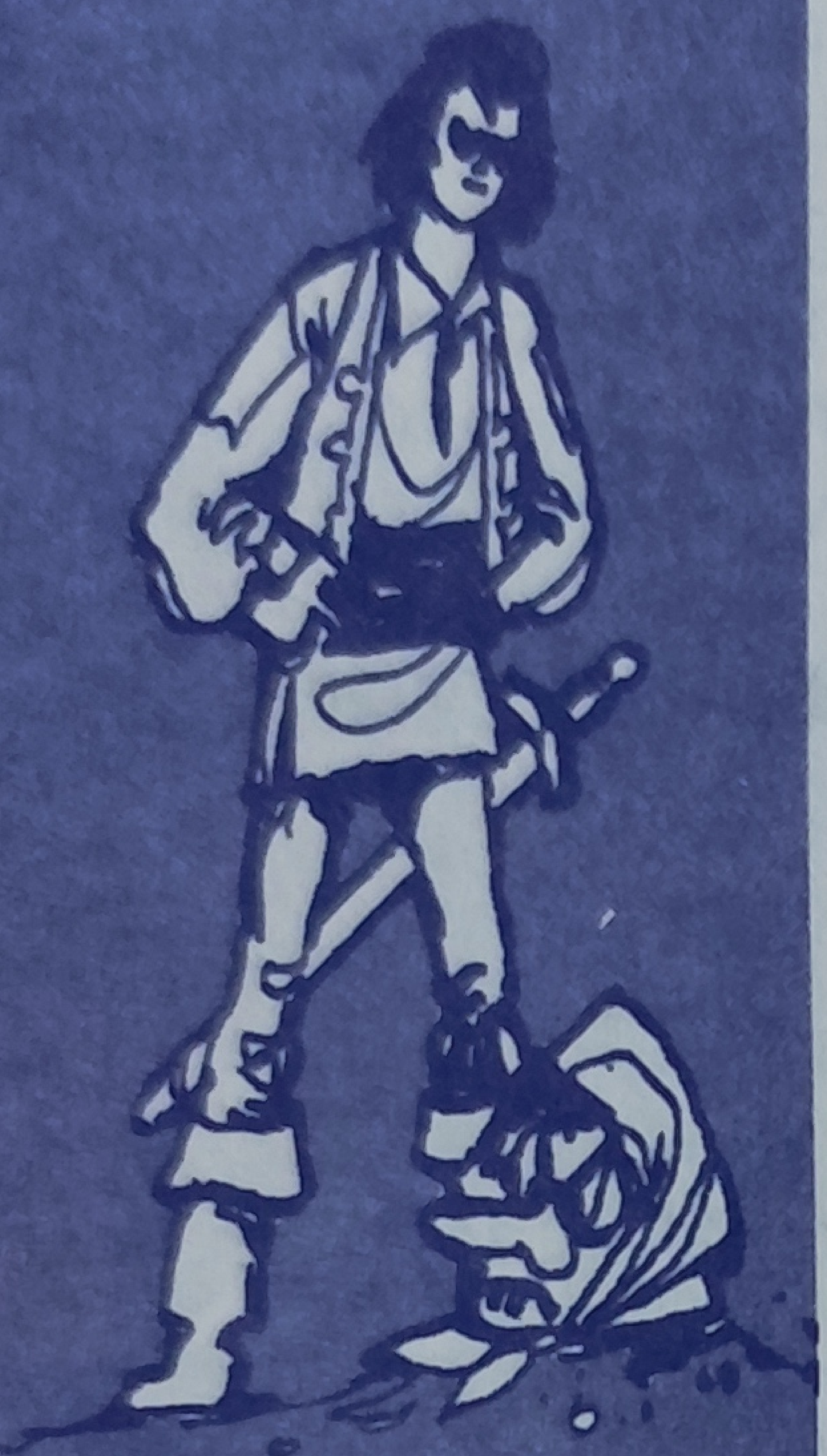

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele următoare:

a) „Nici n-am *cui* să mă jelesc,
Să spun *pe cine* doresc."

(M. Eminescu, *Călin Nebunul*)

b) *Ce* ție nu-ți place altuia nu-i face. (Proverb)

c) „– Tată, a venit vremea să-mi dai *ceea ce* mi-ai făgăduit la naștere."

(P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe...*)

d) „Scrie ca să păstrezi florile gândului tău, *pe care* altfel le ia vântul."

(N. Iorga, *Cugetări*)

f) „Acolo șezu lângă o fântână *a cărei* apă... se scurgea într-un iaz limpede."

(Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*)

e) „... cine mai știe *câte* pământuri ai avut sub soare..."

(T. Arghezi, *Tata*)

❷ Delimitați propozițiile din textele de mai sus și încercuiți elementele de relație dintre propoziții.

❸ Identificați pronumele relative și precizați cazul și funcția sintactică a acestora în propozițiile subordonate pe care le introduc.

❹ Descoperiți adjectivele pronominale relative, indicând substantivele pe care acestea le determină.

❺ Precizați funcția sintactică a adjectivelor relative.

REȚINEȚI!

- **Pronumele relative** au forme identice cu pronumele interogative, dar se întrebuințează în frază ca elemente de relație subordonatoare (introduc propoziții subordonate).
- Au forme simple: *care, cine, ce, cât* și o formă compusă: *ceea ce*.
- Au dublu rol: sunt elemente de relație la nivelul frazei și părți de propoziție în propozițiile pe care le introduc (subiect, atribut, complement, nume predicativ).
- **Adjective pronominale relative** sunt doar formele: *care, ce, cât*.
- Acestea precedă substantivul determinat în propoziția subordonată pe care o introduc și au funcția de *atribute adjectivale*.

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE PRONUMELOR ȘI ADJECTIVELOR PRONOMINALE RELATIVE

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți propoziții subordonate în care cuvintele *care, ce, cât* să fie, pe rând, pronume și adjective relative.

❷ Completați spațiile punctate, cu formele potrivite ale pronumelui sau ale adjectivului pronominal relativ, astfel încât să respectați cazurile și funcțiile sintactice date:

Nu știu ... este acest băiat. (nominativ, nume predicativ)

Am văzut ... fată a intrat. (nominativ, atribut adjectival)

Mă gândesc despre ... film să-ți povestesc. (acuzativ, atribut adjectival)

Mă întreb al ... păr este mai lung. (genitiv, atribut pronominal)

Am aflat a ... este cartea. (genitiv, nume predicativ)

S-a dovedit ... îi aparține casa. (dativ, complement indirect)

Mă întreb ... coleg să-i spun. (dativ, atribut adjectival)

❸ Precizați funcția sintactică a pronumelui relativ *ceea ce* în enunțurile următoare:

Ceea ce ți-am spus rămâne secret.

Faptul era contrar a ceea ce învățasem.

ATENȚIE!

- **Pronumele relativ compus** *ceea ce* are următoarele caracteristici:
  – este echivalent cu relativul *ce*;
  – are valoare neutră;
  – nu se poate disocia prin prepoziții;
  – nu are forme proprii pentru cazurile genitiv - dativ;
  – nu devine adjectiv pronominal.

ACORDUL PRONUMELUI RELATIV *CARE* ÎN GENITIV PRECEDAT DE ARTICOLUL POSESIV

Completați-vă cunoștințele!

● Urmărind sensul săgeților, precizați cu ce parte de vorbire se acordă pronumele relativ *care* și articolul posesiv în frazele următoare:

Am cumpărat o carte *al cărei* autor este T. Arghezi.

Casa ale cărei ferestre sunt mari este a mea.

REȚINEȚI!

● Pronumele relativ **care**, la genitiv, plasat la începutul propoziției și urmat de un substantiv, este **atribut pronominal genitival**. Acest atribut are o topică inversă și, de aceea, este precedat de articolul posesiv (genitival).

● În asemenea situații, pronumele relativ se acordă în gen și în număr cu substantivul pe care îl înlocuiește, iar articolul posesiv (genitival) se acordă cu substantivul față de care pronumele relativ îndeplinește funcția de atribut pronominal.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Copiați în caiete și completați spațiile punctate cu pronumele *care* la genitiv, precedat de articolul posesiv:

Ți-am adus cărți .... autori sunt interesanți.
Cartea .... coperte s-au rupt, e a mea.
Munții .... vârfuri erau înalte se zăreau departe.
Am intrat în camera pe .... pereți se vedeau tablouri.

❷ Copiați în caiete și completați cu substantive spațiile punctate, astfel încât să realizați corect acordul pronumelui relativ *care* la genitiv și al articolului posesiv cu acestea:

.... *al cărui*	.... *ai cărui* ....
.... *al cărei*	.... *ai cărei* ....
.... *al căror*	.... *ai căror* ....
.... *a cărui*	.... *ale cărui* ....
.... *a cărei*	.... *ale cărei* ....
.... *a căror*	.... *ale căror* ....

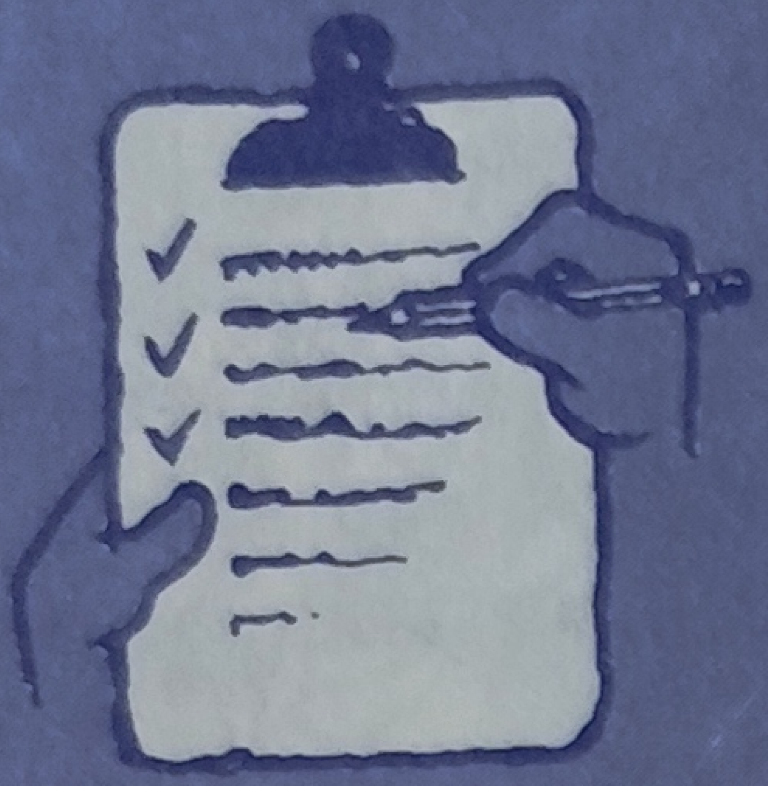

Completați-vă cunoștințele!

❶ Analizați sintactic și morfologic pronumele și adjectivele pronominale relative din textul:

„Mai lesne poci să număr pe degetele mele,
Câți sfinți avem pe lună și câte versuri rele,
Decât să bag de seamă ce carte nu e dată,
A cui este mai mare și cine o să bată."

(Gr. Alexandrescu, *Satiră. Duhului meu*)

❷ Explicați și corectați greșelile:

Filmul care l-am văzut a fost bun.
Erau acolo mai multe fete ce s-au grăbit să-l felicite.
Care este ăla care a adus lucruri care nu-mi trebuie?
Locuiesc într-o clădire al cărui parter e inundat.

❸ Alcătuiți propoziții în care cuvântul *care* să aibă următoarele valori morfologice: pronume interogativ, adjectiv interogativ, pronume relativ, adjectiv relativ.

❹ Despărțiți în propoziții frazele următoare; încercuiți cuvintele de relație și precizați părțile de vorbire prin care sunt exprimate:

„Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morți sunt cei muriți."

(M. Eminescu, *Împărat și proletar*)

❺ Alcătuiți propoziții subordonate în care pronumele relativ *care* să îndeplinească funcțiile de subiect, atribut pronominal, atribut adjectival, complement direct, complement indirect.

MODEL DE ANALIZĂ

Nu știu[1]/ cine a venit.[2]/

cine - subiect; pronume relativ, nominativ; introduce în frază propoziția subordonată nr. 2.

Nu știu[1]/ care fată a venit.[2]/

care - atribut adjectival; adjectiv relativ, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *fată* (singular, feminin, nominativ); introduce în frază popoziția subordonată nr. 2.

PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL NEHOTĂRÂT

OBSERVAȚI!

- **Pronumele nehotărât** substituie un substantiv fără a da vreo indicație precisă asupra obiectului.
- Formele compuse sunt alcătuite, în general, cu ajutorul pronumelor relativ-interogative.

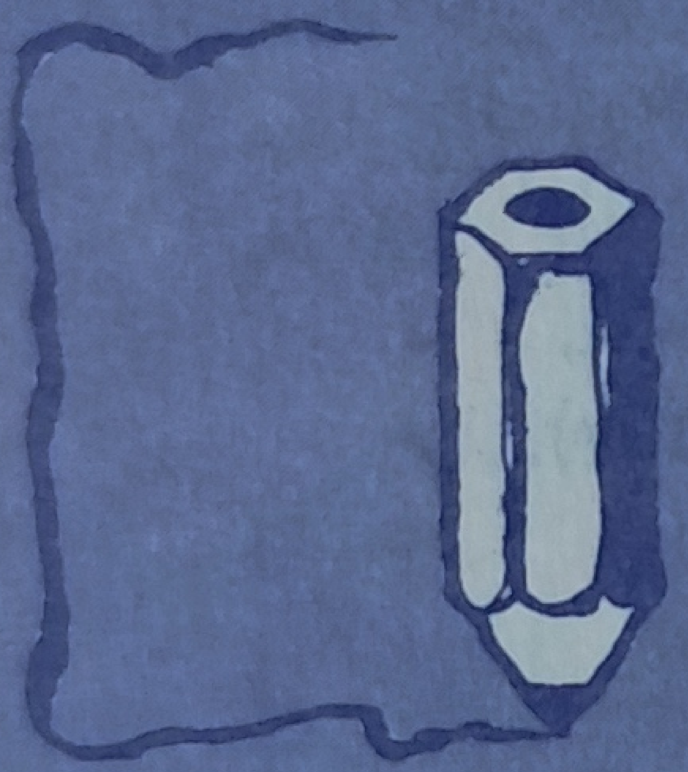

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Apoi, lângă mescioara poetului, *cineva* începu să citească *ceva, câteva* minute, cu glas ciudat."

(L. Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*)

b) „*Toți* sătenii ar voi să fie pârcălabi și din cauza aceasta *tot* satul este învrăjbit."

(P. Ispirescu, *Lupul pârcălab*)

c) „Mintea strălucirii tale e cu mult mai pătrunzătoare decât a *oricăreia* dintre noi și decât a *tuturor* la un loc."

(M. Sadoveanu, *Divanul persian*)

d) „Viața nu primește să-i dai *altceva* decât ce-ți cere."

e) „Dă *fiecăruia* ce i se cuvine și ție ajungă-ți ce rămâne."

(N. Iorga, *Cugetări*)

❷ Înlocuiți cuvintele subliniate cu substantive și precizați care dintre cele două părți de vorbire (pronumele sau substantivul) dă indicații precise asupra obiectului.

❸ Identificați structura acestor pronume și precizați din ce părți de vorbire sunt alcătuite formele compuse.

❹ Precizați care dintre formele subliniate sunt adjective pronominale și indicați substantivele determinate de acestea.

PRONUMELE ȘI ADJECTIVELE NEHOTĂRÂTE

	Forme simple					Forme compuse			
	Singular		Plural			Singular		Plural	
Caz	masc.	fem.	masc.	fem.	Caz	masc.	fem.	masc.	fem.
N - Ac	unul (un)	una (o)	unii	unele	N - Ac	vreun(ul)	vreun(a)	vreunii	vreunele
G - D	unui(a)	unei(a)	unor(a)	unor(a)	G - D	vreunui(a)	vreunei(a)	vreunor(a)	vreunor(a)
N - Ac	alt(ul)	alt(a)	alți(i)	alte(le)	N - Ac	fiecare	fiecare	–	–
G - D	altuia(a)	altei(a)	altor(a)	altor(a)	G - D	fiecărui(a)	fiecărei(a)	–	–
N - Ac	tot	toată	toți	toate	N - Ac	oricare	oricare	–	–
G - D	–	–	tuturor(a)	tuturor(a)	G - D	oricărui(a)	oricărei(a)	oricăror(a)	oricăror(a)
N - Ac	atât	atâta	atâția	atâtea	N - Ac	orice	orice	–	–
G - D	–	–	atâtor(a)	atâtor(a)	G - D	–	–	–	–
N - Ac	cutare	cutare	–	–	N - Ac	oricât	oricâtă	oricâți	oricâte
G - D	cutărui(a)	cutărei(a)	cutăror(a)	cutăror(a)	G - D	–	–	oricâtor(a)	oricâtor(a)
N - Ac	mult	multă	mulți	multe	N - Ac	ceva	ceva	–	–
G - D	–	–	multor(a)	multor(a)	G - D	–	–	–	–
N - Ac	puțin	puțină	puțini	puține	N - Ac	câtva	câtăva	câțiva	câteva
G - D	–	–	puținor(a)	puținor(a)	G - D	–	–	câtorva	câtorva

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE PRONUMELOR ȘI ADJECTIVELOR PRONOMINALE NEHOTĂRÂTE

ATENȚIE!

- Pronumele nehotărâte au funcțiile sintactice ale substantivelor pe care le înlocuiesc.
- Adjectivele pronominale au funcția de *atribut adjectival*.
- Sunt numai *pronume nehotărâte* formele: *careva, cineva, altcineva, altceva, altcareva, oricine, fiecine.*
- Sunt numai *adjective nehotărâte* formele: *fiece, oarecare, oarece, alde, niscai, niscaiva.*

Completați-vă cunoștințele!

❶ Identificați pronumele și adjectivele nehotărâte din textele următoare, precizându-le cazul și funcția sintactică:

a) „Băiatul încălecă pe un genunchi și fata pe altul."
(B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*)

b) „El (Coșbuc) se bucura la sibieni de multe simpatii, și toți se băteau pe el să-l aibă la masă. El le făgăduia tuturor că are să vie..." (I. Slavici, *G. Coșbuc*)

c) „Oamenii domnului fură asemenea tratați după obrazul fiecăruia."
(N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)

❷ Alcătuiți propoziții în care să folosiți următoarele pronume și adjective nehotărâte, respectând cerințele date:

– *fiecare* (genitiv, atribut pronominal);
– *altul* (acuzativ, atribut adjectival);
– *toți* (dativ, complement indirect);
– *una* (nominativ, nume predicativ).

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți propoziții în care cuvintele *fiecare, orice, unul* să fie pronume și apoi adjective pronominale nehotărâte.

❷ Identificați pronumele nehotărâte din textele date:

a) „Și care săpau cu cazmalele, care cărau cu tărăboanțele, care cu căruțele, care cu covățile..."
(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

b) Zică cine-o zice ce-o vrea.

c) Și câte nu mi-a mai mărturisit...

❸ Precizați cazul și funcția sintactică a pronumelor nehotărâte în propozițiile subordonate pe care le introduc:

Va veni[1]/ *oricine* va dori.[2]/
Voi da cartea[1]/ *oricui* mi-o va cere.[2]/
Orice vei dori,[1]/ eu îți voi da.[2]/
La oricâți s-ar fi dus,[1]/ tot n-ar fi găsit alinare.[2]/

❹ Analizați sintactic și morfologic pronumele nehotărâte din textele de mai jos:

a) „Iubind pe cineva, l-ai luat în sufletul tău fără ca el să piardă ceva."

b) „Înțelepciunea e a ta, numai când o dai altuia, altfel, ea e numai în tine." (N. Iorga, *Cugetări*)

MODEL DE ANALIZĂ

Unul a plecat.

unul - subiect; pronume nehotărât, simplu, singular, masculin, nominativ.

Un om a plecat și altul a rămas.

un - atribut adjectival; adjectiv nehotărât, simplu, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *om* (masculin, singular, nominativ)

PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL NEGATIV

OBSERVAȚI!

- **Pronumele negative** apar în propoziții cu verbul la forma negativă și țin locul unor substantive din propoziția afirmativă corespunzătoare.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Eu, cu cât m-ajunge mintea, nu mă știu greșit cu *nimica* și n-am făcut *nimănui* nici un rău."

(M. Sadoveanu, *Demonul tinereții*)

b) „Totul dormea. Nu se vedea *nici o* pasăre, nu se auzea *nici un* glas." (M. Preda, *Moromeții*)

❷ Precizați forma afirmativă sau negativă a verbelor din propozițiile de mai sus.

❸ Identificați cuvintele care intră în structura formelor compuse ale pronumelor.

❹ Treceți verbele la forma afirmativă și observați transformările care au survenit.

REȚINEȚI!

- **Pronumele negative** sunt:
  - simple: N - Ac *nimeni* | *nimic* (formă invariabilă)
    G - D *nimănui*
  - compuse: N - Ac *nici unul / nici una / nici unii / nici unele*
    G - D *nici unuia / nici uneia / nici unora*
- Pronumele negative îndeplinesc funcțiile sintactice ale substantivelor din propoziția afirmativă corespunzătoare.
- **Adjective pronominale negative** sunt doar formele compuse, care precedă substantivul și își modifică forma: *nici un* (băiat), *nici o* (fată). Acestea au funcția de *atribut adjectival*.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți propoziții în care cuvântul *nici unul* să fie, pe rând, pronume și adjectiv negativ.

❷ Formați propoziții în care să folosiți următoarele pronume sau adjective negative, respectând cerințele date:
- *nimeni* (dativ, complement indirect);
- *nimic* (acuzativ, complement direct);
- *nici unul* (genitiv, atribut pronominal);
- *nici una* (nominativ, atribut adjectival).

❸ Analizați sintactic și morfologic pronumele și adjectivele negative:

a) „Nu se auzi nimic. Nu strigă nimeni nimic."

(Camil Petrescu, *Un om între oameni*)

b) „Și totdeauna m-a mirat cum de n-a trăsnit prin minte nici unui rege să cerceteze cam unde s-ar găsi cheia tuturor fericirilor?!"

(C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)

MODEL DE ANALIZĂ

N-a venit nimeni.

nimeni - subiect; pronume negativ, nominativ.

Nici un nor nu se zărea pe cer.

nici un - atribut adjectival; adjectiv negativ, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *nor* (masculin, singular, nominativ).

PRONUMELE ȘI ADJECTIVUL PRONOMINAL DE ÎNTĂRIRE

ATENȚIE!

- **Pronumele de întărire,** folosit astăzi numai ca **adjectiv pronominal,** însoțește un substantiv sau un pronume personal cu scopul de a preciza persoana desemnată de acesta.
- Cu valoare de pronume, este folosit rar și doar cu funcția de subiect.
- Adjectivul de întărire are funcția de *atribut adjectival.*

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Am văzut *înșine* pinteni de rugină putreziți."
(G. Alexandrescu, *Răsăritul lunei. La Tismana*)

b) „Mircea *însuși* mână-n luptă vijelia-ngrozitoare."
(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

c) „Auzind feciorul împăratului toate astea hotărî să se ducă el *însuși* să o ceară de la tatăl ei."
(Vol. *Din folclorul nostru*)

❷ Indicați substantivele sau pronumele personale care sunt determinate de cuvintele subliniate.

❸ Identificați pronumele și adjectivele pronominale de întărire și precizați funcția lor sintactică.

PRONUMELE ȘI ADJECTIVELE DE ÎNTĂRIRE

Persoană	Caz	Singular		Plural	
		Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
Pers I	N - Ac	*însumi*	*însămi*	*înșine*	*însene*
	G - D		*însemi*		
Pers a II-a	N - Ac	*însuți*	*însăți*	*înșivă*	*însene*
	G - D		*înseți*		
Pers. a III-a	N - Ac	*însuși*	*însăși*	*înșiși*	*înseși (însele)*
	G - D		*înseși*		

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Copiați pe caiete și înlocuiți punctele cu adjectivele de întărire corespunzătoare:

Colegilor, pe voi .... vă interesează subiectul.
Ei .... s-au mirat când te-au auzit.
Pe voi (feminin) .... v-am văzut în parc.
Ție (feminin) .... vreau să-ți vorbesc.
Noi (masculin) .... am fost acolo.
Vouă (feminin) .... trebuia să vă mărturisim adevărul.
Ele .... au luptat pentru supraviețuire.

❷ Analizați sintactic și morfologic adjectivele de întărire din textele următoare:

a) „În fiecare dintre ei a murit un erou neștiutor de sine însuși."
(Camil Petrescu, *Bălcescu*)

b) „... libertatea gustată de mic copil este viața însăși."
(B. Șt. Delavrancea, *Bursierul*)

MODEL DE ANALIZĂ

Maria însăși a venit.

însăși - atribut adjectival; adjectiv de întărire, persoana a III-a, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *Maria* (feminin, singular, nominativ)

Facultativ

TEXTUL DOCUMENTAR

Completați-vă cunoștințele!

❶ Citiți textul de mai jos:

Vestimentația în Bizanț

„În primele secole ale Imperiului, era asemănătoare celei a romanilor; tunica bărbaților, lungă și largă, era ornamentată cu dungi verticale aplicate din stofă de diferite culori - la fel ca mantia, purtată peste tunică.

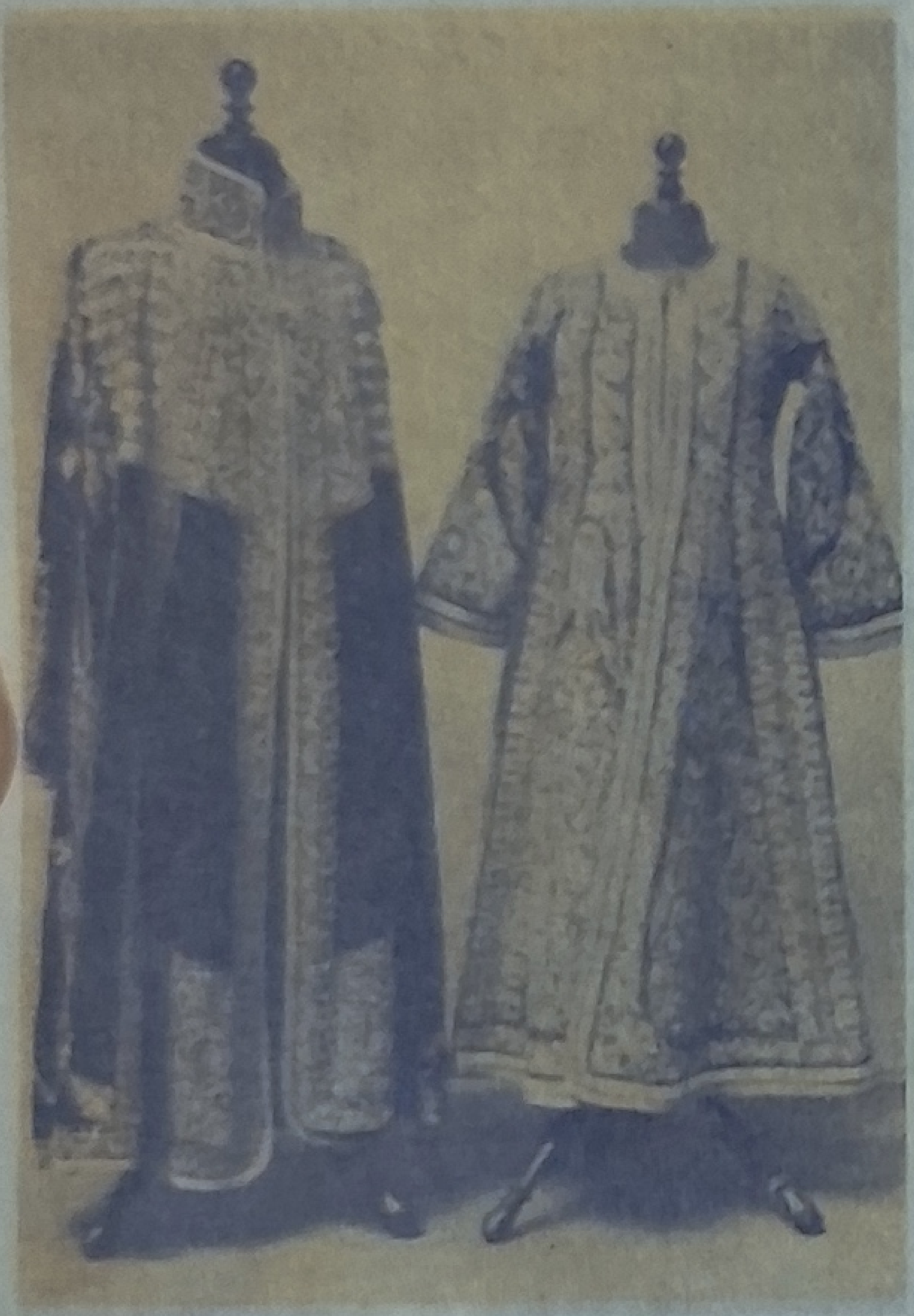

Începând din secolul al VII-lea, costumul devine mai strâmt și mai aderent pe corp. Bărbații au împrumutat de la barbari obiceiul de a purta pantaloni, mai ales din secolele XI-XII. Peste pantaloni purtau o cămașă, pe care țăranii și meșteșugarii o aveau în diferite culori; era lungă până la genunchi, cu mâneci până la cot și strânsă la mijloc cu o cingătoare.

Din lumea orientală provenea și atenția dată de bizantini coafurii și podoabelor capului. Formele și dimensiunile foarte variate ale bonetelor bărbaților, materialul și culoarea acestora erau precis reglementate, potrivit rangului funcționarilor sau al demnitarilor.

Portul bărbii și al mustăților, necunoscut romanilor, a apărut în lumea bizantină. De atunci, portul bărbii a devenit pentru bărbații din Bizanț un semn al demnității, onoarei și al puterii."

(Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

❷ Prezentați oral conținutul acestui fragment de text.

❸ Cu ce scop credeți că a scris autorul acest text?

❹ Ce stil folosește autorul în exprimare, concis sau detaliat?

❺ Argumentați dacă faptele de viață prezentate vi se par reale sau imaginare.

REȚINEȚI!

- Textul documentar este o scriere cu caracter informativ care prezintă fapte autentice, actuale sau din trecut.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Considerați că *Manualul de limba română* pentru clasa a VII-a este un document? Motivați-vă răspunsul.

❷ Dați, în scris, un exemplu de text documentar (geografic, istoric etc.) și alcătuiți rezumatul acestuia sub formă de conspect.

❸ Dați un exemplu de text documentar sub formă de *inscripție* (consacrat memoriei unei persoane, unui eveniment istoric etc.).

❹ Ce rol au textele documentare istorice în evoluția unui popor?

Facultativ

REZUMATUL UNUI TEXT ȘTIINȚIFIC

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Citiți textul de mai jos:

„Dialectele limbii române

În evoluția sa, limba română a suferit, ca orice altă limbă, veche sau modernă, numeroase modificări, dintre care unele se datoresc condițiilor concrete de viață din unele epoci istorice, ceea ce a dus la ramificarea teritorială a limbii.

Astfel, româna nu se vorbește numai pe teritoriile din nordul Dunării, ci și pe unele din sudul Dunării, de către grupuri mai restrânse de oameni. Aceasta face ca limba română de pe actualul teritoriu al țării noastre să mai fie numită și dacoromână (sau dialectul dacoromân), în opoziție cu aromâna (vorbită în Macedonia), meglenoromâna (vorbită în Meglenia, zonă din nordul Greciei) și istroromâna (vorbită în peninsula Istria de la Marea Adriatică), aceasta din urmă fiind un dialect azi dispărut.

O ramificație teritorială există și în cadrul dacoromânei (...) se vorbește și de subdialecte (...) care sunt: muntean, moldovean, maramureșean, crișan și bănățean, iar în interiorul lor, de graiuri (oltenesc, vrâncean, bihorean etc.)."

(*Limba română – Manual pentru clasa a IX-a și a X-a*).

M. Olinescu, *gravură în lemn*

❷ Precizați stilul folosit în această expunere (concis / detaliat).
❸ Spuneți la ce persoană sunt folosite verbele.
❹ Motivați absența în text a procedeelor artistice.
❺ Considerați că ideile sunt exprimate clar? Argumentați.

REZUMATUL UNUI TEXT ȘTIINȚIFIC ȘI REZUMATUL UNUI TEXT LITERAR NARATIV

Asemănări	Deosebiri
– stilul concis, clar, coerent; – folosirea persoanei a III-a; – utilizarea acelorași etape; – înlocuirea cuvintelor dificile cu sinonime; – trecerea de la o idee la alta prin alineate; – evitarea repetițiilor supărătoare.	a) **Textul narativ:** – urmărește o exprimare personală; – nu se folosesc citate, ci doar unele cuvinte sau expresii; – redă concis desfășurarea unei acțiuni. b) **Textul științific:** – exprimarea este personală, dar trebuie să se apropie de cea a autorului; – se folosesc citate (pot fi păstrate cuvintele-cheie, unele expresii și construcții sintactice prezente în text); – sintetizează ideile unei lucrări care expune sau demonstrează ceva.

Aplicați-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți în scris rezumatul textului *Dialectele limbii române*.

❷ Alegeți un text literar narativ și unul științific. Alcătuiți rezumatul acestora și spuneți ce observați în legătură cu asemănările și deosebirile legate de rezumarea textelor.

PSALMUL PĂSTORULUI

1. Domnul mă paște și nimic nu-mi va lipsi.

2. La loc de pășune, acolo m-a *sălășluit*[1]; la apa odihnei m-a hrănit.

3. Sufletul meu l-a întors, *povățuitu-m-a*[2] pe căile dreptății, pentru numele Lui.

4. Că de voi și umbla în mijlocul morții, nu mă voi teme de rele; că Tu cu mine ești.

5. Toiagul Tău și varga Ta, acestea m-au mângâiat.

6. Gătit-ai masa înaintea mea, împotriva celor ce mă necăjesc; uns-ai cu untdelemn capul meu și paharul Tău este adăpându-mă ca un puternic.

7. Și mila Ta mă va urma în toate zilele vieții mele, ca să locuiesc în casa Domnului, întru lungime de zile.

(*Psalmul 22*. Al lui David, *Biblia*, București, 1975)

[1] *a sălășlui*, vb. – a-și avea sălașul, locuința într-un anumit loc; a se adăposti, a da cuiva adăpost; a găzdui, a se așeza, a se stabili într-un loc.

[2] *a povățui*, vb. – a călăuzi, a îndruma pe cineva în viață sau pe un drum.

Înălțarea Domnului Iisus Cristos

I. STUDIUL TEXTULUI:

1. VOCABULAR

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați înțelesul cuvintelor și expresiilor subliniate în exemplele de mai jos:

a) „Domnul *mă paște*";
b) „Sufletul meu l-*a întors*";
c) „Căile *dreptății*";
d) „acestea *m-au mângâiat*";
e) „ca să locuiesc (...) *întru lungime de zile*".

❷ Selectați cuvintele și expresiile prin intermediul cărora este exprimată bucuria contopirii cu paradisul divin.

❸ Înlocuiți cuvintele subliniate cu unul din sinonimele lor:

„La loc *de pășune*, acolo m-a *sălășluit*; la apa *odihnei* m-a *hrănit*."

❹ Formulați propoziții în care să folosiți cuvinte și expresii adecvate pentru a sugera sensurile din versetul 3.

Observați!

- Cuvinte și expresii cu înțeles diferit față de limbajul obișnuit.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Indicați câte două sinonime pentru cuvintele: *a sălășlui, a povățui, dreptate, a mângâia, milă.*

❷ Formulați, pentru fiecare sens al cuvintelor de mai jos, câte două contexte potrivite: *cale, a paște, a hrăni, a întoarce, a povățui.*

Exprimați-vă părerea!

❶ Precizați cum s-au format cuvintele: *puternic, untdelemn, lungime.*

❷ Alcătuiți propoziții în care cuvintele de mai jos să aibă alte sensuri decât cele din text: *domn, a paște, a întoarce, a găti, masă, a adăpa, cap, casă, a umbla.*

❸ Dați patru exemple de locuțiuni sau expresii formate cu substantivul *milă.*

❹ Găsiți câte un antonim pentru cuvintele: *odihnă, dreptate, puternic.*

2. MORFO-SINTAXĂ

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Identificați, în următoarele construcții, cuvintele care apar într-o altă ordine decât cea obișnuită: *povățuitu-m-a; uns-ai; cu mine ești; gătit-ai.*

❷ Găsiți verbele care exprimă iubirea părintească a lui Dumnezeu față de oameni.

❸ Explicați alternarea timpurilor verbale în cele șapte versete.

❹ Selectați substantivele care transmit ideea de spațiu și timp.

3. FONETICĂ. ORTOGRAFIE. PUNCTUAȚIE

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați valoarea expresivă a unor semne de punctuație.

❷ Ce sens atribuiți scrierii cu inițiale majuscule a pronumelor personale (*Tu*) și a adjectivelor pronominale posesive (*Tău*; *Ta*).

❸ Argumentați rolul afectiv al pronumelor și al adjectivelor pronominale în construirea unor adresări directe cu sens de invocație: *Tu cu mine ești, Toiagul Tău.*

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

Îmbogățiți-vă cunoștințele!

❶ Numiți elementele prin care este recompus universul păstoritului.

❷ Ce oferă Domnul (*păstorul*) credinciosului său?

❸ Explicați sensul celor trei stări pe care le traversează omul în drumul său spre *Casa Domnului.*

a) „Sufletul meu l-a întors, povățuitu-m-a pe căile dreptății, pentru numele Lui." (versetul 3)

b) „Toiagul Tău și varga Ta, acestea m-au mângâiat". (versetul 5);

c) „... ca să locuiesc în casa Domnului, întru lungime de zile" (versetul 7).

Observați!

- Construcții sintactice proprii limbii vorbite:
  – invocarea divinității;
  – revenirea la monolog.
- Dimensiunile peisajului descoperit: spațiu luminos și generos:
  – întâlnirea cu *Păstorul divin;*
  – prospețime, puritate;
  – contemplație divină;
  – fiorul cosmic.

Observați!

- Sentimente de adorație
- Revelația descoperirii lui Dumnezeu
- Formule ale adresării directe

Observați!

- Legătura dintre metafora *Dumnezeu – păstor* și alte imagini metaforice:
  a) *Domnul mă paște;*
  b) *loc de pășune;*
  c) *apa odihnei;*
  d) *m-a hrănit;*
  e) *toiagul.*
- *Casa Domnului:* loc de refugiu și siguranță.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Argumentați semnificația elementelor fundamentale ce alcătuiesc universul din *Casa Domnului*.

❷ Demonstrați prin ce mijloace se trece de la *monologul* din prima parte (*Domnul mă paște*) la *dialogul mistic* (versetele 5-6) și, din nou, la *monolog*, în finalul psalmului (*Ca să locuiesc în casa Domnului*).

❸ Precizați elementele specifice tabloului terestru, din primele versete, și paradisului divin din final.

❹ Redactați o compunere, de cel mult 15 rânduri, în care să explicați semnificațiile poetice ale versetului 7:

„Și mila Ta mă va urma în toate zilele vieții mele, ca să locuiesc în casa Domnului, întru lungime de zile."

Rețineți!

- *psalm* - (în lb. greacă - cânt din liră) desemna fiecare dintre cele 151 de imnuri - rugăciune cuprinse în Cartea XI din *Vechiul Testament*. Compuși de diferiți autori din Antichitatea ebraică, de-a lungul unui mileniu (cca. 1400-450 î.H.), *psalmii* biblici sunt atribuiți regelui poet și profet, David.

PSALMUL

Exprimați-vă părerea!

❶ Ce sentimente sunt exprimate în cele șapte versete ale *Psalmului 22*?

❷ Cui îi sunt adresate aceste sentimente?

❸ Prin ce elemente de versificație sunt susținute aceste stări sufletești?

❹ Scrieți din memorie un verset, la alegere, din *Psalmul păstorului*.

IMPORTANT

- **Psalmul** este o specie lirică religioasă, cu caracter de odă.
- Psalmii se disting prin varietatea temelor și a modalităților de expresie.
- Din punct de vedere al mesajului psalmii pot fi:
  a) imnuri de slavă și de venerație;
  b) rugăciuni ori cântece de recunoștință, de implorare, de umilință sau de regret.
- Psalmii exprimă sentimente de adorație, de mulțumire și de iubire a divinității sau sentimente de invidie, dușmănie, ură și violență.

Rețineți!

- *Biblia* și cărțile religioase au reprezentat una dintre sursele fundamentale de inspirație pentru scriitori

Exemple de psalmi în literatura română cultă:

– Dosoftei, *Psaltirea pre versuri tocmită;*
– Al. Macedonski, *Psalmi moderni;*
– B. Fundoianu, *Psalmi;*
– Tudor Arghezi, *Psalmi;*
– M. Sadoveanu, *Psalmi.*

Lectură suplimentară

Al. Macedonski (1854 – 1920):

- Poet, prozator și publicist;
- Principalele volume de versuri sunt: *Poezii*; *Excelsior; Flori sacre;*
- Poetului i se recunoaște rolul de inițiator și de teoretician al poeziei române moderne.

Sfânta Fecioară Maria cu Pruncul Iisus

Răstignirea Domnului Iisus Cristos

DOAMNE, TOATE...

de Al. Macedonski

Doamne, toate sunt prin tine;
Și averea, și puterea,
Fericirea, mângâierea:
Ce ne trebuie știi bine.
Dai cu dreaptă socotință;
Mulțumiri și suferință:
Lui Isus l-ai dat o cruce
Căci știai c-o poate duce;
Când dureri ne dai și nouă
Ne dai plânsul ca o rouă;
Când dai marilor puterea,
Nu le dai nici o plăcere,
Când dai răilor cruzime,
Dai blândețe la victime.
Ești puterea înțeleaptă
Și justiția cea dreaptă;
Fă oricând ce vrei din mine.

Doamne, toate sunt prin tine...

(Ciclul *Psalmi moderni*)

PSALM

de Tudor Arghezi

Tare sunt singur, Doamne, și pieziș!
Copac pribeag uitat în câmpie
Cu fruct amar și cu frunziș
Țepos și aspru-n îndârjire vie.

Tânjesc ca pasărea ciripitoare
Să se oprească-n drum,
Să cânte-n mine și să zboare
Prin umbra mea de fum. (...)

Nalt candelabru, strajă de hotare,
Stelele vin și se aprind pe rând
În ramurile-ntinse pe altare –
Și te slujesc; dar, Doamne, până când!
(...)

În rostul meu tu m-ai lăsat uitării
Și mă muncesc din rădăcini și sânger.
Trimite, Doamne, semnul depărtării,
Din când în când, câte un pui de înger,
Să bată alb din aripă la lună,
Să-mi dea din nou povața ta mai bună.

(Vol. *Cuvinte potrivite*)

MONODIE I

de Cezar Baltag

... și ți-am zis, Doamne, ți-am zis
și cu moarte și cu vis
și cu cer și cu pământ
și cu toate câte sunt.

Zorii când s-au înălțat
tu erai de mult plecat,
amiaza când s-a suit
te-am chemat și n-ai venit (...)

Dacă-ai fi tăcere-n unde
și tăcerea mi-ar răspunde,
În genune de-ai fi fost
îi găseam genunii rost,
arșiță de te știam
luam și foc și înviam,

Soarta mea am căutat-o
și-am pierdut-o și-am aflat-o
și-am aflat că lumea este
și-ntuneric și poveste.

Tot mai des întinde mâna
să mă mângâie țărâna,
picioarele mi se leagă
ba de frunze, ba de iarbă,
ba de pietre, ba de soare,
ba de apa-înșelătoare.

M-ai trimis, Doamne, trimis
și la stele și la vis.
Steaua întreabă: – Eu te caut
sau mă chemi tu și eu n-aud?
Visu-spune: – Eu sunt lume.
Lumii rostu nu-l pot spune.

(Vol. *Poezii*)

NUMERALUL CARDINAL ȘI ORDINAL

actualizare

AMINTIȚI-VĂ!

- Numeralul este partea de vorbire flexibilă care exprimă un număr, determinarea numerică a obiectelor sau ordinea acestora prin numărare.

ATENȚIE!

- Numeralul poate avea *valoare substantivală*, *adjectivală* și *adverbială* (se comportă ca aceste părți de vorbire, preluând și funcțiile lor sintactice).

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Cică era odată o babă și un moșneag, moșneagul de o sută de ani și baba de nouăzeci.”

(I. Creangă, *Povestea porcului*)

b) „Ochilă atunci se ie și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci înainte.” (I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

c) „Înghițise trei sferturi din volum.”

(G. Călinescu, *Enigma Otiliei*)

d) „A venit ziua a cincea din luna întâia a anului întâi, al ciclului al șaptelea al vieții tale.”

(M. Sadoveanu, *Povestiri de dragoste*)

❷ Identificați numeralele din textele de mai sus și precizați felul lor.

❸ Stabiliți valoarea substantivală sau adjectivală a acestor numerale.

❹ Identificați structura numeralelor din aceste texte.

REȚINEȚI!

NUMERALUL

1. cardinal
   - a) *propriu-zis*
   - b) *colectiv*
   - c) *fracționar*
   - d) *multiplicativ*
   - e) *distributiv*
   - f) *adverbial*
2. ordinal

NUMERALUL CARDINAL PROPRIU-ZIS

REȚINEȚI!

- Numeralele cardinale propriu-zise exprimă un număr abstract (în matematică) sau determinarea numerică a obiectelor.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți enunțuri în care numeralele *unu* și *una* să aibă, pe rând, valoare substantivală și adjectivală.

❷ Identificați cazurile numeralelor de mai jos, formate cu prepozițiile *a* și *la*:

Lucrările *a* zece dintre elevi sunt bune.

A dat învoire *la* cinci dintre ei.

❸ Alcătuiți propoziții în care un numeral cardinal propriu-zis să fie la genul feminin, numărul singular, cazul nominativ și să aibă funcția de atribut adjectival.

MODEL DE ANALIZĂ

Doi au plecat.
doi - subiect; numeral cardinal propriu-zis, simplu, valoare substantivală, masculin, nominativ.

Doi copii au plecat.
doi - atribut adjectival; numeral cardinal propriu-zis, simplu, valoare adjectivală, se acordă cu substantivul determinat *copii* (masculin, plural, nominativ).

❹ Precizați funcția sintactică a cuvintelor subliniate din propoziția: Au venit *douăzeci de copii* în excursie.

❺ Scrieți varianta corectă a formelor: *patrusprezece; șasesprezece; șaptisprezece; optisprezece.*

❻ Corectați greșelile din următoarele enunțuri și explicați natura acestora:

A scris cu doi de „i".
Au venit aproximativ vreo zece copii.
Punctajul a fost sub aproape o sută.
Muzeul are zilnic între 10-20 vizitatori.
Pulpa de porc costă 35.000 lei kilogramul.

❼ Analizați numeralele din textul următor:

„Plecat-am nouă din Vaslui,
Și cu sergentul, zece." (V. Alecsandri, *Peneș Curcanul*)

NUMERALUL CARDINAL COLECTIV

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Construiți o propoziție în care numeralul colectiv *amândoi*, cu valoare adjectivală, să fie în cazul genitiv și o propoziție în care același numeral, în cazul dativ, să aibă valoare substantivală.

❷ Alcătuiți enunțuri în care substantivele *pereche, duzină* și adjectivul *geamăn* să aibă sens de numeral colectiv.

❸ Declinați, în propoziții, numeralul colectiv *ambii*, cu valoare substantivală și precizați funcțiile sintactice îndeplinite în fiecare propoziție.

❹ Analizați numeralul colectiv din textul următor:

„Din tuspatru părți a lumii se ridică-nalt pe ceruri,
Ca balauri din poveste, nouri negri, plini de geruri."
(V. Alecsandri, *Sfârșit de toamnă*)

REȚINEȚI!

- **Numeralele cardinale colective** exprimă însoțirea a două sau mai multe obiecte.

NUMERALUL CARDINAL FRACȚIONAR

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați de ce sunt greșite următoarele exprimări: *un procent de trei la mie, cincizeci de procente la mie, un procent de cinci la sută.*

❷ Alcătuiți propoziții în care să folosiți substantivele *jumătate, sfert, litră* cu valoarea unor numerale fracționare.

❸ Construiți o propoziție în care un numeral fracționar să aibă funcția de nume predicativ.

REȚINEȚI!

- **Numeralele cardinale fracționare** exprimă ideea de parte sau de fracțiune dintr-un întreg sau grup unitar.

NUMERALUL ORDINAL

actualizare

REȚINEȚI!

- Numeralul ordinal exprimă ordinea obiectelor prin numărare.

ATENȚIE!

- Numeralul *întâi* este invariabil când stă după substantiv *(banca întâi)* sau când are valoare adverbială *(Ei au venit întâi).*

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Dați, în propoziții, câte două exemple de numerale ordinale cu valoare substantivală și adjectivală.

❷ Alcătuiți contexte prin care să dovediți că următoarele adjective pot fi întrebuințate cu valoare de numeral ordinal: *prim* (întâi), *secund* (al doilea), *terț* (al treilea).

❸ Alegeți forma corectă:
clasa întâi / clasa întâia;
al cincilea / al cincelea;
al optelea / al optulea;
celei de-a cincea zi / celei de-a cincea zile;
secolul al XX-lea / secolul XX.

❹ Analizați numeralele din textul următor:
„Și scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea."
(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

NUMERALELE CARDINALE MULTIPLICATIVE, DISTRIBUTIVE ȘI ADVERBIALE

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Ipate se îmbogățise *însutit* și *înmiit* de când a venit Chirică în slujbă la dânsul."
(I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*)

b) „Cu o putere *îndoită*, cu brațe de fier o smuci pe babă de mijloc și o băgă în pământ până-n gât."
(M. Eminescu, *Făt-Frumos din lacrimă*)

c) „S-au întors unii oameni, care fuseseră purtați pe la orașe, legați cu mâinile la spate de prăjini – *câte opt, câte zece, câte doisprezece* de o prăjină."
(Z. Stancu, *Desculț*)

d) „... făcuse în tinerețe *de trei ori* avere și *de trei ori* i-o măturase puhoiul năvălirilor străine."
(G. Galaction, *La Vulturi!*)

❷ Aflați la ce întrebări răspund numeralele subliniate și precizați părțile de vorbire pe care le determină.

❸ Identificați elementele din care este alcătuit fiecare numeral.

❹ Stabiliți valoarea substantivală, adjectivală sau adverbială a numeralelor de mai sus.

REȚINEȚI!

NUMERALELE

1. multiplicative
- arată în ce proporție crește o cantitate;
- se formează prin derivarea numeralului cardinal cu prefixul *în-* și sufixul *-it*: *îndoit, înzecit, însutit* etc. (care îi conferă un aspect de participiu);
- are și sinonime neologice: *dublu, triplu* (mai rar *cvadruplu, cvintuplu*).

2. distributive
- exprimă repartizarea și gruparea numerică a obiectelor;
- se formează din numerale cardinale propriu-zise, precedate de adverbul *câte*: *câte unul (una), câte doi (două), câte trei; unul câte unul, doi câte doi* etc.

3. adverbiale
- exprimă repetarea unei acțiuni sau măsura în care o caracteristică este superioară sau inferioară față de alta;
- se formează din prepoziția *de*, numeral cardinal și substantivul *ori*: *o dată, de două ori,* etc.;
- se folosesc ca sinonime și locuțiunile adverbiale *prima oară, a doua oară* etc. și neologismele *bis* (de două ori) și *ter* (de trei ori).

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți propoziții în care următoarele numerale să respecte cerințele din paranteză:
- *îndoit* (valoare adjectivală și adverbială);
- *câte una* (valoare adverbială, adjectivală și substantivală);
- *de două ori* (valoare adverbială).

❷ Recunoașteți valoarea morfologică a cuvintelor subliniate:

A scris doar *o dată*, nu de două ori.
A încercuit *o dată* din calendar.
A fost *odată* ca-n povești.

❸ Analizați numeralele din textele următoare:

a) „Ce-o să însemne pentru el dacă ne dă puțin din multul pe care-l are?
– O să-i întoarcem întreit..."

(Zaharia Stancu, *Dulăii*)

b) „Auzind aceste, Băiet-Sărac se simți de-o sută și de-o mie de ori mai tare de cum fusese."

(I. Slavici, *Povestiri*)

c) „Pân'ce izvorăsc din veacuri stele una câte una
Și din neguri, dintre codri, tremurând s-arată luna."

(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

MODEL DE ANALIZĂ

Mergeau câte doi

câte doi - complement circumstanțial de mod; numeral distributiv, valoare adverbială.

PROGRESIA DIALOGULUI ȘI A MONOLOGULUI

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Priviți desenul alăturat în care un elev justifică în fața părinților luarea unei note mici.

❷ Imaginați-vă dialogul dintre copil și părinți.

❸ Precizați ce rol au elementele nonverbale în progresia dialogului.

REȚINEȚI!

- Într-un dialog, ideile trebuie să se înlănțuie logic. Trecerea de la o replică la alta se poate face prin:
  - reluarea cuvintelor sau a expresiilor;
  - reluarea temei abordate și îmbogățirea ei cu detalii aferente;
  - folosirea unor cuvinte sau întrebări prin care interlocutorul este ajutat sau încurajat în susținerea dialogului (*unde?, când?, cum?, cine?, ce?* etc.; *Ei!, Aș!, Și?* etc.);
  - înlănțuirea elementelor verbale cu cele nonverbale.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Priviți desenul alăturat în care tatăl povestește copiilor săi cum a pescuit odată un pește foarte mare.

❷ Precizați dacă tatăl susține un dialog sau un monolog și argumentați-vă părerea.

❸ Urmăriți reacția copiilor și descrieți atitudinea lor.

❹ Ce vă sugerează elementele nonverbale?

REȚINEȚI!

- Progresia unui monolog se poate face prin:
  - folosirea narațiunii sau a descrierii în comunicare;
  - ritmul vorbirii (intonație, pauze etc);
  - utilizarea frecventă a cuvintelor de relație;
  - înlănțuirea elementelor verbale cu cele nonverbale.

Aplicați-vă cunoștințele!

❶ Imaginați-vă, sub forma unei scenete, un dialog purtat în recreație între câtiva colegi despre o excursie recentă.

❷ Alcătuiți un monolog în care să povestiți părinților cum s-a desfășurat o zi din viața voastră de elevi.

EVALUARE

- Citiți fragmentul de poezie de mai jos:

„În timpul vitejiilor,
Cuprins de-un sacru dor,
Visai unirea Daciei
Cu-o turmă și-un păstor;
O! mare umbră-eroică,
Privește visul tău;
Uniți suntem în cugete,
Uniți în Dumnezeu."

(V. Alecsandri, *Imnul lui Ștefan cel Mare*)

2 x 0,25 = 0,50 puncte

❶ Construiți două enunțuri în care verbul *a visa* să aibă sensuri diferite.

4 x 0,25 = 1 punct

❷ Indicați câte un sinonim pentru cuvintele *mare, privește, eroic, cugete,* pornind de la sensurile acestora în versurile de mai sus.

4 x 0,25 = 1 punct

❸ Alăturați substantivului *dor* patru adjective pronominale diferite și alcătuiți enunțuri cu acestea.

4 x 0,25 = 1 punct

❹ Puneți adjectivul *sacru* pe lângă patru substantive și folosiți-le în enunțuri, explicând în fiecare context sensul adjectivului.

2 x 0,25 = 0,50 puncte

❺ Precizați valoarea de pronume sau de adjectiv pronominal a cuvântului *tău*. Analizați sintactic și morfologic partea de vorbire identificată.

0,50 puncte

❻ Comentați efectul stilistic al trecerii de la persoana I singular la persoana a II-a singular.

2 x 0,25 = 0,50 puncte

❼ Identificați numeralele din text și analizați-le sintactic și morfologic.

0,50 puncte

❽ Motivați folosirea la singular a numeralelor identificate în text.

2 x 1,00 = 2 puncte

❾ Demonstrați, prin două argumente semnificative, apartenența poeziei din care fac parte versurile de mai sus la specia literară de imn.

3 x 0,50 = 1,50 puncte

❿ Descrieți, în maximum trei enunțuri, imaginea patriei la care visează poetul.

Notă: Se acordă un punct din oficiu.

Monastirea Argeşului

Biserica mănăstirii Curtea de Argeș, zidită de Neagoe Basarab între 1512-1517

I

Pe Argeș în gios,
Pe un mal frumos,
Negru-vodă trece
Cu tovarăși zece:
Noă meșteri mari,
Calfe[1] și zidari,
Și Manoli, zece,
Care-i și întrece.
Merg cu toți pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de monastire
Și de pomenire.
Iată cum mergea,
Că-n drum agiungea
Pe-un biet ciobănaș,
Din fluier doinaș.
Și cum îl videa,
Domnul îi zicea:
– Mândre ciobănaș,
Din fluier doinaș!
Pe Argeș în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeș în gios
Cu turma ai fost.
Nu cumva-ai văzut,
Pe unde-ai trecut,
Un zid părăsit
Și neisprăvit,
La loc de *grindiș*[2],
La verde-aluniș?
– Ba, doamne,-am văzut
Pe unde-am trecut
Un zid părăsit
Și neisprăvit.
Cânii cum îl văd
La el se răped
Și latră-a pustiu
Și urlă-a *morțiu*[3].
Cât îl auzea
Domnu-nveselea,
Și curând pleca,
Spre zid apuca
Cu noă zidari,
Noă meșteri mari,
Și Manoli, zece,
Care-i și întrece.
– Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de monastire
Și de pomenire.
Deci, voi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Curând vă siliți,
Lucrul de-l porniți,
Ca să-mi rădicați
Aici să-mi *durați*[4]
Monastire-naltă
Cum n-a mai fost altă,
Că v-oi da averi,
V-oi face boieri;
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!

II

Meșterii grăbea,
Sferile-ntindea,
Locul măsura,
Șanțuri largi săpa,
Și mereu lucra,
Zidul rădica.
Dar orice lucra
Noaptea se surpa!
A doa zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar,
Lucra în zadar!
Domnul se mira
Ș-apoi îi mustra,
Ș-apoi se-ncrunta

[1]*calfă*, s.f. - lucrător calificat după o perioadă de ucenicie;
[2]*grindiș*, s.n. - substantiv colectiv format prin derivare cu sufixul *-iș* de la *grind* - ridicătură de teren de formă alungită, care rezultă din depunerile aluvionare ale unei ape curgătoare;
[3]*morțiu*, adv., (regional, în expresii). - *a urla a morțiu* - a urla lung și trist (ca o prevestire de moarte);
[4]*dură*, vb. - a construi, a zidi, a clădi;

Ctitorii Neagoe Basarab și familia sa

Și-l amenința
Să-i puie de vii
Chiar în temelii!
Meșterii cei mari,
Calfe și zidari
Tremura lucrând,
Lucra tremurând,
Zi lungă de vară,
Zioa pân-în seară;
Iar Manoli sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa,
Apoi se scula
Ș-astfel cuvânta:
– Noă meșteri mari,
Calfe și zidari!
Știți ce am visat
De când m-am culcat?
O șoaptă de sus
Aievea[5] mi-a spus
Că orice-am lucra
Noaptea s-a surpa,
Până-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntâi soțioară,
Cea-ntâi sorioară
Care s-a ivi
Mâni în zori de zi,
Aducând bucate
La soț ori la frate.
Deci daca vroiți
Ca să isprăviți
Sfânta monastire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm
Cu toți să giurăm
Și să ne legăm
Taina s-o păstrăm;
Ș-orice soțioară,
Orice sorioară
Mâni în zori de zi
Întâi s-a ivi,
Pe ea s-o jertfim
În zid s-o zidim!
Iată-n zori de zi
Manea se trezi,
Ș-apoi se sui
Pe gard de *nuiele*[6],
Și mai sus, pe schele,
Și-n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Când, vai! ce zărea?
Cine că venea?
Soțioara lui,
Floarea câmpului!
Ea s-apropia
Și îi aducea
Prânz de mâncătură,
Vin de beutură.
Cât el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Și plângând zicea;
– Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă păraie,
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale,
S-o-ntoarcă din cale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceriu-ntuneca.
Și curgea deodată
Ploaie spumegată
Ce face păraie
Și îmfla șiroaie.
Dar, oricât cădea,
Mândra n-o oprea,
Ci ea tot venea
Și s-apropia.
Manea mi-o videa,
Inima-i plângea,
Și iar se-nchina,

[5]aievea, adj. adv. – în realitate, cu adevărat, într-adevăr, lămurit, clar; real, palpabil, concret;

[6]nuia, s.f. – vergea lungă, subțire și flexibilă, obținută dintr-o tulpină sau dintr-o ramură tânără de copac;

[7]*înturna*, vb. – a (se) înapoia, a (se) întoarce;

[8]*şagă*, s.f. (popular), glumă. În locuțiuni sau expresii: *în şagă* – fără seriozitate, într-o doară; *fără şagă* – în mod serios; *a face şagă* – a şugui, a glumi; *nu-i vremea de şagă* – nu-i momentul potrivit pentru glumă; *a se întrece cu şaga* – a întrece măsura, a exagera; *a se trece cu şaga* – a începe să devină lucru serios; *a lăsa şaga* (la o parte) sau *a-i ajunge* (cuiva) *şaga* (sau *de şagă*) – a termina cu gluma, a deveni serios;

Fragmente din pictura originală: îngeri de la baza unei turle

– Suflă, Doamne,-un vânt,
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoaie,
Munții să răstoarne,
Mândra să-mi *întoarne*[7],
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă de vale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Și sufla un vânt,
Un vânt pre pământ,
Paltini că-ndoia,
Brazi că despoia,
Munții răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum șovăia
Și s-apropia,
Și amar de ea,
Iată c-agiungea!

Meșterii cei mari,
Calfe și zidari,
Mult înveselea
Dacă o videa;
Iar Manea turba,
Mândra-și săruta,
În brațe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Și, glumind, zicea:
– Stăi, mândruța mea,
Nu te spăria,
Că vrem să glumim
Și să te zidim!
Ana se-ncredea
Și vesel râdea.
Iar Manea ofta
Și se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la glezmișoare,
Pân' la pulpișoare.
Iar ea, vai de ea!
Nici că mai râdea,
Ci mereu zicea:
– Manoli, Manoli,
Meștere Manoli!
Agiungă-ți de *şagă*[8],
Că nu-i bună, dragă.
Manoli, Manoli,
Meștere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Trupușoru-mi frânge!
Iar Manea tăcea
Și mereu zidea,
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la glezmișoare,
Pân' la pulpișoare,
Pân' la costișoare,
Pân' la țâțișoare.
Dar ea, vai de ea,
Tot mereu plângea
Și mereu zicea:
– Manoli, Manoli,
Meștere Manoli!
Zidul rău mă strânge
Țâțișoara-mi plânge,
Copilașu-mi frânge.
Manoli turba
Și mereu lucra,
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pân' la costișoare,
Pân' la țâțișoare,
Pân' la buzișoare,
Pân' la ochișori,
Încât, vai de ea!
Nu se mai videa,
Ci se auzea
Din zid că zicea:
– Manoli, Manoli,
Meștere Manoli!

Fragmente din pictura originală: îngeri de la baza unei turle

Zidul rău mă strânge,
Viața mi se stinge!

V

Pe Argeș în gios,
Pe un mal frumos,
Negru-vodă vine
Ca să se închine
La cea monastire,
Falnică zidire,
Monastire naltă
Cum n-a mai fost altă.
Domnul o privea
Și se-nveselea
Și astfel grăia:
– Voi, meșteri zidari,
Zece meșteri mari!
Spuneți-mi cu drept,
Cu mâna la pept,
De-aveți meșterie
Ca să-mi faceți mie
Altă monastire,
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă?
Iar cei meșteri mari,
Calfe și zidari,
Cum sta pe *grindiș*[9],
Sus pe coperiș,
Veseli se mândrea
Ș-apoi răspundea:
– Ca noi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Alții nici că sunt
Pe acest pământ!
Aflǎ că noi știm
Oricând să zidim
Altă monastire,
Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă!
Domnu-i asculta
Și pe gânduri sta,
Apoi poroncea
Schelele să strice,
Scări să le rădice,
Iar pe cei zidari,
Zece meșteri mari,
Să mi-i părăsească,
Ca să putrezească,
Colo pe grindiș,
Sus pe coperiș.
Meșterii gândea
Și ei își făcea
Aripi zburătoare
De *șindrili*[10] ușoare.
Apoi le-ntindea
Și-n văzduh sărea,
Dar pe loc cădea,
Și unde pica
Trupu-și despica.
Iar bietul Manoli,
Meșterul Manoli,
Când se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea
Din zid că ieșea
Un glas nădușit,
Un glas mult iubit,
Care greu gemea
Și mereu zicea:
– Manoli, Manoli,
Meștere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Țâțișoara-mi plânge,
Copilașu-mi frânge,
Viața mi se stinge!
Cum o auzea,
Manea se perdea,
Ochii-i se-nvelea,
Lumea se-ntorcea,
Norii se-nvârtea,
Și de pe grindiș,
De pe coperiș,
Mort bietul cădea!
Iar unde cădea
Ce se mai făcea?
O fântână lină,
Cu apă puțină,
Cu apă sărată,
Cu lacrimi udată!

[9]*grindiș*, s.n. - substantiv colectiv format prin derivare cu sufixul *-iș* de la *grindă* - element de construcție din lemn, oțel, beton armat etc., folosit de obicei pentru asigurarea rezistenței unei construcții. Aici, *grindiș* – rețea de grinzi încrucișate, folosită pentru susținerea acoperișului sau pentru schele;

[10]*șindrilă*, s.f. - scândurică de brad, îngustă și subțire, care servește la acoperișul caselor.

I. STUDIUL TEXTULUI

1. VOCABULAR

Observați!
- Sensul cuvintelor
- Sinonime
- Omonime
- Antonime

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Indicați câte un sinonim pentru cuvintele: *cioban, taină, a jertfi, falnic, meșterie.*

❷ Formulați câte un enunț (propoziție sau frază) pentru fiecare sinonim identificat.

❸ Indicați omonimele cuvântului subliniat în versurile următoare: „*Noă* meșteri mari, / Calfe și zidari"...

❹ Precizați antonimele cuvintelor *luminoasă, a (se) înveseli, înalt, a păstra.*

Observați!
- Cuvinte polisemantice
- Cuvinte derivate
- Limbă literară

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Formulați câte trei enunțuri (propoziții sau fraze) în care cuvintele *inimă* și *piept* să aibă sensuri diferite.

❷ Explicați cum s-au format cuvintele: *aluniș, morțiu, a răsturna, doinaș.*

❸ Procedați similar pentru cuvintele: *soțioară, sorioară, gleznișoară, buzișoară.*

❹ Indicați forma literară a cuvintelor subliniate în versurile de mai jos: „Pe Argeș în *gios* / Pe un mal frumos"; „Și-i amenința / *Să*-i *puie* de vii / Chiar în temelii!"; „Noi să ne-apucăm / Cu toți *să giurăm*".

2. MORFO-SINTAXĂ

Observați!
- Simplitatea construcțiilor sintactice

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Identificați substantivele din prima parte a baladei, prin care se delimitează locul acțiunii.

❷ Indicați câte două verbe care exprimă: acțiunea și starea sufletească.

❸ Faceți analiza morfo-sintactică a cuvintelor subliniate în versurile următoare:

„La loc *de grindiș*, / la verde-aluniș";
„Și latră-a pustiu / Și urlă-*a morțiu*";
„Și *de pe grindiș*, / De pe coperiș / Mort *bietul* cădea".

❹ Comentați efectul stilistic al formei verbale imperative *dă*, urmată de vocativul *Doamne*.

Exprimați-vă părerea!

Observați!

- Preponderența substantivelor și verbelor
- Acțiune dinamică
- Concizie stilistică

❶ Stabiliți procentual folosirea celor zece părți de vorbire în primele zece versuri din partea a II-a a baladei *Mănăstirea Argeșului*. Sintetizați rezultatele obținute după modelul de mai jos:

verb	subst.	art.	adj.	numeral	adv.	prep.	conj.	interj.

❷ Comentați constatările făcute, explicând prezența frecventă a substantivelor și verbelor.

❸ Explicați alternanța timpului prezent cu imperfectul verbelor din textul baladei *Mănăstirea Argeșului.*

❹ Evidențiați efectul stilistic al formelor gerunziale din versurile: *Meșterii cei mari, / Calfe și zidari / Tremura lucrând, / Lucra tremurând.*

3. ORTOGRAFIE. PUNCTUAȚIE

Observați!

- Semne de ortografie și concizie
- Semne de punctuație și expresivitate

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați folosirea cratimei în scrierea cuvintelor subliniate: „*V-oi* zidi pe voi / *V-oi* zidi de vii".

❷ Formulați enunțuri cu omonimele: *iar / i-ar, vii / vi-i; cei / ce-i; mii / mi-i.*

❸ Explicați folosirea semnului exclamării în următoarele situații, în care versurile exprimă, de fiecare dată, altceva. Precizați ce anume: *„V-oi zidi de vii / Chiar în temelii!"; „Pe ea s-o jertfim / În zid s-o zidim!"; „Iară pe Ana / Nici c-o înturna!"; „Iar ea, vai de ea! / Nici că mai râdea".*

Observați!

- Caracterul precumpănitor epic ale operei literare *Mănăstirea Argeșului.*
- Subiect structurat pe momente unitar articulate
- Narațiunea se dezvoltă în jurul unui ideal la care se ajunge prin sacrificiu.
- Tema jertfei este susținută de o succesiune de *motive* epice.

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

1. ACȚIUNE ȘI SEMNIFICAȚIE

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Identificați secvențele din textul baladei *Mănăstirea Argeșului* corespunzătoare următoarelor motive epice: *motivul zidului părăsit, motivul surpării zidurilor, motivul visului, motivul femeii destinate zidirii, motivul zidirii treptate, motivul conflictului feudal, motivul lui Icar, motivul fântânii.*

❷ Identificați circumstanțele de loc și de timp în opera literară *Mănăstirea Argeșului.*

REȚINEȚI!

Motivul epic reprezintă o modalitate narativă de realizare (susținere, ilustrare) a temei unei opere literare.

Observați!

- Mărcile unei opere literare epice: spațiu; timp, personaje, conflict, acțiune.
- Moduri de expunere: narațiune, descriere, dialog.
- Particularitatea baladelor populare – amestecul epicului cu liricul.

Observați!

- Vodă și cei zece caută *Un zid părăsit/ Și neisprăvit:*
- Meșterii *au preluat, duc mai departe* și *proiectează* (în viitor) idealul construcției.
- Conflict evident, instalat înainte de apariția intrigii exprimate prin surparea zidului.
- Un al doilea conflict, mai puțin evident, între Manole constructorul și Manole omul.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Stabiliți relațiile dintre personajele baladei *Mănăstirea Argeșului.*

Negru-Vodă – cei zece meșteri;
Manole – ceilalți constructori – Ana.

❷ Insistați asupra relației dintre cele două personaje principale: *Manole* și *Ana*.

❸ Urmăriți apariția, evoluția și rezolvarea conflictului.

❹ Delimitați, în textul baladei, secvențele narative de cele descriptive și dialogate.

❺ Indicați persoana la care se realizează povestirea faptelor în balada populară *Mănăstirea Argeșului.* Precizați alte moduri de expunere în afara narațiunii.

Exprimați-vă părerea!

❶ Ce semnificație dați faptului că Manole și cei zece meșteri refac de mai multe ori, în timpul zilei, ceea ce se surpă în timpul nopții?

❷ Ce legătură stabiliți între hotărârea de a isprăvi zidul părăsit și răspunsul dat de meșteri voievodului:

Află că noi știm / Oricând să zidim / Altă monastire...

❸ Definiți conflictul din opera literară *Mănăstirea Argeșului.* Citați versurile corespunzătoare.

❹ În afara conflictului dintre voievod și constructori, există în baladă și o altă situație conflictuală. Descoperiți-o.

❺ Explicați semnificația conflictului dintre *Manole constructorul* și *Manole omul.*

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Care este semnificația surpării repetate a zidurilor în organizarea subiectului baladei?

❷ Explicați importanța intrigii:

a) pentru evoluția conflictului dintre voievod și constructori;
b) pentru evoluția, ca personaj, a lui Manole.

❸ Explicați înțelesul versurilor:

O șoaptă de sus / Aievea mi-a spus...

❹ Ce reprezintă, pentru femeia *destinată* zidirii, *șoapta de sus*?

❺ Ce urmări are, pentru Manole, descifrarea, în vis, a cauzei surpării zidurilor?

Descoperiți singuri!

❶ De ce credeți că femeia destinată sacrificiului este soția lui Manole și nu o altă *soțioară sau sorioară*?

❷ Identificați metafora care individualizează frumusețea fizică a Anei.

❸ Ce trăsături sufletești dovedește Ana când nu se sperie de violența stihiilor dezlănțuite și nu se întoarce din drum?

❹ Ce însușiri morale dovedește Manole când, nereușind să o întoarcă din cale, se hotărăște s-o sacrifice pe Ana?

❺ Pentru care dintre următoarele motive credeți că suferă Manole mai mult:

a) pentru că nu poate construi biserica?

b) pentru că trebuie să-și zidească soția?

c) pentru că nu poate construi biserica decât sacrificând-o pe Ana?

❻ De ce credeți că poetul anonim a ales modalitatea zidirii *treptate* asupra căreia insistă până la detaliu?

❼ Comentați dramatismul acestor secvențe ale baladei.

Observați!

Personajele principale

- Ana – femeia destinată sacrificiului:
  – devotament și inocență;
  – gingășie sufletească și dragoste maternă.
- Manole – marele meșter:
  – destinul creației;
  – între dragostea pentru Ana și idealul creației;
  – tăria de caracter.

Exprimați-vă părerea!

❶ Ce semnificație dați împrejurării că, în final, mor și cei nouă meșteri? Ce sens capătă încercarea meșterilor de a se salva, confecționându-și aripi de șindrilă?

❷ De ce credeți că hotărăște Negru-vodă să-i piardă pe cei zece meșteri?

❸ Explicați faptul că moartea celor nouă meșteri este prezentată în numai cinci versuri, iar moartea lui Manole în douăzeci și patru de versuri.

❹ Cum explicați împrejurarea că, în momentul când se aruncă în gol, Manole aude glasul Anei?

❺ Imaginați-vă moartea lui Manole, comentând versurile de mai jos și insistând asupra verbelor subliniate: Cum o auzea, / Manea *se perdea*, / Ochii-i *se-nvelea*, / Lumea *se-ntorcea*, / Norii *se-nvârtea*.

❻ Comentați faptul că Ana și Manole par să moară în același timp.

❼ Explicați semnificația simbolică a fântânii apărute pe locul în care moare Manole.

Observați!

- Sacrificiul Anei nu a fost suficent
- Condamnarea constructorilor la moarte
- Moartea celor nouă meșteri
- Moartea lui Manole
- Simbolul fântânii

3. CONCIZIE STILISTICĂ ȘI FORȚĂ ARTISTICĂ

Observați!

Procedee artistice:
- Simplitatea și forța emoțională
- Dinamismul întâmplărilor înlocuiește efectul figurilor de stil.
- Tablourile naturii dezlănțuite
- Enumerațiile și repetițiile
- Câteva epitete
- Sensibilizarea prin diminutive
- Interjecțiile afective

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Explicați capacitatea de a impresiona a unui text din care, practic, lipsesc figurile de stil.

❷ Ce vă sugerează succesiunea rapidă a verbelor din rimă în următorul pasaj: *Meșterii grăbea, / Sferile-ntindea, / Locul măsura, / Șanțuri largi săpa, / Și mereu lucra, / Zidul rădica.* Dar repetiția adverbului *iar* în pasajul: *Dar orice lucra, / Noaptea se surpa! / A doa zi iar, / A treia zi iar, / A patra zi iar, / Lucra în zadar*?

❸ De ce credeți că poetul anonim descrie cele două tablouri ale naturii dezlănțuite cu aceleași cuvinte prin care sunt rostite invocațiile (rugăciunile)?

❹ Evidențiați rolul repetițiilor și al enumerațiilor în rostirea invocațiilor și în descrierea tablourilor naturii dezlănțuite. Procedați similar pentru folosirea diminutivelor în descrierea zidirii treptate.

❺ Identificați, în textul baladei, interjecțiile și comentați funcția lor artistică. Procedați similar cu epitetele.

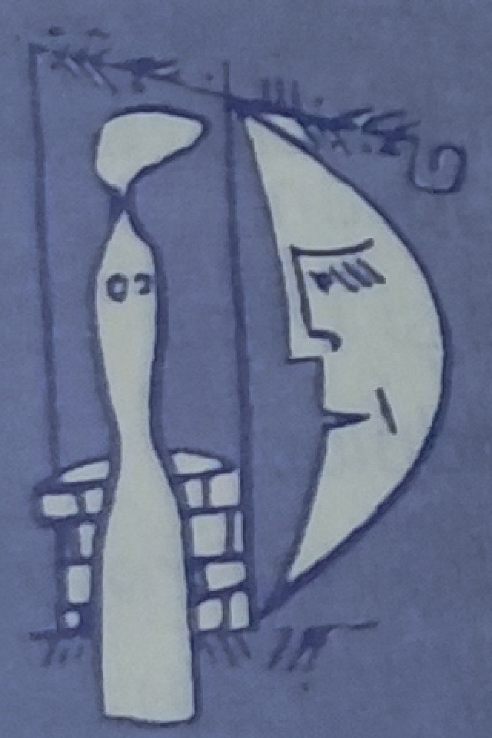

BALADA POPULARĂ

Observați!
- Operă literară populară:
  - autor necunoscut;
  - orală;
  - însoțită de muzică.
- Operă epică în versuri
- Mărcile narațiunii:
  - spațiu, timp;
  - personaje;
  - conflict;
  - acțiune.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Ce putem spune despre autorul baladei *Mănăstirea Argeșului*?

❷ Cum presupuneți că s-a transmis povestea acestei mănăstiri de la începutul secolului al XVI-lea, când a putut fi creată, până la mijlocul secolului la XIX-lea, când a fost culeasă de către Vasile Alecsandri?

❸ Ce mai adăuga artistul popular, care *zicea* povestea, la rostirea versurilor? În fața cui *zicea* artistul popular cântecul narativ?

❹ Cum explicați numărul mare al repetițiilor în textul poemului *Mănăstirea Argeșului*?

Completați-vă cunoștințele!

❶ Prezentați succint evoluția și rezolvarea conflictului în poemul *Mănăstirea Argeșului*.

❷ Identificați pasajele lirice din textul acestei poezii.

❸ Numiți modurile de expunere folosite de autorul anonim în poemul *Mănăstirea Argeșului.*

❹ Ce anume v-a impresionat mai mult, urmărind evoluția personajelor din balada *Mănăstirea Argeșului.*

❺ Prezentați evenimentul cultural care a dat naștere baladei *Mănăstirea Argeșului.*

Observați!

- Moduri de expunere
- Fapte neobișnuite
- Întâmplări dramatice
- Personaje cu destin impresionant

IMPORTANT!

Balada populară este un poem narativ, cu elemente descriptiv-lirice, care dezvoltă un subiect fantastic, legendar, istoric sau familial, ale cărui versuri se cântă sau sunt recitate, acompaniate de un instrument muzical.

- Balada populară este o specie a genului epic în versuri.
- Autorul unei balade populare este anonim.
- Baladele populare sunt cunoscute și sub denumirea de **cântec bătrânesc**.
- Baladele populare se clasifică tematic, unele dintre ele încadrându-se mai multor teme.

Exemple de balade populare:

– Fantastice: *Soarele și Luna, Iovan Iorgovan;*
– Legendare: *Meșterul Manole, Soarele și Luna;*
– Vitejești: *Gruia lui Novac, Ilincuța Sandului;*
– Istorice: *Radu Calomfirescu, Constantin Brâncoveanu;*
– Haiducești: *Toma Alimoș, Iancu Jianul, Pintea Viteazul;*
– Păstorești: *Miorița, Codreanu;*
– Familiale: *Brumărelul, Ghiță Cătănuță.*

Rețineți!

- Caracteristici ale baladei populare:
  – operă epică în versuri;
  – creație anonimă;
  – fapte neobișnuite: fantastice, legendare, istorice, familiale;
  – întâmplări dramatice (uneori tragice);
  – personaje cu destin impresionant;
  – conflict puternic;
  – unele elemente artistice de factură lirică.

Valorificați-vă cunoștințele!

Efectuați, la alegere, una dintre temele următoare:

❶ Demonstrați, într-o compunere de maximum 15 rânduri, că *Mănăstirea Argeșului* este o baladă cu subiect legendar.

❷ Răspundeți, într-o compunere, la întrebarea: De ce credeți că poetul anonim a ilustrat tema jertfei pentru creație prin povestea zidirii unei biserici și nu a unui alt edificiu: o cetate, un castel, un pod?

❸ Redactați o compunere cu titlul *Jertfa pentru creație.*

Lectură suplimentară

MEȘTERUL MANOLE

de Lucian Blaga

(Fragment)

MANOLE: Jertfa aceasta de neînchipuit – cine-o cere? Din lumină Dumnezeu nu poate s-o ceară, fiindcă e jertfă de sânge, din adâncimi, puterile necurate nu pot s-o ceară, fiindcă jertfa e împotriva lor. (...)

MANOLE: Mărturisire auziți din parte-mi, c-am început să clădesc fiindcă n-am putut altfel. Din câmp și munte v-am chemat, fiindcă n-am putut altfel... O pescar, o băieșiu, o cioban, o călugăr – suntem oare noi chemați să judecăm ceea ce mai presus de vrerea noastră prin noi se face?... Cui nu i se răscoală sângele gândindu-se că munca a fost în deșert? Dar făcut-am oare în afară de muncă - o jertfă - o singură jertfă smulsă din viața noastră pentru zid?... O viață scumpă de om se va clădi în zid, jertfa va fi o soție care încă n-a născut, soră sau fiică... Soția unuia din voi va trebui să fie jertfa, soră sau fiică. Soție care încă n-a născut, soră curată, fiică luminată. (...)

MANOLE: A mea a fost patima, eu am fost al patimei, eu am fost... Vai nouă, Mira, biserica s-a tot prăbușit – cu cât se prăbușea – patima creștea... De-atâtea ori ai fost căprioara neagră când suiai drumul la noi. De-atâtea ori ai fost izvor de munte, când coborai de la noi. Acum ești aici încă o dată: nici căprioară, nici izvor, ci altar. Altar viu între blestemul ce ne-a prigonit, și jurământul cu care l-am învins... Nu, Mira, nu. Știm că vii speriată, știm că vii purtând grija altor vieți. Și atunci am glumit, făcând pe bărbații sălbatici. Povestea cu jertfa omenească – e numai așa – un joc. Un joc de albă vrajă și întunecată magie, pe care le vom face cu tine.

MIRA: Cu mine? – Nu înțeleg. – Cu mine?

MANOLE: (*cu glas ireal*) Cu tine, fiindcă tu ești aici - din întâmplare. Și-apoi așa se și potrivește. Fiindcă între toți și toate tu ești cea mai pornită spre joc.

MIRA: (*cu oarecare nedumerire*) Bine! (*Se uită cu o ochire spre soare.*) Dacă nu e prea târziu... că vreau să mă întorc înapoi încă înainte de a se face amiază...

MANOLE: ...Va trebui tot timpul să zâmbești, și chiar de va fi rece zidul, să te silești să glumești. Să pară în adevăr că moartea e un joc. Căci vezi, blestemul de care vorbirăm, îl învingem cu un joc. (...)

MIRA: (*ca un copil*) Am să mă joc cu voi cum doriți. Dar ăștia să nu se mai încrunte că-mi pierd orice plăcere. Parcă și sprâncenele le-au mai crescut peste uitătura piezișă.

MANOLE: Zidari, ați auzit? Încruntarea s-a sfârșit. Acum începe partea luminii. Închipuiți-vă – copii, cu treizeci de ani înapoi, închipuiți-vă în trecut, când clădeați biserici în nisip! Luați uneltele, pregătiți țărâna și tot ce e de pregătit!

- Scriitorii s-au inspirat din tema jertfei pentru creație ilustrată de balada *Mănăstirea Argeșului*, creând opere literare. Cele mai convingătoare s-au dovedit piesele de teatru: *Meșterul* de Adrian Maniu, *Meșterul Manole* de Lucian Blaga, *Meșterul Manole* de Octavian Goga, *Moartea unui artist* de Horia Lovinescu.

Fântâna lui Manole

FELUL ADJECTIVELOR
actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Citiți textele următoare:

a) „La răsărit, pe cer, atârna o uriașă perdea de flăcări. Cu toate că satul se afla la peste trei kilometri, vâlvătaia părea atât de aproape, ca și cum ar fi fost la marginea Amarei. Cerul era curat și luminos ca în zorii zorilor, doar câteva stele mari pâlpâiau, înfricoșate și mirate, gata parcă și ele să moară."

(L. Rebreanu, *Răscoala*)

b) „În prag, cu lumina gălbuie-cenușie a lămpii în spate, Emilia își frângea mâinile." (T. Popovici, *Setea*)

❷ Găsiți adjectivele din textele de mai sus și precizați substantivele pe care acestea le determină.

❸ Identificați adjectivele provenite din alte părți de vorbire și formate prin derivare.

❹ Precizați dacă aceste adjective sunt simple sau compuse.

AMINTIȚI-VĂ!

- **Adjectivul** este partea de vorbire flexibilă care exprimă însușirea unui obiect.

REȚINEȚI!

ADJECTIVELE

1. **după structură**
   - a) simple
   - b) compuse
2. **după flexiune**
   - a) variabile:
     - – cu două terminații (patru forme flexionare)
     - – cu două terminații (trei forme flexionare)
     - – cu o terminație (două forme flexionare)
   - b) invariabile

Completați-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți enunțuri cu adjective:
- – formate prin derivare cu sufixe sau prefixe;
- – provenite din verbe la participiu sau gerunziu;
- – provenite din adverbe.

❷ Grupați în variabile și invariabile adjectivele următoare: *mare, bun, gri, gălbui, dulce, lung, maro, frumos.*

❸ Folosiți în enunțuri două adjective compuse cu valoare stilistică de epitete.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Puneți pe lângă substantivele subliniate formele potrivite ale adjectivelor date:

argintiu	... *codri* păreau de basm.
galben-pământiu	Avea o față ... .
social-politic	Aceste aspecte ... sunt demne de remarcat.
atotștiutor	Ei sunt oameni ...
brun-roșiatic	Blana acestui animal are o culoare...

❷ Puneți adjectivele următoare pe lângă substantive, după modelul dat și explicați ortografierea adjectivelor: *auriu, cenușiu, zglobiu.*

Model: nor argint*iu* - nori argint*ii* - argint*iii* nori

❸ Alcătuiți enunțuri în care să demonstrați că schimbarea topicii adjectivelor următoare față de substantiv le poate modifica sensul: *sărmană* (femeie), *bună* (parte).

❹ Alegeți varianta corectă:
Ești un drac *împielițat / împelițat.*
Are o nevoie *astringentă / stringentă* de bani.
Avem aceeași grupă *sangvină / sanguină.*
Unele contexte sunt *ambigui / ambigue.*

ATENȚIE!

- Acordul adjectivelor compuse cu substantivul determinat se face astfel:

a) la adjectivele care exprimă culori, se acordă ambele componente (culoare *galbenă-aurie;* petale *albe-gălbui*);

b) la celelalte adjective se acordă doar al doilea component (probleme *social-politice*).

GRADELE DE COMPARAȚIE actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Treceți, în propoziții, adjectivul *mândru* prin toate gradele de comparație cunoscute.

❷ Precizați gradele de comparație ale adjectivelor de mai jos:

„Cel mai înalt dintre munți este Ceahlăul, care, dacă ar fi intrat în basmele celor vechi, ar fi fost atât de vestit ca și Olimpul, Pindul sau Pelias."

(D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*)

❸ Selectați pe o coloană adjectivele care au grade de comparație și pe altă coloană pe cele care nu se pot compara și motivați alegerea: *acru, complet, egal, întreg, limpede, mort, neclar, optim, oral, prematur, principal, propice, rotund, sensibil, superior, viu, violet.*

❹ Realizați portretul colegului vostru de bancă, folosind adjective cu valoare stilistică de epitete, la diferite grade de comparație.

AMINTIȚI-VĂ!

- Gradele de comparație:
  I. **pozitiv**
  II. **comparativ:**
    a. de superioritate;
    b. de egalitate;
    c. de inferioritate.
  III. **superlativ:**
    a. relativ:
    – de superioritate;
    – de inferioritate.
    b. absolut:
    – de superioritate;
    – de inferioritate.

Facultativ

MIJLOACE EXPRESIVE DE REDARE A SUPERLATIVULUI ABSOLUT

Completați-vă cunoștințele!

● Identificați mijloacele expresive de redare a ideii de superlativ absolut, folosite în enunțurile următoare:

Tu ești *supărat foc* pe mine.
Buuună treabă ai făcut!
S-a făcut *mare, mare*, cât un munte.
Vai, *ce darnic* ești!
Mașina era *arhiplină*.
E *din cale-afară de deștept*!
E *prost ca o ciubotă*.
Ea este *frumoasa frumoaselor*.
Ea e *frumoasă de pică*.
Era atât de *mincinos, de înghețau apele*.
Era un caz *rarisim*.

ATENȚIE!

● În limbajul expresiv, superlativul absolut al adjectivelor se poate construi prin următoarele mijloace:
– adverbe, adjective, substantive;
– lungirea vocalelor sau a consoanelor ;
– repetarea adjectivului;
– adverbele *ce* sau *cât (de)*, în construcții exclamative;
– prefixe cu sens superlativ;
– locuțiuni adverbiale;
– comparație;
– repetarea substantivului derivat de la adjectiv, la genitiv plural;
– propoziții care arată urmarea intensității însușirii;
– sufixul *-isim*.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți trei enunțuri care să conțină adjective la gradul superlativ absolut redate prin mijloace expresive diferite.

❷ Analizați sintactic și morfologic adjectivele din textul următor:

„Era un vis misterios
Și blând din cale-afară
Și prea era de tot frumos
De-a trebuit să piară."

(M. Eminescu, *S-a dus amorul*)

FUNCȚIILE SINTACTICE actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Analizați sintactic și morfologic adjectivele din textele de mai jos:

a) „Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteios
Ca înaltele coloane unui templu maiestos."

(V. Alecsandri, *Mezul iernei*)

b) „În ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump și mai slăvit decât libertatea; ea este darul cel mai neprețuit."

(V. Alecsandri, *Istoria unui galbân și a unei parale*)

❷ Alcătuiți enunțuri în care adjectivele de mai jos, la plural, să aibă funcțiile sintactice de nume predicativ și de atribut adjectival: *fix, complex*.

❸ Alcătuiți câte un enunț în care să folosiți adjective cu următoarele funcții sintactice: complement circumstanțial de timp, complement circumstanțial de mod, complement indirect.

MODEL DE ANALIZĂ

Ion este înalt.

înalt - nume predicativ; adjectiv propriu-zis, simplu, variabil, cu două terminații (și patru forme flexionare), se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *Ion* (masculin, singular, nominativ), grad pozitiv.

LOCUȚIUNILE ADJECTIVALE

Completați-vă cunoștințele!

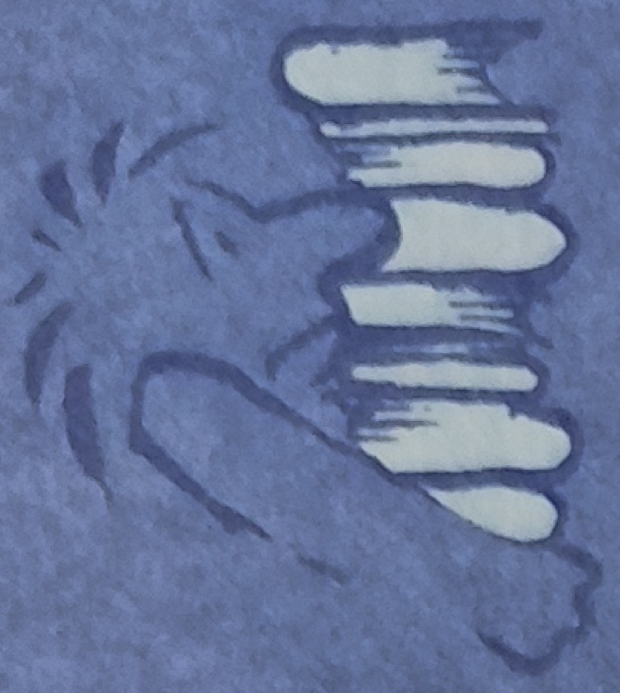

❶ Se dau textele:

a) „Și nu se supără de zgârcenie, că nu e zgârcit, dimpotrivă, e *larg la mână*, dar așa e firea lui.”

(I.Al. Brătescu-Voinești, *Vârcolacul*)

b) „Olimpia, și tu, Aurica, să fiți *cu ochii în patru* să nu ia cineva vreo hârtie, vreun lucru.”

(G. Călinescu, *Enigma Otiliei*)

❷ Identificați părțile de vorbire cu care se pot înlocui grupurile subliniate în textele de mai sus și menționați dacă există diferențe de sens.

❸ Indicați părțile de vorbire care intră în alcătuirea acestor grupuri.

❹ Precizați cazul și funcția sintactică a acestor grupuri.

REȚINEȚI!

- **Locuțiunile adjectivale** sunt grupuri de cuvinte cu sens unitar, având valoarea unui adjectiv: *de seamă, de folos, cu minte, de bani gata, cu capul în nori* etc.
- Locuțiunile adjectivale stau în aceleași cazuri cu adjectivele echivalente și îndeplinesc aceleași funcții sintactice.

MODEL DE ANALIZĂ

El este un om cu judecată.

cu judecată – atribut adjectival; locuțiune adjectivală (înlocuiește adjectivul *înțelept*), se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *om* (masculin, singular, nominativ), grad pozitiv.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Găsiți adjectivele echivalente următoarelor locuțiuni adjectivale: *luat de suflet, bătător la ochi, al naibii, cel din urmă, tot unul și unul, într-o ureche, de ispravă, din topor, numai piele și os, cu scaun la cap, dintr-o bucată, ca vai de el, întors pe dos, în putere.*

❷ Precizați care dintre locuțiunile adjectivale de la exercițiul ❶ pot avea grade de comparație.

❸ Găsiți locuțiunile adjectivale echivalente următoarelor adjective: *deștept, înțelept, supărat, important, folositor.*

❹ Analizați locuțiunile adjectivale din textele de mai jos:

a) „Dintre toți copiii, fata cea mare era mai tăcută și mai cu judecată.” (P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteață*)

b) „Nu-ți cer un lucru prea cu neputință
În recea mea-ncruntată suferință.”

(T. Arghezi, *Psalm*)

❺ Alcătuiți enunțuri în care să folosiți locuțiunile adjectivale următoare, respectând cerințele din paranteze:

– *cu dare de mână* (caz nominativ, nume predicativ);
– *tobă de carte* (acuzativ, atribut adjectival).

STRUCTURAREA UNEI DESCRIERI

Dovediți-vă creativitatea!

Interior, pictură

Nicolae Grigorescu, *Luminiș*

● Alcătuiți o compunere liberă în care să descrieți un interior (salon, dormitor, birou, atelier etc) sau un peisaj de natură, inspirându-vă și din imaginile alăturate. În organizarea compunerii, țineți seama de următoarele secvențe ale unei descrieri:

1. introducere în contextul general:
   – descrierile clasice introduc gradat cititorul în atmosfera tabloului, prezentând imaginile de la exterior către interior și de la general la detaliu;
   – descrierile moderne prezintă direct detaliile tabloului, insistând asupra particularităților elementelor și asupra stărilor sufletești.
2. descrierea cadrului temporal și spațial (anotimpul, momentul zilei, locul descris).
3. descrierea perspectivei pe care o oferă (plan îndepărtat sau apropiat).
4. prezentarea atmosferei generale (liniște, veselie, mișcare etc.).
5. prezentarea în succesiune a elementelor care alcătuiesc tabloul, prin următoarele mijloace:
   – folosirea adjectivelor și a substantivelor care scot în evidență elementele descrise și particularitățile acestora;
   – folosirea unor tipuri de imagini artistice variate (vizuale, auditive, cinetice, olfactive, tactile);
   – realizarea expresivității prin folosirea unor procedee artistice variate;
   – sugerarea stărilor sufletești și a gândurilor determinate de aspectele descrise.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Urmăriți cum se realizează fiecare dintre secvențele de mai sus în descrierea tabloului de natură al *pădurii de argint* din poemul *Călin (file din poveste)* de M. Eminescu.

❷ Priviți tabloul de natură din stânga paginii. Ce mijloace artistice a folosit pictorul pentru a sugera particularitățile colțului de natură din imagine?

PAȘA HASSAN

de George Coșbuc

1

Pe vodă-l zărește călare trecând
Prin șiruri, cu fulgeru-n mână.
În lături s-azvârle oștirea păgână,
Căci vodă o-mparte, cărare făcând,
Și-n urmă-i se-ndeasă, cu vuiet curgând,
Oștirea română.

2

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frânele-n zbucium și saltă;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Și cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul *Sinan*[1], izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă.

3

Hassan[2] de sub poala pădurii acum
Lui *Mihnea*[3]-i trimite-o poruncă:
În spatele-oștirii muntene s-aruncă
Urlând *ianicerii*[4], prin *flinte*[5] și fum, –
Dar pașa rămâne alături de drum
Departe de luncă.

4

Mihai îi zărește și-alege vro doi,
Se-ntoarce și pleacă spre gloată,
Ca *volbura*[6] toamnei se-nvârte el roată
Și intră-n *urdie*[7] ca lupu-ntre oi,
Și-o frânge degrabă și-o bate-napoi
Și-o vântură toată.

5

Hassan, de mirare, e negru pământ;
Nu știe de-i vis ori aieve-i.
El vede cum zboară flăcăii Sucevei,
El vede că Bogdan e suflet de vânt
Și-n fața-i puterile turcilor sunt
Tăriile plevei.

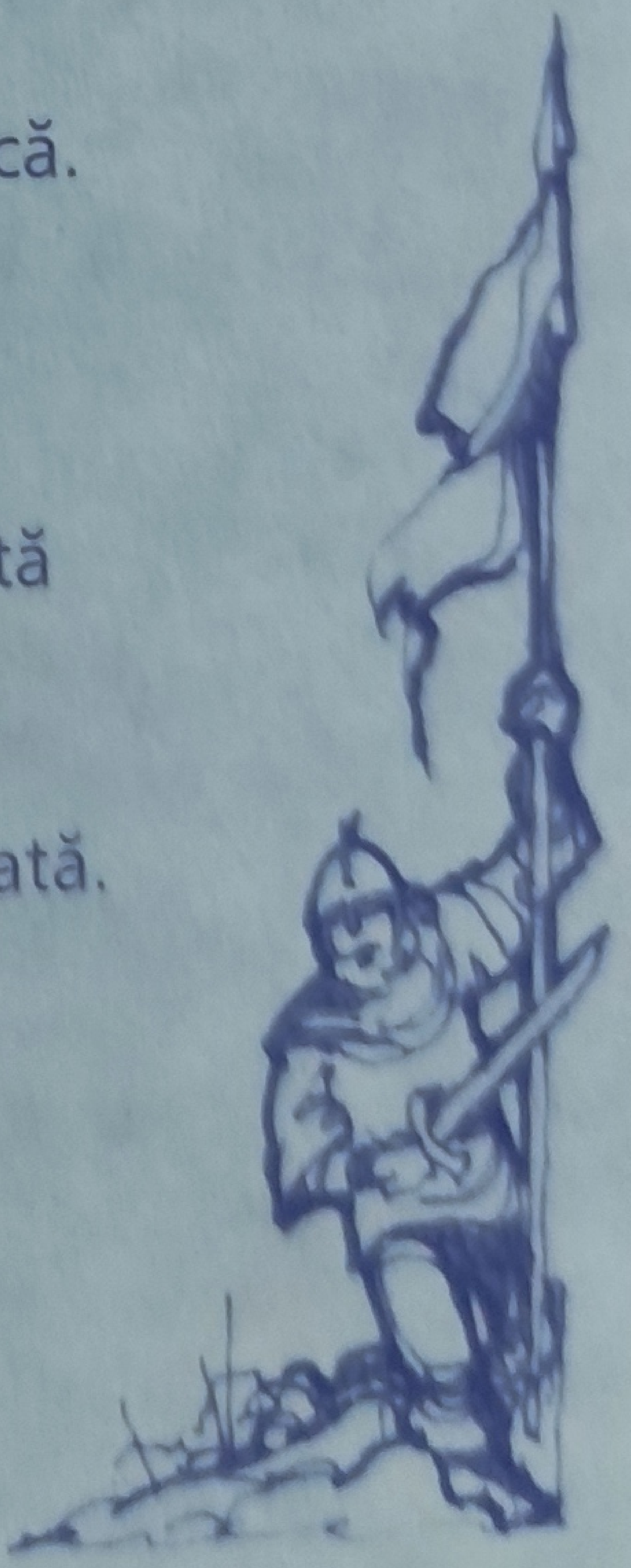

[1]*Sinan-Pașa* - unul dintre comandanții armatei turcești în lupta de la Călugăreni (pașă - guvernatorul unei provincii turcești);
[2]*Pașa-Hassan* - unul dintre comandanții armatei turcești în lupta de la Călugăreni;
[3]*Mihnea* (zis *Mihnea turcitul*) - domn al Țării Românești care trecuse la mahomedanism;
[4]*ianicer (ienicer)* - soldat din corpul de elită al vechii infanterii turcești;
[5]*flintă* - pușcă cu fitil, cu țeavă lungă, cocoș și cremene, folosită în trecut;
[6]*volbură* - vânt puternic cu vârtejuri. Prin extensie, furtună. Figurat: tulburare, învălmășeală, gălăgie;
[7]*urdie* - armată, oaste;

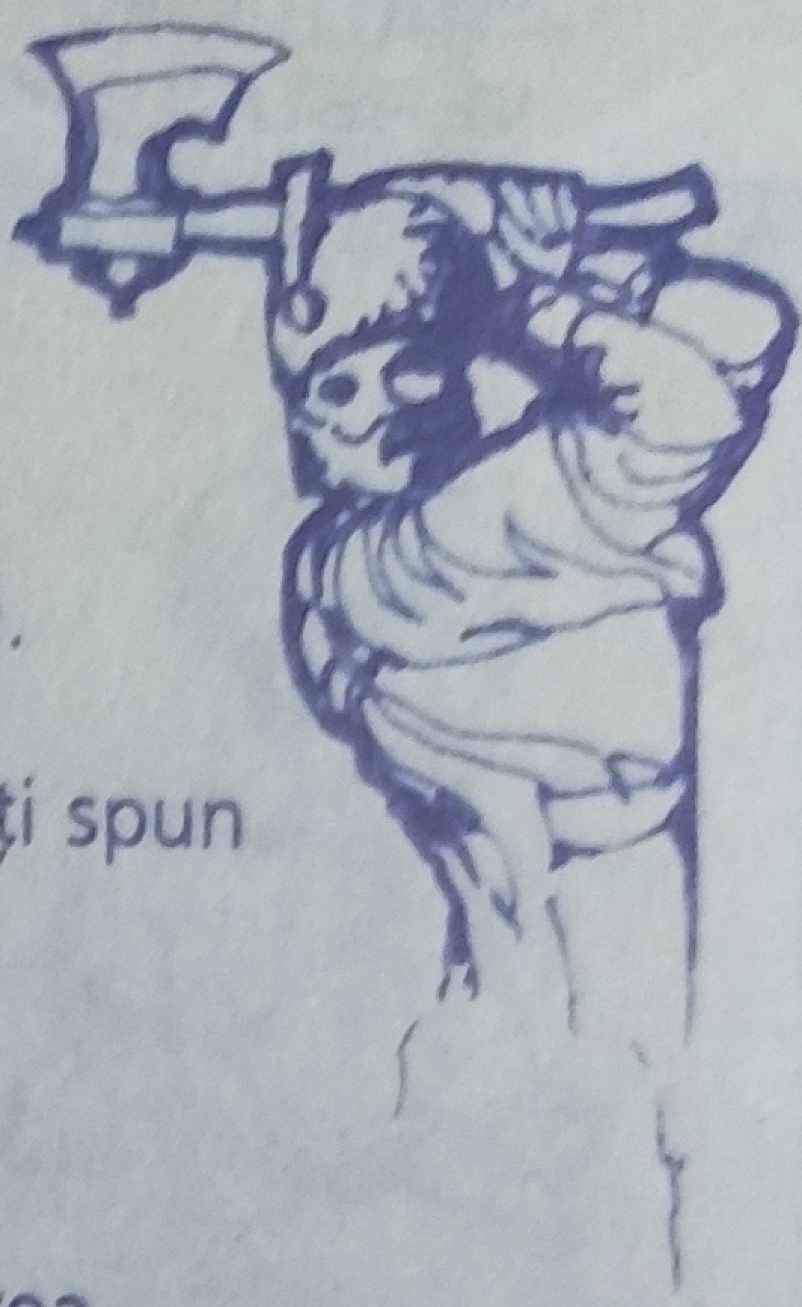

6

Dar iată-l! E vodă, *ghiaurul*[8] Mihai!
Aleargă năvală nebună.
Împrăştie singur pe câţi îi adună,
Cutreieră câmpul, tăind de pe cai –
El vine spre paşă: e groază şi vai,
Că vine furtună.

7

– „Stai, paşă, o vorbă de-aproape să-ţi spun
Că nu te-am găsit nicăirea” –
Dar paşa-şi pierduse şi capul şi firea!
Cu frâul pe coamă el fuge nebun,
Că-n gheară de fiară şi-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea.

8

Sălbatecul vodă e-n zale şi-n fier
Şi zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o *cupolă*[9] pe frunte,
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar *barda*[10]-i din stânga ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte.

9

– „Stai, paşă! Să piară azi unul din noi.”
Dar paşa mai tare zoreşte;
Cu *scările*[11]-n coapse fugaru-şi loveşte
Şi gâtul i-l bate cu pumnii-amândoi;
Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi
El zboară şoimeşte.

10

Turbanul[12] îi cade şi-l lasă căzut;
Îşi rupe cu mâna vestmântul
Că-n largile-i haine se-mpiedică vântul,
Şi lui i se pare că-n loc e ţinut;
Aleargă de groaza pieirii bătut,
Mănâncă pământul.

11

Şi-i dârdâie dinţii şi-i galben-pierit!
Dar Alah din ceruri e mare!
Şi-Alah îi scurtează grozava-i cărare
Căci paşa-i de taberi aproape sosit!
Spahiii[13] din corturi se-ndeasă grăbit,
Să-i deie scăpare.

12

Şi-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au şi *beii*[14] că fuga e bună
Şi bietului paşă dreptate i-au dat,
Căci vodă ghiaurul în toţi a băgat
O groază nebună.

[8] *ghiaur* - denumire dispreţuitoare dată în trecut de turci persoanelor de altă religie decât cea mahomedană;
[9] *cupolă* - partea de formă semisferică, poligonală sau eliptică slujind drept acoperiş pentru un mare edificiu: biserică, palat etc. (aici): acoperământ pentru cap;
[10] *bardă* - secure cu tăişul lat şi cu coada scurtă, folosită, în trecut, şi ca armă de luptă;
[11] *scară* - (aici): fiecare dintre cele două inele prinse de-o parte şi de alta a şeii, în care călăreţul îşi sprijină piciorul;
[12] *turban* - acoperământ pentru cap format dintr-o bandă lungă de stofă, de mătase sau de pânză, de obicei albă, pe care o poartă bărbaţii din unele ţări orientale înfăşurată de mai multe ori în jurul capului;
[13] *spahiu* - soldat dintr-un corp de cavalerie otomană recrutat din rândurile aristocraţiei;
[14] *bei* - guvernator al unui oraş sau al unei provincii din fostul imperiu otoman.

I. STUDIUL TEXTULUI

1. VOCABULAR

Observați!
- Sensul cuvintelor
- Sinonime
- Omonime
- Antonime
- Cuvinte polisemantice

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alegeți, din textul poeziei *Pașa Hassan* de George Coșbuc, cinci cuvinte care pot avea sinonime. Formulați, cu sinonimele corespunzătoare, câte un scurt enunț (propoziție).

❷ Indicați antonimele cuvintelor subliniate în versurile de mai jos. Formulați, cu antonimele identificate, câte un scurt enunț.

„Și-o frânge *degrabă* și-o bate-napoi"
„*Împrăștie* singur pe câți îi *adună*..."

❸ Demonstrați polisemantismul cuvintelor subliniate din expresiile de mai jos. Formulați, cu acestea, scurte enunțuri, după model:

Sensul din text	Alt sens
„Hassan de sub *poala* pădurii acum"	„Îi foșnea încet pe frunze poala lungă-a albei rochii"
„Cu *scările*-n coapse fugaru-și lovește"	....
„Cu *ochii* de sânge, cu barba vâlvoi"	....

❹ Explicați expresiile subliniate în versurile următoare. Formulați câte trei enunțuri în care cuvintele *a da, a face, a mânca* să aibă sensuri diferite. Folosiți-vă, în acest scop, de un dicționar.

„Aleargă de groaza pieirii bătut, / *Mănâncă pământul*"
„Spahiii din corturi se-ndeasă grăbit, / *Să-i deie scăpare*"
„Căci vodă ghiaurul în toți *a băgat / o groază* nebună"

Expresia	Explicația
„a alerga mâncând pământul"	a fugi pentru a scăpa de o primejdie
„a da scăpare" (cuiva)	a elibera
„a băga groaza (frica) *în cineva"*	a speria

Observați!
- Arhaisme
- Neologisme
- Cuvinte derivate

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Alegeți din textul poeziei *Pașa Hassan* de George Coșbuc trei arhaisme și trei neologisme:

Arhaisme	Neologisme
flintă, gloată, urdie	gigantică, cupola, veștmânt

❷ Identificați, în textul poeziei, cinci cuvinte derivate și explicați modul lor de formare.

2. MORFO-SINTAXĂ

Observați!
- Verbe și dinamism
- Vocative și imperative
- Adverbe și locuțiuni adverbiale
- Sintaxă poetică
- Inversiuni

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Precizați rolul verbelor în crearea imaginii poetice din strofa următoare: „Mihai îl zărește și-alege vreo doi / Se-ntoarce și pleacă spre gloată, / Ca volbura toamnei se-nvârte el roată / Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi, / Și-o frânge degrabă și-o bate-napoi / Și-o vântură toată."

❷ Comentați rolul stilistic al gerunziilor folosite în finalul fiecărui vers din strofa întâi.

❸ Rescrieți, în topică normală, versul:
„Gigantică poart-o cupolă pe frunte..."

❹ Explicați efectul stilistic al antepunerii adjectivelor în inversiunile: *sălbatecul vodă, largile-i haine, grozava-i cărare.* Aveți în vedere contextele în care apar acestea.

❺ Identificați, în textul poeziei *Pașa Hassan*, câte patru substantive, adjective și verbe cu sonoritate deosebită.

❻ Analizați morfologic cuvintele subliniate în versurile de mai jos: „*Stăi, pașă*, o vorbă *de-aproape* să-ți spun / Că nu te-am găsit *nicăirea*."

❼ Explicați sensul cu care e folosit, aici, adjectivul *sălbatec(ul)*.

3. FONETICĂ. ORTOGRAFIE. PUNCTUAȚIE

Observați!
- Prozodie și ortografie
- Ortografie și concizie stilistică
- Aliterație

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Explicați folosirea cratimei în ortografierea cuvintelor subliniate din versurile următoare: „*Și-Alah* îi scurtează *grozava-i* cărare"; „Hassan, de uimire, e *negru-pământ*"; „*Și-i* dârdâie dinții, *și-i galben-pierit!*"

❷ Explicați scrierea cu *-iii* a cuvântului subliniat în versul: „*Spahiii* din corturi se-ndeasă grăbit..."

❸ Explicați folosirea semnului exclamării în textul poeziei *Pașa Hassan* de George Coșbuc.

❹ Subliniați sunetele sau grupurile de sunete care, prin repetare frecventă, constituie fondul sonor al imaginii poetice din strofa următoare: „Cu tropote roibii de spaimă pe mal / Rup frânele-n zbucium și saltă; / Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă / Și cade-n mocirlă, un val după val, / Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal, / Se-nchină prin baltă."

❺ Comentați efectul lor stilistic.

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

Observați!

- Spațiu
- Timp
- Personaje
- Acțiune
- Conflict

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Ce fel de operă literară este *Pașa Hassan*?

❷ Prezentați, pe scurt, succesiunea întâmplărilor care alcătuiesc subiectul acestei opere epice în versuri.

❸ Arătați la ce persoană este scrisă poezia *Pașa Hassan*.

❹ Delimitați secvențele (scenele) care se succed în desfășurarea întâmplărilor povestite. Sistematizați-le în tabelul de mai jos, dând fiecărei scene un titlu potrivit. Comentați scena a cărei dramatism v-a impresionat în mod deosebit.

Scena	Titlul	Delimitarea pe strofe
1	Mihai străpunge oastea otomană	Strofele 1-3
2	....	....

Rețineți!

Antiteza este procedeul artistic prin care sunt puse în opoziție două elemente (cuvinte, situații, fenomene, personaje) cu scopul evidențierii unuia prin celălalt.

Completați-vă cunoștințele

❶ Prezentați evoluția lui Mihai în această poezie epică. Ce vă impresionează în comportamentul lui?

❷ Apreciați legătura lui Mihai cu oștirea română. Ilustrați aprecierea făcută cu versuri corespunzătoare.

❸ Procedați similar cu Pașa Hassan și armata sa.

❹ Cu ce alte personaje antitetice cunoscute de voi din alte opere literare îi puteți compara pe cei doi? Schițați caracterizarea prin antiteză a altor două personaje. De exemplu: Mircea - Baiazid (*Scrisoarea III* de M. Eminescu), Toma - Manea (*Toma Alimoș*).

❺ Sistematizați constatările făcute în tabelul următor, urmărind, în antiteză, pe cei doi comandanți de oști.

Mihai: însușiri, atitudini, comportament	Versuri ilustrative	**Hassan**: însușiri, atitudini, comportament	Versuri ilustrative
Dinamic, energic, participă efectiv la luptă	Strofa a III-a	Rezervat, privește lupta de departe.	„Dar pașa rămâne alături de drum,/ Departe de luncă"
....	....	....	....
....	....	....	....

Observați!

- Subiectivitate și lirism
- Percepția subiectivă a realității
- Hiperbolă și simbol

Rețineți!

- Hiperbola este un procedeu artistic prin care se exagerează intenționat însușirile unei ființe sau trăsăturile unui obiect, fenomen, sau al unei situații, cu scopul de a spori expresivitatea.

Observați!

- Opera epică în versuri
- Mărcile narativității:
  a) acțiune, spațiu, timp;
  b) personaje;
  c) conflict.
- Moduri de expunere

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Comentați portretul lui Mihai. Care este procedeul poetic prin care se realizează acest portret?

❷ Demonstrați hiperbolizarea însușirilor fizice și morale ale lui Mihai.

❸ Ce alte figuri de stil contribuie la realizarea hiperbolizată a portretului lui Mihai?

❹ Hiperbolizarea însușirilor lui Mihai este o proiecție subiectivă realizată din două perspective diferite. Care sunt aceste două viziuni deosebite?

❺ Ce motive are Pașa Hassan de a-l percepe la dimensiuni hiperbolice pe eroul de la Călugăreni?

❻ Hiperbolizarea lui Mihai Viteazul poate avea semnificație simbolică. Definiți și comentați această semnificație.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Identificați epitetele, comparațiile, metaforele din textul poeziei *Pașa Hassan* de George Coșbuc.

Epitete	Comparații	Metafore
cu vuiet curgând	*ca volbura toamnei*	*un val după val*

❷ Comentați, în scris, efectul stilistic al epitetului *grozava* (*... grozava-i cărare...*), raportându-l la contextul în care apare.

❸ Procedați similar pentru comparația *ca lupu-ntre oi* (*Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi...*) și pentru metaforele *furtună* (*Că vine furtună*) și *un munte* (*Și vodă-i un munte*).

BALADA CULTĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Refaceți subiectul poeziei *Pașa Hassan* de George Coșbuc, combinând elementele de spațiu și timp, personajele și întâmplările pe care le conține.

❷ Identificați elementele lirice din poezia *Pașa Hassan*.

❸ Numiți modurile de expunere folosite de George Coșbuc în poezia *Pașa Hassan*.

❹ Precizați evenimentele narative prezentate de George Coșbuc, autorul poeziei *Pașa Hassan*.

❺ Prezentați evenimentul istoric care l-a inspirat pe George Coșbuc când a scris poezia *Pașa Hassan*.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Amintiți-vă principalele trăsături ale baladei populare.

❷ Puneți în paralel trăsăturile specifice baladei populare cu particularitățile poeziei *Pașa Hassan* de George Coșbuc.

❸ Insistați asupra deosebirilor, dar mai ales asupra asemănărilor.

❹ Comparați poezia *Pașa Hassan* de George Coșbuc cu o altă baladă cunoscută, populară sau cultă.

Rețineți!

- Balada populară:
  – operă epică în versuri, autor anonim;
  – întâmplări dramatice;
  – personaje cu destin impresionant;
  – conflict puternic;
  – elemente artistice de factură lirică.

IMPORTANT!

- **Balada cultă** este un poem narativ, cu elemente descriptiv-lirice care dezvoltă un subiect neobișnuit, de inspirație fantastică, legendară, istorică sau familială, ca și balada populară.
- Balada cultă este o specie a genului epic în versuri. Ea a apărut și s-a dezvoltat sub influența baladei populare.

ALTE BALADE CULTE

a) În literatura română:
– Vasile Alecsandri, *Strigoiul;*
– Dimitrie Bolintineanu, *Mihnea și baba;*
– George Coșbuc, *El Zorab;*
– Șt. O. Iosif, *Gorunul lui Horia;*
– George Topîrceanu, *Balada morții;*
– Ștefan Augustin Doinaș, *Mistrețul cu colți de argint.*

b) În literatura universală:
– G. A. Bürger, *Lenore;*
– Friederich Schiller, *Inelul lui Polykrates;*
– Ludwig Uhland, *Blestemul bardului;*
– S.T. Coleridge, *Balada bătrânului marinar;*
– Victor Hugo, *Orientalele;*

Rețineți!

- Balada cultă:
  – operă epică în versuri;
  – creație cultă (autor cunoscut) scrisă pentru a fi citită sau recitată;
  – subiect și personaje neobișnuite;
  – inspirație fantastică, legendară, istorică sau familială;
  – întâmplări dramatice (tragice) cu deznodământ previzibil.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Comparați versurile baladei populare *Mănăstirea Argeșului* cu cele ale baladei culte *Pașa Hassan* de George Coșbuc. Stabiliți particularitățile prozodice ale versurilor celor două balade (măsură, ritm, rimă, strofă).

❷ Demonstrați, într-o compunere de cel mult douăzeci de rânduri, faptul că *Pașa Hassan* este o baladă cultă cu subiect eroic.

COMUNICARE 6

ARGUMENTAREA PRIN DETALII A UNEI IDEI PRINCIPALE

Dovediți-vă creativitatea!

❶ Priviți imaginea de mai jos:

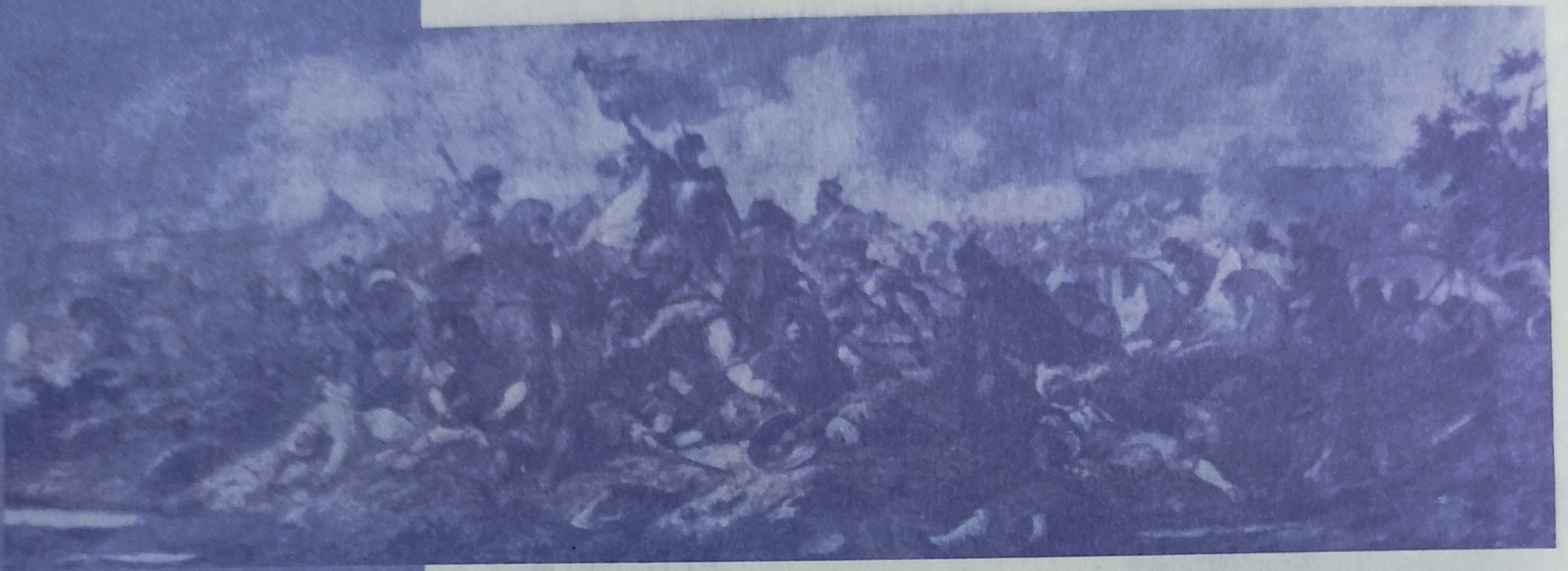

Th. Aman,
Bătălia de la Călugăreni

❷ Puneți-vă în situația unui ghid de muzeu care explică vizitatorilor semnificația tabloului.

❸ Formulați într-un enunț această semnificație.

❹ Descrieți ce observați în prim-planul tabloului și în planul îndepărtat al acestuia.

❺ Răspundeți cu argumente la următoarele întrebări:

– Prin ce detalii este sugerat dinamismul luptei?

– Ce detalii ale tabloului evidențiază înfrângerea turcilor?

– Ce mijloace artistice folosește pictorul pentru a-l impresiona pe privitor?

❻ Asociați atitudinea românilor cu unul sau mai multe dintre adjectivele următoare: *avântați, curajoși, deciși, neliniștiți, hotărâți, îngroziți, derutați.*

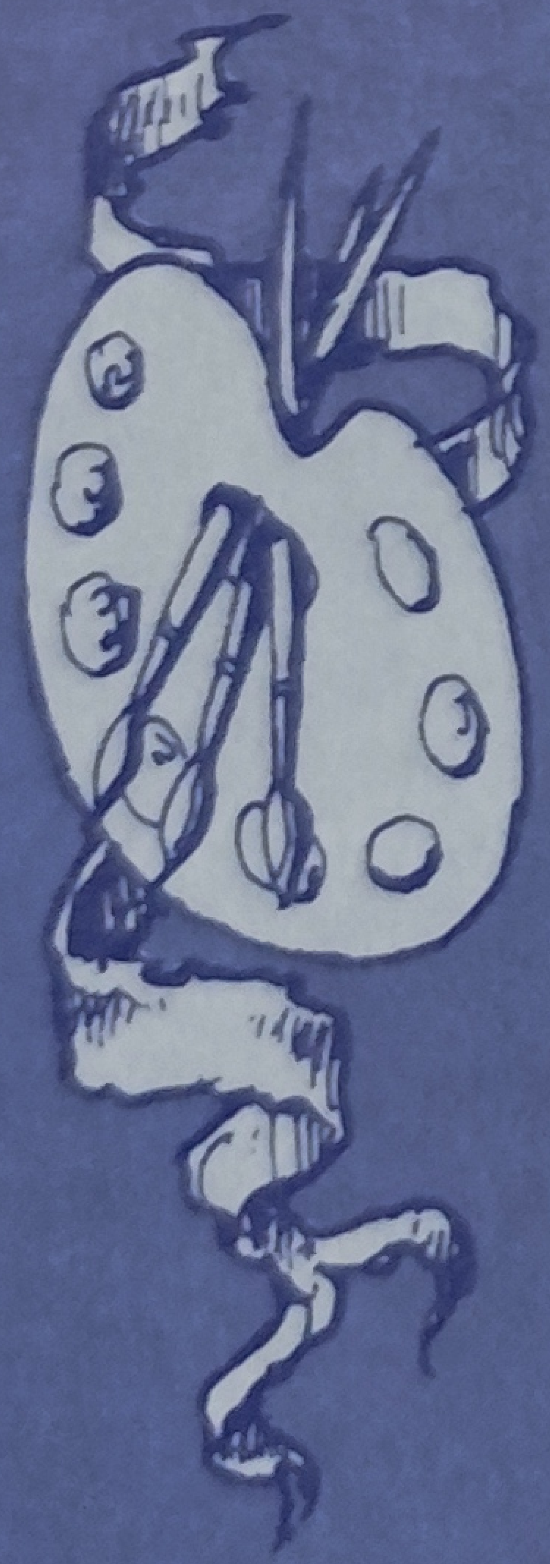

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Ce știți despre lupta de la Călugăreni? Ce reprezintă acest eveniment pentru istoria românilor?

❷ Ce istoric și scriitor a descris bătălia de la Călugăreni?

❸ Citiți capitolul intitulat *Călugărenii* din *Istoria românilor supt Mihai-Voievod Viteazul* de Nicolae Bălcescu.

SEMNIFICAȚIA TITLULUI

ATENȚIE!

- Titlul este expresia concentrată a unui text (articol, operă literară etc.)
- Titlul conține elemente care sugerează sau anticipează conținutul operei prin intermediul unor cuvinte purtătoare de mesaj.

Dovediți-vă creativitatea!

❶ Explicați semnificația titlului baladei culte *Pașa Hassan*. Aduceți argumente prin care să demonstrați că, încă din titlu, se sugerează ideea că scena luptei și portretul lui Mihai Viteazul vor fi prezentate prin viziunea acestui personaj.

❷ Alegeți din lecturile voastre particulare două titluri sugestive pentru conținutul operei și explicați-le.

❸ Selectați din presă titluri de articole care v-au atras atenția și explicați de ce.

❹ Dați trei exemple de titluri care conțin semne de punctuație și explicați valoarea lor sugestivă pentru conținutul operei.

❺ Selectați, din titlurile lecturilor parcurse în clasele anterioare, unul prin care să demonstrați că alegerea anumitor părți de vorbire și combinarea lor sintactică într-un titlu pot conduce la sugerarea mesajului.

❻ Ce titlu ați da unei compuneri libere despre universul vârstei voastre? Argumentați alegerea termenilor din titlu.

MODALITĂȚI TEXTUALE ARGUMENTATIVE

Facultativ

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Argumentați trăsăturile baladei culte prin comparație cu cele ale baladei populare.

❷ Aduceți exemple în sprijinul afirmației că opera literară *Călin (file din poveste)* este un poem de inspirație folclorică.

❸ Vă propunem pentru orele de consiliere un posibil dialog pe tema *Televizorul – un prieten?* Aduceți argumente pro și contra, explicând poziția pe care ați adoptat-o fiecare dintre voi.

❹ Mărturisiți hobby-urile pe care le aveți și aduceți detalii semnificative prin care să vă argumentați alegerea.

ATENȚIE!

- Argumentarea este un mijloc prin care se poate demonstra, dovedi, susține sau întări o afirmație.
- Modalități de argumentare:
  - exemplificarea;
  - explicitarea;
  - detalierea;
  - comparația.

Lectură suplimentară

BALADA MORȚII

de George Topîrceanu

Cobora pe Topolog
Dintre munți, la vale...
Și la umbra unui stog
A căzut din cale.

În ce vară? În ce an?
Anii trec ca apa...
El era drumeț sărman
Muncitor cu sapa.

Oamenii l-au îngropat
Într-un loc aiurea,
Unde drumul către sat
Taie-n lung pădurea.

Și de-atunci, lângă mormânt,
Plopi cu frunză rară
S-au zbătut ușor în vânt,
Zile lungi de vară.

Soarele spre asfințit
Si-a urmat cărarea.
Zi cu zi l-au troienit
Vremea și uitarea.

Dimineața ca un fum
Urcă pe coline,
Zvon de glasuri dinspre drum
Până-n preajmă-i vine.

Peste vârfuri lunecând
În argint, condurii
Înfioară când și când
Liniștea pădurii ...

Numai colo-ntr-un frunzar
Galben în lumină,
Stă pe-o creangă de arțar
Pasăre străină.

Stă și-așteaptă fără glas
Parcă - să măsoare
Cum se mută, ceas cu ceas,
Umbra după soare...

Astfel, tot mai neștiut
Spre adânc îl fură
Și-l îngroapă-n sânu-i mut
Veșnica Natură.

Vara trece, pe cărări
Frunza-n codru sună.
Trec cernite înserări,
Nopți adânci cu lună.

Iar când norii-nvăluiesc
Alba nopții Doamnă,
Peste groapa lui pornesc
Vânturi lungi de toamnă...

George Topîrceanu
(1886–1937)

- Poet al naturii, al lumii vegetale și al micilor viețuitoare se remarcă prin spirit de observație și virtuozitate.
- Volume: *Balade vesele și triste, Parodii originale, Migdale amare.*

ADVERBUL

FELUL ADVERBELOR actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Străinul veni și el afară. Acum se văzu că în șerpar mai avea și un fluier subțire, destul de mic."

(Camil Petrescu, *Un om între oameni*)

b) „Dar tu să știi că eu dorm iepurește; și pe lângă iști doi ochi, mai am unul la ceafă, care șade pururea deschis și cu care văd și noaptea, și ziua tot ce se face prin casă."

(I. Creangă, *Soacra cu trei nurori*)

c) „Cine se lovește cu capul de pragul de sus, vede și pe cel de jos." *(Proverb)*

d) „Ca mâne-poimâne mi se împlinesc anii..."

(I. Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*)

❷ Identificați adverbele din textele de mai sus și precizați părțile de vorbire pe care le determină.

❸ Clasificați adverbele după structură și după sensul lor.

❹ Identificați adverbele formate prin derivare sau prin schimbarea clasei morfologice; precizați părțile de vorbire din care au provenit.

AMINTIȚI-VĂ!

- **Adverbul** este partea de vorbire neflexibilă care exprimă caracteristica unei acțiuni, stări sau însușiri, indicând împrejurarea în care au loc acestea.

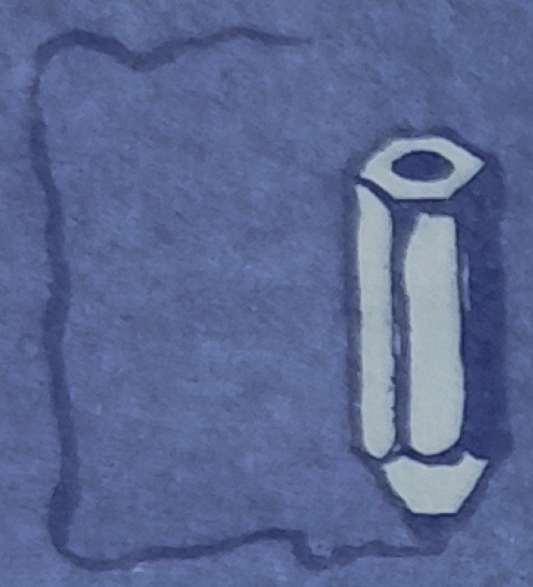

REȚINEȚI!

ADVERBELE
- 1. după structură
  - a) simple
  - b) compuse
- 2. după sens
  - a) de loc
  - b) de timp
  - c) de mod

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți propoziții cu adverbe:

– derivate (cu sufixe) de la verbe, substantive și adjective;

– compuse cu adjectivul *astă* și prepoziția *după*;

– provenite din adjective, verbe la participiu și substantive prin schimbarea clasei morfologice.

❷ Construiți propoziții cu omofonele următoare și explicați ortografierea acestora: *altfel / alt fel*; *deloc / de loc*; *bineînțeles / bine înțeles*; *numai / nu mai*.

AMINTIȚI-VĂ!

- Când însoțește un verb la modul indicativ, timpul perfect compus, adverbul *mai* se intercalează între auxiliar și forma de participiu: *Nu a mai venit.*

AMINTIȚI-VĂ!

- Au grade de comparație unele adverbe de mod provenite din adjective și câteva adverbe de timp și de loc. (*frumos, departe, înainte* etc.).

❸ Corectați greșelile din textele următoare, motivându-vă răspunsul:

Acestea sunt cărți noi apărute.
Raionul de îmbrăcăminte pentru noi născuți s-a deschis.
A lăsat ferestrele largi deschise.
Au venit destui de mulți oameni.

GRADELE DE COMPARAȚIE ALE ADVERBELOR

actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Treceți, în propoziții, adverbul *frumos* prin toate gradele de comparație.

❷ Dovediți, prin exemple, că adverbul folosește aceleași mijloace expresive de redare a superlativului absolut ca și adjectivele.

❸ Alegeți forma corectă și explicați formarea superlativului relativ la adverbe spre deosebire de adjective:

Ei erau *cel mai bine / cei mai bine* cotați.
Sunt lucrările *cele mai greu / cel mai greu* de realizat.

ADVERBELE INTEROGATIVE, RELATIVE ȘI NEHOTĂRÂTE

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „*Unde* ți-s pruncii, Hiroshima?"
(E. Jebeleanu, *Surâsul Hiroshimei*)

b) „O întreabă *dincotro* vine și mai ales *unde* are de gând să poposească." (M. Sadoveanu, *Baltagul*)

c) „Era, da! era o moară *undeva*... Era, *undeva*, un han... Era, *cândva*, un orfan pribeag și desculț."
(Cezar Petrescu)

d) „*Oricum* va fi, te rog să-i dai aceste două scrisori."
(N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*)

❷ Despărțiți în propoziții frazele de la punctele b) și d) de la exercițiul anterior.

❸ Precizați felul propozițiilor (principale sau subordonate) și indicați cuvintele de relație dintre propoziții.

❹ Indicați felul propoziției de la punctul a), enunțiativă sau interogativă.

❺ Recitiți textul de la punctul c) și spuneți cum exprimă adverbele subliniate ideea de loc sau de timp.

❻ Precizați structura tuturor adverbelor subliniate și identificați elementele din care sunt alcătuite cele compuse.

REȚINEȚI!

ADVERBELE

1. interogative – se folosesc în propoziții interogative: *unde?, când?, cum?, încotro?*
2. relative – se folosesc în frază, exprimând raportul de subordonare și sunt elemente de relație: *unde, când, cum, cât, încotro, dincotro* etc.
3. nehotărâte – exprimă ideea de mod, de loc sau de timp în chip neprecis, general: *odată, altădată; cândva, cumva, undeva, câtva; oricum, oricând, oriunde, oricât* etc

ATENȚIE!

- Adverbele nehotărâte *oricum, oricând, oriunde* etc. pot fi și elemente de relație subordonatoare în frază.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Delimitați propozițiile din frazele următoare și încercuiți cuvintele de relație, precizând felul acestora:

Cine va învăța, acela va prețui cultura.
Totul se întâmplase când soarele nu era încă pe cer.
Voi spune adevărul despre fapta ta oricui va dori.
Oriunde e natură, e și viață.

❷ Identificați adverbele relative și interogative din următoarele texte și arătați deosebirea dintre ele:

a) „Când e bolnav leul, iepurii îi sar în spinare."
(*Folclor*)

b) „Când se petrecur-aceste? La o mie patru sute?"
(M. Eminescu, *Scrisoarea IV*)

❸ Folosiți adverbul nehotărât *oricum* într-o propoziție independentă și apoi ca element de relație în frază.

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE ADVERBELOR

ATENȚIE!

- Adverbele pot avea următoarele funcții sintactice:
  – *complement circumstanțial;*
  – *atribut adverbial;*
  – *nume predicativ.*

MODEL DE ANALIZĂ

El merge repede.
repede – complement circumstanțial de mod; adverb de mod, grad pozitiv.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Analizați sintactic și morfologic adverbele din textele de mai jos, precizând părțile de vorbire pe care le determină:

a) „Ancuța de altădată era o muiere frumoasă ca și aceasta de acum." (M. Sadoveanu, *Cealaltă Ancuță*)

b) „Undeva foarte departe, sub râpa dreaptă a muntelui, scânteia o pânză de apă în cădere."
(M. Sadoveanu, *Frații Jderi*)

c) „Așa e țăranul pretutindeni..."
(L. Rebreanu, *Răscoala*)

d) „Unde ai văzut vreodată aste țări necunoscute?"
(M. Eminescu, *Scrisoarea IV*)

ATENȚIE!

- Unele adverbe nu au funcție sintactică:
  – adverbe de modalitate: *doar, numai, mai, tocmai, nici, și, măcar, chiar, da, nu* etc.
  – adverbele care ajută la formarea gradelor de comparație: *mai, tot, atât, foarte, puțin* etc.

❷ Analizați adverbele relative și nehotărâte din textele de mai jos, după modelul dat:

Model: „Leagă calul[1]/ unde zice stăpânul[2]/."

(I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

unde - complement circumstanțial de loc; adverb relativ; introduce în frază propoziția subordonată nr. 2.

a) „De altfel, pe aici, oriîncotro te întorci, numai moșii boierești ai să vezi." (L. Rebreanu, *Răscoala*)

b) „Grăbind spre han, Vitoria simțea cum o umplu gânduri și hotărâri nebiruite." (M. Sadoveanu, *Baltagul*)

c) „De dimineață, de când s-a zărit geană de ziuă, am venit." (M. Sadoveanu, *Mergând spre Hârlău*)

❸ Construiți trei fraze în care adverbele relative *cum, unde, când* să aibă fiecare funcția sintactică de complement circumstanțial.

❹ Exemplificați în patru propoziții adverbele fără funcție sintactică.

LOCUȚIUNILE ADVERBIALE

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Plimbându-se de *ici-colo*, prin odăița strâmtă, Gross se uita *din când în când* la Bologa."

(L. Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*)

b) „Mama îl urmărește *pe furiș*, din tindă."

(M. Preda, *Moromeții*)

c) „De acolo se vedea luminiș de drum *la stânga*."

(M. Sadoveanu, *Frații Jderi*)

d) Se gândește *cine știe unde*.

❷ Indicați părțile de vorbire cu care se pot înlocui grupurile de cuvinte subliniate în textele de mai sus.

❸ Identificați părțile de vorbire care intră în alcătuirea acestor grupuri.

❹ Precizați funcția sintactică a acestor grupuri de cuvinte.

REȚINEȚI!

- Locuțiunile adverbiale sunt grupuri de cuvinte cu sens unitar, cu valoare de adverb:
  – de mod: *pe de rost, încet-încet, de asemenea, cu de-a sila* etc.
  – de timp: *zi de zi, de-a pururea, pe înserate, în veci* etc.
  – de loc: *la dreapta, în mijloc, peste tot, din loc în loc* etc.
  – nehotărâte: *cine știe când, cine știe cum, te miri cum* etc.
- Locuțiunile adverbiale au funcția sintactică a adverbelor pe care le înlocuiesc.

MODEL DE ANALIZĂ

Se juca de-a v-ați ascunselea.

de-a v-ați ascunselea - complement circumstanțial de mod; locuțiune adverbială de mod.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Folosiți în patru propoziții locuțiuni adverbiale diferite și apoi analizați-le sintactic și morfologic.

❷ Precizați felul părților de vorbire subliniate:

Drumul cotea *la dreapta.*

La dreapta casei este o grădină.

❸ Scrieți cinci locuțiuni adverbiale ce se referă la jocuri de copii și alcătuiți propoziții cu acestea.

ADVERBELE ȘI LOCUȚIUNILE ADVERBIALE PREDICATIVE

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Probabil că un sentiment de răzbunare pentru ostilitatea categorică a fiarelor l-a făcut pe om vânător."

(T. Arghezi, *Pagini din trecut*)

b) „*Firește* că trebuie să-l cunoaștem..."

(I. L. Caragiale, *Mitică*)

c) *Fără doar și poate* că va veni.

❷ Delimitați propozițiile din frazele de mai sus.

❸ Precizați funcția sintactică a cuvintelor și a grupurilor de cuvinte subliniate.

REȚINEȚI!

- **Adverbele și locuțiunile adverbiale predicative** exprimă necesitatea, siguranța și probabilitatea.

a) **Adverbe predicative:** *sigur, adevărat, bine, bineînțeles, firește, desigur, probabil, poate, pesemne, negreșit etc.*

b) **Locuțiuni adverbiale predicative:** *cu siguranță, cu certitudine, fără îndoială, fără doar și poate, de la sine înțeles, de bună seamă etc.*

- Au funcția de *predicat verbal* dacă sunt urmate de o propoziție subordonată introdusă prin conjuncțiile *că* sau *să*: *Firește* că va pleca.
- Pot avea și grade de comparație: *Foarte bine* că ai venit.

MODEL DE ANALIZĂ

Negreșit că va veni.

negreșit - predicat verbal; adverb predicativ.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți o scurtă compunere despre viața de elev în care să folosiți diferite adverbe și locuțiuni adverbiale predicative.

❷ Subliniați adverbele și locuțiunile adverbiale din compunerea redactată la exercițiul ❶ și apoi analizați-le sintactic și morfologic.

Facultativ

MODALITĂȚI DE EXPRIMARE A GUSTURILOR ȘI A OPINIILOR INTERVIUL

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Priviți desenele de mai jos:

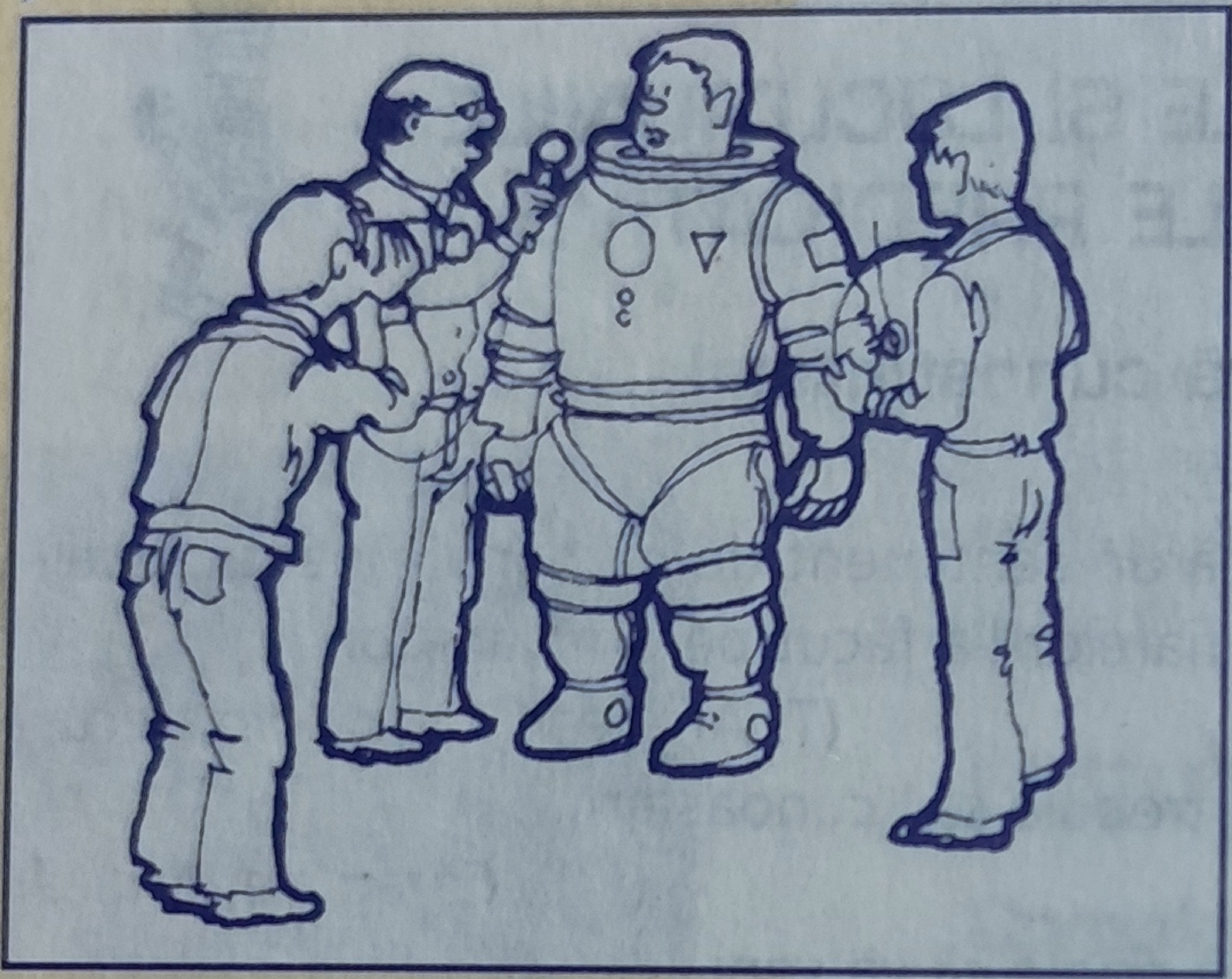

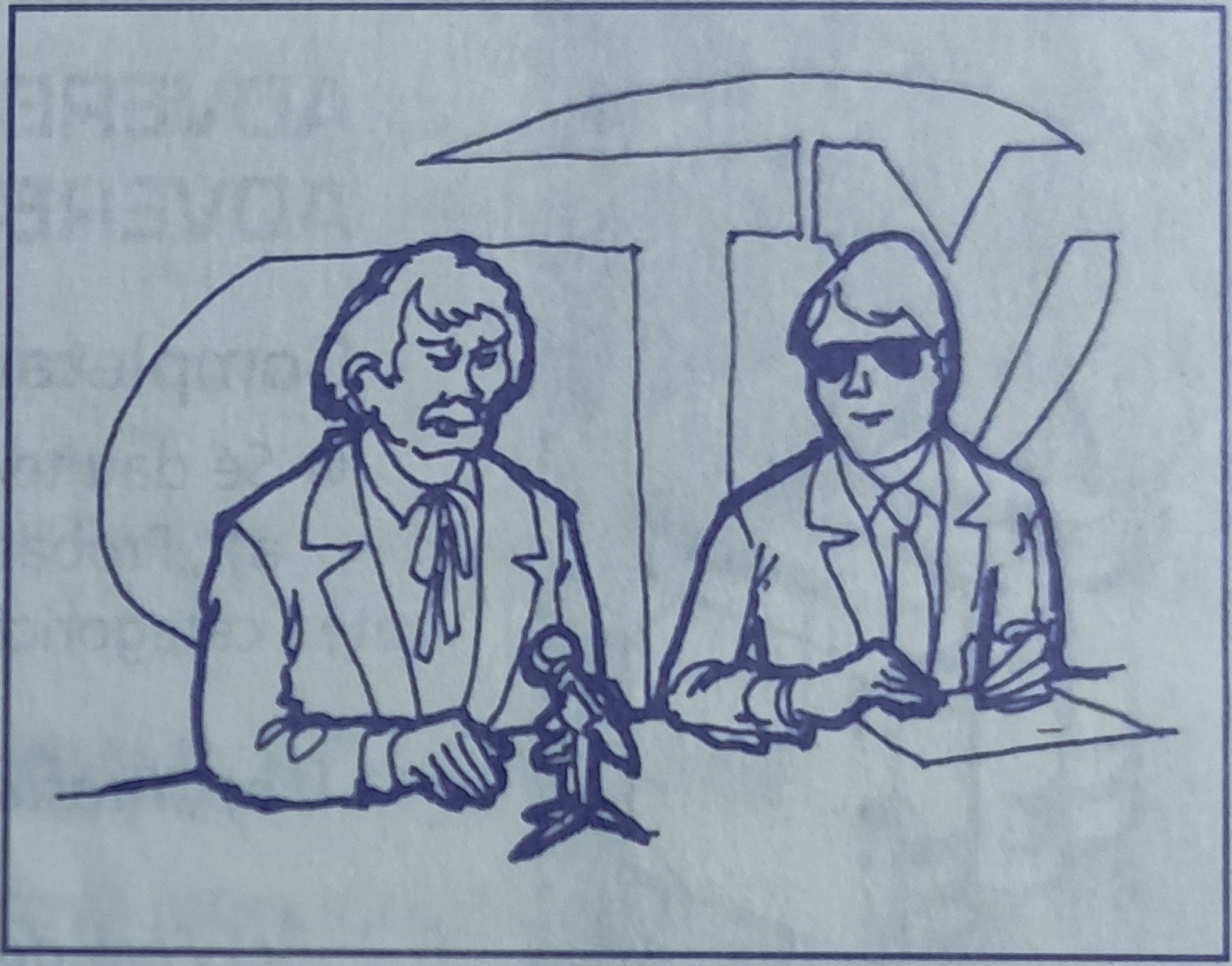

❷ Alcătuiți posibile dialoguri purtate între persoanele din imaginile de mai sus, prin care să își susțină opiniile.

❸ Prin ce argumente își susțin cei intervievați punctele de vedere?

❹ Precizați cadrul de desfășurare al interviurilor.

REȚINEȚI!

Interviul este o modalitate de expunere a unor gusturi sau opinii personale. Acesta se realizează sub forma unei convorbiri între un reporter și o persoană sau o personalitate (politică, culturală etc.)

Dovediți-vă creativitatea!

❶ Interpretați în clasă, cu ajutorul colegilor, rolul unui reporter care ia interviuri unor oameni, pe stradă despre intrarea României în NATO. Alcătuiți în prealabil un scurt chestionar și apoi faceți o statistică a răspunsurilor (opinii indiferente, favorabile și nefavorabile).

❷ Ce vreți să deveniți în viață? Argumentați-vă punctul de vedere.

❸ Descrieți un model uman reprezentativ pentru vârsta și pentru opțiunile voastre personale. Argumentați-vă alegerea.

❹ Alcătuiți în cadrul colectivului clasei o miniredacție pentru realizarea unei reviste, care să aibă ca specific problemele vârstei voastre. În cadrul acestei reviste realizați o rubrică de interviuri, prin intermediul căreia elevii să-și poată exprima gusturile, opiniile, intențiile și proiectele de viitor.

POEMUL EROIC

Facultativ

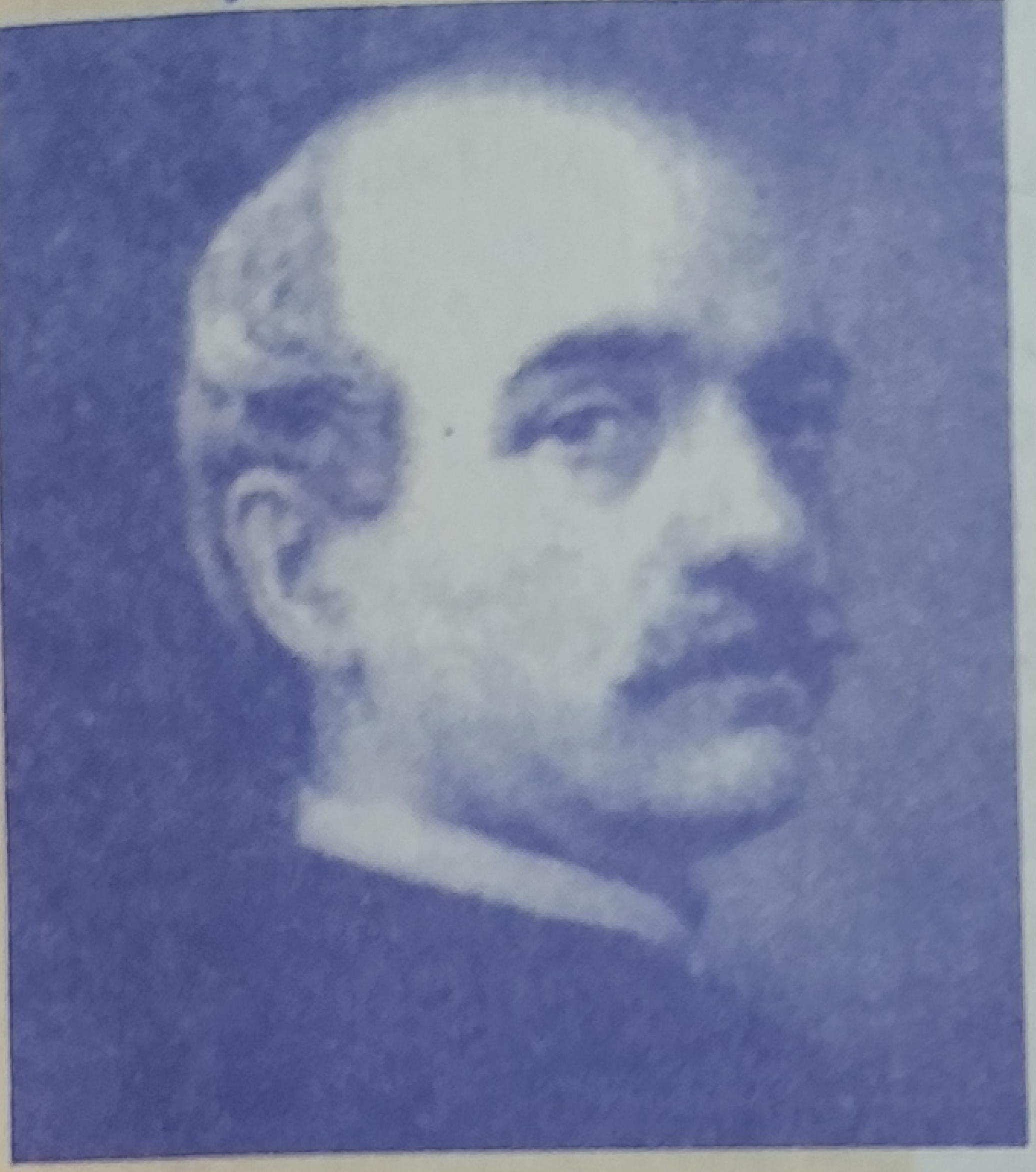

Vasile Alecsandri

(1818? 1821? -1890)

Poet, prozator și dramaturg, Vasile Alecsandri a creat o operă complexă, devenind cel mai popular scriitor român până la Eminescu.

Prin apariția primului său volum, *Doine și lăcrămioare* (1853), V. Alecsandri se dovedește sensibil la frumusețea poeziei populare românești. Poeziile din ciclul *Pastelurilor* reflectă sensibilitatea și talentul poetului de a inventa prin cuvânt tablouri inspirate din viața anotimpurilor, a oamenilor și a vietăților înfrățite în existența lor calmă.

„Alecsandri s-a născut din cântecul țării. Personalitatea lui plină de spirit și de noblețe a creat un stil în poezia românească. (...)

El a avut ochi de văzut și urechi de auzit, dar mai ales a avut inimă vie. Când n-a văzut flori, a inventat flori, când n-a auzit cântece, a născut cântece.

În sufletul nostru, Alecsandri rămâne o prezență niciodată prăfuită de vreme, niciodată împăienjenită de timp, rămâne: «acel rege al poeziei, vecinic tânăr și ferice / Ce din frunze îți doinește / Ce cu fluierul îți zice, / Ce cu basmul povestește»"

Nichita Stănescu

DAN, CĂPITAN DE PLAI

de Vasile Alecsandri

(Fragment)

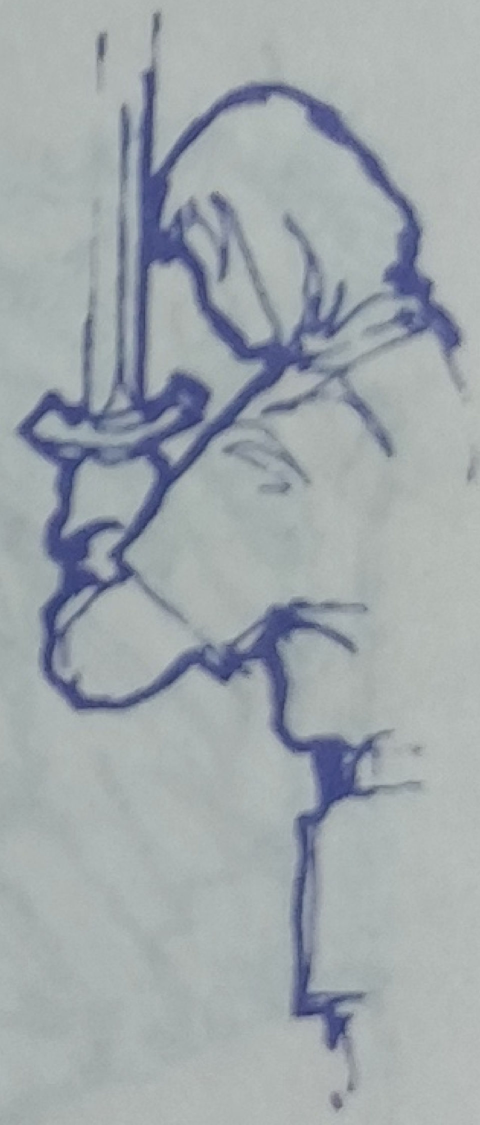

„Frunză verde de mălai
Cine merge sus la rai?
Merge Dan, șoiman[1] de plai,
C-a ucis el mulți dușmani
Un vizir[2] și patru hani[3].
Frunză verde lemn de brad
Cine merge gios în iad?
Merg tătarii lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai!"
(Fragment de cântec poporal)

Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic
În peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare.
Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare,
Privind cu jale lungă cum soarele apune...
Așa și el apus-au din zile mari și bune!
Vechi *pustnic[4]*, rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stâncă solitară,

[1]*șoiman,* s.m. - (aici) persoană curajoasă, vitează, mândră, semeață;
[2]*vizir,* s.m. - nume dat înalților dregători din țările musulmane;
[3]*han, hani,* s.m. - titlu purtat, în evul mediu, de conducătorii mongoli;
[4]*pustnic,* s.m. - călugăr izolat de lume; (aici) persoană care duce o viață retrasă și aspră;

Dincolo de morminte el trist acum privește
O tainică *fantasmă*[5] ce-n zare s-adâncește,
Fantasma drăgălașă a verdei tinereți
Ce fuge de răsuflul geroasei bătrâneți (...)
Apoi el pleacă fruntea și cade în visare,
Iar munții, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare (...)
Deci îi plăcea să-nfrunte cu *dalba*[6]-i vitejie,
Pe cei care prin lume purtau bici de *urgie*[7],
Și mult iubea când țara striga: „La luptă, Dane!"
Să vânture ca pleava oștirile dușmane.
Atunci a lui mânie ca trăsnetul era,
În patru mari hotare tuna și fulgera,
Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Cât Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei. (...)
Și murgu-și lua calea în liniște deplină
Prin codri fără drumuri și fără de lumină.
Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneț
Făceau un *cortegi*[8] falnic eroului drumeț.
Încrederea-nflorește în inimile mari!

II

Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte
Ș-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte.
„O! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
Adusu-mi-au din vale lung *vaiet*[9], triste șoapte!...
E sabie în țară! au năvălit tătarii!
Și-acum în bălți de sânge își joacă armăsarii!"
„Așa! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare!
Ard satele române! ard holdele-n câmpii!
Ard codrii... sub robie cad fete și copii,
Și-n fumul ce se-nalță cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite, din trupuri sângeroase!"
Bătrânul Dan aude, suspină și nu crede!
Dar iată că pe ceruri din patru părți el vede
Trecând un stol de vulturi urmați de uli grămadă,
Atrași din orizonturi de-a rece morții pradă.
Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc.
„La luptă, Dane! țara-i în jaf, țara-i în foc!"
Bătrânul Dan desprinde un paloș vechi din cui
Și paloșul lucește voios în mâna lui.
Bătrânul Dan pe sânu-i apasă a lui mână
Și simte că tot bate o inimă română.
El zice cu mândrie nălțând privirea-n sus:
„Pe inimă și paloș rugina nu s-a pus.
O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pân' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai!
Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu,
Când inima-nceta-va să bată-n pieptul meu,
Și-atunci inima numai de-a bate să încete
Când voi culca sub țărnă a dușmanilor cete!"

III

... Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte!
Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,
Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.

[5]*fantasmă*, s.f. - stafie, nălucă, fantomă;

[6]*dalb, -ă*, adj. - alb, curat, strălucitor;
[7]*urgie*, s.f. - (aici) nenorocire mare care se abate asupra cuiva; prăpăd;

[8]*cortegi* - cortegiu, s.n. - șir de persoane care însoțesc o ceremonie, convoi;

[9]*vaiet, vaiete*, s.n. - strigăt, geamăt de durere, de jale, de suferință; plânset;

Și astfel tot el pasă pe cale ne-ntreruptă
Pân' ce sosește-n seară la casa lui Ursan.
Om *aspru*[10] care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat,
Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, *năprasnic*[11], la chip întunecos,
El e de peste Milcov pribeag misterios. (...)
Pe vremea lui, sub ochii lui Ștefan, domn cel mare,
Intrând în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare,
Au prins pe hanul Mârza din fugă cu arcanul;
Iar Ștefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul,
I-au zis: „Ursane, frate! să-ți faci ochirea roată,
Și cât îi vedea zare, a ta să fie toată!"
De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Și nime nu s-atinge de zmeii hergheliei.
Drumețul intră, zice: „Bine-am găsit, Ursane!..."
Un aspru glas răspunde: „Bine-ai venit, moș Dane!
Ce vânt te-aduse-aice?"
„Vânt rău și de jălire!
Ne calc păgânii, frate, și țara-i la peire!"
Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gândul său,
Dan zice: „De pe munte venit-am să te ieu,
Să mergem."
„Dar! să mergem!" adauge Ursan.
Și mult cu drag privește grozavu-i buzdugan.
Apoi un corn apucă și buciumă în vânt.

VI

El intră și se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca *giunghiul*[12] cel de moarte în inima plăpândă,
Și platoșu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta-n stânga, și taie-n carne vie...
Fug toți și pier din cale-i!... El strigă: „Steie față
Cui place vitejia, cui s-au urât de viață!"

Dar Ursan este rănit. Dan nu-și părăsește prietenul în aceste clipe grele: el stă de pază la capul lui Ursan.

Cu calu-n mâna stângă, cu *pala*[13]-n mâna dreaptă,
Amenințând cu ochii tătarii, mi-i așteaptă
Precum așteaptă zimbrul de lupi încongiurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat
Dar nici gândesc păgânii să deie piept cu el,
Căci paloșul năprasnic e vultur de oțel!

Ca o vijelie apare Fulga și-și răpește părintele. În același timp sosesc și arcașii din Orhei, care pun pe dușmani pe fugă.

VII

Ghirai au trecut Nistrul înot pe calul său,
Luând pe Dan rănitul ca pradă și trofeu.
El merge de se-nchide în cortu-i, umilit,
Precum un lup din codri ce-au fost de câni gonit.
Trei zile, trei nopți hanul nu gustă-n suflet pace.
Întins ca un cadavru gios, pe covor, el zace
Dar când revine, palid, din lunga-i desperare,
În ochii lui trec fulgeri de cruntă răzbunare.
El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrânul.
Deși cuprins de lanțuri, măreț intră românul!
„Ghiaur! zice tătarul cu inima *haină*[14],

[10]*aspru, -ă*, adj - aici: sever, mândru, neînduplecat, necruțător;
[11]*năpraznic, -ă*, adj. - aici: care nu poate fi stăpânit, năvalnic, impetuos;
[12]*giunghi* - junghi, s.n. - durere vie, pătrunzătoare, de scurtă durată;
[13]*pală, pale*, s.f. (inv.) - paloș;
[14]*hain, -ă*, adj. - rău la inimă, fără milă, crud, hapsân, câinos;

Ce simte firul ierbii când coasa e vecină?"
„Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul!"
Ghirai cade pe gânduri, lăsându-și capu-n pept,
Și, îmblânzindu-și glasul: „O! Dan, om înțelept!
Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.
Pe mulți tătari cuprins-ai de-ai morții reci fiori!
Acum îți veni și ție rândul ca să mori.
Privește! lângă ușă călăul te pândește
Cu ștreangul și cu pala ce-n mână-i zângănește.
Un semn, și capu-ți zboară la câni și la vulturi,
Și sufletu-ți se pierde în lumea de ghiauri.
Dar însă îmi fac milă, de ani și de-a ta minte,
Gândind la bătrânețea ce-apasă-al meu părinte,
Și vreu, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!"
Creștinul Dan, bătrânul cu suflet luminos,
Înalță-a lui statură și zice maiestuos:
„Ceahlăul sub furtună nu scade mușunoi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să cad păgân, nu voi.
Deci nu-mi convine viața mișelnic câștigată,
Nici pata fărdelegei în fruntea mea săpată.
Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un verme ce mănâncă albeața din obraz.
Cui place să roșească, roșească... eu nu vreu
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc
Și vreu cu fața albă senin să mă sfârșesc,
Ca dup-o viață lungă, ferită de rușine,
Mormântul meu să fie curat și alb ca mine!
Așa m-au deprins Ștefan, ușoară țărâna-i fie!
La trai fără mustrare și fără prihănie.
Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreu a tale daruri.
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
Departe ea de mine!... mai drept e ca să mor!...
Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor,
Ghirai, mă lasă, lasă în ora morții grele
Să mai sărut o dată pământul țării mele!"
Uimit, Ghirai se scoală, cu mâna lui disface
Unealta de robie sub care leul zace,
Cumplitul lanț ce-l leagă cu strânse noduri sute,
Și zice grabnic: „Tată, ia calul meu și du-te!"
Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Și-n aerul Moldovei se umflă peptul rece,
Și inima lui crește, și ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale.
Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
Își pleacă fruntea albă, *smerit*[15] își face cruce
Și pentru totdeauna sărută ca pe-o *moaște*[16]
Pământul ce tresare și care-l recunoaște...
Apoi el se întoarce la hanul, intră-n cort,
Suspină, șovăiește și, palid, cade mort!
Iar hanul, lung, privindu-l rostește cu durere:
„O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Având o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în timpul bătrâneții!..."

[15]*smerit, -ă,* adj. - aici: respectuos, cucernic, evlavios, pios;
[16]*moaște,* s.f. (în religia creștină) - rămășițe mumificate din corpul unei persoane considerate sfântă.

I. STUDIUL TEXTULUI

1. VOCABULAR

Folosiți-vă cunoștințele!

Observați!

- După o serie de legende, V. Alecsandri evocă în poemul *Dan, căpitan de plai* figuri de eroi populari: Dan, Ursan, Fulga.

❶ Explicați înțelesul cuvintelor: *solitar, fantasmă, a vântura.*

❷ Scrieți câte un sinonim pentru cuvintele: *aspru, năprasnic, grozav („grozavu-i buzdugan”).*

❸ Găsiți un sinonim și un antonim pentru adjectivul *hain.*

❹ Alcătuiți trei enunțuri în care să demonstrați polisemia cuvântului *limpede.*

❺ Identificați cuvintele cu sens figurat din versurile:

a) „Iar munții, albi ca dânsul, se-nchină-n depărtare”

b) „Atunci a lui mânie ca trăsnetul era,
În patru mari hotare tuna și fulgera.
Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi.”

c) „Și paloșul lucește voios în mâna lui.”

❻ Găsiți, în primele două versuri, două cuvinte derivate și explicați cum s-au format acestea.

2. MORFO-SINTAXĂ

Completați-vă cunoștințele!

❶ Precizați valorile morfologice ale cuvintelor *gol, o* și *solitară:*
„Ca pe un gol de munte o stâncă solitară.”

❷ Explicați alternanța timpurilor verbale în versurile poeziei *Dan, căpitan de plai* de V. Alecsandri.

3. FONETICĂ. ORTOGRAFIE. PUNCTUAȚIE

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Recunoașteți diftongii din cuvintele: *coroană, tainic, pleacă, maiestuos.*

❷ Explicați ce diferențe semantice determină mutarea accentului în cuvintele: *haină, lumină.*

❸ Arătați consecințele fonetice ale folosirii cratimei în versul:
„Ș-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte.”

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

Folosiți-vă cunoștințele!

Observați!

- Dan trăiește înfrățit cu natura.

❶ Explicați semnificația expozițiunii în structura poemului *Dan, căpitan de plai* de V. Alecsandri.

❷ Delimitați pasajele descriptive de cele narative din acest poem.

❸ Explicați semnificația următoarelor versuri:

„Dincolo de morminte el trist acum privește
O tainică fantomă ce-n zare s-adâncește,
Fantasma drăgălașă a verdei tinereți
Ce fuge de răsuflul geroasei bătrâneți“

❹ Identificați mijloacele de realizare artistică folosite de poet în versurile de mai sus.

Observați!

- Măreția faptelor lui Dan
- Dan și Ursan: două ipostaze ale vitejiei strămoșilor:
  a) Dan - un singuratic al înălțimilor;
  b) Ursan - un singuratic al câmpiei.
- Credința în prietenie
- Dan - erou popular complex (personaj de baladă)
- Cinstea, înțelepciunea și demnitatea eroului
- Ștefan, simbol al domnitorului ideal

5. Comentați versurile subliniate:
„Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece,
Și-n aerul Moldovei se umflă peptul rece,
Și inima lui crește, și ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale."

6. Identificați figurile de stil din versurile de mai jos și comentați funcția stilistică a acestora:
a) „*Bătrânul* Dan trăiește ca șoimul singuratic"
„*Vechi* pustnic, *rămas singur* din timpul tău afară
Ca pe un gol de munte o stâncă *solitară*"
b) „Iar munții, *albi* ca dânsul, se-nchină-n depărtare."

7. Relevați efectul poetic al epitetelor din următoarele versuri:
a) „*Bătrânul* Dan trăiește ca șoimul singuratic"
b) „*Vechi* pustnic, *rămas singur* din timpul tău afară
Ca pe un gol de munte o stâncă *solitară*"
c) „Iar munții, *albi* ca dânsul, se-nchină-n depărtare."

8. Arătați semnificația epitetului *alb* din versurile:
a) „Iar munții, albi ca dânsul, se-nchină-n depărtare."
b) „Alb am trăit un secol pe plaiul strămoșesc
Și vreu cu fața albă senin să mă sfârșesc,
Ca dup-o viață lungă, ferită de rușine,
Mormântul meu să fie curat și alb ca mine!"

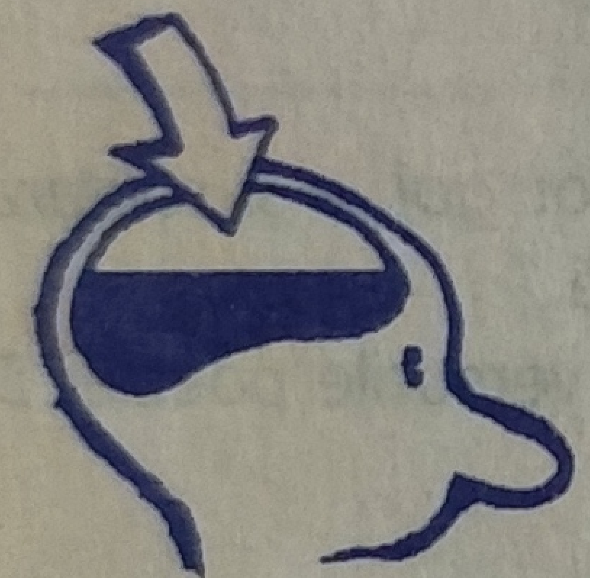

Completați-vă cunoștințele!

1. Prezentați imaginea lui Dan, vestit căpitan de plai, proiectată în singurătatea munților. Descrieți mediul în care trăiește acesta.
2. Relatați faptele de glorie săvârșite de Dan în tinerețe.
3. Realizați un scurt portret al lui Ursan, folosind citate din textul literar.
4. Descrieți episodul luptei și faptele de vitejie ale celor două personaje.
5. Explicați rolul pe care îl îndeplinește Fulga, fiica lui Ursan.
6. Comparați personajul principal din poemul *Dan, căpitan de plai* cu alte personaje din literatura populară sau cultă.
7. Prezentați rolul dialogului dintre Ghirai și Dan în portretizarea personajelor din poemul *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri.
8. Citiți poezia *Dan, căpitan de plai* de V. Alecsandri, urmărind:
   a) semnificația motoului;
   b) timpul și locul desfășurării întâmplărilor prezentate;
   c) desfășurarea acțiunii (secvențele narative);
   d) personajele și relațiile dintre acestea.
9. Delimitați elementele lirice de cele epice în poemul *Dan, căpitan de plai.*

Observați!

- Reprezentare simbolică a eroului popular
- Fapte baladești:
  a) Dan - personaj baladesc;
  b) glia strămoșească - pământ sacru.
- Narațiunea se îmbină cu dialogul și descrierea.
- Personajele - purtătoare ale unor înalte idealuri.

IMPORTANT!

- **Poemul eroic** este o narațiune în versuri, alcătuită din mai multe episoade, cu unul sau mai multe personaje, care sunt însuflețite de sentimente nobile și săvârșesc fapte mărețe.

Lectură suplimentară

• *Cântecul Nibelungilor* - poem eroic din literatura germană, capodoperă a literaturii medievale.

Personaje:

a) *Siegfried:* eroul ideal, tipul cavalerului viteaz, plin de strălucire și de virtuți;

b) *Brunhilda:* barbara regină a Islandei, dornică de răzbunare;

c) *Krimhilda:* frumusețea fermecătoare, orgolioasă, dominată de patima răzbunării;

d) *Hagen:* tipul trădătorului.

CÂNTECUL NIBELUNGILOR

Trad. de V. Tempeanu

(Prințul Siegfried, un cavaler viteaz și bogat, se căsătorește cu sora regelui Günther, Krimhilda. La curtea lui Gunther, se declanșează un puternic conflict între Krimhilda și Brunhilda; în cele din urmă, Siegfried este ucis cu ajutorul cavalerului trădător, Hagen.)

(Fragment)

Izvorul era rece și limpede și bun
Se pleacă craiul Gunther și – după cum vă spun –
După ce bea o gură, în sus s-a ridicat.
Și bravul nostru Siegfried ar fi băut, căci mult era-nsetat.

I-au răsplătit purtarea frumoasă ce-a avut
Căci Hagen i-a luat arcul și spada, apoi mut,
Sări-ndărăt și prinse și strămutarea sa,
Ochi apoi în semnul făcut de Krimhilda spre a-l apăra.

Când Siegfried se aplecă spre apă, îl izbi
Adânc în semnul crucii, că sângele țâșni
Atât de mult din rană, încât l-a fost stropit
Pe Hagen. Așa faptă nici un erou, zău, n-ar fi săvârșit! (...)

Oricât rănit de moarte, atâta l-a izbit,
Încât curgeau din scutu-i și-n câmp s-au risipit
Puhoi de nestemate: bucăți s-a sfărâmat!
Ce dor de răzbunare pe credinciosul crai l-a apucat! (...)

Siegfried se prăbușește jos, între roșii flori,
Din rană-i curge sânge puhoi. Arareori
Pe cineva certat-a (durerea îl frigea!)
Cum a certat pe-acela ce moarte mișelească-i aducea.

Grăiește greu rănitul: – „Voi lașilor, fugiți?
V-am ajutat frățește... De ce mă dușmăniți?
V-am fost păstrat credință; așa răsplată-mi dați?
Nicicând așa trădare n-am auzit vreodată între frați.

Chiar fii din fiii voștri rușinea vor simți,
Căci v-ați purtat ca lașii – cum pildă n-oți găsi!
Blestemul meu v-ajungă! Să fiți crunt aruncați
Din rândurile brave, în care sunt eroi adevărați!"

PREPOZIȚIA

AMINTIȚI-VĂ!

- **Prepoziția** este partea de vorbire neflexibilă care marchează raporturi de subordonare în cadrul propoziției, legând atributele sau complementele de cuvintele pe care acestea le determină.

OBSERVAȚI!

- Pentru că are rol de instrument gramatical (nu are sens lexical), prepoziția nu are funcție sintactică. Ea se analizează împreună cu atributele sau complementele pe care le precedă.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele următoare:

a) „Pe fereastra dinspre gară bătea soarele din asfințit. O fâșie de aur tremura pieziș peste masă, pe podeaua gălbuie."

(L. Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*)

b) „Vulturul a întins aripile ca o flamură, deasupra brazilor bătrâni."

(Em. Gârleanu, *Vulturul*)

c) „Cum venise pe lume, nici el nu-și dădea seama. Aidoma unui fir de linte, mișca piciorușele fragede."

(Em. Gârleanu, *Gândăcelul*)

❷ Identificați prepozițiile din textele de mai sus.

❸ Precizați funcția sintactică a părților de vorbire precedate de aceste prepoziții.

❹ Clasificați prepozițiile după structura lor.

❺ Precizați cazul cerut de fiecare prepoziție.

❻ Selectați prepozițiile care au provenit din alte părți de vorbire.

REȚINEȚI!

PREPOZIȚIA
- 1. după structură
  - a) simple
  - b) compuse.
- 2. după regimul cazual
  - a) cu acuzativul
  - b) cu genitivul
  - c) cu dativul

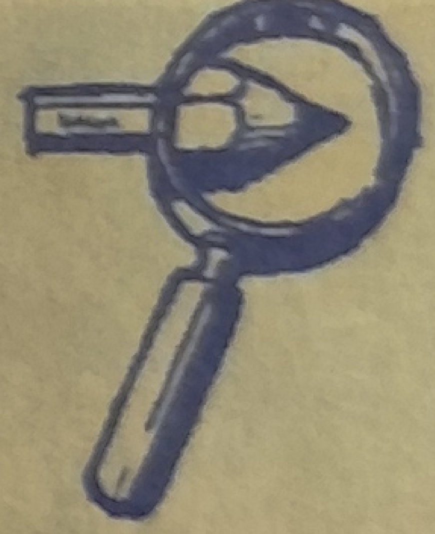

ATENȚIE!

- Prepozițiile care cer cazurile genitiv și dativ se pot confunda cu adverbele:
  - A plecat *înainte*. (adverb)
  - A plecat *înaintea fetei*. (prepoziție în genitiv)

Completați-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți enunțuri în care următoarele cuvinte să aibă valorile morfologice cerute:

– *înainte; înapoi; deasupra* (adverbe de loc și prepoziții în cazul genitiv);

– *asemenea; potrivit* (adverbe de mod, adjective și prepoziții în cazul dativ).

❷ Identificați greșelile din propozițiile de mai jos.

Copiii s-au dus pe ștrand.

Tata și cu mama au ieșit prin ușa din față.

Am discutat unul *din* evenimentele de ieri.

LOCUȚIUNILE PREPOZIȚIONALE

Folosiți-vă cunoștințele!

ATENȚIE!

- Locuțiunile prepoziționale sunt grupuri de cuvinte cu valoare de prepoziție.

❶ Se dau textele:

a) „Balta era oglindă lucie; *dincolo de* baltă, pe coastă începea o pădure..."

(M. Sadoveanu, *Frații Jderi*)

b) „ S-a oprit: o ia mai întâi *de-a curmezișul* câmpului, apoi *de-a lungul* unei prăpăstii grozav de adânci."

(Em. Gârleanu, *Păsărilă*)

❷ Identificați părțile de vorbire cu care se pot înlocui grupurile subliniate în textele de mai sus.

❸ Precizați părțile de vorbire din care sunt alcătuite aceste grupuri de cuvinte.

❹ Indicați cazul cerut de fiecare din aceste grupuri de cuvinte.

REȚINEȚI!

Cazul acuzativ		Cazul genitiv		Cazul dativ	
Prepoziții	Locuțiuni prepoziționale	Prepoziții	Locuțiuni prepoziționale	Prepoziții	Locuțiuni prepoziționale
a) **simple:** *în, cu, la, din, spre, de, prin* **b) compuse:** *de la, de pe lângă, înspre* etc.	*dincolo de* *aproape de* *față de* *înainte de* *în timp de* *cu scopul de* *din cauză de* *afară de* etc.	*asupra* *contra* *împotriva* *împrejurul* *dimprejurul* *dinaintea* *înaintea* *înapoia* etc.	*în mijlocul* *în fața* *în spatele* *la dreapta* *la stânga* *de-a lungul* *în susul* *din cauza* etc.	*conform* *contrar* *potrivit* *grație* *datorită* *mulțumită* *asemenea* *aidoma*	—

Completați-vă cunoștințele!

ATENȚIE!

- Locuțiunile prepoziționale care cer cazul genitiv se pot confunda cu locuțiunile adverbiale:
  – El stă *în față*. (locuțiune adverbială);
  – El stă *în fața casei*. (locuțiune prepozițională)

❶ Alcătuiți propoziții în care grupul de cuvinte *în mijloc* să fie locuțiune adverbială de loc și locuțiune prepozițională în cazul genitiv.

❷ Construiți propoziții în care să întrebuințați trei locuțiuni prepoziționale care cer cazul acuzativ.

❸ Alcătuiți câte două enunțuri în care prepozițiile *dintru, întru* și *printru* să preceadă articolele nehotărâte *un* și *o*.

❹ Construiți trei propoziții în care un complement, un atribut și un nume predicativ să fie precedate de prepozițiile *de, împotriva* și *asemenea*.

❺ Precizați valoarea morfologică a cuvântului *a* din propoziția: *A învăța este folositor.*

CONJUNCȚIA

AMINTIȚI-VĂ!

- Conjuncția este partea de vorbire neflexibilă care leagă părți de propoziție și propoziții de același fel sau introduce în frază propoziții subordonate.

AMINTIȚI-VĂ!

- Pentru că are rol de instrument gramatical (nu are sens lexical), conjuncția nu are funcție sintactică.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Vântul nu mai sufla și glasul răgușit al ierburilor aspre și sălbatice amuțise."

(C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)

b) „A încercat să se târască după ei, dar n-a putut și a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii până au pierit în zarea dinspre miazăzi." (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*)

c) „Nici nu se cuvenea să-l supere, fiindcă dascălul Clăiță era un om neobosit..." (I. Slavici, *Budulea Taichii*)

❷ Identificați conjuncțiile din textele de mai sus.

❸ Clasificați conjuncțiile după structură și după raporturile pe care le stabilesc în propoziție sau în frază.

❹ Precizați părțile de propoziție sau propozițiile coordonate prin conjuncții.

❺ Identificați propozițiile introduse prin conjuncții subordonatoare.

REȚINEȚI!

CONJUNCȚIA

1. după structură
   - a) simple
   - b) compuse
2. după raporturile sintactice pe care le stabilesc
   - a) coordonatoare (leagă părți de propoziție sau propoziții de același fel);
   - b) subordonatoare (introduc propoziții subordonate).

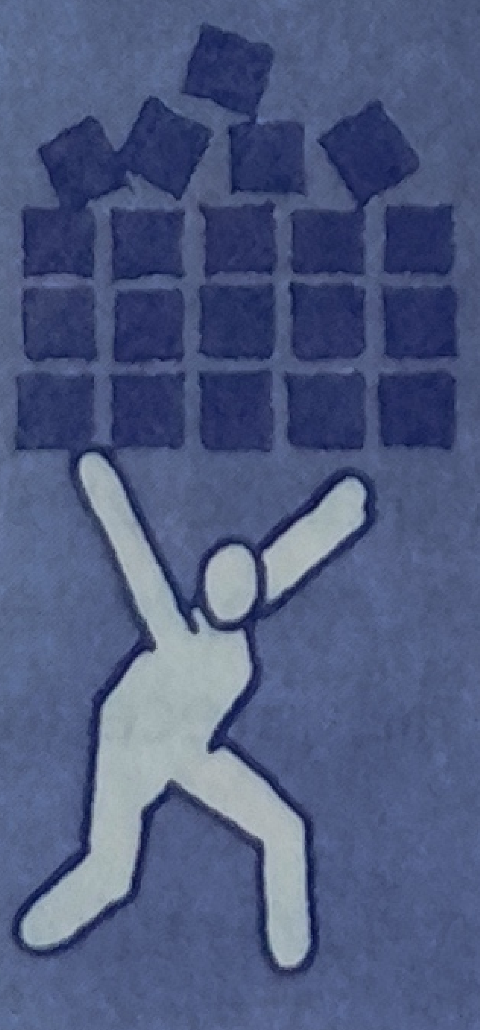

Completați-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți propoziții în care conjuncția coordonatoare *și* să lege două subiecte, două atribute, două complemente, două nume predicative și, într-o frază, două propoziții de același fel.

❷ Folosiți cuvintele următoare în contexte care să ilustreze clasele morfologice cerute:

– *și* - conjuncție; adverb; pronume reflexiv;
– *nici* - conjuncție; adverb;
– *dar* - conjuncție; substantiv;
– *iar* - conjuncție; adverb;
– *fie* - conjuncție; verb.

❸ Corectați și explicați greșelile din textele de mai jos:
L-a certat, dar lui însă nu i-a păsat.
Nu pot ca să știu.
Aflați despre mine căci sunt bine sănătos.
Nu-l simpatizez, ci, dimpotrivă, îl disprețuiesc.
A zis că să pleci imediat.

❹ Construiți trei propoziții în care, între părțile de propoziție legate prin conjuncții coordonatoare, să fie intercalate alte cuvinte.

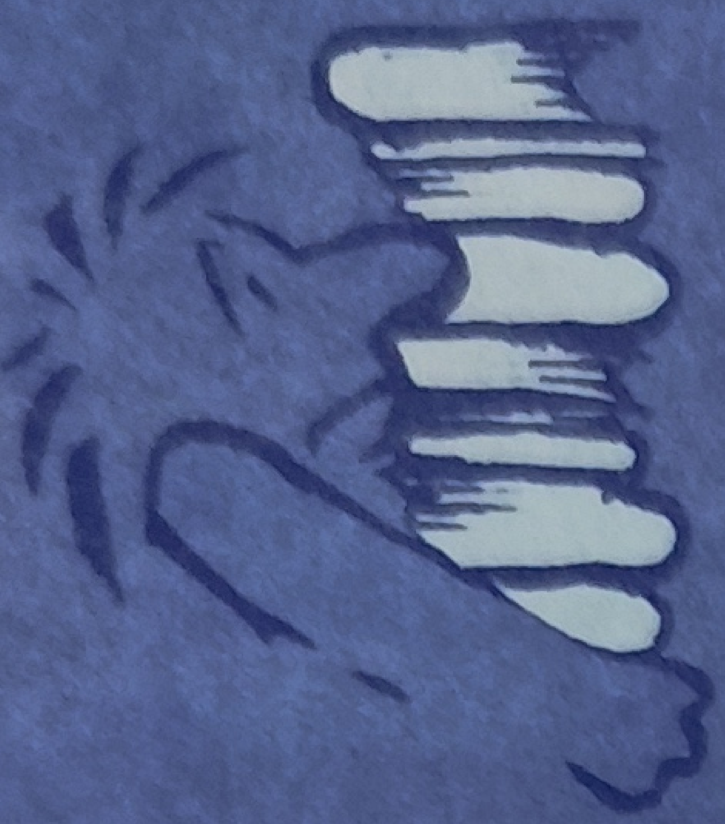

LOCUȚIUNILE CONJUNCȚIONALE

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Scurtă-i bucuria, *de aceea* s-o prețuim.”

(M. Sadoveanu, *Frații Jderi*)

b) „... Și v-o spun și *pentru că*-s bătrână, și *pentru că* am pățit multe în viață și m-am izbit de multe”

(L. Rebreanu, *Răscoala*)

❷ Delimitați propozițiile din frazele de mai sus.

❸ Indicați părțile de vorbire echivalente cu grupurile de cuvinte subliniate.

❹ Identificați elementele din care sunt alcătuite aceste grupuri de cuvinte.

REȚINEȚI!

- **Locuțiunile conjuncționale** sunt grupuri de cuvinte cu valoare de conjuncție.
- Între cuvintele care alcătuiesc locuțiunea se află o conjuncție sau o parte de vorbire cu rol de conjuncție (pronume sau adverb relativ).

CONJUNCȚII ȘI LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE COORDONATOARE

Felul	Conjuncții coordonatoare	Locuțiuni conjuncționale coordonatoare
1. *copulative*	*și; nici*	*precum și*
2. *adversative*	*dar; iar; însă; ci*	*numai că*
3. *disjunctive*	*sau; ori; fie*	–
4. *conclusive*	*deci; așadar; vasăzică*	*în concluzie; de aceea; prin urmare; ca atare; în consecință*

ATENȚIE!

- Se pune obligatoriu virgulă înaintea conjuncțiilor adversative și conclusive.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Folosiți, în propoziții sau în fraze, fiecare dintre conjuncțiile sau locuțiunile conjuncționale coordonatoare din tabelul de mai sus. Explicați în ce situații ați folosit virgula și când nu a fost permisă folosirea acesteia.

❷ Explicați de ce în enunțurile următoare predicatul trebuie să fie la singular. Identificați părțile de propoziție coordonate prin conjuncțiile date:

Nici mama, nici sora mea n-a venit acasă.
Tata sau mama mă va ajuta la lecții.

❸ Alcătuiți propoziții în care să folosiți următoarele omofone și explicați ortografierea acestora: *iar/i-ar; sau/s-au.*

❹ Folosiți conjuncția *și* între două propoziții principale și între două propoziții subordonate.

❺ Construiți câte două propoziții în care conjuncțiile simple *nici* și *dar* să coordoneze două atribute și două nume predicative.

CONJUNCȚII ȘI LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE SUBORDONATOARE

Felul	Conjuncții subordonatoare	Locuțiuni conjuncționale subordonatoare
1. **nespecifice** - introduc subordonate diferite	*că; să; dacă; de ca să; ca ... să*	–
2. **specifice** - introduc anumite propoziții subordonate	*decât; parcă*	*fără să, după cum, după cât; ca și cum; ca și când etc.*
	până	*în timp ce; în vreme ce; până ce etc.*
	fiindcă; deoarece; căci; întrucât	*din cauză că; din pricină că; pentru că; din moment ce; de vreme ce etc.*
		cu scopul să; pentru ca să; etc.
		în caz că; cu condiția să etc.
	deși	*cu toate că, măcar că; chiar dacă etc.*
	încât	*încât să; cât să etc.*

ATENȚIE!

- Se pune obligatoriu virgulă înaintea conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale următoare: *fiindcă, deoarece, căci, întrucât, deși, încât, din cauză că, pentru că.*

Consolidați-vă cunoștințele!

❶ Construiți șase fraze în care propozițiile subordonate să fie introduse prin conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare diferite. Explicați prezența obligatorie a virgulei în anumite situații.

❷ Identificați raporturile sintactice pe care le stabilesc conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare sau subordonatoare subliniate în textul următor:

„El însuși se miră de această gravă transformare *și, fără să* își dea seama, tocmai *pentru că* era impresionat *și pentru că* simțea din nou *nu numai* plăcere, *dar și* semnele unui pericol, făcu un gest de care își dădu seama doar pe măsură ce-l făcea."

(Al. Ivasiuc, *Păsările*)

INTERJECȚIA

actualizare

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „– *Uf!* că mult mai am de suit, Doamne!...”

(Em. Gârleanu, *Gândăcelul*)

b) „Uneori făcea - *fi, fi, fi, tiha! chiau! clings!*... iar când izbucnea într-o cascadă de triluri, *zău* dacă nu-ți venea s-o aplauzi ca pe-o primadonă.”

(I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea*)

c) „N-o să aluneci cu el, *mă*? a întrebat jupânul.

– *De!* jupâne; știu ’eu?...

– *Haide!* s-a răstit jupânul... Leneșule!”

(I. L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*)

d) „S-a trezit ciocârlia în chemarea prepeliței: *Pit-palac!*”

(Em. Gârleanu, *Mai sus!*)

e) „– Ce mai faci tu, *măi* flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieșit cu oile la păscut? (...)

– Dar ești vrednic tu, *bre* Niculăeș, să porți un cârd de oi?”

(M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*)

❷ Grupați, după sensul lor, interjecțiile subliniate în textul de mai sus.

❸ Clasificați interjecțiile după structura lor.

❹ Explicați punctuația și ortografia interjecțiilor.

❺ Identificați interjecțiile de adresare care au același rol ca și vocativul și pe cele cu valoare de imperativ.

AMINTIȚI-VĂ!

- **Interjecția** este o parte de vorbire neflexibilă specifică limbii vorbite (stilului colocvial).

REȚINEȚI!

INTERJECȚIILE

1. după sens
   - a) exprimă stări fizice sau emoționale
   - b) imită sunete sau zgomote din natură (onomatopee)
   - c) exprimă manifestarea unei voințe
   - d) exprimă o adresare
2. după structură
   - a) simple
   - b) compuse

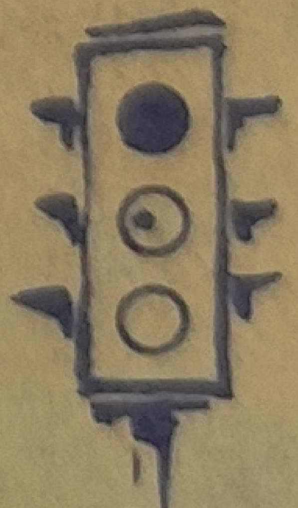

FUNCȚIILE SINTACTICE ALE INTERJECȚIILOR

ATENȚIE!

- Unele interjecții de adresare sau care arată manifestări ale voinței, precum și unele onomatopee pot avea funcții sintactice:
  – *predicat verbal* (când se comportă ca un verb și nu mai există alt predicat în propoziție);
  – *nume predicativ;*
  – *subiect;*
  – *atribut;*
  – *complement direct;*
  – *complement circumstanțial de mod.*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „De-abia se mai aude de departe: *Cioc! cioc! cioc!*"
(Em. Gârleanu, *Cioc! Cioc! Cioc!*)

b) „Și odată pornesc ei, *teleap, teleap, teleap!*"
(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

c) „La a patra măsură, șeful strigă chemarea: *hăp-șa!*"
(Marin Preda, *Moromeții*)

d) „Eu auz *hi, hăi, hi, hăi* și nu văz pe nimeni."
(B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță*)

e) „Eu, grăbit, *țâști* dincolo într-un picior... alunec și *bâldâbâc* în șanț."
(B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult*)

f) „*Vai* de mine! țipă mama. E rău copilului!..."
(I. L. Caragiale, *D-l Goe*)

❷ Precizați ce exprimă interjecțiile subliniate și ce părți de vorbire determină fiecare.

❸ Identificați funcția sintactică a fiecărei interjecții din textele de mai sus.

ATENȚIE!

- Interjecțiile compuse se pot scrie:
  – cu cratimă (*haida-de, tic-tac, hodoronc-tronc* etc.);
  – într-un cuvânt (*heirup, iacătă* etc.).
- Interjecțiile sunt însoțite de:
  – *semnul exclamării;*
  – *virgulă.*

Completați-vă cunoștințele!

❶ Construiți propoziții în care să folosiți interjecțiile *haide!, na!, marș!* cu valoare de imperativ. Precizați verbele cu care puteți înlocui aceste interjecții în enunțurile alcătuite.

❷ Alcătuiți două propoziții în care interjecțiile să fie însoțite de substantive în vocativ și de verbe la imperativ.

❸ Scrieți o scurtă compunere în care să descrieți un peisaj de natură, folosind interjecții onomatopeice. Explicați punctuația interjecțiilor.

❹ Alcătuiți propoziții în care o interjecție să aibă funcția de predicat verbal și să fie determinată de două complemente circumstanțiale de loc.

❺ Construiți câte o propoziție în care să se afle interjecții cu funcțiile sintactice de subiect, nume predicativ, atribut, complement direct și complement circumstanțial de mod.

❻ Analizați sintactic și morfologic interjecțiile din enunțurile alcătuite la exercițiul ❺.

❼ Identificați părțile de vorbire din care au provenit interjecțiile *Înainte!* și *Liniște!*

EVALUARE

● Recitiți *Balada morții* de George Topîrceanu.
(p174)

1 punct — ❶ Comentați folosirea verbelor la timpul trecut în primele trei sfrofe și explicați trecerea acestora la timpul prezent în strofele următoare.

0,50 puncte — ❷ Explicați scrierea cu majusculă a cuvintelor *Veșnica Natură* și *Doamnă*.

2 puncte — ❸ Folosindu-vă de trei argumente semnificative, demonstrați că opera *Balada morții* de George Topîrceanu este o baladă cultă.

1,50 puncte — ❹ Identificați adverbele și locuțiunile adverbiale de timp. Comentați rolul lor în susținerea mesajului baladei.

1 punct — ❺ Demonstrați în cinci enunțuri valoarea conclusivă a adverbului de mod *astfel*.

0,50 puncte — ❻ Identificați două adverbe fără funcție sintactică în *Balada morții* de George Topîrceanu.

1,50 puncte — ❼ Găsiți, în textul baladei, adverbele relative și analizați-le.

1 punct — ❽ Explicați rolul stilistic al conjuncției coordonatoare *și* în desfășurarea narativă a baladei.

Notă: Se acordă un punct din oficiu.

DOINA

Marcel Olinescu, *gravură în lemn*

1 – „Voi brazi, -nalți
încetinați[1]
2 – De ce foc vă legănați?"
3 – „Noi, cum nu ne-am
legăna,
4 Că mai sunt două-trei zile
5 Și p-aici pustiu rămâne.
6 Rămân stâni
fără stăpâni,
7 *Strunghițe*[2]
fără oițe,
8 *Scaune*[3] făr' de *băcițe*[4],
9 *Țancuri*[5] mari
făr' de ciobani
10 *Lăsători*[6]
fără păstori.
11 Pe drum de la *șipoțel*[7]
12 Poate crește *troscoțel*[8].
13 Și pe drumul de la
strungă
14 Poate crește iarbă lungă.
15 Iarbă lungă, iarbă lată,
16 Că de noi nu se mai
calcă.
17 Dară stâna, săraca? o!
18 Cine foc a mătura-o?
19 Ciocârlia cu coada
20 Și sturzu cu aripa".

(Din culegerea *Flori alese din poezia populară*)

[1]*încetinat*, adj. - plin de cetină;
[2]*strungă*, s.f. - loc îngust prin care trec, pe rând, oile la muls;
[3]*scaun*, s.n. - obiect pe care e așezat cel (cea) care mulge oile;
[4]*băciță*, s.f. - femeie care conduce o stână; soția baciului;
[5]*țanc*, s.n. - vârf de stâncă. (aici:) deal;
[6]*lăsător (-oare)*, lăsătură, (-uri), s.f. - loc în care s-a produs o denivelare. (aici:) mică depresiune;
[7]*șipoțel*, s.n. - izvor abundent;
[8]*troscot*, s.m. - plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze mici, flori roșii sau albe.

I. STUDIUL TEXTULUI

1. VOCABULAR

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Identificați sinonime ale cuvintelor: *păstor, pustiu, șipot.*

❷ Formulați, cu sinonimele identificate, scurte enunțuri.

❸ Indicați antonimele cuvintelor subliniate în versurile de mai jos: „Iarbă *lungă*, iarbă *lată*, / Că de noi nu se mai calcă / Dară stâna, *săraca*? o! / Cine foc a mătura-o?"

❹ Explicați modul de derivare a următoarelor cuvinte din text: *încetinat, oiță, băciță, șipoțel, troscoțel.*

❺ Precizați felul sufixelor *-iță* și *-el,* cu ajutorul cărora au derivat patru din cele cinci cuvinte de mai sus.

❻ Formulați trei enunțuri în care să demonstrați polisemantismul cuvântului *foc.*

❼ Identificați, în text, un cuvânt cu sens figurat.

Observați!

- Sensul cuvintelor
- Sinonime
- Antonime
- Cuvinte polisemantice
- Cuvinte derivate

2. MORFO-SINTAXĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Precizați valoarea morfologică a cuvintelor *săracă* și *foc* în versurile: *„Dară stâna, săraca? o! / Cine foc a mătura-o?"*

❷ Explicați funcția sintactică de nume predicativ a cuvintelor: *fără oițe, făr' de băcițe, făr' de ciobani, fără păstori.*

❸ Demonstrați că propozițiile *„Strunghițe fără oițe, / Scaune făr' de băcițe, / Țancuri mari făr' de ciobani / Lăsători fără păstori."* sunt eliptice. Motivați folosirea propozițiilor eliptice de verb copulativ.

Observați!
- Cuvinte cu altă valoare morfologică decât cea obișnuită
- Concizie sintactică

3. FONETICĂ. ORTOGRAFIE. PUNCTUAȚIE

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Accentuați în mod diferit cuvântul *voi*. Evaluați consecințele.

❷ Identificați silabele accentuate din primul vers al textului.

❸ Explicați folosirea cratimei și a apostrofului acolo unde aceste semne ortografice apar. Procedați similar pentru linia de dialog. Continuați explicațiile pentru folosirea semnelor întrebării și exclamării.

Observați!
- Accentul
- Cratima și apostroful
- Linia de dialog
- Semnul exclamării
- Semnul întrebării

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

Exprimați-vă părerea!

❶ Argumentați faptul că poezia *Voi brazi, -nalți încetinați...* este o creație lirică.

❷ De ce credeți că poetul a recurs la o interogație în primele două versuri ale poeziei? Pe ce structură se bazează poezia dacă avem în vedere faptul că orice întrebare trebuie să capete un răspuns?

❸ Delimitați secvențele poetice distincte ale textului. Aveți în vedere faptul că în text pot fi identificate motive poetice de tipul: *ce te legeni...; transhumanța; stâna părăsită.*

❹ Care credeți că este efectul enumerației din secvența motivului transhumanței?

❺ Apreciați funcția diminutivelor folosite în versurile 6 - 10.

❻ Explicați de ce versurile 6, 7, 9, 10 au fost notate în mod diferit de către cel care a cules acest cântec.

IMPORTANT!

Ori de câte ori cuvântul de la jumătatea versului rimează cu cel de la sfârșit, vorbim despre **rimă interioară**.

DOINA

Observați!
- Autor necunoscut
- Sincretismul vers - melodie

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Ce puteți spune despre autorul poeziei *Voi brazi, -nalți încetinați...*?

❷ Explicați caracteristicile operelor literare populare: *anonim, oral, colectiv, sincretic.*

AMINTIȚI-VĂ!

Doina este cântecul specific liricii populare și folclorului muzical românesc, care exprimă sentimente de dor, de jale, de dragoste, de regret, de revoltă etc.

- Melodia doinei se caracterizează prin tempo larg, tărăgănat, prelungit. De aceea, regional, doinele poartă diferite denumiri: *horă* (cântec), *cântec lung* etc.
- Doinele pot fi clasificate tematic, în funcție de sentimentul predominant. Acestea pot fi: de jale și de noroc, de dragoste și dor, de cătănie, de haiducie, de ciobănie.
- Ca și în cazul baladei populare, sub influența doinei populare, scriitorii au scris și ei doine care, însă, se citesc sau se recită. Au scris doine: Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, Șt. O. Iosif, Tudor Arghezi, George Bacovia etc.

- Demonstrați, într-o compunere, că poezia *Voi brazi, -nalți încetinați...* este o doină populară.

PICIORUL METRIC BISILABIC

Observați!
- Măsura versurilor
- Silaba accentuată și neaccentuată
- Ritmul
- Unitatea metrică
- Piciorul metric

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Stabiliți măsura versurilor următoare:

Voi brazi, -nalți încetinați... (*Cântec popular*)

Se tânguiesc tălăngi pe căi... (*Doina*, de Șt.O. Iosif)

❷ Stabiliți particularitățile ritmului pentru fiecare dintre cele două versuri.

❸ Segmentați cele două versuri în unități metrice de câte două silabe. Comentați deosebirile constatate.

IMPORTANT!

Unitatea metrică formată din două silabe, dintre care una accentuată, iar cealaltă neaccentuată poartă denumirea de **picior metric bisilabic.**

- Denumirea de *picior metric* provine din obiceiul grecilor și al romanilor de a marca ritmarea printr-o bătaie din picior.
- Piciorul metric bisilabic poate fi de două feluri:
  – silabă accentuată - silabă neaccentuată (**troheu, ritm trohaic**);
  – silabă neaccentuată - silabă accentuată (**iamb, ritm iambic**).

Lectură suplimentară

Vignetă de Damian

DOINĂ

Doină, doină, cântic dulce,
Când te-aud nu m-aș mai duce!
Doină, doină, viers cu foc,
Când răsuni, eu stau în loc!
Bate vânt de primăvară,
Eu cânt doina pe afară,
De mă-ngân cu florile
Și privighetorile,
Vine iarna viscoloasă
Eu cânt doina-nchis în casă,
De-mi mai mângâi zilele,
Zilele
și nopțile.
Frunza-n codru cât învie,
Doină cânt, de voinicie,
Cade frunza gios, în vale,
Eu cânt doina cea de jale.
Doina zic, doina suspin,
Tot cu doina mă mai țin.
Doina cânt, doina șoptesc,
Tot cu doina viețuiesc.

DOINĂ

de Șt. O. Iosif

Se tânguiesc
Tălăngi pe căi,
Și neguri cresc
Din negre văi,
Plutind pe munți...
La făgădău,
La Vadul-Rău,
Sus, la răscruci,
Vin trei haiduci
Pe cai mărunți...

Și neguri cresc,
S-anină-n crăngi –
Se tânguiesc
Și plâng tălăngi
Pe căi pustii...
Se duc uitați
Cei trei fârtați,
Săltând în șa,
Plutind așa,
Ca trei stafii...

Grăiesc încet...
Un scurt popas –
Și spre brădet
Pornesc la pas
Cei trei călări...
Sus, peste plai,
Tăcutul crai
Al nopții reci,
Umbrind poteci,
Se-nalță-n zări...

Dar când ajung
La cotituri,
Un chiot lung –
Din mii de guri
Dărâmă stânci...
Haiducii mei
Doinesc toți trei;
Și clocotesc,
Și hohotesc
Păduri adânci...

Șt. O. Iosif
(1875–1913):
- Poet, autor al volumelor: *Patriarhale, Poezii.*

DOINĂ

de George Bacovia

Dintre câte-am încercat
Nici un dor realizat...
Poate, mâine
Și mai mâine,
Va fi dulce
Acea pâine.

Și cum stau de supărat
Chiar de toate m-am lăsat...
Numai tu m-ai sprijinit
Și, în lume,
Mi-ai vorbit...

George Bacovia
(1881–1957):
- Poet, autor al volumelor: *Plumb, Scântei galbene, Stanțe burgheze.*

7 LIMBA ROMÂNĂ *Facultativ*

SINTAXA PROPOZIȚIEI

PREDICATUL

PREDICATUL VERBAL

AMINTIȚI-VĂ!

- **Predicatul** este o parte principală de propoziție.
- **Predicatul verbal** arată ce face subiectul.
- Este exprimat prin:
  – *verb predicativ personal;*
  – *verb predicativ impersonal;*
  – *locuțiune verbală;*
  – *adverb predicativ;*
  – *locuțiune adverbială predicativă;*
  – *interjecție.*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Identificați predicatele verbale din textul de mai jos și apoi analizați-le:

„Văzând eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am șparlit-o de-acasă numai cu beșica cea de porc. Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o iau? În sfârșit, pe după toacă, o pornim pe la case. Și-o luăm noi de la popa Oșlobanu, tocmai din capul satului de sus, cu gând să umblăm tot satul."

(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

❷ Folosind tabelul alăturat, alcătuiți enunțuri în care predicatele verbale să fie exprimate prin părțile de vorbire date.

❸ Explicați de ce lipsește predicatul verbal în textul următor:

„– Dormi, Mură?
– Ca Oltul și ca stelele, mămucă."

(Gala Galaction, *Copca Rădvanului*)

PREDICATUL NOMINAL

AMINTIȚI-VĂ!

- **Predicatul nominal** arată ce este, cine este și cum este subiectul, exprimând o caracteristică a acestuia.
- Este alcătuit din:

  a) **verb copulativ** (la un mod personal): *a fi, a deveni, a rămâne, a părea, a ajunge, a ieși, a însemna, a se face.*

  b) **nume predicativ** exprimat prin:
  – *substantiv;*
  – *locuțiune substantivală;*
  – *pronume;*
  – *numeral;*
  – *adjectiv;*
  – *locuțiune adjectivală;*
  – *verb;*
  – *locuțiune verbală;*
  – *adverb;*
  – *locuțiune adverbială;*
  – *interjecție.*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Identificați și analizați predicatele nominale din textele de mai jos:

a) „Soldatul părea a se înfrupta din toate bunurile pământești..."

(D. Zamfirescu, *În război*)

b) „A voastră-i jalea cea mai mare."

(O. Goga, *Plugarii*)

c) „... când ne-am făcut mari, am aflat cum a fost și ce a fost și ce a ajuns nenea Antonache ..."

(I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*)

❷ Folosind tabelul alăturat, alcătuiți enunțuri cu predicate nominale ale căror nume predicative să fie exprimate prin părțile de vorbire date.

❸ Precizați felul predicatelor subliniate și motivați-vă răspunsul:

Când am intrat, fereastra *era deschisă*.
În fiecare zi, fereastra *era deschisă* pentru aerisire.

❹ Explicați de ce lipsește verbul copulativ din propoziția subliniată în textul de mai jos:

„Cum treci Siretul, apa-i rea *și lemnele pe sponci*..."

(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

❺ Alcătuiți patru propoziții în care numele predicativ să fie exprimat prin pronume posesiv în cazurile nominativ, acuzativ, genitiv și dativ.

SUBIECTUL

SUBIECTUL EXPRIMAT ȘI NEEXPRIMAT

AMINTIȚI-VĂ!

- Subiectul este partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului.
- Întrebări: *cine? ce?*
- Este exprimat prin:
  - *substantiv;*
  - *părți de vorbire substantivizate (prin articulare);*
  - *locuțiune substantivală;*
  - *numeral;*
  - *pronume;*
  - *verb (infinitiv, gerunziu, supin);*
  - *interjecție.*
- *Subiectul neexprimat* poate fi:
  - inclus;
  - subînțeles.

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Analizați subiectele din textul următor:

„Cei din urmă, văzându-se împinși spre pod, o iau la fugă. Sinan se repede să-i întoarcă... Românii lovesc orbește. Piepturi și capete trosnesc sfărâmate sub copitele cailor. Mulțimea, nebună de groază, își caută scăparea-n fugă. Fricoșii târăsc pe eroi... Toți poruncesc și nimeni nu ascultă. Unii mor striviți de îmbulzeală, alții s-azvârle-n mocirlă."

(Al. Vlahuță, *România pitorească*)

❷ Folosind tabelul alăturat, alcătuiți enunțuri în care subiectul să fie exprimat prin părțile de vorbire date.

❷ Dați, în propoziții, câte un exemplu de subiect neexprimat inclus și subînțeles și explicați diferențele între cele două tipuri de subiecte.

❸ Construiți două propoziții cu subiect multiplu.

❹ Alcătuiți fraze în care propozițiile subordonate să fie introduse prin pronumele relative *care, cine, ce* cu funcția de subiect.

SUBIECTUL UNOR VERBE PERSONALE FOLOSITE CA IMPERSONALE

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „Îmi *place* a privi semeția lui."

(C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*)

b) „Din urmă *se auzea* iar cântecul lăutarilor... "

(L. Rebreanu, *Răscoala*)

❷ Explicați de ce verbele subliniate au valoare impersonală.

❸ Dați exemple de propoziții în care să folosiți aceste verbe cu valoare personală.

❹ Precizați diatezele verbelor subliniate

❺ Identificați subiectele acestor verbe și menționați dacă sunt personale sau nonpersonale.

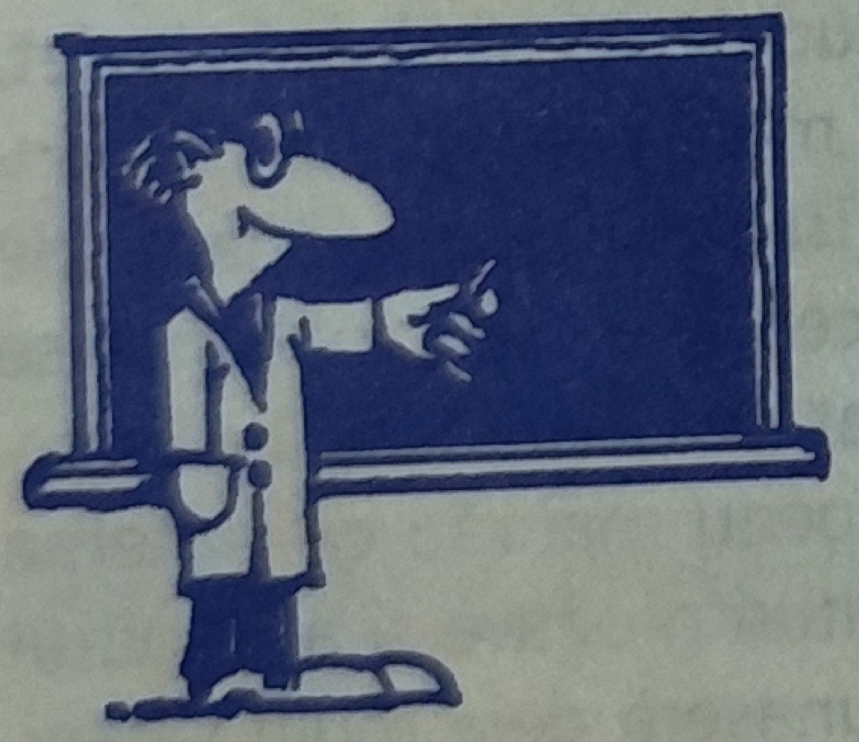

REȚINEȚI!

- Subiectul (nonpersonal) poate să intre în relație cu predicate verbale exprimate prin verbe care și-au schimbat valoarea morfologică, din personale devenind impersonale:
  – la diateza activă: *a părea, a plăcea, a ajunge, a însemna, a rămâne, a ieși, a deranja, a conveni* etc.
  – la diateza reflexivă: *a se zice, a se spune, a se auzi* etc.
- Când devin impersonale, unele dintre aceste verbe sunt însoțite de pronume personale, forme neaccentuate, în cazul dativ sau acuzativ: Mă *deranjează* muzica. Îmi *convine* rolul.

Folosiți-vă cunoștințele!

- Dați șase exemple de subiecte care să se afle în relație cu verbe impersonale (la diateza activă sau reflexivă).

EXERCIȚII DE ALCĂTUIRE A PLANULUI UNEI LUCRĂRI PE O TEMĂ DATĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Redactați o compunere cu titlul *Lectura - obligație sau plăcere?* după planul de mai jos. Vă sfătuim să susțineți cu argumente personale fiecare idee a planului.

Introducere: importanța lecturii în viața omului.
Cuprins: – lectura la vârsta primelor litere;
– lectura obligatorie;
– lectura de plăcere;
– lectura interzisă.
Încheiere: sentimentul lecturii.

❷ Alcătuiți planul unei compuneri libere cu tema *Copii și părinți.*

❸ Redactați această compunere, respectând planul alcătuit.

Facultativ

REORGANIZAREA UNUI TEXT PROPRIU

Dovediți-vă creativitatea!

❶ Citiți articolul de mai jos:

NAVE EXTRATERESTRE?!

Ieri, în localitatea Negura, locuitorii au fost martorii unor întâmplări ciudate. Venind de la bufet, după lăsarea serii, săteanul Ion Marin mergea liniștit pe lângă casele din marginea satului. Se gândea la sarmalele gustoase cu mămăliguță aburindă ce-l așteptau acasă. Trecând pe lângă lanul de grâu, a văzut o lumină puternică ce l-a orbit, de i-au dat lacrimile. Ca prin ceață, a văzut înălțându-se ceva, ca o farfurie, oricum mai mare decât cea cu sarmale, care s-a ridicat deasupra lui și l-a cercetat câteva secunde. Negura nopții era străpunsă de lumini verzui, ce clipeau mai rău ca lanterna lui Vasile Moraru din capătul satului. Deodată farfuria a scos niște bâzâituri grozave și a dispărut fără urmă. Amețit și speriat, Ion Marin s-a întors la bufet. Acolo se adunaseră deja mulți săteni, unii chiar în pijama, care povesteau emoționați sau isterizați despre ciudata farfurie văzută.

În prezent, se fac cercetări asupra misteriosului fenomen.

❷ Ce informație vă oferă acest articol? Este aceasta suficientă pentru a vă face o idee despre evenimentul produs?

❸ Ce amănunte nu au rost pentru informația pe care ar fi trebuit s-o primim, judecând după titlu?

❹ Refaceți articolul! Indiferent de ordinea în care plasați informațiile, vă sfătuim să precizați:

– *cine* a participat la eveniment;
– *ce* s-a petrecut în realitate;
– *când* și *unde* s-a petrecut evenimentul;
– *cui* i s-a întâmplat;
– *din ce cauză* s-a întâmplat.

EVALUARE

- Citiți textul de mai jos:

Sub răchita rămurată
Șade-o babă supărată,
Și-mpregiur iarba-i uscată!
Ce-a fost verde-a veștejit,
Ce-a fost dulce-a amărât,
Ce-a fost vesel s-a mâhnit!
Pe sub lunca înverzită
Trece-o fată înflorită
Și de fluturi urmărită.
Ce-a fost veșted înverzește,
Ce-i amar se îndulcește,
Ce-i mâhnit se-nveselește.

(Din colecția *Poezii populare ale românilor* întocmită de Vasile Alecsandri)

3 x 0,50 = 1,50 puncte — ❶ Identificați ideile și sentimentele pe care le comunică poetul anonim, folosind perechile de antonime *verde / veșted; dulce / amar; vesel / mâhnit*.

3 x 0,50 = 1,50 puncte — ❷ Relevați, în cinci enunțuri, antiteza *bătrânețe / tinerețe, natură veștejită / natură înverzită*, pe baza căreia este construit acest text de doină.

3 x 0,50 = 1,50 puncte — ❸ Comentați, în cinci enunțuri, evoluția stării sufletești în textul acestei doine.

2 puncte — ❹ Redactați o compunere de maximum 20 de rânduri în care să evidențiați sentimentele pe care le comunică acest text de lirică populară. Dați compunerii voastre un titlu adecvat.

5 x 0,20 = 1 punct — ❺ Identificați, în text, cinci predicate verbale și cinci predicate nominale.

5 x 0,20 = 1 punct — ❻ Analizați sintactic și morfologic numele predicative din structura predicatelor nominale identificate.

5 x 0,10 = 0,50 puncte — ❼ Identificați subiectele la care se referă numele predicative analizate.

Notă: Se acordă un punct din oficiu.

PROVERBE ȘI ZICĂTORI

Desen de N. N. Tonitza

1. A aduce apă cu ciurul.
2. A strica orzul pe gâște.
3. Banu e o mică roată / Ce-nvârte lumea toată.
4. Buturuga mică răstoarnă carul mare.
5. Cine are o meserie / Are o moșie.
6. Cine mișcă / Tot mai pișcă / Cine șade / Coada-i cade.
7. După poamă se cunoaște pomul / Și după faptă omul.
8. Femeia înțeleaptă își zidește casa.
9. Mai bine vorbe multe / Decât suliți frânte.
10. Nu în mult stă bunul, / Ci în bun stă multul.
11. Pe plugar să-l cinstești, / Că de la el hrană dobândești.
12. Toți se plâng de bani, dar de minte nimeni.
13. Țăranca e albina casei.
14. Voinic tânăr, cal bătrân, / Greu se-ngăduie la drum.
15. Vulpea, când n-ajunge la struguri, zice că sunt acri.
16. Ziua bună se cunoaște de dimineață.

Observați!

- Formule verbale
- Proverbe și zicători sau expresii paremiologice
- Concizie expresivă

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Comentați caracteristicile expresiilor de mai sus după prima lor lectură.

❷ Desprindeți conținutul câtorva proverbe și zicători. Ce (se) comunică (prin) ele?

❸ În ce împrejurări apreciați că folosesc oamenii proverbele și zicătorile?

❹ Cum vă imaginați că au apărut proverbele? De exemplu, proverbul: *Buturuga mică răstoarnă carul mare.*

❺ Citiți fragmente din *Povestea vorbii* de Anton Pann pentru a vedea cum și-a imaginat autorul că au apărut câteva proverbe.

❻ Cu ce scop credeți că transmit oamenii constatări, concluzii, îndemnuri, sfaturi prin intermediul proverbelor și zicătorilor?

❼ Comentați nevoia oamenilor de a transmite, de la o generație la alta, experiența acumulată.

❽ Apreciați vechimea proverbelor și zicătorilor.

❾ În afara faptului că proverbele și zicătorile comunică, scurt și precis, adevăruri generale, verificate de experiența de viață, ce alt avantaj mai conferă concizia lor expresivă?

❿ Cum explicați faptul că unele proverbe sunt versificate?

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Explicați sensul propriu și sensul figurat al cuvintelor subliniate în proverbele următoare, după modelul de mai jos:

Femeia înțeleaptă își *zidește casa.*
Mai bine vorbe multe / Decât *suliți frânte.*
Buturuga mică răstoarnă *carul mare.*
Țăranca e *albina* casei.

Cuvântul	Sens propriu	Sens figurat
1. *zidește*	a ridica (a construi) un zid	a întemeia, a păstra relații bune între membrii familiei
2. *casa*	clădire folosită ca locuință	familie: tată, mamă, copii

❷ Comentați sensul propriu și sensul figurat al proverbelor 6 și 16, în întregimea lor.

❸ Identificați figurile de stil existente în cinci proverbe, la alegere.

❹ Care este atitudinea celui care rostește proverbul, față de cel (cei) pentru care îl folosește (sau la care face aluzie), în proverbele (zicătorile):

A aduce apă cu ciurul.
Vulpea, când n-ajunge la struguri, zice că sunt acri.
La plăcinte, înainte; / La război, înapoi.

❺ Citați alte trei proverbe care satirizează defecte omenești.

Observați!

- Comunică:
  - Constatări;
  - Concluzii;
  - Îndemnuri;
  - Sfaturi.
- Funcții:
  - Fixează experiența de viață în expresii lapidare;
  - Transmit experiența de la o generație la alta;
  - Alcătuiesc un cod de conduită socială și morală.
- Expresivitate:
  - Sens propriu și sens figurat;
  - Comparație;
  - Metaforă.

IMPORTANT

Proverbele și **zicătorile** sunt formule orale concise, de mare expresivitate și plasticitate, uneori versificate, prin care se transmit experința și înțelepciunea populară.

- Uneori, adevărul comunicat de proverbe și zicători îmbracă o formă satirică.
- În literatura cultă, proverbelor și zicătorilor le corespund: aforismul, dictonul, maxima, sentința etc.
- Proverbele și zicătorile, la fel cu echivalentele lor din literatura cultă, nu aparțin nici genului epic, nici celui liric, ci genului aforistic.

Completați-vă cunoștințele!

❶ De ce credeți că, deși expresiile paremiologice comunică aceleași lucruri și au aceleași funcții, circulă sub denumiri deosebite: proverbe și zicători?

Observați!

- Proverbul:
  – constată și emite o judecată (comunicare deplină);
  – sens propriu sau figurat.
- Zicătoarea:
  – doar constată (comunicare eliptică);
  – formulă redusă uneori la o sintagmă.

❷ De ce credeți că au fost folosite epitete, comparații, metafore în formularea proverbelor și zicătorilor?

❸ Comparați următoarele două categorii de expresii paremiologice. Constatați deosebirile dintre expresiile din categoria A și cele din categoria B în ceea ce privește conținutul.

A.	B.
1. *La pomul lăudat să nu te duci cu sacul.*	1. *A strica orzul pe gâște.*
2. *Cine se frige cu ciorbă suflă și în iaurt.*	2. *A se culca pe-o ureche.*
3. *Ce ție nu-ți place Altuia nu-i face.*	3. *A intra ca Ieremia cu oiștea-n gard.*

❹ Procedați similar pentru deosebirile de structură și pentru deosebirile de natură expresiv-stilistică.

Criteriul	Proverbul	Zicătoarea
a) Conținut	Constată și formulează o concluzie (sfat): *La pomul lăudat, să nu te duci cu sacul.*	Caracterizează, prin simplă constatare, o situație, o împrejurare: *A strica orzul pe gâște.*
b) Structură	Propoziții sau fraze cu structură completă: expozițiune (subiect - *cine se frige cu ciorbă...*) + concluzie (predicat - *suflă și în iaurt.*)	Formulă incompletă, completată cu situația (contextul) la care se aplică (se referă). Cine *s-a culcat pe-o ureche*? Cineva care n-a valorificat o anumită împrejurare.
c) Expresivitate	Sensul propriu: *Ce ție nu-ți place / Altuia nu-i face.* Sensul figurat (metaforic): *La pomul lăudat, să nu te duci cu sacul.*	Numai sensul figurat. Nu despre un anume Ieremia care a nimerit cu oiștea-n gard e vorba, ci despre oricine care, din cauza nepriceperii, a avut un eșec.

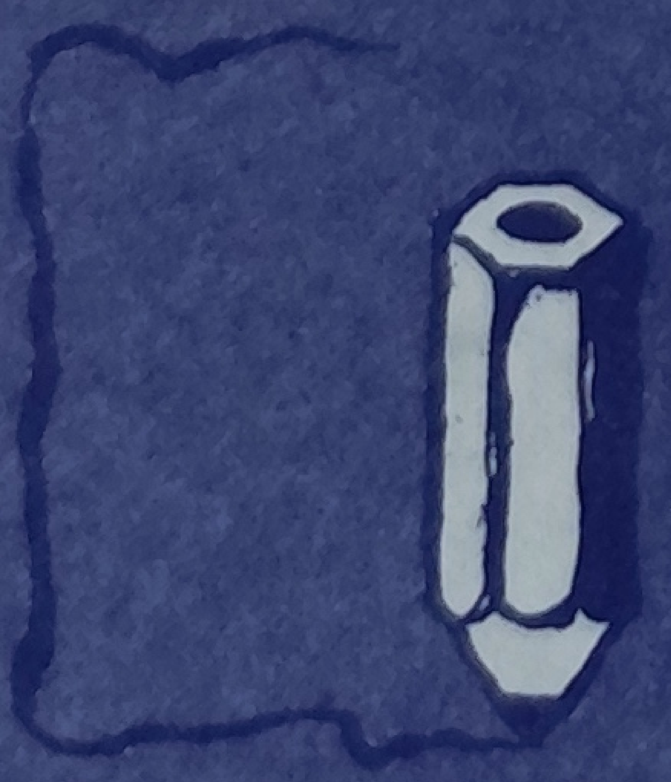

Dovediți-vă creativitatea!

❶ Redactați o compunere de maximum douăzeci de rânduri în care să tratați, la alegere, una din temele sugerate de următoarele proverbe (zicători):

Omul sfințește locul.

Toți se plâng de bani, dar de minte nimeni

❷ Luând ca model fragmentul din *Păcală și Tândală* de Costache Negruzzi, încercați să legați între ele, într-o compunere unitară, cel puțin zece proverbe (zicători).

CONCIZIE ȘI ADEVĂR

STRIGĂTURA

1

Cine joacă și nu strigă
Facă-i-se gura strâmbă,
C-așa-i jocul românesc,
Obiceiul bătrânesc,
Să strigăm de veselie,
Chiuind de bucurie.

2

Unde șede urâtul
Se-nnegrește pământul;
Unde șade dragostea
Se-nverzește pajiștea.

3

De urât te poți ascunde
Dar dă dragoste n-ai unde;
Că oriunde
Te-ai ascunde,
Tot în suflet te pătrunde.

4

Vai de mine, ce să fac,
Care-mi place, eu nu-i plac;
Vai de mine, ce să fie,
Cui plac eu, nu-mi place mie!

Observați!

- Texte de mici dimensiuni / catrene
- Se zic în timpul dansului: se scandează în ritmul jocului
- Comunică:
  – îndemnuri la joc;
  – mesaje de dragoste;
  – reflecții morale;
  – atitudini satirice.
- Funcții:
  – sincronizează mișcările (pașii) dansatorilor;
  – transmit felurite mesaje: morale, satirice, de dragoste;
  – creează comuniunea sufletească a participanților la joc.
- Expresivitate:
  – mijloace de expresie variate;
  – procedee artistice specifice liricii populare;
  – imagini poetice frecvente în lirica populară.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Comentați constatările făcute cu privire la dimensiunea strigăturilor, numărul de versuri, particularitățile prozodice.

❷ Când credeți că se *zic* aceste texte?

❸ Cum credeți că se folosesc:
a) se cântă;
b) se recită;
c) se scandează?

❹ Identificați mesajul pe care-l transmite fiecare text.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Identificați mijloacele de expresie folosite în cele patru texte.

❷ Comentați constatările făcute.

❸ În care dintre genurile literare cunoscute puteți încadra aceste texte: în cel epic sau în cel liric? Argumentați.

IMPORTANT!

- **Strigătura** este o specie a liricii populare care însoțește, de obicei, dansurile și care comunică mesaje de dragoste, reflecții morale, atitudini satirice.
- Strigăturile nu se cântă, ci se scandează în ritmul jocului, contribuind la sincronizarea mișcărilor efectuate de către dansatori.
- Strigăturile folosesc mijloace de expresie comune cu ale celorlalte specii ale liricii populare: doina, cântecul propriu-zis, cântecul de leagăn.

Lectură suplimentară

POVESTEA VORBII

*de Anton Pann**

(Fragmente)

DESPRE IUȚEALĂ ȘI MÂNIE

Iar
Încet, încet, departe ajungi.
Că
Lucrul bun anevoie se dobândește.
Și
Cu încetul se face oțetul. (...)
Cu răbdare și cu tăcere
Se face agurida miere.
Că niciodată
Două pietre tari nu pot măcina bine. (...)
Nu fi ca
Văcarul care s-a mâniat pe nevastă și nasul ș-a tăiat.

Un văcar adese tot să mânia,
De care sătenii nimic nu știa;
Așa el odată iar s-a mâniat
Și o zi întreagă nimic n-a mâncat.
Seara dacă vine la nevasta sa,
Cu părere-n capu-i că lumii păsa,
O-ntrebă, zicându-i: ce zicea prin sat?
Le păsa de dânsul, căci el n-a mâncat?
Nevasta lui, care era ca și el,
Prea cu minte mare, ca de copăcel,
Îi zise: „Zău nu știu, ei nu mi-a vorbit,
Poate și pe mine s-o fi necăjit (...)"
„Fie! – zise el – tot nu mă împac,
Nu mănânc nici mâine, ca să vezi ce fac."
Așa el se duse, ca un sec și prost,
Și tinu, săracul, ș-a doua zi post. (...)

* * *

PÂCALĂ ȘI TÂNDALĂ

*de Costache Negruzzi***

(Fragment)

La vârsta de două sute optzeci ani, tatăl meu, văzându-se flăcău tomnatic, se însură cu jupâneasa Mărica (care) la patru luni după ce se mărită, născu o fată. Astă născare fără vreme cam supără pre tata, dar popa îl liniști, spunându-i că asta se-ntâmplă uneori, însă numai la facerea dintâi. Soră-mea n-a trăit, precum nici alți două sute de frați și surori ce am avut. În sfârșit m-a născut pre mine și, văzându-mă așa mic și ovilit, mi-au pus numele Tândală. Nașterea mea custă viața mamei, iar tatăl meu, simțindu-se c-a îmbătrânit, chemă pre nașul meu Pâcală, mă încredință lui, și apoi muri după ce mâncă trei oi fripte și bău o balercă de pelin, zicând că nu trebuie să se ducă pe cea lume flămând și însetat. El era atunci de patru sute optzeci și trei de ani.

Nașu' meu Pâcală era un om foarte de duh; avea răspuns la orice vorbă. El mă puse întâi la buchi (...). Asta mi-a fost învățătura.

Iaca ce-mi zicea el:

„Fine! De vrei să traiești bine și să aibi ticnă, să te sâlești a fi totdeauna la mijloc de masă și la colț de țară, pentru că e mai bine să fii fruntea cozii decât coada frunței. Șezi strâmb și grăiește drept. Nu băga mâna unde nu-ți fierbe oala (...).

Bate ferul pân-e cald, și fă tot lucrul la vremea lui. (...)

Nu te apuca de multe trebi o dată. Cine gonește doi iepuri nu prinde nici unul. Nu te întovărăși cu omul becisnic. Mai bine este să fii vrednic c-un om vrednic la pagubă, decât c-un mișel la dobândă. În țara orbilor, cel c-un ochi e împărat. Cel mai tare e și mai mare, și dreptul îmblă totdeauna cu capul spart. La judecători, ce întră pe o ureche iese pe alta, căci sătulul nu crede celui flămând, și mai bună e o învoială strâmbă, decât o judecată dreaptă. (...)

***Anton Pann** (1796–1854): Scriitor, folclorist și muzician român. Publică *Fabule și istorioare, O șezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu, Culegere de proverburi sau Povestea vorbii.*

****Costache Negruzzi** (1808–1868): Scriitor român, autor de nuvele printre care celebra nuvelă istorică *Alexandru Lăpușneanul.*

SINTAXA PROPOZIȚIEI

ATRIBUTUL

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Identificați atributele din textele următoare și precizați părțile de vorbire prin care sunt exprimate:

a) „Deasupra capetelor obosite și moțăinde ale celor doi mineri se auzea un bâzâit neîntrerupt."

(G. Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*)

b) Și inima lui crește și ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale."

(V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*)

c) El îi vine nepot unchiului Vasile.

d) Avea marea plăcere de a sta de vorbă cu acest om.

e) „Boierii călări au alergat la sania din față."

(Camil Petrescu, *Un om între oameni*)

AMINTIȚI-VĂ!

- **Atributul** este partea secundară de propoziție care determină un substantiv (sau un substitut al acestuia).
- Întrebări:
  – *care?; ce fel de?; al, a, ai, ale cui?; cât? câtă? câți? câte?*

REȚINEȚI!

- **Atributul adjectival** este exprimat prin:
  – *adjectiv propriu-zis; adjectiv provenit din verb la participiu, verb la gerunziu și adverb; locuțiune adjectivală; adjectiv pronominal; numeral (cu valoare adjectivală).*
- **Atributul substantival** este exprimat prin: *substantiv; locuțiune substantivală; numeral* (neacordat). Acesta poate fi: *genitival; prepozițional* (în cazurile Ac, G, D)*; apozițional* (în toate cazurile)*; în dativ fără prepoziție* (Ea îi este nepoată *mătușii* Ana. Acordarea de burse *studenților* este prioritară.)
- **Atributul pronominal** este exprimat prin *pronume* (care nu se acordă cu substantivul determinat). Acesta poate fi: *genitival; prepozițional* (în cazurile Ac, G, D)*; apozițional* (în toate cazurile); *în dativ fără prepoziție (dativ posesiv).*
- **Atributul verbal** este exprimat prin *verb; locuțiune verbală.*
- **Atributul adverbial** este exprimat prin *adverb; locuțiune adverbială.*

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți o propoziție în care un substantiv să fie precedat de un atribut adjectival și să fie urmat de un atribut substantival genitival.

❷ Dați câte un exemplu de apoziție simplă în toate cazurile și un exemplu de apoziție dezvoltată.

❸ Exemplificați atributul pronominal exprimat printr-un pronume negativ în cazurile genitiv și acuzativ.

❹ Construiți propoziții în care numeralul *trei* să fie, pe rând, atribut adjectival și atribut substantival.

❺ Alcătuiți două propoziții în care un verb la gerunziu să fie, pe rând, atribut adjectival și atribut verbal.

❻ Scrieți o propoziție în care un atribut verbal exprimat prin verb la infinitiv să determine două substantive.

❼ Alcătuiți propoziții în care atributele să fie exprimate prin locuțiuni substantivale adjectivale, verbale și adverbiale.

STRUCTURAREA VARIATĂ A UNUI TEXT NARATIV PROPRIU

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Alcătuiți o compoziție narativă care să respecte următoarea succesiune a evenimentelor: expozițiune, intrigă, desfășurarea acțiunii, punct culminant, deznodământ.

❷ Schimbați ordinea episoadelor de la exercițiul anterior. Ce modificări constatați în inversarea etapelor narative?

❸ Eliminați unul dintre momentele subiectului de la exercițiul ❶. Ce observați?

❹ Alcătuiți o compunere narativă, care să conțină elemente de descriere și dialog.

❺ Scrieți o pagină de amintiri despre un eveniment de mare importanță din viața voastră. Schimbați apoi persoana I cu persoana a III-a și spuneți ce observați în legătură cu raportul dintre cel care scrie și faptele sau sentimentele prezentate.

❻ Refaceți o compunere mai veche și spuneți ce observați în legătură cu modificarea percepției voastre asupra unui eveniment, pe măsură ce vă îndepărtați în timp de acel eveniment.

EXPANSIUNEA ȘI RESTRÂNGEREA UNUI TEXT NARATIV

Dovediți-vă creativitatea!

❶ Alegeți unul dintre următoarele proverbe și alcătuiți o scurtă povestire, care să aibă ca titlu proverbul selectat:

Cine are carte are parte.
Nefăcând nimic, te înveți a face răul.
Buturuga mică răstoarnă carul mare.
Ce naște din pisică șoareci mănâncă.

❷ Alcătuiți o scurtă compunere care să ilustreze și să combine sensurile a două proverbe de la exercițiul anterior.

❸ Alcătuiți o povestire care să ilustreze următorul dicton:

Un prieten de nădejde la nevoie se cunoaște.

(Euripide, *Hecuba*)

❹ Povestiți o întâmplare deosebită din viața voastră și caracterizați-o printr-un proverb.

PARABOLA FIULUI RISIPITOR

• Parabola *Fiului risipitor* e o poveste simplă a omului cu doi feciori, dintre care unul cuminte și ascultător și altul, cel mic, nestăpânit, înstrăinat de casa părintească și pornit în lume.
Desfrâul și suferința acestuia din urmă, remușcările și întoarcerea sa sunt izbăvite prin imensa bucurie ce îl cuprinde pe tatăl milostiv, înduioșat de revenirea băiatului care *mort a fost și a înviat, pierdut era și a fost regăsit.*

1. Și se apropiau de El toți vameșii și păcătoșii, ca să-L asculte.
2. Și fariseii și cărturarii cârteau, zicând: Acesta primește la Sine pe păcătoși și mănâncă cu ei. (...)
11. Și a zis: Un om avea doi fii.
12. Și a zis cel mai tânăr dintre ei tatălui său: Tată, dă-mi partea ce mi se cuvine din avere. Și el le-a împărțit averea.
13. Și nu după multe zile, adunând toate, fiul cel mai tânăr s-a dus într-o țară depărtată și acolo și-a risipit averea, trăind în desfrânări.
14. Și după ce a cheltuit totul, s-a făcut foamete mare în țara aceea, și el a început să ducă lipsă.
15. Și ducându-se, s-a alipit el de unul din locuitorii acelei țări, și acesta l-a trimis la țarinile sale să păzească porcii.
16. Și dorea să-și sature pântecele din roșcovele pe care le mâncau porcii, însă nimeni nu-i dădea.
17. Dar, venindu-și în sine, a zis: Câți argați ai tatălui meu sunt îndestulați de pâine, iar eu pier aici de foame!
18. Sculându-mă, mă voi duce la tatăl meu și-i voi spune: Tată, am greșit la cer și înaintea ta.
19. Nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău. Fă-mă ca pe unul din argații tăi.
20. Și, sculându-se, a venit la tatăl său. Și încă departe fiind el, l-a văzut tatăl său și i s-a făcut milă și, alergând, a căzut pe grumazul lui și l-a sărutat.
21. Și i-a zis fiul: Tată, am greșit la cer și înaintea ta. Nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău.
22. Și a zis tatăl către slugile sale: Aduceți degrabă haina lui cea dintâi și-l îmbrăcați și dați inelul în mâna lui și încălțăminte în picioarele lui;

23. Și aduceți vițelul cel îngrășat și-l înjunghiați și,
mâncând, să ne veselim;
24. Caci acest fiu al meu mort era și a înviat, pierdut era și
s-a aflat. Și au început să se veselească.
25. Iar fiul cel mare era la țarină. Și când a venit și s-a
apropiat de casă a auzit cântece și jocuri.
26. Și, chemând la sine pe una dintre slugi, a întrebat ce
înseamnă acestea.
27. Iar ea i-a spus: Fratele tău a venit, și tatăl tău a
înjunghiat vițelul cel îngrășat, pentru că l-a primit sănătos.
28. Și el s-a mâniat și nu voia să intre; dar tatăl lui, ieșind,
îl ruga.
29. Însă el, răspunzâmd, a zis tatălui său: Iată de atâția ani
îți slujesc și niciodată n-am călcat porunca ta. Și mie nicio-
dată nu mi-ai dat un ied, ca să mă veselesc cu prieteniimei.
30. Dar când a venit acest fiu al tău, care ți-a mâncat
averea cu desfrânatele, ai înjunghiat pentru el vițelul cel
îngrășat.
31. Tatăl însă i-a zis: Fiule, tu totdeauna ești cu mine și
toate ale mele ale tale sunt.
32. Trebuia însă să ne veselim și să ne bucurăm, căci fratele
tău acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat.

(*Noul Testament. Evanghelia după Luca*, 15.1 - 32)

Observați!

- Iubirea egală a lui Dumnezeu față de toți credincioșii
- Renunțarea la o viață plină de păcate și stăruința în credință și în fapte bune
- *Spovedanie* sau *Mărturisirea păcatelor*

I. STUDIUL TEXTULUI

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Povestiți conținutul acestei scurte narațiuni, explicând semnificația titlului.

❷ Dați câte un sinonim pentru cuvintele: *avere, a risipi, îndepărtată, a păcătui, vrednicie, a învia, pierdut*.

❸ Extrageți din text cuvintele sau grupurile de cuvinte care exprimă bucuria tatălui la reîntoarcerea fiului risipitor.

❹ Alcătuiți un enunț cu un adjectiv format de la substantivul *cer*.

Observați!

- Varietatea stilistică a elementelor narative
- Naturalețea, spontaneitatea
- Cuvinte expresive

II. INTERPRETAREA TEXTULUI

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Ce hotărâre a fiului cel mic tulbură liniștea acestei familii?

❷ Cum resimte tatăl plecarea de acasă a fiului său?

❸ Exprimați, prin câteva cuvinte, starea sufletească a tatălui la reîntoarcerea acasă a fiului cel mic.

❹ Explicați atitudinea pe care o are tatăl față de reacția fiului cel mare.

❺ Ce afirmație a tatălui ne ajută să considerăm că cei ce se reîntorc pocăindu-se de păcatele săvârșite încep o viață nouă de fapte bune?

Observați!

- Impresia de autenticitate
- Adresarea directă (construcții specifice limbajului vorbit)
- Ritm rapid, simplitate, limpezime, claritate

Observați!

- Surprinderea adevărului într-o întâmplare luată din viață.
- Învățăturile Mântuitorului / faptele din viața obișnuită.
- Tatăl - Dumnezeu
- Cei doi fii - cele două categorii de oameni:
  – fiul cel mare - oamenii ascultători buni;
  – fiul cel mic - oamenii păcătoși.

Rețineți!

- În parabolele rostite de Iisus Hristos, păstrate de evangheliști în Noul Testament se regăsesc diverse exemple de viață, acțiuni umane simple, imagini plastice cu valoare de simbol: *Bogatul nemilos și săracul Lazăr, Pilda celor doi datornici, Vameșul și fariseul, Parabola neghinei, Parabola semănătorului.*

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Raportați această întâmplare la următorul episod din *Pilda cu oaia rătăcită:*

„Dacă un om ar avea o sută de oi și una din ele s-ar rătăci, nu va lăsa, oare, în munți pe cele nouăzeci și nouă și ducându-se va căuta pe cea rătăcită?

Și dacă s-ar întâmpla s-o găsească, adevăr grăiesc vouă că se bucură de ea mai mult decât cele nouăzeci și nouă, care nu s-au rătăcit."

❷ Formulați ideea exprimată în cele două parabole, *Parabola cu oaia rătăcită și leul* și *Pilda fiului risipitor.*

❸ Desprindeți semnificația morală și religioasă a celor două episoade.

PARABOLA BIBLICĂ

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Delimitați povestirea despre *fiul risipitor*, respectând următoarele secvențe:

a) prezentarea împrejurărilor care au determinat relatarea parabolei;

b) povestirea întâmplărilor despre fiul risipitor;

c) mesajul transmis: *învățătura* sau *pilda* cu semnificații morale și religioase.

❷ Rezumați episodul care prezintă pregătirile pe care le face tatăl pentru a-și întâmpina fiul rătăcit.

❸ Indicați modul de expunere predominant în *Pilda fiului risipitor.*

❹ Precizați formele verbale prezente în această narațiune. Explicați semnificația acestora.

Completați-vă cunoștințele!

❶ Cum se numesc narațiunile în care sunt prezentate evenimente cu o anumită semnificație morală sau religioasă?

❷ Ce aspecte ale firii umane surprind, în structura lor, aceste episoade narative?

AMINTIȚI-VĂ!

- **Parabola** sau pilda este o scurtă istorioară fictivă, dar verosimilă, prin care se exprimă adevăruri și învățături cu caracter religios sau moral.
- Parabola are dublu înțeles: un înțeles direct (sens propriu, religios) și un sens ascuns, neexprimat (sens figurat). Sensul figurat are un caracter moral și se referă la modul în care trebuie să se comporte oamenii.

Valorificați-vă cunoștințele!

❶ Citiți, din *Noul Testament*, două parabole, la alegere. Scrieți rezumatul unei asemenea narațiuni.

❷ Descoperiți, în *Noul Testament*, parabole care să cuprindă următoarele semnificații morale: *Omul se cunoaște după faptele sale; Datoria de a ne cunoaște pe noi înșine.*

Lectură suplimentară

PARABOLA SEMĂNĂTORULUI

de George Coșbuc

Evang. Marcu, cap.4 și Matei, 13.

Vorbind apoi, a zis Mântuitorul:
– „Căzu din boabe-o parte pe cărări,
Și paseri au venit de sus cu zborul,
Și-obraznice-au mâncat și-au dus în zări
Atâta grâu! Și-amin, amin zic vouă.
Că-n mine am slujbașii-acestei țări.
Din boabe-o parte-n loc fără de rouă
Crescând pieri, dar ea de vină nu-i,
Căci Tatăl vrea, și-a lui e că nu plouă.
Căzu-ntre spini o parte și-o văzu
Pierind de spini și umbră și cucută,
Și-amin vă zic, c-aceasta-i vina lui.
Și-a fost și-o parte bună-n pământ căzută,
Și patruzeci o boabă fost-a dând,
Și-o seamă șasezeci, și multe-o sută."

PRINȚUL FERICIT

*de Oscar Wilde**

(Fragment)

– Cine ești tu? îl întrebă rândunelul.

– Sunt Prințul Fericit.

– Atunci de ce plângi? adăugă nedumerit. M-ai udat leoarcă.

– Pe vremea când eram în viață și aveam o inimă de om, răspunse statuia, nu știam ce-s lacrimile (...) Curtenii mă numeau *Prințul Fericit* și fericit eram, cu adevărat, dacă plăcerea poate fi fericire. Așa am trăit și așa am murit. Iar acum, că nu mai am viață, m-au ridicat aici sus, încât pot vedea toată hidoșenia, toată amărăciunea cetății mele, și cu toate că inima mea e de plumb, alt un pot decât să plâng. (...)

– Adu-mi cele două lucruri mai de preț din oraș, porunci Dumnezeu unui înger.

Și îngerul îi aduse inima de plumb (a Prințului) și pasărea moartă.

– Bine ai ales, zise Dumnezeu. În grădina raiului pasărea aceasta va cânta de-a pururi, iar în cetatea mea de aur, *Prințul Fericit* mă va proslăvi veșnic.

***Oscar Wilde** (1854–1900): Scriitor englez, autor al unor povești-parabolă și al unor piese de teatru de inspirație biblică.

LIMBA ROMÂNĂ

Facultativ

SINTAXA PROPOZIȚIEI

COMPLEMENTELE CIRCUMSTANȚIALE

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE LOC

AMINTIȚI-VĂ!

- **Complementul circumstanțial de loc** arată locul, punctul de plecare, direcția, spațiul stăbătut și limita unei acțiuni.
- Întrebări: *unde? de unde? până unde? pe unde? încotro?*
- Este exprimat prin:
  - *substantiv;*
  - *locuțiune substantivală;*
  - *pronume;*
  - *numeral;*
  - *adverb;*
  - *locuțiune adverbială.*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Analizați complementele circumstanțiale de loc din textele de mai jos:

b) „Un nor se oprește *deasupra noastră*."

(Al. Vlahuță, *România pitorească*)

c) „Capra țâști! *în dreapta*, țâști *în stânga*..."

(P. Ispirescu, *George cel viteaz*)

e) „*Când* deschisei ochii, soarele era sus."

(E. Gârleanu, *Tovarășii*)

❷ Folosind tabelul alăturat, alcătuiți enunțuri în care complementele circumstanțiale de loc să fie exprimate prin părțile de vorbire date.

❸ Identificați părțile de vorbire prin care sunt exprimate complementele circumstanțiale de loc din propozițiile de mai jos și cazul cerut de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale care le precedă:

S-a îndreptat *spre școală*.
Locuiesc *aproape de tine*.
Înaintea celor trei se afla o grădină.
De-a lungul șoselei erau plopi.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE TIMP

AMINTIȚI-VĂ!

- **Complementul circumstanțial de timp** arată timpul (momentul, durata, limita, frecvența) unei acțiuni.
- Întrebări: *când?, de când?, până când?, cât timp?*
- Este exprimat prin:
  - *substantiv;*
  - *locuțiune substantivală;*
  - *pronume;*
  - *numeral;*
  - *adjectiv;*
  - *verb;*
  - *locuțiune verbală;*
  - *adverb;*
  - *locuțiune adverbială.*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Analizați complementele circumstanțiale de timp din textele de mai jos:

a) „Noi, în toți anii, vara, în lunile de vacanță ne mutam la vie... Moș Niță... zece luni pe an, era la vie stăpân."

(I. Al. Brătescu-Voinești, *Moș Niță Hârleț*)

b) „Și, Doamne, frumos era pe atunci... și copiii și copilele megieșilor erau de-a pururea în petrecere cu noi."

(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

❷ Folosind tabelul alăturat, alcătuiți enunțuri în care complementele circumstanțiale de loc să fie exprimate prin părțile de vorbire date.

❸ Alcătuiți patru propoziții în care complementele circumstanțiale de timp să fie exprimate prin substantive precedate de următoarele prepoziții și locuțiuni prepoziționale:

– acuzativ: *după; înainte de;*
– genitiv: *înaintea; în timpul.*

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD

AMINTIȚI-VĂ!

- **Complementul circumstanțial de mod** arată cum se desfășoară o acțiune sau se prezintă o stare, o însușire.
- Întrebări: *cum?, în ce fel?, cât (de)?*
- Este exprimat prin:
  - *– substantiv;*
  - *– locuțiune substantivală;*
  - *– pronume;*
  - *– numeral;*
  - *– adjectiv;*
  - *– verb;*
  - *– locuțiune verbală;*
  - *– adverb;*
  - *– locuțiune adverbială;*
  - *– interjecție.*
- Clasificare:
  - *– propriu-zis;*
  - *– comparativ.*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Analizați complementele circumstanțiale de mod din textele de mai jos:

a) „Pe *piciorușele* lungi, subțiri *ca niște lujere*, trupul lui se legănă *agale*."

(E. Gârleanu, *Mărinimie*)

b) „Toți care știu de dânsul spun multe, dar *șoptind*."

(V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*)

❷ Folosind tabelul alăturat, alcătuiți enunțuri în care complementele circumstanțiale de mod să fie exprimate prin părțile de vorbire date.

❸ Identificați părțile de vorbire prin care sunt exprimate complementele circumstanțiale de mod din textele de mai jos; precizați cazul cerut de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale folosite:

A plecat *fără a se uita* în urmă.
În comparație cu tine, el este foarte cuminte.
Merge *contra vântului*.
Totul a decurs *conform planului*.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ

ATENȚIE!

- **Complementul circumstanțial de cauză** arată cauza unei acțiuni, a unei stări sau a unei însușiri.
- Întrebări:
  - *– din ce cauză?*
  - *– din ce pricină?*
- Este exprimat prin:
  - *– substantiv;*
  - *– locuțiune substantivală;*
  - *– pronume;*
  - *– numeral;*
  - *– adjectiv;*
  - *– verb;*
  - *– locuțiune verbală;*
  - *– adverb;*
  - *– locuțiune adverbială.*

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele de mai jos:

a) „Freamătă codrii *de vuietul* apelor."

(Al. Vlahuță, *România pitorească*)

c) „Numai *din pricina voastră* am răcit casa."

(I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

d) „Aș vrea să plâng *de fericit*..." (G. Coșbuc, *Vara*)

e) „Fata împăratului se mira ... *văzând* frumusețile câmpului."

(P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*)

❷ Precizați felul și cazul părților de vorbire subliniate în textele de mai sus.

❸ Identificați cuvintele determinate de complementele subliniate și precizați valoarea lor morfologică.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Identificați cazul și felul părților de vorbire prin care sunt exprimate complementele circumstanțiale de cauză subliniate în textele de mai jos:

A plecat *din cauza lui Andrei*.
Din nebăgare de seamă, a alunecat.
S-a supărat *din pricina acestuia*.
Vom suferi *din cauza amândurora*.
Nu mai poate *de bolnav* ce este.
Temându-ne de viscol, am stat în casă.
Mă durea capul *de tare* ce vorbea.

❷ Analizați complementele circumstanțiale de cauză din textul de mai jos:

„Moș Niță cu un ochi plângea de părere de rău că plecăm noi stăpânii, iar cu altul râdea de mulțumire că pleacă slugile și rămâne iar stăpân.” (I. Al. Brătescu-Voinești, *Moș Niță Hârleț*)

❸ Construiți propoziții în care substantivul *ploaie,* precedat de prepoziția *de*, să aibă funcțiile de atribut substantival, nume predicativ, complement indirect, complement de agent și complement circumstanțial de cauză.

ATENȚIE!

- **Complementul circumstanțial de scop** arată în ce scop se face acțiunea unui verb.
- Întrebări:
  – cu ce scop?
  – în ce scop?
- Este exprimat prin
  – *substantiv;*
  – *locuțiune substantivală;*
  – *pronume;*
  – *numeral;*
  – *verb;*
  – *locuțiune verbală.*

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP

Completați-vă cunoștințele!

❶ Se dau textele:

a) „*Pentru gătirea* bucatelor se zideau în apropierea porticului festiv mai multe vetre.” (I. Slavici, *Amintiri*)

b) „În «Ion» lupta pentru pământ era purtată individual, *în scopul realizării* bunăstării unui singur ins...” (Al. Piru, *Liviu Rebreanu*)

c) „Vulturul, *pentru a se întoarce* din zbor, are nevoie să facă un ocol larg.” (G. Bogza, *Structuri*)

❷ Identificați felul părților de vorbire subliniate și precizați cazul substantivelor.

❸ Indicați cuvintele determinate de aceste complemente și precizați valoarea lor morfologică.

Folosiți-vă cunoștințele!

❶ Identificați cazul și felul părților de vorbire prin care sunt exprimate complementele circumstanțiale de scop subliniate în textele de mai jos.

A plecat *după cumpărături.*
S-au întâlnit *în scopul luării în primire* a mărfii.
Pentru tine a muncit atât.
A plecat *după cel de-al doilea.*
Cu scopul de a ajunge acolo, a călătorit mult.

❷ Analizați complementele circumstanțiale de scop din textele de mai jos:

a) „D-apoi vara, în zilele de sărbătoare... după cules răchitică ..., cine umbla? (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

b) „Voi căuta un alt făgaș pentru a-mi împlini rostul pe lume.” (Z. Stancu, *Pădurea nebună*)

c) „Când punea mama laptele la prins, eu... de pe a doua zi și începeam a linchi grosciorul de pe deasupra oalelor.” (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

❸ Alcătuiți propoziții în care verbul la supin *pentru citit* să aibă funcțiile sintactice de: atribut verbal, nume predicativ, complement circumstanțial de cauză, complement circumstanțial de scop.

COMPLEMENTELE NECIRCUMSTANȚIALE

COMPLEMENTUL DIRECT

AMINTIȚI-VĂ!

- Complementul direct arată obiectul asupra căruia se răsfrânge direct acțiunea unui verb sau rezultatul acestei acțiuni.
- Întrebări:
  - *pe cine?*
  - *ce?*
- Este exprimat prin:
  - *substantiv;*
  - *locuțiune substantivală;*
  - *pronume;*
  - *numeral;*
  - *verb;*
  - *locuțiune verbală.*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Analizați complementele directe din textele de mai jos:

a) „Maria nu răspunde nimic la aceste din urmă cuvinte."

(N. Filimon, *Ciocoii vechi și noi*)

b) „Dar până atunci na-ți o palmă, ca să ții minte ce ți-am spus. Băgat-ai în cap vorbele mele?"

(I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

❷ Folosind tabelul alăturat, alcătuiți enunțuri în care complementele directe să fie exprimate prin părțile de vorbire date.

❸ Alcătuiți o propoziție după topica:

C.d. + C.d. + P.v. + C.c.t. + C.c.l.

❹ Formați două propoziții în care complementul direct să fie exprimat prin numeral cu valoare substantivală și prin adjectiv substantivizat.

❺ Alcătuiți o propoziție în care să folosiți complemente directe juxtapuse ale aceluiași verb și o propoziție în care complementele directe să fie coordonate prin conjuncție.

COMPLEMENTUL INDIRECT

AMINTIȚI-VĂ!

- Complementul indirect arată obiectul asupra căruia se răsfrânge indirect acțiunea unui verb sau la cine se referă însușirea unui adjectiv sau a unui adverb.
- Întrebări:
  - *despre cine?; despre ce?; pentru cine?; pentru ce? cu cine?; cu ce?* etc.;
  - *asupra cui?; contra cui?; împotriva cui?;*
  - *cui?.*
- Este exprimat prin:
  - *substantiv;*
  - *locuțiune substantivală;*
  - *pronume;*
  - *numeral;*
  - *adjectiv;*
  - *verb ;*
  - *locuțiune verbală.*

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Analizați complementele directe și indirecte din textele de mai jos:

a) „Salățile din grădina ursului, pielea și capul cerbului le-a dus la stăpânu-său cu toată inima..."

(I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

b) „– Ia să-l învăț eu a-și mai bate altă dată joc de om..."

(I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

c) „Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare."

(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

❷ Folosind tabelul alăturat, alcătuiți enunțuri în care complementele indirecte să fie exprimate prin părțile de vorbire date.

❸ Alcătuiți o propoziție în care complementele indirecte să fie exprimate prin substantive în cazul genitiv și să fie coordonate prin conjuncții.

❹ Construiți propoziții în care pronumele relativ *care* să aibă funcțiile de complement direct și indirect.

❺ Descoperiți funcția sintactică a verbelor la supin:

Mașina este *de spălat*.
Mașina *de spălat* e nou cumpărată.
Am *de spălat* rufe.
Mă apuc *de spălat*.

EXPRIMAREA ÎN SCRIS A UNUI PUNCT DE VEDERE PERSONAL

Verificați-vă cunoștințele!

❶ Citiți textele de mai jos:

„15 februarie 1922

Ei, nu face nimica, ce-o să fie dacă oi pierde câteva minute pe zi cu „jurnalul”? O bagatelă, închipuiește-ți că te-ai plimbat puțin.

Nu știu de ce, dar nu pot fără el, nu pot dormi bine până ce nu-mi notez importanța zilelor trecute.

De când m-am cumințit, viața a trecut sub aceeași formă ca în fiecare zi; același lucru în fiecare oră, același gând în fiecare minută, să învăț. De ce? Nici eu nu știu și nici nu încerc să dau răspunsul.

În tot cazul, rău nu e, căci cei dimprejur se bucură. Mama muncește cu mai multă bucurie, iar tata zâmbește de câte ori îi arăt o notă bună. Bieții părinți! Cât i-am necăjit! (...)”

(M. Eliade, *Jurnalul unui om sucit*)

„Cum pot găsi un limbaj comun cu părinții mei?

De fiecare dată când fac o greșeală mai importantă, părinții mei îmi spun că nu mai au încredere în mine, nu mă mai recunosc ca fiind fiica lor. La sfârșitul fiecărui an, ei se uită la notele mele și, dacă sunt proaste, nu-mi dau voie să merg nicăieri. Mama mea, pe care o iubesc cel mai mult, spune că eu am dispărut pentru ea. Aș încerca să vorbesc cu ei deschis, așa cum dumneavoastră i-ați sfătuit pe alții, dar nu pot în nici un fel. Cum și ce să le spun?

(Ana, 13 ani, Chișinău, *1998, Revista Bravo*)

❷ Comentați, sub forma unei discuții libere în clasă, punctul de vedere al corespondentei și al scriitorului despre învățătură (ținând seama de vârsta celor doi, preadolescență și adolescență).

❸ Cu ce idei sunteți de acord? Pe care le refuzați? Aduceți argumente.

❹ Ce modalități de exprimare au ales cei doi pentru a face aceste mărturisiri?

RETINETI!

- Exprimarea în scris a unui punct de vedere personal, rezultat al experienței proprii, se poate face sub diferite forme: *jurnal intim, memorii, corespondență, autobiografie, amintiri, jurnal de călătorie.*
- Evenimentele, impresiile și sentimentele sunt relatate sau exprimate direct, la persoana I, sub forma monologului scris.
- În general, se observă în exprimare naturalețea, degajarea (comunicarea nefiind constrânsă de anumite norme ale limbii literare), încărcătura emoțională (se folosesc expresii figurate, se schimbă intonația, ritmul etc.).

Folosiți-vă cunoștințele!

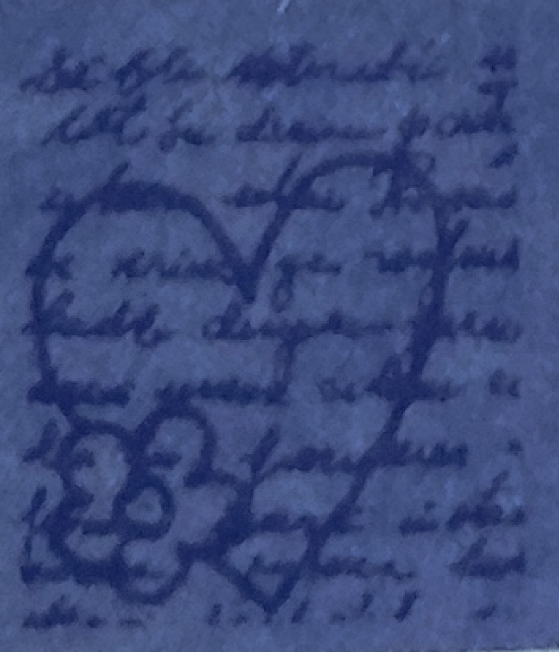

❶ Aveți probleme sentimentale? Concepeți o scrisoare în care să povestiți probleme voastre și adresați-o redacției unei reviste care se ocupă cu astfel de situații.

❷ Alcătuiți o scrisoare adresată dirigintelui vostru, în care să vă exprimați punctul de vedere asupra învățăturii (De ce învățați? Ce motivație aveți?).

EVALUARE

- Citiți următorul text:

„Ieșit-a semănătorul să semene sămânța sa. Și sămănând el, una a căzut lângă drum și a fost călcată cu picioare, și păsările cerului au mâncat-o.

Și alta a căzut pe piatră, și, răsărind, s-a uscat, pentru că nu avea umezeală.

O alta a căzut între spini și spinii, crescând cu ea, au înăbușit-o.

Și alta a căzut pe pământul ce bun și, crescând, a făcut rod însutit."

(*Pilda semănătorului. Noul Testament, Evanghelia după Luca.* 8.5-8)

3 x 0,50 = 1,50 puncte

❶ Explicați semnificația cuvintelor *sămânță* și *semănător* în contextul parabolei de mai sus.

2 x 0,50 = 1 punct

❷ Selectați din text cuvintele care sugerează *rodnicia* și *ariditatea* solului.

2 x 0,75 = 1,50 puncte

❸ Comentați sensul următoarelor construcții poetice din text: a) *lângă drum;*
pe piatră;
între spini.
b) *pe pământul cel bun.*

4 x 0,25 = 1 punct

❹ Identificați funcția sintactică a cuvintelor *sămânța, lângă drum, pe piatră, între spini.* Analizați sintactic și morfologic aceste cuvinte.

2 x 0,75 = 1,50 puncte

❺ Explicați, în două enunțuri, efectul obținut prin alăturarea următoarelor sintagme cu valoare de simbol: *pământul cel bun* și *rod însutit.*

2 x 0,25 = 0,50 puncte

❻ Identificați valoarea morfologică și funcția sintactică a cuvintelor *bun* și *însutit.*

2 x 1,00 = 2 punct

❼ Formulați, în trei enunțuri, semnificația morală și religioasă a acestei parabole.

Notă: Se acordă un punct din oficiu.

MIC DICȚIONAR

abstract, -ă adj., sn. - care este considerat independent, detașat de obiecte, de fenomenele sau de relațiile în care există în realitate;

aferent, -ă, adj. - care este în legătură cu ceva, care depinde de ceva sau decurge din ceva;

aforism, s.n. - cugetare enunțată într-o formă concisă, memorabilă; maximă, sentință;

argumenta, vb. - a susține, a întări, a dovedi, a demonstra ceva cu argumente;

auditor, -oare, s.m., s.f., adj. - (persoană) care ascultă un curs, o conferință, un concert;

auditoriu, sn - totalitatea auditorilor, asistență;

autentic, -ă, adj. - care este conform cu adevărul, a cărui realitate nu poate fi pusă la îndoială;

bibliografie, s.f. - descriere de specialitate a lucrărilor unui autor sau a lucrărilor referitoare la o anumită problemă; material informativ asupra unei probleme;

bibliologie, s.f. - studiul cărții ca fenomen al vieții sociale, care cuprinde istoria, producția și răspândirea cărții;

biobibliografie, s.f. - biografia unui autor împreună cu titlurile lucrărilor lui și ale celor privitoare la viața și la activitatea lui;

calambur, calambururi, s.m. - joc de cuvinte bazat pe echivocul rezultat din asemănarea formală a unor cuvinte diferite ca sens;

caligramă, s.f. - versuri așezate în formă de desen (obiecte, plante, păsări etc.) pentru a include conținutul într-o anume vizualitate;

coerență, s.f. - legătură strânsă (și armonioasă) între părțile sau elementele unui întreg;

coeziune, s.f. - modalitate gramaticală care menține unitatea de sens a textului realizând legătura între fraze, paragrafe; legătură internă strânsă;

concis, -ă, adj. - expus pe scurt, în puține cuvinte, concentrat;

cuprins (sumar), s.n. - conținutul pe scurt al unei cărți. Tabla de materii a unei cărți, reviste etc.;

dezghioca, vb. - a deschide, a desface și a îndepărta învelișul anumitor fructe sau legume;

dialect,s.n. - ramificație teritorială a unei limbi, cuprinzând adesea mai multe graiuri;

edita, vb. - a efectua lucrările de pregătire pentru tipar și de răspândire a unei cărți sau a unei publicații; a îngriji apariția unei lucrări, cărți;

editor, -oare, s.n. - persoană care editează o carte;

eres, s.n. - credință în forțe miraculoase, supranaturale; superstiție;

eseist, s.m. - autor de eseuri;

eseu, s.n. - studiu de proporții restrânse asupra unor teme filozofice, literare sau științifice, compus cu mijloace originale, fără pretenția de a epuiza problema;

etimon, s.n - cuvânt (de obicei dintr-o limbă străină) din care provine un cuvânt al unei limbi;

etimologie, s.f. - stabilirea originii unui cuvânt;

eufonie, s.f. - succesiune armonioasă de vocale și consoane care au ca efect o impresie acustică plăcută;

evoca, vb. - a aduce în conștiință fapte, evenimente, împrejurări etc. trecute; a zugrăvi prin cuvinte imaginea unui lucru cunoscut, dar petrecut demult;

fabulos, -oasă, adj. - care depășește orice închipuire; enorm, extraordinar; care aparține lumii fabulelor, a legendelor, a mitologiei; fantastic, minunat;

ficțiune, s.f. - reprezentare produsă de imaginația cuiva și care nu corespunde realității sau nu are corespondent în realitate; plăsmuire a imaginației; născocire;

grai, s.n. - unitate lingvistică subordonată dialectului, caracteristică pentru o regiune mai puțin întinsă;

inscripție, sf. - text scurt, de obicei gravat pe piatră, pe metal sau în lemn, pentru a consacra memoria unei persoane, a unui eveniment; (rar) înscriere, înregistrare, înmatriculare;

ireversibil, -ă, adj. - care se poate produce numai într-un singur sens; care nu poate reveni la o stare inițială; nereversibil;

lapidar, -ă, adj. - scurt, concis;

manuscris, s.n. - text scris de mână sau dactilografiat;

paradisiac, adj. - ca în paradis; splendid, minunat, încântător;

paradox, s.n. - enunț contradictoriu și, în același timp, demonstrabil; părere contrară adevărului unanim recunoscut;

paremiologie, s.f. - disciplină care se ocupă cu studiul și culegerea proverbelor; totalitatea proverbelor dintr-o limbă;

potența, vb. - a (se) amplifica, a (se) întări, a (se) intensifica, a (se) accentua (cu măsură);

pregnant, adj. - care iese în relief, care este evident, vizibil, clar, expresiv;

prim-plan, s.n. - partea cea mai apropiată de public a unei scene; parte a unui tablou care dă impresia a fi cea mai apropiată de privitori;

publicist, s.m. - persoană care publică lucrări (articole, studii) cu caracter politic, social, cultural;

semantică, s.f. - ramură a lingvisticii care se ocupă cu studierea sensurilor cuvintelor și evoluției acestor sensuri; care ține de semantică, care se referă la sensurile cuvintelor;

sincretism, s.n. - îmbinare de elemente aprținând unor arte diferite (literatură, muzică, dans etc.), caracteristică folclorului și mai ales fazelor primitive de dezvoltare a culturii, când diferitele arte nu erau încă diferențiate;

sintagmă, s.f. - unitate semantică stabilă, formată din două sau mai multe cuvinte între care există raporturi de subordonare; expresie;

sonet, s.n. - poezie cu formă prozodică fixă, alcătuite din 14 versuri repartizate în două catrene cu rimă îmbrățișată și două terține cu rimă liberă;

subsuma, vb - a introduce o noțiune mai restrânsă în sfera alteia mai largi; a include, a încadra, a subordona;

transhumanță, s.f - migrație periodică a păstorilor și a turmelor (de oi), primăvara de la șes la munte sau de la sud spre nord și toamna de la munte la șes sau de la nord spre sud, în vederea asigurării hranei pentru animale;

verosimil, -ă, adj. - care pare adevărat; posibil; plauzibil.

DICȚIONAR DE NUME PROPRII

Aristotel (384–322 î.Hr.) - savant și filozof grec;

Beethoven, Ludwig van (1770–1827) - compozitor german;

Berlioz, Hector (1803–1869) - compozitor și critic literar francez;

Cezanne [sezan], Paul (1839–1906) - pictor francez;

Chopin [șope], Fryderyk (1810–1849) - pianist și compozitor polonez;

Gauguin [goghe], Paul (1848–1903) - pictor francez;

Heine [haine], Heinrich (1797–1856) - poet german;

Nietzsche [nice], Friedrich (1844–1900) - filozof, poet și filolog german;

Pandora (în mitologia greacă) - prima femeie creată de zei. Ajunsă pe pământ, a deschis, din curiozitate, cutia primită în dar de la Zeus, care conținea toate relele, sau după altă versiune, toate lucrurile bune. Acestea s-au împrăștiat, pe fundul cutiei rămânând numai speranța.

Schopenhauer, Arthur (1788–1860) - filozof german;

Swift [suift], Jonathan (1667–1745) - scriitor englez;

Voltaire [volter] - pseud. al lui Francois Marie Arouet (1694-1778) - scriitor și gânditor francez;

Wagner, Richard (1813–1883) - compozitor, dramaturg, dirijor, teoretician de artă, scriitor și eseist german.

CUPRINS

1. UNIVERSUL CĂRȚII
Cartea - obiect cultural 3
Lectură suplimentară: Fragmente de texte despre carte 8
Comunicare: Fișa de bibliotecă. Fișa de lectură 10
Noțiuni de sintaxă. Cuvânt. Propoziție. Frază. Text 11
Comunicare: Monologul expozitiv și demonstrativ 15
2. LITERATURĂ ȘI SEMNIFICAȚIE
Lumină lină de Tudor Arghezi 16
Versul liber* 22
Comunicare: Structura grafică specifică unor texte 24
Textul literar 25
Comunicare: Texte nonliterare utilitare 27
Comunicare: Prezentarea unui eveniment cultural 28
Noțiuni de fonetică (actualizare). Greșeli de pronunțare în limba română contemporană. Pronunțarea numelor proprii străine* 29
Evaluare 32
3. STRUCTURĂ ȘI COMPOZIȚIE
Călin (file din poveste) de Mihai Eminescu 33
Metafora 43
Lectură suplimentară: *Călin Nebunul* de Mihai Eminescu (fragment) 46
Comunicare: Comentarea unei secvențe dintr-un text literar (Portretul literar) 47
Vocabularul (actualizare) 48
Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului: derivarea, compunerea, schimbarea clasei morfologice, neologisme (actualizare) 49
Categorii semantice: Sinonime. Antonime. Omonime. Paronime (actualizare) 54
Pleonasmul (actualizare) 58
Cuvinte polisemantice. Polisemia în raportul ei cu omonimia 59
Sensul cuvintelor în context 61
Unități frazeologice 62
Evaluare 65
4. STRUCTURI NARATIVE
Două loturi de I. L. Caragiale. Nuvela 66
Lectură suplimentară: *Popa Tanda* de Ioan Slavici (fragment) 80
Comunicare: Elemente verbale și nonverbale 81
Moromeții de Marin Preda, vol. I (fragment). Romanul 82
Lectură suplimentară: *Gargantua și Pantagruel* de Fr. Rabelais (fragment) 88
Comunicare: Dialogul formal și informal 89
Verbul (actualizare) 90
Verbe copulative 96
Diatezele verbului (activă, reflexivă, pasivă) 98
Verbele personale și verbele impersonale 103
Locuțiunile verbale 104
Evaluare 105
5. STRUCTURI ȘI FORME LIRICE
Deșteaptă-te, române! de Andrei Mureșanu. Imnul 106
Lectură suplimentară: *Imn* de Aron Cotruș, *Imn* de Horia Stamatu 112
Substantivul (actualizare) 113
Locuțiuni substantivale 117
Comunicare: Valoarea expresivă a semnelor de punctuație* 118
Patria română de George Coșbuc*. Oda* 119
Lectură suplimentară: *Patriei mele* de Elena Văcărescu, *Stelelor* de Lucian Blaga 122
Pronumele (actualizare). Pronumele personal. Pronumele reflexiv. Pronumele și adjectivul pronominal posesiv. Pronumele și adjectivul pronominal demonstrativ 123
Pronumele și adjectivul pronominal interogativ 128

Pronumele și adjectivul pronominal relativ. Acordul pronumelui relativ *care* în cazul genitiv precedat de articol posesiv genitival 130
Pronumele și adjectivul pronominal nehotărât 133
Pronumele și adjectivul pronominal negativ 135
Pronumele și adjectivul pronominal de întărire 136
Comunicare: Textul documentar 137
Comunicare: Rezumatul unui text științific 138
Psalmul păstorului 137
Lectură suplimentară: ***Doamne, toate...*** **de Al. Macedonski,** ***Psalm*** **de Tudor Arghezi,** ***Monodie I*** **de Cezar Baltag** 142
Numeralul (actualizare) 143
Numeralul cardinal multiplicativ, distributiv, adverbial 145
Comunicare: Progresia dialogului și a monologului 147
Evaluare 148

6. STRUCTURI NARATIVE ÎN VERSURI

Monastirea Argeșului. Balada populară 149
Lectură suplimentară: ***Meșterul Manole*** **de Lucian Blaga (fragment)** 159
Adjectivul (actualizare) 160
Locuțiuni adjectivale 163
Comunicare: Structurarea unei descrieri 164
Pașa Hassan de George Coșbuc. Balada cultă 165
Comunicare: Argumentarea prin detalii a unei idei principale 172
Comunicare: Semnificația titlului 173
Lectură suplimentară: ***Balada morții*** de George Topîrceanu 174
Adverbul (actualizare). Adverbe interogative, relative, nehotărâte 175
Locuțiuni adverbiale 178
Adverbe predicative și locuțiuni adverbiale predicative 179
Comunicare: Modalități de exprimare a gusturilor și opiniilor. Interviul 180
Dan, căpitan de plai de Vasile Alecsandri*. Poemul eroic* 181
Lectură suplimentară: ***Cântecul Nibelungilor*** 187
Prepoziția (actualizare). Locuțiuni prepoziționale 188
Conjuncția (actualizare). Conjuncții și locuțiuni conjuncționale 190
Interjecția (actualizare) 193
Evaluare 195

7. IDEI ȘI SENTIMENTE

Doina. Doina populară 196
Lectură suplimentară: ***Doină, Doină*** **de Șt. O. Iosif,** ***Doină*** **de George Bacovia** 199
Sintaxa propoziției*. Predicatul (actualizare)*. Subiectul (actualizare)* 200
Comunicare: Exerciții de alcătuire a planului unei lucrări pe o temă dată. Reorganizarea unui text propriu* 202
Evaluare 203

8. CONCIZIE ȘI ADEVĂR

Proverbe. Zicători 204
Strigătura 207
Lectură suplimentară: ***Povestea vorbii*** **de Anton Pann,** ***Pâcală și Tândală*** **de C. Negruzzi** 208
Atributul* (actualizare) 209
Comunicare: Structurarea variată a unui text narativ propriu 210

9. SENS ȘI ÎNȚELEPCIUNE

Parabola Fiului risipitor. Parabola biblică 211
Lectură suplimentară: ***Parabola Semănătorului*** **de G. Coșbuc,** ***Prințul fericit*** **de O. Wilde** 214
Complementul circumstanțial de loc*, de timp*, de mod*, de cauză*, de scop* 215
Complementul direct*, complementul indirect* 218
Comunicare: Exprimarea în scris a unui punct de vedere personal 219
Evaluare 220
Mic dicționar 221

Următoarele lucrări completează pachetul educațional:

Caietul elevului

Ghidul profesorului

ISBN: 973-9413-54-4